

DE ILLUSTRISSIMIS VIRIS
PP.
PETRO MARTYRE
SANSIO
Episcopo Mauricastrensi,

ET

FRANCISCO SERRANO
Electo Episcopo Tipasitanorum,

Deque PP.

JOHANNE ALCOBERO, JOACHIMO ROYO,

ET

FRANCISCO DIAZIO
ORDINIS PRÆDICATORUM

Fo-chei in Fo-kiena Sinarum Provincia Martyrio perfunctis

COMMENTARIUS.

ROMÆ MDCCLIII.

TYPIS HIERONYMI MAINARDI.
SUPERIORUM FACULTATE.

In Dei Filio ſibi Dilectis Patribus, Fratribus, ac Sororibus Ordinis FF. Prædicatorum

FR. ANTONINUS BREMOND

Sacræ Theologiæ Profeſſor;

Ejuſdemque Ordinis univerſi humilis Magiſter Generalis, & Servus

Salutem, & ſtudium propagandæ Religionis.

Um crebris nunciis, litteriſque graviſſimorum Virorum de Petro Martyre Sanſio Epiſcopo Mauricaſtrenſi, ſociiſque Dominicanis in Fo-kiena Sinarum Provincia Chriſtiani nominis cauſſa aut gladio percuſſis, aut vi calcis, laqueove necatis intellectum eſſet, eaque de re

BENEDICTUS XIV. Pontifex Maximus, semel atque iterum orationem ad Senatum S. R. E. Cardinalium habuisset, nostro quidem muneri satisfacturi, binas ad vos epistolas dedimus, quibus non solum quæ fortissimi Martyres supremo præsertim vitæ tempore strenue, præclareque gesserant, complexi; sed vos etiam majorem in modum hortati sumus, ut eorum, quos instituti socios habuissetis, virtutem animi, studiumque tuendæ, amplificandæque religionis imitaremini. Sed quoniam nobis tam brevibus litteris indicare vix, describere autem vel minimam partem incommodorum, quæ illi perpessi essent, ne vix quidem licuerat, curandum continuo judicavimus, ut de vita, certaminibus, triumphisque eorum italica lingua commentarii perscriberentur. Quem sane commen-

mentariorum librum, ut diligenter, accurateque perſcriptus, nobiſque jubentibus una cum Alloquutionibus BENEDICTI XIV. Pont. Max., cumque noſtris litteris publicatus fuit, quum ſumma omnium voluntate exceptum comperiſſemus, proſpexiſſemuſque, ſi translatus in eam linguam fuiſſet, quæ a pleriſque veſtrum intelligeretur, maximo vobis uſui, utilitatique futurum, latinum fieri, vulgarique voluimus, ne qua in re veſtris commodis defuiſſe videremur. Atque is quidem ipſe eſt liber, quem vobis hoc volumine exhibemus, teſtem erga Martyres pietatis, & curæ, ſollicitudiniſque erga vos noſtræ. Addidimus autem huic litteras ab eodem Pontifice incredibili gravitate, ſingularibuſque benevolentiæ ſignificationibus his paucis menſibus ad Philippinenſes

no-

noſtros ſcriptas, propterea quod nihil eſſe prætermittendum arbitraremur, quod ad decus, amplitudinemque Ordinis pertineret. Cumque alter Commentarius de moribus, fortitudineque Franciſci Gilii de Federich, & Matthæi Alonſi Lezinianæ Dominicanorum, qui in Tunquinenſi Regno martyrio perfuncti fuerant, ab ampliſſimo viro Hilario Ordinis Eremit. S. Auguſt. Epiſcopo Coricenſi, Vicarioque in eis regionibus Apoſtolico conſcriptus, curaque Deceſſoris noſtri editus Romæ ante annos ſeptem fuiſſet, eum item latinum factum poſtremo loco adjunximus, ſperantes fore, ut quo plures vobis propoſiti ad imitandum duces fuiſſent, eo magis ad virtutem colendam incitaremini. His igitur veluti monitoribus uſi, dum legentes dicta, factaque tantorum virorum, qui pro Chri-

ſto

ſto ſumma cum ſui , veſtrique gloria pugnarunt , admiramini , id contendite, uti , neglectis perituris quibuſque rebus , ipſiuſque etiam mortalis vitæ amore contemto , inflammati ſtudio curandæ ſalutis , felicitatiſque hominum ſempiternæ , eorum eſſe videamini non magis inſtituti ſocietate , quam virtutis imitatione fratres . Valete Noſtri , Sociorumque memores in ſacrificiis, & precationibus veſtris .

IMPRIMATUR.

Si videbitur Reverendiſs. P. Magiſtro Sac. Palat. Apoſt.

F. M. de Rubeis Patriarcha Conſtantinop. Viceſg.

IMPRIMATUR.

Fr. Vincentius Elena Rever. P. Mag. Sac. Palat. Apoſt. Socius.

DE
PETRO MARTYRE
SANSIO,
SOCIISQUE MARTYRIBUS
COMMENTARIUS.

Inensium, quorum est amplissima in extrema Asiæ continenti regio, salus jam usque ab anno MDXVII. singulari Dominicanis curæ fuit, quo parati Francisci Peresii Andradæ opera sunt, institutique ad eos commeatus. Itaque anno MDLVI. Gaspar a Cruce, Lusitanus Ordinis Prædicatorum eo pri- De Dominicanorum in Sinarum Imperiū adventu.

mus omnium importandæ religionis christianæ caussa contendit, uberioresque cepisset laborum fructus, nisi veriti Mandarini, ne auctoritate, diligentiaque viri, deorum, quos colebant, superstitio deleretur, eum in carcerem conjiciendum, deindeque Imperii finibus exterminandum curassent. Sed hoc tam contrario exitu rerum debilitari, frangique non potuit studium propagandæ religionis, & virtus Dominicanorum. Anno MDLXXXVII. P. Bartholommæus Lopesius una cum sociis ex eodem Ordine duobus Macai Cœnobium extrui fecit, ut cum inde brevior trajectus, tum facilis sacrorum christianorum introductio in Provincias Sinarum esset. Anno MDXC. P. Johannes a Castro Provinciæ Insularum Philippinarum Præfectus, & P. Michael Benavidesius, qui post Archiepiscopus Manilæ fuit, quum loqui sinice didicissent, inquirendoque de incolarũ ejus regionis moribus cognossent, duorum Sinensium ductu, quos ipsi ad religionis veræ cultum adduxerant, mysteriisque initiaverant christianorum, in urbes Sinensium penetrarunt, ac loqui statim de Christo cœperunt, inque institutis, decretisque nostris explicandis continenter, magna spe referendi fructus permoti, versati sunt, quoad apud Mandarinos accusati, diuque Hay-tengi in carcere asservati, posteaquam summa cum
re-

religionis veræ laude, coram judicibus, palam sese christianos esse confessi sunt, jussi tandem fuerunt, ut inde exulatum abire ne cunctarentur. His extremo fere seculo decimo sexto P. Didacus Aduartus, deindeque anno MDCXII. PP. Thomas Major, & Bartholommæus Martinesius successerunt; cumque gravissimis difficultatibus, quæ obstabant, quo minus susceptus a Dominicanis labor successus prosperos haberet, expugnari eorum constantia non potuisset, hoc demum PP. Angelus Cocchius Florentinus, & Johannes Baptista Moralesius Hispanus annis MDCXXXI. & MDCXXXIII. obtinuerunt, ut in Fo-Kiena Provincia Prædicatores sedem stabilem, certumque domicilium collocarent. Nec diu post, cum hoc Dominicani assidue eniterentur, ac laborarent, ut ethnici, quorum ingens erat in Provincia multitudo, a superstitione deterrerentur, eam sibi socius quidam eorum gloriam comparavit, ut pro Christi Servatoris nomine extremo supplicio afficeretur.

II. Fuit is quidem P. Franciscus Capillas primus Imperii Sinensis Martyr, qui Fo-gani XVIII. Kalendas februarii an. MDCXLVIII. gladio percussus fuit. Est autem hujus, aliorumque ex eodem Ordine quatuor Martyrum, qui in finitimis regionibus veritatis tuendæ caussa interie- P. Franciscus Capillas O.P. primus in Sinensi Imperio Martyr fuit.

 runt,

runt, a BENEDICTO XIV. P. M. in ea, quam ad Cardinales de rebus, quas descripturi mox sumus, habuit, oratione, cum laude facta mentio. Jam inde autem ab eo tempore Dominicani numquam ab instituendis Sinensibus, qui Provinciam incolebant, cessarunt, adeo ut non modo cum pax vigeret, sed etiam cum ethnicorum furore tempestates in Christianos concitarentur, etsi semper multis, magnisque incommodis premebantur, eos in vera, sanctaque doctrina confirmare pergerent. Atque in ea re agenda inter tot illustres viros insignem sunt aliqui gloriam consequuti, qui singulari constantia, fortitudineque animi maximas, christiani nominis caussa, perpessi fuerunt calamitates, quorum res strenue, praeclareque gestae plurimum ad christianae reipublicae utilitatem conferrent, nisi, quo minus indicentur, brevitas operis esset impedimento.

De Petro Martyre Sansio Episcopo Mauricastrẽsi, deque Sociis Dominicanis, qui in Sinam contẽderunt Evangelium promulgatum.

III. Postremis hisce temporibus, hoc est anno MDCCXLVI. diligentem operam amplificandae in Provincia, in qua jampridem florere coeperat, christianae religioni dabant vir illustrissimus P. Petrus Martyr Sansius Episcopus Mauricastrensis, & Vicarius Apostolicus, P. Franciscus Serranus, qui post Episcopus est dictus Tipasitanorum, P. Joachimus Royus, P. Johannes Alcoberus, & P. Franciscus

Dia-

Diazius Hispani e Dominicanorum Sanctissimi Rosarii, quæ est in Insulis Philippinis, Provincia. Hi omnes missi a Præfecto Provinciæ impensa Regis Hispaniarum in Sinam fuerunt doctrinam Christi superstitiosis illis gentibus nunciatum.

Anni jam plures intercesserant, ex quo tempore, cum nullam intermissionem officii fecissent, in ea regione, quæ credita fidei eorum erat, orthodoxam religionem propagare cœperant, cum orta repente in christianos ethnicorum odio, malevolentiaque tempestas fuit, quæ illis attulit opportunitatem morte magna cum gloria coronandi vitam, quam in apostolicis laboribus sustinendis contriverant. Sed antequam res ab iisdem præclare gestas narrare aggrediamur, ratio ipsa hortari videtur, ut, commemoratione rerum, quæ propriæ cujusque eorum essent, lectores, quinam hi fuerint Christi Athletæ, intelligant.

Petri Martyris Episcopi Mauricastrensis elogium.

IV. Petrus Martyr Sansius, patre Andrea Sansio, & Catharina Jorda matre, Asci, quod est Tortosensis diœceseos oppidum, in Cataloniæ Principatu natus est. Cum mater in partu vehementer laborasset, periculumque, ne infans interiret, esset, mysteriis religionis christianæ initiatus in domo paterna fuit. Additæ post cæremoniæ in parochiali templo, ritusque, qui adjungi baptismo

confuerunt, III. non. feptembres anno MDCLXXX. fuerunt. Patruus qui *Sacellarius* major, ut vocant, Cathedralis Ecclefiæ Ilerdenfis erat, vir pius imprimis, quocum in ea urbe degebat, cuique traditus fuerat in difciplinam, id fummopere curavit, ut recte Petrus adolefcens inftitueretur. Expletis iis generibus ftudiorum, quibus prima ætas informari ad doctrinam, virtutemque folet, in Ilerdenfi Cœnobio Prædicatorum Ordini nomen dedit, Petrufque Martyr vocatus eft, cum antea Petrus Jofephus appellaretur; cumque annum ipfum ftudiofe in Conftitutionum Ordinis, virtutifque cultu tranfegiffet, fumma Patrum, fociorumque voluntate, fuam Deo *folemni*, ut dicimus, *profeffione* obligavit fidem prid. non julias anno MDCXCVIII. Sed ubi XII. kalendas octobres anno MDCCIV. confecratus Sacerdos eft, illuftriora, majoraque ftudii falutis animarum, magnæque erga homines ceteros caritatis argumenta dedit, tuncque potiffimum, cum anno MDCCVII. arctiffima obfidione Ilerda teneretur, quo tempore neglectis laboribus, atque periculis, in quæ fefe adductum intuebatur, perftitit in fufcepto munere conciliandi divino numini eos, qui *Sacramento pœnitentiæ* expiari peterent. Cumque facere in ea, quæ erga Deum eft, pietate majores progref-
fus

fus cuperet, contulit fese ad Cæfarauguftanum Cœnobium S. Ildephonfi, ubi legum Ordinis, atque inftitutionum cultus imprimis viget, quo in Cœnobio vocari fefe divinitus intellexit ad Provinciam infularum Philippinarum, ut operam ethnicis ad Chriftum adducendis daret. Ubi ex Deo primum, adhibitis precibus, deindeque ex piis, doctifque viris, recte ne effet facturus, fi relicta patria ad ethnicos abiiffet, quæfivit; quod in animum induxerat, perfecit, ac Cæfarauguſta XII. kal. fext. anno MDCCXII. difceffit. Cum Gades veniffet, correptus febri eft. Vix ea fe liberatum fenferat, cum, etfi medicus fuftineri ab eo itineris incommoda non poffe diceret, tamen Deo, in quo fpem fuam omnem collocarat, duce, fuperatis difficultatibus, quæ impediebant, quo minus fufceptum iter profequeretur, navem ftatim, atque vela funt data, confcendit. Initio januarii menfis anno MDCCXIII. ad Mexicum pervenit, nonifque martii Acapulcum maris pacifici portum tenuit, ubi rurfum febri agitari cœpit. Sed quum debilitas corporis tanta non effet, ut eum a fufcepto confilio remoraretur, nonis aprilib. nactus opportunum ad navigandum tempus, iterum navigationi fefe commifit, cumque nautas in magna rerum chriftianarum ignoratione verfari comperif-

 fet,

ſet, tam longo itinere, tempus omne in iis docendis, inſtituendiſque conſumpſit. Poſt, ubi III. idus junias Marianas, ſeu Latronum inſulas vidit, invectuſque eſt XII. kal. aug. in Philippinarum mare; extremo auguſto menſe Manilam, quæ urbs eſt earumdem Inſularum princeps, appulit. Peracto itinere, ut pedem in ædes Prædicatorum intulit, prima illius cogitatio, curaque fuit ad ſacellum, in quo imago Beatæ Virginis Roſarii collocata erat, adire, eamque venerari, cujus quidem aſpectu, ut idem ſcribere ſolebat, oblitus incommodorum omnium, quæ paſſus jam uſque ab eo tempore fuiſſet, quo Cæſarauguſta profectus Manilam venerat, novos ſibi datos fuiſſe ſpiritus ſenſit, quibus multo plura perpeti deinceps libenter poſſet. Biennium fere in Philippinis inſulis conſumſit, quo tempore cum loqui ſinice didiciſſet, eſt enim hoc genus linguæ inſulanis propter Sinenſium, qui ibidem verſantur, multitudinem notum, prid. idus junias an. MDCCXV. ſocio P. Paulo Matthæu Cœnobii item Ilerdenſis alumno, in navim ethnicorum conſcendit, in Sinamque navigavit, ac III. kal. julias, qui dies SS. Petro, & Paulo Apoſtolis ſacer erat, ad Fo Kienæ Provinciæ Hia-muenum portum pervenit, paulloque poſt a Patribus Provinciæ Philippinarum renunciatus Sinen-

nensium Prædicatorum Propræfectus fuit. Jam annus erat quartus ac decimus, ex quo summo commodo populi Sinensis, Sedisque Apostolicæ voluntate propagare christianam religionem in ea regione cœperat; hujus namque sedis auctoritate constitutus erat *Vicarius Apostolicus* Fo-Kiëæ Provinciæ; cũ an. MDCCXXIX. sæva in christianum nomen tempestas exorta est: cumque Petrus intellexisset, conquiri sese ab hostibus ad necem, ac nisi fuga saluti suæ prospexisset, spem evadendi nullam esse videret, Christi Servatoris consilium sequutus, qui, si inimici religionis nos insectentur, alio fugiendum dixit, Quan cheu-fu, quo in oppido solum, quod Europæ incolæ Cantonum vocant, Christianis doctoribus impune agere licebat, contendit. Ibidem cum moraretur, rogatus, ac pene coactus a P. Archangelo Miralta Clerico Regulari gravissimo viro, Sacræque Congregationis de Propaganda Fide Procuratore, qui jussus ab eadem fuerat, ut P. Petro Martyri Sansio, ne Diœcesano quidem certiore facto, imponi manus a quocumque Episcopo catholico curaret, die S. Matthiæ Apostolo sacra an. MDCCXXX. ab Episcopo Nan Kingensi, adsistentibus Episcopis Pe Kingensi, & Macaensi, consecratus Episcopus Mauricastrensis fuit. Biennio post, nempe XV. kal. sep-

ptem-

ptembres anno MDCCXXXII. una cum Doctoribus Christianis, qui ex Europa venerant, triginta sex coactus Cantono Macaum excedere exulatum, cum annos fere sex in eo exilio exegisset, quo tempore, quantum doctrina, virtuteque valeret, ostendit, tandem VII idus majas anno MDCCXXXVIII. in Fo Kienũ revertit, quo illum studiũ confirmandæ, dilatandæque religionis, divinaque providentia, quæ ipsi coronã martyrii decreverat, revocabãt.

Sinensibus, quos ad christiana sacra adduxerat, restitutus, quamquam ætatis flexu adversa valetudine laborare cœpisset, sese totum curandæ animarum saluti dedit, nullam rerum earum prætermittens, quas colere jam usque ab juventute aggressus fuerat. Laneis perpetuo vestibus ita, ut præscriptum lege Dominicanis est, usus, continenter a carnium esu abstinuit ad annum fere quintum, vel sextum ante quam martyr decederet, quo tempore, ipsis ut vesceretur, morborum gravitate coactus est, moremque media quaque nocte surgendi, recitandique matutinas preces summa religione servavit. Cumque studiose curaret, nequa ab se intermissio officii fieret, numquam ab administrandis sacramentis cessavit, adeout an. MDCCXLII. etsi vomitu sanguinis premebatur, corporeque infirmo erat, tamen a suscepta institutione numquam desisteret.

Qua-

Quare cum litteras a P. Royo accepisset, quibus significabatur, cessandum a labore esse, quoad sanitatem recuperasset, se namque illius loco, ut res quæque recte administrarentur, diligentissime curaturum, ita respondit: hoc certe & ago, & agam, tametsi mihi esset ob laborem ejusmodi moriundum. Itaque una mors finem ipsi laborum attulit.

De Francisco Serrano electo Episcopo Tipasitanensi.

V. Franciscus Serranus Francisco Serrano, & Maria Friasia honestis parentibus Guenexæ vico Guadicensis in Granatensi Regno diœcesis natus, mysteriisque religionis christianæ an. MDCXCV. prid. nonas decembres initiatus est. Exactis sub parentum cura pueritiæ annis, in Regio Granatensi S. Crucis Cœnobio indutus vestibus Prædicatorum est, opportunoque tempore ita, ut instituta Ordinis postulant, X. kal. majas an. MDCCXIV cum annum nonum ac decimum ætatis ageret, suam Deo obstringens fidem, promisit sese dicto audientem, castum, ac pauperem perpetuo futurum. Eluxere continuo in adolescente virtutes, quibus illius erat ornatus animus, omnesque in eo liberale ingenium, morum candorem, contemtum sui, pacem, modestiam, patientiam, inque rebus quibusque gerendis honestatem, & gravitatem admirabantur; adeo ut multi illius æquales, qui adhuc vivunt, non solum abhorruisse virum ab eo ge-

genere colloquiorum,quibus ejusdem integritas, castitasque capere nonnihil detrimenti posset,sed etiam cavisse, ne quod ab se mendacium diceretur,ferant. His animi ornamentis studium adjunxit litterarum. Quo in genere adeo profecit, ut onus ipsi explicandæ in cœnobio Granatensi Philosophiæ imponeretur. Igitur cum exercitatione virtutis,doctrinaque ita esset institutus,inProvincam insularumPhilippinarum cum aliis dominicanis, Doctoribus, quos *missionarios* dicimus, an. MDCCXXV. contendit. Ubi in eas insulas venit, haud diu post a Præfecto Provinciæ Dominicanorum missus in Sinam est an ,ut conjectura assequi possumus,MDCCXXVII. propterea quod idem,cum an.MDCCXLVII. de turbis in se, socios, christianosque omnes ab ethnicis concitatis commentarium scriberet, testatus sit, annum esse vigesimum, ex quo ipse in eam regionem pervenerat. In fungendo munere pleno laborum, variis ægrotationibus corporis occupatus, exagitatusque fuit: ac licet inde, cum designatus jam Martyr esset, argumentum duceret contemnendi sui, diceretque parum se adjumenti afferre suis sociis, ac fratribus potuisse, propterea que rogare etiam atque etiam, sibi ut ignoscere ne gravarentur, quod adversa valetudine fere semper conflictatus esset; certa tamen res est, his tam gravibus in-
com-

commodis ignem caritatis, quo vehementer flagrabat, numquam deferbuisse. Nam is, quemadmodum viri graves memoriæ tradiderunt, apostolicis laboribus ita affici consueverat, ut nulla res esset, quæ ipsum deterrere ab iisdem obeundis posset. Immo vèro uti laboribus solebat, ut suæ voluntati juvandi omnes, quibuscumque rebus poterat, satisfaceret. Interdum cum portas oppidorum, in quæ se noctu conferebat, clausas inveniret, viamque introeundi, administrandique sacra impeditam cerneret, ascendens in ea introducebatur, arrepto funiculo, quod ei e muro oppidani Christi sectatores demittebant. Quin etiam inclusus quandoque sacco, deferri sese uti vendibilem suem curabat, quoad ipsi in Christianorum ædes ingredi, suoque munere fungi licuisset. Demitti præterea sese aliquando in humidum putei fecit, quo in loco die ipso asseribus contectus, ut hostium impetum declinaret, mansit. Excedere item die quodam ex armario, in quod ipsum Christiani abdere cogitabant, atque in montem profugere, inque sepulcro, ut satellitum sese quærentium diligentiam eluderet, latere coactus est. Ita sibi Serranus viam ad martyrium, quod deinceps subiturus erat, munivit.

VI. Joachimus Royus Hinojosæ Ter velensis Diœcesis oppido in Aragonia, Joa-

De Joachimo Royo.

Joachimo Royo, & Mariana Peresia honestis parentibus ortus, & baptismi sacris V. nonas octobres an. MDCXCI. initiatus est. Vix annum tertium, ac decimum ætatis attigerat, cum animum ad studium latini sermonis appulit, testeque magistro, ipsis quatuor annis præclara indicia diligentiæ, morumque innocentiæ dedit. Profectus inde Valentiam, ut sese instituto devoveret Prædicatorum, cooptatus in ordinem est IX. kal. apriles anno MDCCIX. in Cœnobio, quod a columna *del Pilare* vocant. Sed cum is locus destinatus instituendis novitiis non esset, in alterum ejusdem urbis, quod prædicatorum dicitur, mores suos Ordini probaturus concessit. Anno autem ipso in ædibus novitiorum tanta sociorum, Patrumque voluntate, admirationeque versatus est, ut eum omnes unum maximi facerent, neque solum, quod sæpe usuvenit, stato tempore profiteri eum nostrum institutum paterentur, sed etiam summopere vellent, quodque singulare fuit, in numerum alumnorum ejus Cœnobii, quod jure sanctorum seminarium appellare licet, referrent. Ac Præfectus quidem, qui ejus rei auctor fuerat, quasi divinaret, erit, inquit, is adolescens huic familiæ gemmarum sertum. Ubi Royus se Deo solemni ritu devovit VIII. kal. apriles an. MDCCX. promisitque operam se colendæ virtuti di-

li-

ligenter daturum, tam magnos in eo genere progressus fecit, ut vir gravissimus, quo usus aliquando magistro fuerat, quique etiam num vivit, testetur, modestia eum singulari fuisse, nihilque se umquam in ejus vita animadvertisse, quod reprehendendum videretur. Jam usque autem ab eo tempore permotus misericordia in eos qui duriore fortuna conflictabantur, siquid sociis superfuisset ciborum, studiose colligendum putabat, ut egentibus distribueretur ab his, quibus id onus more, atque instituto majorum, Præfectus Cœnobio imposuisset. Quinetiam quum de iis interdum ex magistro intellexisset, qui in superstitione inanium deorum versabantur, tantum in eo continuo traducendorum ad christianam religionem ethnicorum studium exstitit, ut quamvis acerba esset ætate, conscribi se tamen, annumerarique voluerit his, qui brevi propagandæ religionis veræ caussa in Philippinas insulas navigare constituissent. Dumque opportunum tempus opperiretur, diuturnis precibus sese, severiorisque vitæ cultu ad præclarum munus recte obeundum comparavit. Postremo Gadibus XV kal. octobr. an. MDCCXII. una cum sociis navim conscendit, cumque V. non. decembres ad portum veræ Crucis appulisset, Angelopolim profectus est, ubi eodem mense Hypodiaconus ordinatus fuit.

De-

Denique ad Philippinas pervenit, ibique cum haud longo tempore constitisset, eaque brevi didicisset, quæ ad rem bene gerendam pertinerent, non enim illi opus diuturno tempore erat, qui tam vehementi propagandi Evangelii studio ducebatur, in Sinam est missus, etsi annos non amplius, quam tres ac viginti, natus esset. Uberes autem laborum fructus P. Joachimum Royum tulisse triginta trium annorum intervallo, quod in Sinensibus instituendis consumsit, multisque incommodis fuisse perfunctum, facile est existimare. Sed horum vix pauca in nostram notitiam venerunt. Hoc scimus: an MDCCXIX. cum maxime in christianos ethnici furerent, Royum dies amplius septuaginta nullo certo loco consistentem, hac illac errare compulsum esse, ut hostium diligentiam, artesque deluderet, quin perfugia magnum homini solatium afferre possent. Nam quum in cubiculum quodpiam sese aliquando abdidisset, coactus triduo est ad id latus, ad quod se primum aptarat, manere, quin ei potestas situs corporis immutandi esset. Nec vero describere accurate possumus quibus ille angoribus, terroribus, incommodis sæpe alias cum in Fo-Kiena, tum in Kiang-sya, & Che-Kiangia Provinciis affectus fuerit (in his enim curam aliquando Christianorum, qui ad Philippinen-

nenses Dominicanos pertinebant, gessit) satis tamen id esse, quod hactenus est indicatum, putamus, ut, quamvis minus quam res ipsa postulat, aliquo tamen modo, qui amor Royi erga homines ceteros, quæque in adversis rebus æquo animo perferendis patientia fuerit, intelligatur.

VII. Johannes Alcoberus Granatæ VIII. kal. januar. an. MDCXCIV. Francisco Alcobero Belmonte in Aragoniæ, & Vincentia Figuerasia Ontinienti in Regno Valentiæ honesto loco ortis parentibus, natus est. Is cum tenera adhuc ætate esset, nondum enim sextum ac decimum annum attigerat, institutum Prædicatorum in Granatensi Sanctæ Crucis cœnobio amplexus est, in eoque VIII. kal. januar. an. MDCCX. more, atque instituto majorum, suam Deo obligavit fidem, promittens sese perpetuo statuta Ordinis servaturum. Post iis generibus studiorum, quibus informari, instituique nostri solent, annis octo diligentem operam navavit, quibus exactis, missus a Præfecto Provinciæ ad cœnobium Sancti Dominici Lorcam fuit. Quo in loco, quum de rebus divinis, deque recte instituendis moribus orationes ad populum haberet, magno plausu auditus est, imprimis quod eorum more, quos *Missionarios* appellamus, diceret. Atque invaluit

De Johanne Alcobero.

luit in cœnobio, de quo supra demonstratum est, fama, quæ ferret, Alcoberum, cum publice de religionis christianæ decretis, deque præceptis evangelicis ageret, instinctu quodam superiore ita fuisse commotum, ut suspirare ipse, lacrimari, gemere (quin cœptam orationem absolvere valeret) auditoresque idipsum facere cogerentur. Jam usque autem ab eo temporis momento novos spiritus ad pie, sanсteque vivendum sumsisse, seque majorem in modum collegisse, ut suæ saluti prospiceret, visus est, quoad divinæ voluntati obsequutus, an. MDCCXXV. una cum ceteris, qui propagandi Evangelii caussa patriam deserere constituerant, in Provinciam est profectus Philippinarum. Tres ille annos cum in itinere, tum in iis addiscendis rebus consumsit, quæ ad susceptum munus recte obeundum conferrent. Namque an. MDCCXXVIII. a Præfecto Provinciæ missus in Sinam est Evangelium promulgatum. Annis decem, & octo, quibus ille magna cum laude, antequam in carcerem conjiceretur, decreta religionis christianæ Sinenses docuit, multis laboribus, incommodisque perfunctus est. Cumque incensus esset incredibili studio juvandi, quibuscumque rebus valeret, eos, qui sua opera egebant; accidissetque forte fortuna aliquando, ut idipsum sine magno periculo perfice-

ficere nequiret, in sellam se, quæ feretri instar esset, immitti, deferrique a quatuor viris in locum, quem præstituisset, quasi adversa valetudine laboraret, fecit. Erat Alcoberus maxime corpulentus, tantumque ob angustias feretri detrimenti cepit, ut in ardentem febrim inciderit; sed paullo post voluntate Dei, cujus quidem caussa nihil horum curabat, sanitatem, roburque, quo ante pollebat, corporis recuperavit. Anno MDCCXXIX. cum ethnici christianæ religioni bellum intulissent, postquam ille, ut fugeret, e muris desilire, inque vias sese incognitas dare coactus esset, uno uti perfugio cubiculi potuit, quod carcere ipso angustius erat, in quo clausus diebus novem supra quadraginta fuit, quin tussire, sesequе movere auderet. Post ubi in eas ædes, satellites invaserunt, compingi se ab christianis in reconditum ejusdem cubiculi locum sivit, qui locus adeo arctus erat, ut vix corpus hominis pingue caperet. Ut clausus ibidem est, cum respirare difficulter posset, tanto angore premi cœpit, ut membrorum motu privaretur, neque inde educi, nisi aliorum manibus tractus, posset. Sequuta febris mox est, quæ virum, qui nihil ante horas triginta gustarat, insigniter extenuavit. Nec vero hic finis fuit incommodorum, quod ipsi, hostibus, qui illum quærebant,

fecundo ingreffus domum, clam inde fervi vefte indutus excedere, fefeque horas fere octo in loco ad exonerandum ventrem accommodato continere neceffe fuerit, donec beneficio noctis egredi potuit, ut obviam periculis, & calamitatibus novis iret. His talibus, tantifque rebus geftis, quas magnam partem ignoramus, nobilis Chrifti miles illuftris erat, quo tempore in carcerem eft contrufus.

De Francifco Diazio.

VIII. Francifcus Diazius, de quo poftremo eft loco dicendum, Ecijæ, quæ urbs eft Provinciæ Bæticæ, VI. nonas octobr. an. MDCCXIII. Johanne Diazio Fernandefio nobili viro in vico Diœcefeos Burgi nato, & Ifabella Maria Riofia Ecijenfi, tenui fortuna parentibus ortus, operam primis rudimentis litterarum, quibus inftitui folent adolefcentes, in ejus urbis cœnobio ad SS Pauli & Dominici, accuratam dedit. Quo ex tempore, quam effet modeftus, taciturnus, demiffo per virtutem animo, inque facris conventibus, myfteriifque pœnitentiæ, euchariftiæque frequentandis diligens, oftendit. III. idus feptembres anno MDCCXXX. fingulari colendæ virtutis defiderio incenfus, veftibus eft indutus Dominicanorum, annoque poft pridie idus feptembres folemni ritu pollicitus Deo eft, fe dum vixiffet, leges, atque iuftituta Ordinis ob-

obſervaturum. Sed Deus ipſe, qui diverſas iis, quos elegerit, munit ad eamdem felicitatem conſequendam vias, quaſi experiri cœpiſſet, quantum virtute novitius Prædicator poſſet, debilem ejus corporis temperationem, tenuemque valetudinem reddidit, permiſitque, ut perpetuo epiphora oculorum conflictaretur. Quæ res cum impediret, ne magnos progreſſus in ſublimioribus ſtudiis litterarum faceret, tum ſpatium eidem dedit, ut animum ad eam, quæ eſt de moribus, Theologiæ partem appelleret. Sed etſi hiſce incommodis valetudinis premebatur, iis tamen virtutibus ornatus erat, quibus jam uſque a primis ætatis annis præſtiterat, quibuſque addidit ſummum ſtudium ſervandi leges, atque inſtituta Prædicatorum. Poſt cum ex hiſtoria de Provincia Philippinarum intellexiſſet, paravit ſeſe diuturnis precibus, caſtigationeque corporis ad id munus, ad quod obeundum adlectum ſe divinitus eſſe cognorat, annoque MDCCXXXV. in eas inſulas navigavit, & quæ de ipſo divina providentia decreverat, fecit. Artibus variis, precibuſque matris, atque ſororum, quibus eum a ſuſcepto conſilio deterrere ſtudebant, novus Jeſu Chriſti miles conſtantiſſime ſemper reſtitit, Deum, qui ipſum vocaret, unam eſſe affirmans ſuæ ſententiæ cauſſam, iiſque tandem, quas plurimum di-

ligebat, rogatis, ut apud se mortuum ipsum esse statuerent, neque vero iis solum, sed etiam amicis, sociisque Prædicatoribus valere jussis, discessit. Sed Deus, qui ei jam usque a teneris annis voluntatem amittendæ pro religione tuenda vitæ indiderat, spiritus quoque adjunxerat, quibus obstacula superaret, quæ ex infirma corporis valetudine, amoreque in matrem, consanguineosque ceteros proficiscebantur. Post interitum viri, cum Ecijæ fama de ipsius martyrio percrebuisset, intellectum primum ex patre, qui etiam num vita fruitur, est, quibus ei divina misericordia modis, auxiliisque præverterit. Namque ut certior est factus a Præfecto cœnobio senex, quam gnatus gloriam consequutus esset, eamque ob rem gratias Deo, quas potuit, maximas egit, contineri non potuit, quin diceret: adolescentem Diazium, cum annos natus duodecim esset, rogatum a parentibus fuisse, ut in patriam, reversus *beneficio ecclesiastico*, sic enim dicimus, quod ad se majorum statuto pertineret, undeque plurimum lucri posset capere, potiretur. Hortanti autem sæpe, ac multum patri, sic denique juvenem respondisse: „ Desine me rogare, mi „ pater. Non enim opes, resque eas, „ quæ pereant, volo, atque expeto, sed „ Deo in Ordine Dominicanorum servi-

„ re,

„ re & cupio, & vero ei, cum per ætatem licuerit, nomen dabo. Post Prædicatoribus, qui primi in insulas Philippinas Evangelii promulgandi caussa navigare decreverint, me socium addam, inque eas regiones contendens, sanguinem pro Christo Servatore fundam „.
Quid rerum in Sina gesserit, quosque labores pertulerit, ut suo munere satisfaceret, ignotum hactenus nobis est. Id unum ab Serrano accepimus, octo ipsos annos eum magna cum sui gloria, antequam veniret in hostium potestatem, laborasse, ut saluti Sinensibus esse posset. Quare credibile est, gratissimas Deo ejus vigilias, curasque fuisse, qui summa sua voluntate, atque præsidio fecit, ut quem desiderio ad martyrium præparaverat, is tam felicem exitum haberet.

IX. Tempestatis, quæ coorta in christianos est, ac Sinæ fortissimos religionis christianæ propagatores ademit, cæloque, quod pie credimus, reddidit, non alia, quam invidia ethnici mali, omnibusque invisi hominis, caussa fuit, qui Mo-yangi natus, Yin-ku ab incolis appellabatur. Is cum sese in Prætoris amicitiam, familiaritatemque insinuasset, ab eoque, quacumque de re ageretur, ad consilium adhiberi consuevisset, usus hac tanta consuetudine est, ut, quæ molitus adversus Christianos fuisset, perficeret.

Initium turbarum adversus Christianos Fo-Kienæ Provinciæ.

Itaque Prætorem non solum eorum, qui Christum colerent, sed etiam Europæorum, qui in Sinam dilatandæ religionis caussa venissent, ac mulierum, quæ cooptatæ fuissent in Ordinem Sancti Dominici tertium, ædiumque, in quibus degerent, certiorem fecit. Atque hanc unam laborum, incommodorumque fuisse caussam, quæ Christiani Sinenses perpessi his annis paucis fuerunt, non ex commentariis modo, quos Episcopus Tipasitanus, quem nos imprimis auctorem sequimur, cum angustiis carcerum teneretur, scripsit, sed ex epistolis etiam cognoscitur virorum Ecclesiasticorum, qui cum diversam institutionem vitæ, diversosque Ordines profiterentur, tum socii laborum, calamitatumque fuerunt. Anno MDCCXLVI. initio aprilis mensis, Præfectus Fo-ningæ urbi de granariis publicis cogniturus Fo-ganum venit. Prætor, de quo supra demonstratum est, nactum se opportunitatem christianæ religionis delendæ ratus, quæ ab scelerato Yin-kuo didicerat, explicavit. Etsi Præfectus nullum tunc in Christianos odii, iræve indicium dederat, tamen ubi Foningam revertit, litteras ad Fo kienum Pro-Regem misit, quibus vehementes, gravesque in Sinenses, Europæosque christianos accusationes continebantur. Cheu-Hio-Kienus, id namque erat Pro-Regi no-

nomen, vir christianæ legi infestus, atque inimicus, qui nihil eorum prætermisit, quæ impellere Imperatorem ad eamdem tollendam possent, accepta libenter accusatione, continuo Hoang-Chung-Yeo Prætorianorum tribuno jussit, ut cum manu militum, quos usui esse putaret, Fo-ganum Europæos christianos, virginesque cooptatas in ordinem tertium Dominicanorum comprehensurus proficisceretur. Tribunus vir insigni crudelitate, hora post meridiem VII. kal. julias Fo ganum pervenit, horisque duabus post, centum militum *Mandarinis* (est id apud Sinenses Magistratuum nomen) Fo ganensibus, aliisque attribuit, qui Mo-yangum, quod oppidum millia passuum novem Fo-gano distat, conducerent: ipse interea cum militibus item centum in Koan pum suburbium, ut Chin-Josephi optimi viri ædes improviso adoriretur, contendit, quibus in ædibus reconditum sacellum nostrorum Sacerdotum erat, in quo caute imprimis christiani, ut sacris interessent, veniam peterent, eamque sancte, quæ erga Deum esset, pietatem colerent, congregabantur. Sed quoniam ante dies quinque PP. Serranus, & Diazius Ki-tungum abierant, nostrorum ibi neminem offendit, quare diripi domum, ac libros, sacramque supellectilem, & quidquid rerum inventum esset,

ſet, alio aſportari, ac Chin Thereſiam-Te-virginem, quæ iiſdem in ædibus degebat, vicinamque Chin-Roſam-Kuey., & Claram Joſephi chriſtiani uxorem, hujuſque adoleſcentulam filiam Agnetem in carcerem duci imperavit. His rebus geſtis, e veſtigio Ki-tungum, quod millia paſsuum tria Fo-gano abeſt, Serranum, Diaziumque oppreſſurus, diſceſſit.

PP. Serranus, & Diazius de militum adventu certiores fiunt. Ethnici Sinenſes Chriſtianos aggrediuntur, multaque in eos exempla ſævitiæ edunt.

X. Jam ante horæ quadrantem a Carolo viro quodam chriſtiano de adventu militum intellexerant, ſatiſque ſpatii nacti fuerant, ut commode ſeſe ſub cubiculi tabulatum reconditum in locum abderent. Ubi tribunus ad ædes venit, fores effringi, ſediliaque muralia dirui, ac dolia, capſaſque perrumpi juſſit, ut latebras inveniret Dominicanorum, quorum cauſſa iter ſuſceperat. Sed Deus a quo ita ſunt definita tempora, ut præverti, accelerarique hominum ſcelere non poſſint, etſi milites quater per tabulatum, quod miniſtros Servatoris Chriſti occultabat, inambulaſſent, noluit, ut latentes detegerent. Quare furentes domum diripuerunt, ac Roſam Chingiam virginem, quæ iiſdem in ædibus habitabat, atque honeſtam, illuſtrique loco natam viduam Mariam-Kyam, cujus illæ propriæ ædes erant, ſecum abduxerunt. Quo tempore Jacobus Nienus Mariæ, de qua modo demonſtratum eſt, filius, quaſi prodigio quodam ſer-

ſervatus, ſeſe furori militum ſubduxit. Finem injuriis nox attulit, paucisque poſt horis datum Serrano, Diazioque ſpatium in proximas Franciſci-Lani viri chriſtiani ædes migrandi fuit, quibus in ædibus ad eum uſque diem latuerunt, quo venerunt in hoſtium poteſtatem.

Ethnici in Chriſtianos Ki-tungenſes ſæviunt, tormentoque talorum juvenem Idolorũ cultorem excruciant, quaſi Chriſtianis partibus ſtuderet.

XI. Jam inde ab ea nocte crudeliſſime in chriſtianos ſæviri cœptum. Tribunus Prætorianorum, qui Europæos invenire cuperet, mulieres, quas ſupra captas a militibus fuiſſe dictum eſt, excepta Agnete, tormento manuum cruciari, ut locum manifeſtarent, in quem illi profugiſſent, juſſit. Cumque veſtes, quæ adhiberi in re divina faciunda a chriſtianis ſolent, in eorum domibus repertæ indicio ſatis magno eſſent, cognoſſe ipſas, ubinam Chriſti Sacerdotes degerent; hoc interrogantibus reſpondebant: fugiſse Europæos certo ſe ſcire; quo autem fugiſſent, neſcire. Cumque ex Agnete de rebus iiſdem quæſiſſent, Europæos, illa, quinto jam die Ki-tungum abiiſſe; utque nemini damnum inferret, rogata, ecquis veſtes eorum, ac vaſa ſacra detuliſſet, juvenem raſo capite, bajulum, cujus ipſa nomen ignoraret, dixit. Hoc reſponſo accepto, miſſi continuo milites fuerunt, qui eum quærerent. Hi primum omnium, in quem Ki-tungi inciderant raſo capite juvenem, comprehendunt, & quamquam eſſet

esset imbutus superstitione deorum, eisque, id quod res erat, nihil se de Europæis nosse confirmaret; tamen tormentis ad talos pedum adhibitis, victum dolore, cum sustinere diutius non posset, factum ab se, quod numquam fecerat, fuisse confiteri cogunt, ac Fo-cheum, quasi reus esset, in carcerem abducunt.

Vuang-Petrus-On, qui Mo-yangum, núciatū Christianis militum adventum, contenderat, ab Ethnicis capitur, & cruciatur.

XII. Dum hæc Ki-tungi geruntur, ac de Christianis quæstio crudelissime habetur, milites, quos Mandarinis Fo ganensibus attributos fuisse diximus, eodem die improviso Mo-yangum perveniunt. Nam Vuang-Petrus-On Christianus, qui ante, quæ parabantur, animadverterat, & una cum Lieu Francisco Xuno Fo-ganum, nostros malorum, quæ impenderent, certiores facturus, discesserat; cum medium iter emensus esset, una cum socio a militibus oppressus, Fo ganumque in carcerem adductus fuerat. Is idem, sociusque, quum vim cruciatus ferre nequivissent, confirmarant se quidem Fo-gano profectos iter Mo-yangum instituisse, christianis, quod imminebat, periculum nunciaturos.

Milites in ædes Margentii Christiani irrumpunt, Episcopumq Sansium quæritant; ac Margentiū, ejus-

XIII. Cum milites ingressi Mo-yangum fuissent, in Mien-Johannem adolescentem, quem *Christianis* partibus studere ignorabant, inciderunt, cumque ei imperavissent, ut sibi Lang Kuoni, hoc est Margentii ædes, in quas Sansius Episco-

ſcopus perfugerat, commonſtraret, ille, ut eos tantiſper detineret, Epiſcopoque ſpatium evadendi daret, eoſdem in alterius cujuſdam chriſtiani domum, quæ inde aliquanto aberat, deduxit. Poſt in ædes Margentii venerunt, in eiſque neminem offenderunt Europæorum, propterea quod domi eſſent Margentio duæ, atque ille quidem in vetere, in nova vero Epiſcopus degebat. Dum eum milites, deluſi, ubi non erat, quæritabant, ſurgere Epiſcopus e lecto, ac tranſilire horti murum, inque ædes Mieu-Joſephi profugere potuit. Abeundum jam inde milites putabant, quod fruſtra ab ſe laboratum vidiſſent, cum nunciatum eis, ubi ad fores acceſſerunt, ab ethnico quodam eſt, Europæum, cujus cauſſa illuc veniſſent, non in vetere, ſed in nova Margentii domo agere. Quod ubi intellexerunt, in novas ædes ſtatim irrupere, rebuſque omnibus, in quas forte fortuna incidiſſent, everſis, atque perruptis, veſtes ſacras, reliquamque Epiſcopi ſupellectilem invenerunt, & calorem, quem experti, tangendo lectulum, fuerant, ſatis magno eſſe argumento putarunt, ut illinc paullo ante hominem receſſiſſe ſtatuerent. His indiciis tam claris adducti, Margentium, ejuſque uxorem, virgineſque præterea duas, Kuo-Thereſiam-Chun ſingulari virtute feminam, quæ præfecta mulie-

que uxorem tormẽtis cruciant ut cognoſcere ubinam Epiſcopus degat, poſſint.

lieribus erat, quæ tertium Ordinem S. Dominici profitebantur, hujusque fratris filiam Kuo-Luciam-Hieu tormentis subjiciunt, sed nihil ex iis rerum, de quibus percuntantur, extorquere possunt; quod interrogantibus perpetuo, ab omnibus responderetur, profugisse Episcopum, neque sibi esse, quo profugerit, exploratum. Interea Prætor, ne opportunitas christianis latebras quærendi daretur, militibus imperavit, ut Kan Kia-panum, quod est oppidum in adversa fluminis ripa, haud longe a Mo-yango situm, proficiscerentur, Europæumque, qui ibidem versaretur, caperent.

Johannes Alcoberus capitur, Fo-ganique a militibus ductus, de sua patria, deque rebus ab se gestis interrogatur.

XIV. Erat is Europæus P. Johannes Alcoberus, quem hospitio Vuang-Thaddæus-Go-Chin christianus receperat. Ac primus quidem ille Sacerdotum Dominicanorum, qui in hostium potestatem veniret, fuit: quæ res, ut idem ad Serranum scripsit, sic evenit. VII. kal. julias media fere nocte, milites Mo-yango profecti, ædes, in quibus ille diversabatur, adoriuntur. Alcoberus, audito strepitu, e lecto festinanter evadit, iisdemque in vestibus, quibus indutus cubitum iverat, uti fuga saluti suæ prospiciat, portam exiguam ædium petit, sed hanc a militibus occupatam cernens, retrocedere cogitur. Vix passus quinque processerat, cum cespitans concidit, extemploque in

eum

eum lictores tanta vi, quantam existimare quisque facile poterit, irruerunt; adeout coxendicis læsæ dolore aliquamdiu premeretur. Loro deinde collum arcte ligarunt, hominique barbam vellentes, magno clamore, ac strepitu eumdem aliquot passus extra ædes trahunt. Interea Mandarini ad ripam amnis, qui non longe ab Mo-yango fluit, milites præstolabantur, quos ubi accedere viderunt, animadvertitque Mo-yangensis Prætor adeo indigne tractatum Alcoberum, eum ut solverent, propterea quod nihil mali admisisset, præcepit. Postmodum cohors in ædes irruit, unde Sansius paullo ante profugerat, ibique VI. kal. julias mansit. Prima enim luce Fo-ganum omnes reverterunt, abductis una cum Alcobero christianis, quos captos fuisse diximus, & Ambrosio Hy-jino, adolescentuloque illo, qui milites, ut supra est demonstratum, deluserat. Sequuti deinde sunt, qui Episcopi supellectilem deferebant, ex qua eburneam imaginem Christi Servatoris cruci affixi miles detraxerat, detectamque gestabat. Hoc vexillo, quod illi magno in itinere solatio fuit, quasi triumphans Jesu Christi minister sub meridiem ingressus Fo-ganum est, quo tanta hominum multitudo ex oppido, vicinisque locis Alcoberum expectatura convenerat, ut essent, qui dicerent, si Fo-ganum Impe-

perator venisset, majorem fuisse minime futuram. Atque ille primum ad Prætorem, ut audiretur, adductus, ab eoque cito dimissus, ad Præfectum urbi Mandarinum perducitur; cui roganti, cujas ipse? quot annos natus? quod eidem nomen esset? cur, quoque ex tempore in Sinam venisset? quot demum Europæi eodem in Imperio versarentur? respondet: esse Europæum se, annos natum LII., Fy ab Sinensibus appellari. Venisse ante annos XVIII. promulgatum divinam legem, Europæorumque se unum, alterum Sansium Episcopum esse, qui iisdem in locis degerent. Solum vero Præsulem Sansium memoravit, quod hujus esset ad judices delatum nomen. Post, quum nox instaret, apud Mandarinum oppidi, legatosque duos, quos Pro Rex capiendorum Sacerdotum Dominicanorum caussa miserat, quæstio instituitur. Adhibitis interrogationibus, responsisque, de quibus est supra demonstratum, quæsitum ex Alcobero est, quot essent in Provincia Christiani, quot mulieres, quæ tertium S. Dominici institutum profiterentur? ubinam Sansius ageret? An una ipse, & Episcopus vivere consuessent? Quam longo eum ante tempore non vidisset? Ad hæc Alcoberus: quadringentos circiter christianos in Provincia esse respondet: mulieres, quæ tertium Ordinem Prædicatorum profitean-

fiteantur, octo, vel decem, easque anus. Scire se Mo yangi Sansium agere, quibus autem in ædibus agat, nescire. Commune sibi, præsulique Sansio domicilium non esse, annosque jam præteriisse ferme duos, quo ex tempore illum minime vidisset. Atque is exitus prioris quæstionis fuit. Postero die, qui dies V. kal. julias fuit, in judicium rursus Alcoberus adducitur. Quo in loco cum supellectilem Episcopi Sansii, vestesque sacras, inque judicum mensa eburneam cruci affixi Servatoris Christi imaginem collocatam, omnibus patere vidisset, datam sibi magna cum religionis veræ laude esse intellexit explicandi ethnicis, quæ sit Virgo Servatoris Mater, utque divinum Verbum humanam sibi naturam conjunxerit, opportunitatem. Interrogatus deinde, ecquid litteræ in membranis, ex quibus signa plumbea penderent, inque chartis scriptæ significarent, numque ad incitandum ad defectionem populum pertinerent? respondit: litteras, quæ scriptæ in membranis essent, dari cuique in Europa solere, ut omnes in tam distantibus regnis, quis sit ipse, intelligant; neque his concitari quemquam ad defectionem posse. Reliquas, quæ chartis continerentur, epistolas esse ab amicis ex Europa ad Sansium in Sinam missas, demta illa, quæ sinice perscripta erat, cujus se gentis litterarum

notas ignorare dixit. Sequutæ mox interrogationes de oleo ſancto, de ornamentis altarium, de mitris fuerunt; quibus eſt ab Alcobero ita, ut par eſſe videbatur, perſpicue, atque graviter ſatisfactum. Major fuit de magnis, parviſque particulis azymi panis, quas *hoſtias* dicimus, diſquiſitio, de quibus poſt, quam iniquam animo ethnici illi concepiſſent opinionem, videbimus. Igitur cum quæſitum ex viro forti, conſtantique eſſet, quamobrem hoſtiæ adhiberentur, reſpondit: in his corpus, ſanguinemque Jeſu Chriſti, cum res divina fieret, conſecrari, ac magnas ab Sacerdotibus, parvas ab chriſtianis ceteris ſumi conſueviſſe. Quæſitum præterea ex eo eſt, quibus ex rebus idem panis conficeretur: utque Alcoberus ex farina, & aqua dixit, judices, qui interrogando implicare hominem ſtudebant, panem, qui ex farina, & aqua, neque ulla ex re alia conſtaret, tam eſſe candidum poſſe negaverunt. Ille cum fortis in ſententia maneret, oſtendiſſe jam ſe, quibus ex rebus fieret panis, qui in ſacrificio adhibetur, dixit. Id, ſi judices, ut quidem ajebant, non crederent, afferri illuc farinam, aquam, ignem, ac ferreum inſtrumentum juberent. Se namque, iiſdem inſpectantibus, re ipſa, quod verbis dixiſſet, confirmaturum. Poſt ubi actum de codicibus, qui-

quibus doctrina, legesque christianæ continentur, de typographis, deque glutinatoribus, ornatoribusque librorum fuit, ac percuntantibus Alcoberus & vere, & graviter satisfecit; tum auri cupidi judices rogarunt, quidquam ne pecuniæ sinenses christiani, ut libris iisdem potirentur, darent. Denique cum respondisset, distribui sinensibus gratis libros, quod hoc consilio eosdem europæi christiani pretio mercarentur; sciscitati ex eo sunt, quæ tandem divinæ legis præcepta essent. Cumque ille decem numerari dixisset, statim, ut ea scriberet, imperarunt: confirmantique se sinice scribere nescire, responderunt, Kuo-Ambrosium Hy-inum præsto esse, huncque jam, quæ ipse vellet, scripturum. Premebatur acerbissimo dolore Ambrosius, nam ejus excruciandi lictores finem paullo ante fecerant: ac humi adhuc prostratus, jacensque præcepta divina, Alcobero dictante, scripsit. Ea noster, ubi scripta fuerunt, accepit, ac prætori dedit. His lectis, prætor, mandarinique omnes tacuerunt.

XV. Cum hæc Fo-gani adversus Alcoberum ab judicibus gererentur, sævire milites furoris ethnicorum administri in vicinis oppidis, locisque pergebant. Christianorum, qui quæri sese ad supplicia intellexerant, pars, subductis suis, ad montes profugerant, pars sese in domos

Ethnici Christianorũ Moyan-gensium, & Ki-tungẽsium domos diripiunt, eorumque aliquos tormentis excruciãt.

mos ethnicorum, quorum erant animi ad misericordiam propensi, abdiderunt. Ædes christianorum cum aliis in locis, tum Mo-yangi imprimis, & Ki-tungi populationi patebant, augebaturque numerus latronum, qui esse se milites, lictoresque jactabant, accedebatque damnis, quæ ex avaritia proficiscerentur, timor, quem libido militum procacissimorum honestis mulieribus afferebat. Atque hi quidem mulieres, virginesque in ædibus quasque suis omnibus generibus tormentorum, haud secus, atque judices facerent, miserandum in modum excruciabant, adeout aliquarum digiti distracti, fractique essent, propterea quod ter, quaterve in quæstione id tormenti genus pertulissent.

Serranus, & Diazius furorem hostiū declinaturi in angustum se locum abdūt.

XVI. Interea Serranus, atque Diazius, qui Ki tungi in ædibus Francisci Lani latebant VI ac V kal. julias, cum quæri ab hostibus summo se studio, diligentiaque intellexissent, claudi sese in suprema parte ædium intra muros exiguos, debilesque duos curarunt, quorum alter, ne suspicioni locus daretur, saccis aliquot oryza plenis contectus fuit. Cum in eo tam angusto loco essent, diligentiæ hostium, ærumnarumque, quas christiani patiebantur, certiores fiebant, quibus ita afficiebantur, ut misericordia permoti, mandarinis se ipsos prodere cogitarint. Sed ubi animadverterunt, permitti se,

sua-

ſuaque omnia divinæ providentiæ oportere, expectandum putarunt, quoad ipſa quid facto eſſet opportunum, ſignificaſſet. Sed amor chriſtianorum erga Sacerdotes Dominicanos, ac pietas ferre non poterat, ut ii, quos Patres vocabant, in poteſtatem venirent ethnicorum. Itaque nocte, quæ diem eſt conſecuta V. kal. julias, eos in ædes ethnici cujuſdam ad montem contra Ki-tungum agentis, cujus erat ipſis perſpecta fides, ducere inſtituerunt.

A Præfecto in quæſtione exquiſitiſſimis tormentis excruciantur, poſtque in carcerem adducti, in catenas conjiciuntur.

XVII. Rebus omnibus comparatis, quæ ad proficiſcendum pertinerent, intellectum extemplo eſt, pulſari vehementer fores. Qui iiſdem in ædibus habitabant, Serranum, atque Diazium monent, adeſſe milites, atque utrumque, quam celerrime poſſunt, occultant. Ipſi milites numero centum ingreſſi domum, rem nullam, quam non perfringerent, reliquerunt. Nihilo ſecius, cum ter ad eum locum prope acceſſiſſent, ubi Dominicani latebant, deprehendere ipſos non potuerunt, fruſtraque tormentis adoleſcentulas quaſdam, & grandem natu Virginem ex tertio S. Dominici Ordine excruciarunt. Nam hæ fortiter cruciatus, quin Sacerdotes prodiderint, invicto animo pertulerunt. Jam milites inveniri Europæos poſſe diffidentes, ac ſpe dejectos. laboris, quem inquirendo conſumſiſſent,

tædere cœperat, Dominicanique e latebris eosdem ajentes, abesse illinc europæos, audiebant; cum proxime discessuris Sinensis quidam, cui nomen Nicolaus erat, qui a nostris sacris ad ethnicorum superstitionem transfugerat, supervenit, ac ne putarent, inquit, aves esse, volareque Europæos posse. Esse sibi exploratum illic eos intus agere. Itaque iterum quærerent. Hac audita oratione, milites cum exiguos quosque muros ædium dejecissent, in eum denique venerunt, quo uterque Dominicanus Sacerdos tegebatur. Quos ubi viderunt, funem extemplo in Serrani collum injecere, & zona apprehensum tanta vi, tantoque impetu inde sustulerunt, ut ei spiritus præcluderetur. Diazius gravi catena constrictus, quod assultibus, ictibusque urgeri sese, hærereque cerneret, ut se, ne caderet, sustinere posset, manum, cui inniteretur, in terram demisit; cumque pedem, ita ut hoc conanti natura accidere necesse est, movisset, tetigit forte fortuna infimi gradus mandarinum, quem decurionem dicere possumus; quam rem mandarinus adeo moleste, acerbeque tulit, ut apud tribunum Hocang-Chung-yensem gravissime conquereretur, punirique ob inanem injuriam Diazium faceret.

A militibus comprehensi, vinctique in

XVIII. Hora fere ante mediam noctem, Serranus, Diaziusque, cum salutem

tem christianis, qui lacrymis, clamoribus, suspiriis suam vastitatem, solitudinemque testabantur, dixissent, alter fune, alter catena constrictus, Ki-tungo a militibus centum abducti magno armorum, gladiorum, laternarum, facumque apparatu, post horas duas Fo-ganum pervenerunt; statimque ad tribunum, de quo supra diximus, adducti sunt. Is cum ex utroque, quot annos natus esset, cur, quoque tempore in Sinam venisset, ac cetera, quæ post describentur, quæsisset, tum ad Diazium conversus rogavit, quam ob caussam calce ausus mandarinum petere fuisset? Negavit ille quidquam ab se simile factum, aut sublatum pedem fuisse, ut aliquem læderet. Erat tribuno in animo virum aliquo genere tormenti excruciare: itaque capitaturus occasionem, sciscitatus ex eo est, ubinam Europæus Pè (hoc enim vocabatur Episcopus Sansius nomine) degeret. Cum scire se Diazius negasset, ille iratus, torqueri cruciatu talorum (a) homi-

urbem adducuntur. Miles infimi gradus de Diazio apud Judicem, quod se pede tetigisset, vehementer expostulat.

(a) Cum sæpe de cruciatu talorum, manuumque dicturi simus, ratio ipsa hortari videtur, ut, quemadmodũ in commentariis quibusdam scriptum de Sinensium rebus est, breviter, cujusmodi sit, explicemus. Ac cruciari quidem ad talos pedum apud Sinenses reus consuevit instrumento, quod e tribus lignis, quæ sese mutuo decussant, conficitur, quorum sane lignorum medium fixum, immotumque est, reliqua circum illud volvuntur. In hæc

minem imperavit, fummaque crudelitate produci plus, quam ad horæ dimidium, quæstionem fecit. His confectis rebus, defeffos fuga, metu, follicitudine, itinere Sacerdotes, atque conviciis, verberibus, contumeliis, tormentis vexatos in carcerem adduxerunt, colloque injecta catena, pedes etiam eorum vinculis conftrinxerunt, atque, ut ne fugerent, in pedicam conjecerunt, cui attollendæ vix fatis quatuor effe homines viderentur. Quæ corporis collocatio etfi erat adeo molefta, ut ne oculis quidem fuftineri poffet, Dominicani tamen, quibus fpiritus, virefque divinitus addebantur, reliquam noctem non patienter folum, quod ipfum magnum fuiffet, fed etiam hilariter tranfegerunt, fummamque lætitiam ceperunt, quod iis vinculis fuos teneri cernerent, quibus conftricti primi Sinarum martyris pedes fuiffent.

Diazius iterum tormentis fubjicitur. Vi doloris captus, cum fe brevi interiturum credat, ab Serrano fe ic ut *abfol-*

XIX. Poftera nocte iterum fifti eos fibi tribunus imperat. Ac Diazio imprimis fe iratum effe oftendit, propterea quod mandarinum, ut dicebatur, calce petiiffet. Itaque novas viri iterum torquendi quæritabat opportunitates. Cumque

hæc pedes immitti reorum folent, quæ reftibus plus, minufve, ut fuerit ab judice imperatum, conftricta, acerbiffimum, ut fufpicari quifque poterit, dolorem afferunt. Torqueri autem rei ad manus folent bacillis, qui digitis inferti, funibus deinde arctiffime colligantur.

que ex eo percuntatus tribunus esset, noctes ne in iis voluptatibus capiendis traduceret, quas pudor nominare vetat; nosterque respondisset, devotum esse Deo se, neque tam esse improbum, ut veneri indulgeret; tum judex, quid istuc rei est, inquit, quod crumena inclusum gestas? Diazius nihil cunctatus, viri optimi vestium *reliquias* esse dixit. Erat ea tunicæ venerabilis viri Posadæ particula. Sed Sinensis judex homo impudicis moribus, superstitiosum quidpiam, sumsit, esse, quod ad tegendas ejus nefarias libidines pertineret. Nam nisi confessus esset, sciret id caussam, quare iterum tormentis subjiceretur, futurum. Negavit Diazius, negantemque dari in cruciatum tribunus jussit. Quod ut est continuo factum, tantum innocentissimo viro doloris attulit, cum afflicti adhuc eidem pedes ex quæstione, in quam abreptus fuerat nocte superiore, essent, ut sensu rerum privari videretur. His tot malis, tantoque angore oppressus, cum cito sese moriturum putaret, petiit ab Serrano, ut sese supplicem mysterio pœnitentiæ expiare ne gravaretur. Ut Serranum *absolutionis*, quam dicimus, verba recitare tribunus vidit, ratus precibus eum vel tormenta ab socio, vel tam immanem dolorem avertere conari, alapas ei viginti bubalinis coriis triplicatis, quadruplicatisve infligi præcepit. Paullo post, quam

vat, petit. Serranū verba *sacramenti* adhibentē alapis cædi Tribunus jubet. Theresia Chun religionis caussa cruciatur. Inque Mariam Hy nobilem viduam Ethnici sæviunt.

quam Diazius expiatus *pœnitentiæ* sacris fuit, ita usu est sensuum destitutus, ut eum jam Serranus in cœlum migrasse, certaminum palmam adepturum, arbitraretur. Hora amplius cruciari hominem judex fecit, minatusque tormentum Serrano fuit, nisi, ubi esset Sansius, indicavisset. At is diu jam esse respondit, quod eum minime viderat. Se namque Fo-gani, Episcopum vero Mo-yangi perpetuo constitisse. His dictis, in Thereſiam Chun, quam præfuisse mulieribus ex ordine S. Dominici tertio demonstravimus, iram, crudelitatemque judex convertit, utque tormento cruciaretur, imperavit. Aderat tum Serranus. Audita judicis sententia, honesta, fortisque mulier, Deo gratias egit, itaque animum improbi, sævique hominis commovit, ut is lictores arctius funes constringere juberet. Hoc statu cum esset, quæsitum ex ea est, ubinam Sansius ageret. Ad hæc invicto animo mulier, octavum jam esse diem respondit, ex quo ille discesserat, ignorareque se, quibus tunc in ædibus lateret. Eodem tempore Maria-Hy nobilis vidua in tormentis fuit, ut, quo loco Episcopum esse sciret, confiteretur. Cumque inventi essent, qui mentirentur, missum ab hac ipsa christiana vidua ethnicum adolescentem, de quo supra diximus, Mo-yangum fuisse, ut supellectilem, quam ea servasset do-

domi, ad Episcopum deportaret, ita in miseram tribunus sæviundum putavit, ut post immanes cruciatus duci eam Mo-yangum jusserit, quo militibus indicaret ædes, in quas sese Episcopus abdidisset.

Serranus, & Diazius, feminæque rursum in carceres contrudũtur. Maria Ky Moyangum a militibus transducitur, ut, quo loco sit Sansius, indicet. Indicare recusans maledictis proscinditur. Sãsius in ethnicorum potestatem cadit; atque ad tribunum adductus de rebus ab se gestis intertogatur.

XX. Cum judex finem tam crudeliter inquirendi fecisset, Diazium, & Serranum compediri, ac Theresiam, Mariam viduam, feminasque christianas reliquas reduci in carcerem præcepit. III. kal. julias milites, quod jussi fuerant nocte superiore, fecerunt. Namque Mo-yangum afflictam tot cruciatibus viduam duxerunt, ut index illis Sansii latebrarum esset. Igitur cum eam, qua in domo Europæus versaretur, interrogarent, ipsaque circuitione uteretur orationis, & vel in hanc, vel in aliam sese ut conferrent, diceret, illi irati, propterea quod latentem, quo mittebantur, detegere nequirent, suum in miseram furorem verberibus, maledictis, verbisque obscœnis explebant. Id cum sæpe, ac multum evenisset, facile sibi milites persuaserunt, non esse mulieri locum, in quo Episcopus degeret, exploratum, ejusque vexandæ finem fecerunt, in eumque carcerem reduxerunt, quo reliquæ feminæ christianæ detinebantur. Adventabat interea tempus, quo veniundum Episcopo in hostium potestatem erat. Dici vix potest, quot ille, quamque gravia incommoda a die

die VII. kal. ad prid. kal julias perpesſus fuerit, quo die in manus incidit ethnicorum. Annum tum ſextum, ac ſexageſimum agebat, herniaque jam diuturna, & vomitione ſanguinis laborabat, ſuriſque adeo turgidis, lividiſque erat, ut illius, qui ipſum aſpexiſſent, miſererentur. Accedebant inedia, vigiliæque; nam ante dies quinque neque cibi quidquam capere, neque ſomni potuerat, propterea quod domum ſæpe mutare coactus eſſet. Chriſtiani hoſtili militum furore perterrefacti, ſuum denique paſtorem deſeruerunt, eoque in loco ſub arboribus reliquerunt, qua venientibus aditus Mo-yangum patet. Prid. kal julias, cum nihil de magnitudine, fortitudineque animi remiſiſſet, quamquam ab ſuis derelictum ſe, ac viribus corporis deſtitutum videbat, ut mala ab chriſtianis, quæ propter improbitatem hoſtium impendebant, averteret, illuſtreque virtutis, ac fortitudinis exemplum gregi ſuo daret, quem perterritum eſſe intelligebat, primos, qui illinc forte fortuna tranſierunt, ethnicos rogavit, ut ſeſe ad milites ducerent, aut illis ubinam degeret nunciarent, ſe namque eos, dum veniant, expectaturum. Id ut eſt ab lictoribus intellectum, eo ſe ſtatim ferunt, captoque Epiſcopo, Fo-ganum proficiſcuntur. Hora jam poſt meridiem quarta, ac dimidia in oppidum pervenerunt,

runt, ſtatimque Præſulem innocentiſſimum ad tribunum duxerunt, qui illum cupide præſtolabatur. Is poſtquam ex Sanſio de ætate, deque aliis rebus, ut eſt apud Sinenſes in uſu, quæſivit, percuntatus mox eſt, ubinam P Royus Dominicanus, & Antonius Conainus ſacerdos natione Gallus, agerent Epiſcopus nihil ſibi eſſe de Royo compertum, Antonium vero aut Macaum, aut Cuchuenum abiiſſe, dixit. Quo tempore omnes receſſerunt, ſolumque in Prætorio Epiſcopum reliquerunt. Ei, quum ibi in ſcamno, requietis cauſſa, conſediſſet, inque unam arborem, quæ in atrio erat, oculos conjeciſſet, viſum eſt, paullo ante quam adveſperaſceret,oblatum, quod cum ipſe Royo, Serranoque ſecreto narraſſet, tum ab hoc poſtremo, qui Epiſcopus perinde, ac martyr fuit, ſumma fide litterarum mandatum eſt monumentis.

XXI. Igitur videre ſibi viſus eſt ſummam arborem ſtellis confertam, quæ multo eſſent cæleſtibus lucidiores: peda præterea, quibus Epiſcopi utuntur, quæque e ſtellis pari ſplendore fulgentibus conſta rent, duo: aliquanto demum ab ſtellis intervallo feretrum. Subſtitit aliquamdiu oculos oblectans, captuſque viſi admiratione Sanſius, tandemque ſurgens, ut intro, quo audiri poſſet, abiret; ubi ſe novos ſpiritus aſpectu oſtenti ſumturus, cum in ja-

Viſum Sanſio offertur. In Prætorii atrio ſedenti ſtellæ, peda Epiſcopalia duo, ac feretrum appareat.

januæ limine esset, convertit, quidquid apparuerat stellarum, pedorum, feretrique, evanuisse animadvertit.

Sansius in carcerē conjicitur. Ethnici, ut Royum capiant, Ambrosiū Hyinum tormētis subjiciūt; isque victus mulieres, obtestatur, ut indicent, ubinam sacerdos lateat. Mulieres se indicaturas negant. Comprehenditur Royus, deque eo triplex quæstio habetur. Denique ethnici Lucā Hininum, & Royum variis de rebus interrogant.

XXII. Introductus autem Antistes in conclave distinctum ab eo fuit, in quo Alcoberus manebat, ne qua eis inter sese communicandi potestas esset. Unus adhuc supererat Dominicanorum, qui nondum in hostium potestatem venisset. Is erat Royus. Quem ut inveniret, kalendis juliis tribunus Kuo-Ambrosium-Hy-inum tormentis tentari præcepit. Sperabat enim fore, ut ille, ubi Royus esset, confiteretur. Ambrosius, qui vim doloris perferre diutius nequibat, promisit se quæsiturum. Quare ipsum judex eodem die una cum Mandarini Foganensis adjutore, militibus, lictoribusque Mo-yangum mittere decrevit, confidens fore, ut brevi in potestate hominem haberet. Agebat in ædibus Sinensis cujusdam, qui patruus Ambrosii erat, Royus, cumque eo cohors pervenisset, persuadere Kuo-Magdalenæ, quæ tertium S. Dominici ordinem profitebatur, sobrinæ suæ conatus Ambrosius est, ut, ubi Royus delitesceret, doceret, quod fieri non posse diceret, ut diutius celaretur. Magdalena etsi subjecta tormentis fuit, negavit tamen se, ut quæ fortior sobrino esset, quo in loco Sacerdos lateret, demonstraturam. Hujus sunt exemplum imitatæ nurus, quæ iisdem in ædi-

ædibus degebant. Interea Royus, qui multis difficultatibus superatis, iisdem in ædibus latuerat, cum e spelunca, in quam se tandem abdiderat, intellexisset Mo-yangi milites manere, & sese nominatim quæri, considerassetque spem latendi nullam in posterum tempus futuram, VI. non. julias exeundum e latebris putavit, cumque e colle, qui prope ab oppido aberat, descenderet, in lictores incidit, qui illum continuo aggressi sunt, eique fustibus verbera minari cœperunt. Sed Royus eos, ne quidquam in se auderent, hortatus, actum se apud Pro-Regem reum esse affirmavit. Quæ res in caussa fuit, cur abstinendum ab injuria, maleficioque esse arbitrarentur. Itaque collum homini fune ligarunt, eumque ad Mandarinum Mo-yangum adduxerunt. A Mandarinis cum aliquot horis in ædibus Magdalenæ detentus fuisset, media fere nocte Mo-yango abductus, V. non. julias prima luce Fo-ganum pervenit. Post in judicium adductus, flexis genibus, horæ dimidio interrogantem Prætorem sustinuit, cumque Hoang-Chung-Ye tribunus supervenisset, instituta rursus, productaque molestiæ plena quæstio ad horam est, quin ei facta aut surgendi, aut sedendi potestas esset. Duas illas priores tertia est consequuta apud Præfectum oppidi quæstio, qui, ut miti, lenique ingenio erat, nulla in

in re sacerdoti molestus fuit, eaque solum ex eo est percunctatus, quæ speciem quamdam, non vim judicii præseferrent. Paullo post, quum mandarini iidem tres in præfecti oppidi ædes convenissent, primumque omnium Ambrosium Hi jinum ad se vocassent, ex quo in Kuo-Lucæ Kin-jini domo Royum aliquamdiu constitisse intellexerunt; tum Lucam in judicium adduci jusserunt, postque varias interrogationes (quæ ad celebritatem judicii pertinebant, quasque Tipasitanus Præsul negat se, antequam de longa quæstione a Pro-Rege instituta sermo inciderit, descripturum, ne eadem sæpe dicere cogatur) ex eo de usu sacrarum vestium quæsiverunt. Interrogantibus cum perspicue, distincteque, ut par erat, Lucas satisfecisset, mandarini, qui præjudicatis opinionibus ducebantur, in alia quæstionum genera venerunt, exque Royo sunt percuntati, quem usum, viresque theriacæ, cocolatæque esse judicaret. His ille id, quod res erat, respondit. Necesse enim hæc item explicare fuit, propterea quod Sinenses, qui sibi sapientes esse videntur, aut crederent, aut sibi esse persuasum simularent, hujusmodi rebus vel fascinandorum hominum, vel capiendæ turpis cum feminis oblectationis, impediendorumque eorum, quæ inde oriuntur, quibusque mala cum mulieribus consue-
tudo

tudo detegi natura solet caussa Europæos uti consuevisse. Cum molesti, sævi, improbique Mandarini finem quærendi fecissent, datum militibus in mandatis est, ut in carcerem, cujus angustiis Serranus, Diaziusque detinebantur, Royum deducerent. Numero jam erant XXXIV., qui propter religionem custodiis asservabantur. Erant eo in numero mulieres, quæ, sejunctim a viris, in cubiculo sedi tribuni proximo clausæ detinebantur.

Sacerdotes, Christianique ceteri, vincti Fo-cheum abducuntur, magnisque in itinere incōmodis pressi, post habitam Fo-chei a Pro-Rege quæstioné, ad reorum judicium mittuntur.

XXIII. Cum Dominicani, qui in Fo-Kiena provincia degebant, omnes in ethnicorum potestatem venissent; imperatum militibus III. non. julias a judicibus est, eos ut Fo-cheum cum aliis christianis quinque, illustrique femina Theresia Chun, de cujus virtute facta est supra commemoratio, ducerent. Quæ solitudo Fo-ganensium christianorum, qui gemitus, quam ingens animi dolor fuerit, cum abscedere eos, quos parentum habebant loco, intuerentur, quin se illos iterum visuros confiderent, describere prætermittimus, quod imminuere describendo rei magnitudinem nolimus. Christiani omnes collo, manibusque (demtis Episcopo Sansio, & Alcobero, quorum non sunt manicis ferreis constrictæ manus, ac primi quidem propter ætatem, alterius propter corporis ægritudinem) catenis ligati a militibus ducebantur, qui milites bini sin-

singulis custodiendis, torquendisque destinati erant. Dies amplius quinque in itinere consumserunt. Quod iter, cum ob vehementes æstus plenum molestiarum esset, tum durius plane fuit propter victus tenuitatem, qui exigua oryzæ coctæ portione continebatur, & propter quietem, quæ vinctis noctu negabatur. Namque ad palum, pilamve alligati, non alio lecto utebantur, quam satis humido solo storea contecto, qua in storea magnus numerus turpium bestiolarum nidos fecerat, quæ culicibus junctæ nullum eis requiescendi spatium relinquebant. In iis, qui humaniter nostros susceperint, duo Hing-Te-lo-yvenus, & Lin-Kiangus mandarini fuerunt, quorum sunt erga afflictos christianos officia a Tipasitano Episcopo posterorum memoriæ commendata. Sexta post meridiem hora VI. idus julias Focheum Servatoris Christi famuli venerunt, horaque post in judicium Pro-Regis jussu adducti sunt, qui cum ex eis plura ad fastidium usque pro judiciorum consuetudine quæsisset, omnes ad judicem reorum misit, qui eosdem in quatuor Metropoleos illius carceres distribui curaret.

Christianis in carceres distributis, delecti mandarini, qui de caussa cogno-

XXIV. Fo-cheum, sive Fu-cheusum urbs Fo-kienæ provinciæ princeps, ac Pro-Regis sedes, multitudine civium frequentissima est, suisque mœnibus duo Heu-

Heu-Kuon-Hienum, & Min-Hienum suburbia continet. Christiani, qui defessi ambulando erant, cum horis duabus ad fores judicis reorum expectavissent, tum ita in carceribus distributi sunt. Episcopus Sansius, Dominicus Vuen chieus, & Ambrosius Hy-inus in Min-Hienum; Serranus Episcopus Tipasitanorum, Margentius Langus, & Dominicus Chieus in Præfecti urbi; Alcoberus, & Diazius in judicis reorum, seu quæstoris provinciæ; Royus denique, Thaddæus Go chinus, & Theresia Chuna in Heu Kuon-Hienos carceres contrusi sunt. In his tot doloribus, angoribusque, quos propter incommoda, & labores itineris, ac diuturnam quæstionem (horis enim quatuor coram Pro-Rege, flexis genibus interrogati fuerant) pertulerant: inque tanta rerum omnium inopia, cum catenis, manicisque ferreis, & squalore carceris, inter innumerabiles, maximeque molestas bestiolas, oppressi, ac pene confecti essent; Deus, cujus caussa pugnabant, suos milites non deserebat, immo vero novos eisdem spiritus addebat, & placidiorem concedebat somnum, ut redintegratis viribus, rursus pro religione in certamen descendere, strenueque confligere valerent. Interea mandarinis Heu-Kuon-Hienensi, Min-Hienensi, & Chang-lo Pro-Rex negotium de caussa christianorum cogno-

scant, primã de iis quæstionem instituunt.

D 2 scen-

ſcendi dedit, a quibus ad d. XVII. kal. augusti, prima eſt quæſtio instituta. Ac ſupervacaneum, plenumque fortaſſe molestiæ opus eſſet, quæ propoſita, dictaque ultro citroque in quæſtione quaque fuerunt, deſcribere, quæ eodem fere omnia recidebant; quamobrem iis productis, in quibus eſt quidpiam ſingulare, cetera in id judicium rejiciemus, in quo deſcribenda omnia ſunt quæ ab Serrano diligentiſſime litterarum mandata monumentis fuerunt.

Tribunus militum homines christianos 14. Fo cheum in carceres ducit, idemque oſſa Ven. Capillæ ſuperſtitione ductus, quod urbi metuat, extra mœnia relinquit.

XXV. Eodem die Fo-cheum Hoang-Chung-ye tribunus militum, de quo ſupra demonſtratum eſt, venit, homineſque ſecum quatuordecim in carceres contrudendos adduxit. In his Maria-Hya, mulieresque aliæ ex tertio S. Dominici instituto quatuor, Aloyſia, Lucia, Johanna, & Roſa; ethnicus ille adoleſcens, quem errore decepti milites in catenas conjecerant, Agneſque puella fuerunt. Hanc tribunus hoſpitio recepit, ut eam ſibi beneficio devinciret, faterique cogeret, quæ ipſe ſibi falſo ab ſacerdotibus chriſtianis flagitia perpetrari perſuaſiſſet. Idem, quum caput, duxque hoſtium eſſet, arcam, in qua oſſa V. Franciſci Capillæ Martyris aſſervabantur, aſportari, extraque urbis mœnia collocari fecit, quod ſuperſtitione Sinenſium teneretur, qui, ſi cadaver, oſſave cujuſquam in oppida importentur, infortunium oppidanos laturos, luemque bre-

brevi futuram putant. Sed christiani diligenter de loco, in quo sunt eadem ossa condita, cognoverunt, ut, cum divini numinis beneficio restituta Ecclesiæ Sinarum pax fuerit, ea ipsa recuperare, & Manilam transferre possint.

XXVI. Atque hæc sane occasio fuerunt, quamobrem sacerdotes Europæi accusarentur. Namque a malevolis nunciatum Mandarinis fuerat, esse ea quidem unius alicujus infantis ossa, quæ summa religione ab Europæis, veneficii, aliorumque nefariorum scelerum caussa, asservarentur. Ergo XI. kal. augusti Serranus, & Josephus Chung-Hoeyus, cujus ædes gratis, liberaliterque Serrano patuerant, in judicium adducti fuerunt, ut de iisdem ossibus interrogarentur. Uterque, id quod res erat, respondit: esse ea venerabilis viri Francisci Capillæ ossa, quem Capillam fuisse Fo-gani capitis condemnatum, cum Xun-Chy, ejus, qui nunc est, Imperatoris Kien-lungi proavus, apud Sinas imperium obtineret. Ad hæc Mandarinus, qui præjudicata opinione ducebatur, iratus, atque ægre ferens, Serranum intuens, abscede hinc cano capite serve, inquit, sunt enim hæc infantis ossa, quæ huc fascinandorum hominum caussa attulisti. Negavit Serranus; atque id esse, quod paullo ante affirmarat, Foganensibus notum dixit. Esse namque ossa illa

Ossa V. Capillæ ethnici infantis cujuspiam esse, iisque christianos ad veneficia uti, comminiscuntur, eaque de re ex Serrano, & Josepho Chung-Hoeyo quærunt.

illa viri cujusdam Europæi, cujus insignis erga Deum pietas fuisset, adeoque tam diligenter in Sina servari consuevisse, quam caput in ejus patria, quo asportatum jam inde a multo tempore fuerat, servabatur.

Idem ex Sansio, itemque ex Serrano, & Dominico Vuen-Chieo Mādarini percuntantur, virosque anatomicæ artis peritos consulunt. Horum auctoritate calumnia depellitur. Mandarini ad Pro-Regem tabulas mittunt, quibus innocentia christianorū manifestatur.

XXVII. His rebus gestis, Mandarinus finem inquirendi fecit, seque jam dixit de omnibus Pro-Regem certiorem facturum. VIII. idus augusti instituta rursum de ossibus quæstio est. Vocati in judicium Episcopus Sansius, Serranus, & senex Dominicus Vuen-chieus, ita judicibus respondendo satisfecerunt, ut eos veritatem fateri, nihilque de nostris suspicari cogerent. Nihilo secius id ut magis, magisque constaret, gratumque Pro Regi fieret, datum a Mandarinis negotium quinque, aut sex viris anatomicæ facultatis peritis fuit, ut de ossibus, quam diligentissime potuissent, cognoscerent. Hi, quum accurate, quod jussi fuerant, fecissent, communi sententia, esse ea viri, non infantis ossa dixerunt. Ea re judicata, referri omnia in acta, ex quibus sacerdotum christianorum innocentia cognosceretur, Mandarini curarunt; eademque post, ut fert consuetudo, Pro Regi exhibuerunt.

Pro-Rex, judicibus amotis, alios substituit, quos sæviores futuros arbitra-

XXVIII. Ægerrime Pro-Rex capitalis nominis christiani inimicus, atque hostis tulit, cognosci ex actis innocentiam eorum, integritatemque morum posse,

quos

quos ipſe reos eſſe graviſſimorum criminum volebat. Quare Mandarinis, ut ne coeptam quæſtionem habere pergerent, imperavit. Inde, ut ingenio indulgeret, e Mandarinis Provinciæ Chang Pu-hienum, Kien-Hing-hienumque homines ſævos, atque crudeles delegit, qui rem gererent, hiſque Yen-Ping-ſuæ urbi Præfectum adjutorem dedit. Inventa jam inter chirografa Sanſii epiſtola erat, qua mulieres e tertio S. Dominici ordine, quæ Chang cheu agebant, hominem hortatæ fuerant, ne in id oppidum ſe conferret, propterea quod magnus ibi lictorũ numerus eſſet, a quibus captus certe, transductuſque Macaum fuiſſet. Mandarinus Changloæ urbis, antequam actis ſuprema impoſita manus eſſet, Epiſcopum ad ſe evocavit, ex eoque mulierum, quæ litteras miſiſſent, nomina quæſivit. Cum caute Sanſius feminarum, patriſque earum nomina tacuiſſet (erat autem ipſarum pater Nien-Antonius, qui diu ante multas perpeſſus pro religione chriſtiana calamitates fuerat, de cujus virtutibus agemus alio loco opportune) Pro-Rex implacabili ira inflammatus, Antonium, uxoremque, aliosque chriſtianos duos comprehendi juſſit. Sed perpaucis poſt diebus his poſtremis chriſtianis tribus abeundi poteſtatem dedit. Antonium retinuit. Hunc in carcere menſibus duobus aſſervari, colaphiſ-

tur. Muſſarum, quæ Epiſcopum, ſibi ut caveret, per litteras monuerãt, parentes vexantur.

que triginta cædi fecit, cumque nihil in judicio, quod reum hominem constitueret, reperisset, liberum domum mittere decrevit.

Ly-Benedictus, christianique alii, quod vinctis opem intenderent, comprehensi, in carceres, Ly-Benedicto excepto, conjiciuntur: ac ethnicus Vuag-Meus eamdẽ ob caussã cippo ad collum damnatur, sed postea omnes dimittuntur.

XXIX. Interea christiani reliqui pro sua caritate nihil prætermittebant, quin iis, qui squalore carceris opprimebantur, subsidia importarent. Erat Fo-chei christianus nomine Ly-Benedictus, cujus etsi modicæ fortunæ erant, domus tamen non sacerdotibus Europæis modo, qui apud eum sæpe diversabantur, sed etiam christianis Fo-ganensibus, & Chang-cheensibus universis patebat. Is una cum Ly Michaele fratre in id diligenter incumbebat, ut carcere conclusis sociis religionis adesset, eosque, quibus rebus poterat, juvaret. Quamobrem Pro-Rex, qui exploratoribus constitutis, ne quid in carceres auxilii christianis supportaretur, cavebat; ubi Alcoberum, & Diazium pisciculis aliquot, ejusque generis fructibus, quos Sinica terra producit, donatos cognovit, continuo Ly-Benedictum, in quem ea suspicio cadebat, ad Præfecti urbi carceres abduci imperavit, ubi extemplo cum Alcobero conferretur. Sed cum uterque in eam responsionem conveniret, sibi alterum ignotum esse (quod plane ita sese habebat, neque enim umquam alter alterum viderat) Ly-Benedictus liber dimissus est. Ex Fo-ganensibus etiam chri-

christianis, quamvis perculsi omnes timore erant, tamen viri plus minus duodecim inventi sunt quos retinere non posset metus, quin Fo-cheum contenderent, iisque auxilium ferrent, qui vinculis detinebantur. Ea res ut est Pro-Regi enunciata, hos item in carcerem contrudi jussit, eisque solum evadendi facultas fuit, qui sibi fuga salutem quæsierunt. Venerat una cum christianis ethnicus quidam Vuang-Meus appellatus, ut viduæ Mariæ Hy principi, ut dictum est, feminæ præsto esset. Is, ut erat in judiciis versatus, & prudens, exempla sibi quæstionum, quæ de christianis habitæ fuerant, reliquorumque chirographorum, quæ ad caussam pertinebant, paraverat; sed cum iis rebus, ceterisque, quas habebat, omnibus in potestatem satellitum, a quibus est interceptus, venit. Dies quindecim optimi, piique imprimis viri, Præfecti carceribus detenti, atque alii alapis, alii tormentis afflicti sunt. Ethnicus Vuang-Meus, non solum tormento excruciatus, sed etiam virgis quadragies cæsus, & ad tres menses majori ad collum cippo, tum minori ad annum damnatus fuit. Qua lata sententia, omnes ad locũ unde profecti fuerant, reversi sunt. Ita omnibus subsidiis interclusi, maximis molestiis christiani afficiebantur, atque ii imprimis, qui in carceribus Min-Hieni, & Heu-Kuon-Hieni erant; nam quod nondum ca-

capitis damnati essent, ne tenuem quidem oryzæ portionem, salis, lignorumve accipiebant, quæ conclusis in Præfecti urbi, judicisque reorum carceribus distribuebantur.

Vir Præfecti urbi familiaris episcopalibus ornamẽtis per cõtemtum irridens se induit, ac paullo post miserabilẽ in modum interit.

XXX. Interea dum judices designati, qui de christianorum caussa cognoscerent, expectabantur, res, libri, sacraque supellex, quæ inventa Fo-gani fuerant, in urbem quotidie inferebantur. Accidit autem, cum eæ res omnes coram Præfecto urbi in tabulas referrentur, ut unus aliquis ex ejus familiaribus, imposita sibi infula, indutusque chlamyde, quæ *pluviale* dicitur, cothurnisque episcopalibus Sansii calceatus, quos *sandalia* vocant, cum irrisione incederet. Sed ultus continuo Deus injuriam est. Vix enim exuetat ille se sacris vestibus, quum repente ante omnium oculos phrenesi correptus est, cumque medici complures multam in restituenda viro valetudine operam consumsissent, post dies amplius sex, delirans, quin ars ei medicorum, qui ejus rei caussa vocati fuerant, subsidio esse posset, animam misere efflavit.

Judices Serrano, & Josepho calumniã de usu episcopalis pedi opponunt, ac negantes tormentis excruciant, qui-

XXXI. X.kal.delecti sævi, crudelesque judices christianorum Fo-cheum pervenerunt. Josephus Chung-Hoeyus, & Serranus omnium primi adducti in judicium fuerunt, atque ex priore quidem de officibus venerabilis viri Capillæ, deque pedi epi-

episcopalis Sansii tubulis, seu cylindris, quæsierunt. Sed ut interrogationes toties ab iniquis judicibus de pedo episcopali repetitæ intelligi facile deinceps possint, animadvertendum est: Sansium, quo expeditior pro varietate locorum, ubi essent sacra celebranda, pedi usus foret, ita illud conficiendum curasse, ut quatuor cylindrulis contineretur instar cochleæ elaboratis, quo facile necti possent, intusque, ut fert consuetudo, ne pondus impediret, quo minus commode pedum gestaretur, cavis. Quos cylindrulos, seu tubulos ubi Sinenses viderunt, continuo calumniæ occasione arrepta, sive ignoratione rerum, sive improbitate id facerent, Europæos accusaverunt, quasi tubulis hujusmodi ad rem obscœnam, quam rem aperte dici prohibet pudor, abuterentur. Ejus criminationis quod nullum, præter suam ipsorum nequitiam, argumentum haberent, innumeris, & molestissimis quæstionibus, perpetuisque tormentis, quin sexui, ætative parcerent, extorquere confessionem ethnici nitebantur. Sed Josephus etsi utrique percuntationi vere, aperteque respondit; judices tamen, qui obducere veritati tenebras studebant, torqueri eum ad talos præceperunt, tormentumque ad horam produxerunt. Ipse tormenti dolore victus, promissisque judicum illectus, qui se torquendi finem facturos pollicebantur, ini-

bus Josephus victus, calumniam confirmat.

iniquam, turpemque delationem suo testimonio confirmavit. Post, quasi victoriam reportassent, judices Serranum advocarunt, qui iisdem de rebus interrogatus, de omnibus ita, uti veritas, suaque integritas vitæ poscebat, demonstravit. Qua constantia judices vehementer commoti, viginti ei alapas infligi jusserunt, tantoque impetu cæsus est, ut auditu ab sinistra aure læsus ad mortem remaneret. Inde vinculis, & calceis, calceolisque detractis, binisque scutellis juris phasolacei potis, quod jus ad egerendum, si quod, ne dolorem sentiret, sorbuisset, medicamentum spectare arbitrarentur, subjici tormento jusserunt. Verum, cum illius pedes jam in vinculum conjicerentur, veriti, ne, quod viribus corporis destitutus esset, doloris acerbitate interiret, differendum tormentum existimarunt. Interim Josephum eodem induxerunt, qui Serrano persuaderet, ut impudens mendacium diceret. Sed Christi Servatoris miles, de cujus fortitudine nihil cruciatus imminuebant, ea, quam semper retinuit, lenitate, suavitateque oris, aperte imbecilli christiano coram Judicibus demonstravit, quam procul a veritate res abesset, cujus rei sacerdotes nostri accusabantur, seque propterea ad eam confirmandam adduci nulla ratione posse. Judices, qui etsi convicti calumniæ

erant,

erant, id tamen ſibi perſuaderi nolebant, concilio dimiſſo, chriſtianos ad carceres remiſerunt.

XXXII. Quamquam tam erat magnus numerus chriſtianorum, qui religionis cauſſa carceribus detinebantur; nihilo ſecius ethnici, in iis præſertim locis, in quibus Europæi conſtiterant, ab inquiſitionibus non ceſſabant. Itaque iis ipſis diebus ex oppidis Ki-tungo, & Mo-yango ducti Fo-cheum chriſtiani adhuc quatuor fuerunt, Chin-Thomas Xan-ganus, Kuo-Lucas King-jinus, Kuo Petrus-Vejinus, Kuo Johannes-Hanus, quem tamen Mandarini, duobus illius fratribus retentis majoribus natu contenti, confeſtim liberum dimiſerunt. Multa in carceribus incommoda chriſtiani, multa in oppidis, agriſque perferebant, quæ tamen omnia ſingillatim perſequi non licet; nam neque id fieri ab ſe potuiſſe, Serranus ipſe teſtatus eſt.

Chriſtiani quatuor ab ethnicis capti Fo-cheū ducūtur, unoque dimiſſo tres reliqui carceribus claudūtur.

XXXIII. Die V. Kal. Septembres Europæi ſacerdotes quinque, & Sinenſes chriſtiani decem in judicium adducti ſunt. Judices cum de iis rebus quærendi finem feciſſent, de quibus reos interrogare Sinenſes in judicio conſueverunt, quæſtione de pedi tubulis, atque nefario uſu, quem ipſi ſuſpicabantur, renovata, percuntati ex Sanſio fuerunt, quamobrem multis ex partibus, iiſque cavis pedum conſtare voluiſ-

Sanſius ab judicibus de pedo interrogatur, atque alapis cæditur. Thaddæus Go-chinus alaparum vi, ac dolore compulſus, de pedo falſa prædicat, eūque ſocii omnes, uno Dominico ſeno

excepto, metu fracti imitantur. Agnes puella domi dimittitur.

luisset; qui cum, ut facile transferri pedum, pondusque minui posset, respondisset, alapis quindecim, propterea quod verum dixisset, cæsus est. Decem item alapas Thaddæo Go-chino impingi judices imperarunt, quod turpes insufflationes, quas ethnici a nostris fieri calumniabantur, confirmare mendacio recusasset. Nihilo secius victus dolore cruciatus, vera ab hostibus prædicari mentitus est. Hujus socii cum parari tormenta vidissent, continuo perterrefacti, imitari viri exemplum, quam innocentes liberare a calumnia, maluerunt, Dominico Vuen-Chieo excepto, qui etsi annos natus septem ac septuaginta, adeoque ætate provecta esset, terreri tamen nulla re potuit, quo minus in fide, & veritate constantissime perseveraret. Vocarunt etiam in judicium Agnetem adolescentulam, quam magnis studiis, muneribus, atque officiis sibi adjungere curaverant; a qua tamen, etsi magna eam, supra quam credi potest, molestia affecissent, nihil extorquere, quod optimis viris detrimento esset, potuerunt, cum ipsa, nisi castos, illibatosque ritus, quibus uti Ecclesia consuevit, rem nullam adhiberi a nostris fateretur. Quamobrem judices, qui multis se rebus ab adolescentula vinci viderent, continuo ut domum remitteretur, jusserunt.

Thaddæus, & Margen-

XXXIV. Interea quæstiones de christia-

ilianis numquam intermittebantur. III. kal. homines viginti,& octo, Europæi quinque, Sinenses decem,ac septem, vidua Maria Hya, & mulieres Dominicanæ quinque adductæ in judicium fuerunt. Cum sacerdotes Dominicani memoriam S. Rosæ Limanæ virginis eo die celebrari ab Ecclesia scirent, ei se, sociosque christianos, in prætorium mox ingressuri etiam, atque etiam commendarunt, ita ut ejus præsentem opem, velut est ab Serrano scriptum, sentirent. Introductus primum Lieu-Margentius, qui pridie ejus diei territus tormentorum metu, calumniam de turpi insufflatione comprobaverat, cum ex eo judices de re eadem quæsissent, novo spiritu divinitus accepto, negavit vera esse, quæ dixerat. Judices vehementer irati, quod ab eo contusam calumniam cernerent, tormento eum subjici jusserunt, ac quinque horarum spatio in eodem tormento tenuerunt, cui tamen constantia, spiritusque eo majores addebantur, quo fortius satellites funibus instrumentum constringere pergebant. Hunc secutus Thaddæus, tulisse Europæos calumniam dixit, quare satellites alapas ei quinque incusserunt, successitque Royus: Royique hospes Kuo-Lucas, atque huic perinde quinque, illi decem sunt alapæ inflictæ, quod fateri de hospitio renuissent. Interrogarunt deinceps Royum de ca-

tius resipiscunt, & calumniam judicibus exprobrãtes excruciãtur. Royus, ejusque hospes in eũdem cruciatũ veniunt. Judices ex sacerdotibus, atque ex mulieribus multa de pedo percuntati, tandem Diazium tormẽto, Sansium alapis affligunt.

capsula sacrorum oleorum, deque cocolatæ usu, de quibus ille rebus apposite, vereque respondit. Iisdem de rebus ex Sansio etiam, & Serrano quæsitum est; quorum cum essent similia responsa, judices versutas percuntationes intermiserunt. Tum advocato Alcobero, rursus de episcopali pedo quærere; de quo ille etsi veracissime, quem haberet usum, ostenderet, tamen vocare mulieres etiam, & superiores interrogationes repetere. Quæ christiani cujusdam, qui putabat hoc modo declinare eas cruciatum posse, consilio inductæ, ter a ministro sacrorum, dum baptisma celebraretur, sufflari solere responderunt; eaque responsione accepta iniqui judices, qui mysticas ejusmodi sufflationes pro sua nequitia, & improbitate interpretabantur, vehementer sunt gavisi. His rebus dictis, Mandarini, quod tempus jam prandii impenderet, intermissa quæstione, abierunt, christianis tamen in salutatorio cubili relictis, ibique ad duas post meridiem horas, nullo sumto cibo, expectantibus. Quo tempore, redintegrato judicio, christiani plerique inducebantur, atque majorem partem alapis cædebantur. Post Diazium ad se adduci imperarunt, ratique hominis simplicitatem allici simulatione miserationis, & suavitatis posse; bonos viros Europæos esse affirmarunt, abesse ab eorum moribus

frau-

fraudem, & quibus rebus fustentare vitam possint, habere. His, aliisque rebus in eamdem sententiam dictis, pari lenitate de turpissimis insufflationibus exprimere conati, postremo, ni cofiteretur, minitari homini tormenta cœperunt. Quorum ille contentionem, & studia, patefacta rei veritate, elusit: cumque id saltem ut fateretur, rogarent, Sansium nefariis ejusmodi cæremoniis delectari, eos modeste coarguit, quod, quum mendacio injuria Deo gravis irrogaretur, ipsum tamen mentiri præciperent. Quæ cum ille dixisset, confestim jure phaseolaceo potum in tormentum talare conjecerunt: & satellitibus funes constringentibus, unus ex his quidam, tubulo pedi accepto, virum percutiebat, ac fatere, ajebat, his vos tubulis ad inhonestas sufflationes uti consuesse. At Diazius, cujus erat major animus, quam ut compelli cruciatu, conviciove ad ignaviam posset, etsi pedibus erat afflictis, ossibusque confractis, perlato jam semel, & iterum Fo-gani tormento eodem, doloremque propterea ex eo, cum tertium jam torqueretur, maximum caperet: tanta constantia cruciatum, tanta animi æquabilitate, atque lætitia ferebat, ut vel sociis ipsis moveret admirationem. Dum is torquebatur, Mandarini evocato Sansio, huic dicere, urgereque, ut, quoniam de sufflationibus impu-

 dicis

dicis fassæ mulieres essent, ipse quoque confiteretur. Quibus ille fidenter, ut summa erat animi præsentia, feminas ut accirent, dixit: namque si hæ coram ejusmodi turpitudines confirmassent, ipsum se cruciatibus ultro subjecturum. Igitur accersitis feminis, Sansius, tubulo pedi uno arrepto, ad Kuo-Theresiam maximam Dominicanarum conversus: egone, inquit, seu tecum, seu aliis cum feminis umquam facinus tam indignum admisi, cujus me judices accusant? ad hæc mulieres una voce omnes; minime sane, responderunt: Nam est id calumnia cōparatum mendacium. Nos quidem te, aliosque Patres ter, cum baptismum celebraretis, sufflasse diximus: at sufflari seu abs te, seu ab reliquis per hos tubulos in feminas, virosve consuesse, nusquam diximus. Hinc præsul sanctissimus nactus occasionem, explicare judicibus cœpit, quo spectarent eæ sufflationes, quæ ab Sacerdotibus, dum quemquam christianis sacris initiant, fieri solerent. Sed ii tamen, ut qui non ad intelligendam quidē, sed ad contemnendam, irridendamque veritatem venissent, Theresiæ, ut in Episcopum sufflaret, quo eum ipsi ritum cognoscerent, jusserunt. Episcopus, qui id imperatum irridendorum sacrorum caussa fuisse intelligebat, neque usurpari per contemtum cæremonias sanctissimas patiebatur, restitit: etenim non ad eum quidem, qui bapti-

ptizetur, ſed ad miniſtrum myſticarum ſufflationum hoc munus pertinere dixit. Ventum deinde a contumelia ad tormenta eſt, decretumque, ut alapis viginti cæderetur, qui cæſus, atque ab iis, ſentiret ne ex colaphis dolorem, interrogatus, cum affirmaſſet: quid ergo eſt, inquiunt, quod nihil quereris? His Sanſius: quod Redemtoris, inquit, mei Jeſu Chriſti cruciatus meminerim.

Kuo Thereſia digitorum tormentũ ſubit; fratriſque filii cruciatu a ſententia ſe deterreri non patitur.

XXXV. Interea perturbati judices Kuo-Thereſiam digitorum tormento ſubjecerant. Quem ob cruciatum, quod eum Fogani antea bis magni hæc animi femina paſſa fuiſſet, contortiſque jam ſupra modum manibus, digitiſque eſſet, tantam vim perpeſſa doloris eſt, ut pene ſenſu rerum privaretur. Aderat Sanſius, atque in tam gravi Thereſiæ periculo S. Roſæ majorem in modum implorabat opem: quem cum movere labia Mandarini homines ſuperſtitioſi animadvertiſſent, primum quod preces recitaret, arguere; tum apparitoribus, inde ut abducerent, imperare; quaſi vero extra eum locum precandi viro facultas non eſſet. Atque ut Thereſiæ conſtantiam, & fortitudinem judices frangerent, curarunt, ut, dum ipſa torqueretur, Ambroſius fratris ipſius filius proſtratus humi valide verberibus cæderetur. Ita enim ſperabant fore, ut amitæ fortitudo miſericordia fratris filii vince-

retur, ipſeque afflictus verberibus eidem perſuaderet, ut annuens confirmaret ſufflationum calumniam. Clamabat miſer preſſus ictibus, amitæque orabat, implorabatque fidem, ut ſui jam miſereretur, & ſupplicio liberaret. Ipſa contra nihil ſeu animi, ſeu corporis cruciatu commota, conſtantiſſime reſpondit: atqui Deum roga, te ut liberet. Equidem te per blaſphemiam, calumniamve ut liberem, non committam. Pertulit invicte amplius hora Thereſia tormentum, cujus victi patientia judices, non eſſe diutius rem producendam exiſtimarunt, eique triumphum ultro conceſſere, quem eo pretio meruit, ut in omni reliqua vita læſa manibus remaneret.

Judices Royum verbis circumvenire conati, poſt de Deo multa præclare diſſerẽtem arundine ſæviſſime cædunt; ac Diazium, & Sanſium moleſtis percũtationibus morãtur.

XXXVI. Nihiloſecius immiſericordes judices nullum tempus, quin chriſtianos inſectarentur, prætermittebant, nullamque his relinquebant quieſcendi facultatem. Poſtero die, qui fuit dies kal. ſeptembr., rurſus adduci eos ad tribunal jubent; & Royum, qui primus omnium eo eſſet inductus, quamobrem venerit in Sinam, interrogant. His ille: non aliam ſibi veniundi cauſſam fuiſſe dixit, niſi ſtudium propagandæ divinæ legis, hominumque permovendorum, ut Deo fidem adjungerent, ut caritate in illum inflammarentur, utque ei obtemperarent, conſequuturi, ſi imperata feciſſent, exacta

mor-

mortali vita, sempiternam felicitatem, perpetuumque supplicium evasuri. Loquentem judices interpellant, atque severius objurgant, ac talia ne commemoret, imperant: eam enim illum adventus caussam habuisse, ut populos ad defectionem incitaret, ut turpiter consuetudine, familiaritateque mulierum abuteretur, vel ut in aliquo gradu honoris, & dignitatis a Pontifice Maximo collocaretur. Quum ille affirmare, quæ ante dixisset, pergeret, judices afferri arundinem primæ magnitudinis imperarunt, eaque ante Royum posita, homini minantur, ni eorum mendacia confirmet, se, ut ea cædatur arundine, jussuros. Ad hæc cum ille constanter diceret, se, quamvis ita, uti ipsi minabantur, cæderetur, non aliter umquam, quam hactenus fecisset, responsurum; tum judices circumvenire argutiis hominem conati, vobis, inquiunt, persuasum est, ubique esse auctorem mundi, & moderatorem Deum: erit igitur in ista arundine. Itaque si dolorem tibi verbera non attulerint, seu conspicuum sese præbuerit Deus, teque liberarit, nos fidem isti adjungemus Deo, quem nobis prædicas; sin secus acciderit, Deum illum nuspiam esse statuemus. Sed Royus, nemini esse dubium oportere, inquit, quin immensus qui est, is etiam sit ubique locorum, adeoque in arundine ipsa, Deus.

Vim tolli verberum, ne dolorem inferant, ſeque liberari cruciatu, rem facto facillimam divinæ virtuti eſſe. Sæpe id multis eveniſſe. Majori ſe tamen beneficio auctum divinitus iri, ſi neque a verberibus ipſe, neque a dolore eriperetur. Dolorem, quem ictus inferrent, brevem eſſe, gloriam contra, quam dolor poſt mortem pareret, æternum haud dubie duraturam. Tum Deum eſſe oſtendere, deque eo multa egregie, præclareque dicere, & teſtimonia ſcripturarum afferre, quibus de Filio Dei homine facto doctrina continetur. Elegantiſſimam hujus univerſitatis rerum fabricam commemorare, cælorum amplitudinem; multitudinem, ſplendorem, pulchritudinemque ſyderum, & temporum varietates, ac perpetuas mutationes, reſque conditas tanto numero, tantaque inter ſe diſſimilitudine conſtantes demonſtrare, quæ quidem omnia unus aliquis ad uſum, & voluptatem hominum fabricatus ſit; cumque ea nec fieri potuerint, neque conſervari ipſa per ſeſe, dominum tantarum rerum eſſe omnipotentem aliquem oportere, qui omnia fecerit, omniaque ſervet, ac moderetur. Atque hunc, inquit, nos Dominum colimus, hunc unum eſſe, verumque Deum prædicamus. Quæ res etſi erat clara, atque perſpicua, atheis tamen illis (nam hoc eos Epiſcopus Tipaſitanus appellat nomine)

ne) perſuaderi omnino non potuit; quorum juſſu Royus humi proſtratus, nudatuſque ſæviſſime denis verberibus eſt afflictus. Interrupte cæſus, cum binis, ternisve ictibus pulſaretur, ex eoque, quam ob cauſſam ad Sinam veniſſet, judices peterent; ipſe felicitatis hominum ſempiternæ ſe, animarumque ſalutis procurandæ ſtudio veniſſe reſpondit, donec decretus verberum numerus expleretur. Hujus ſupplicii, quo homines nudati afficiuntur, tanta vis eſt, ut qui commentarios de Sinenſium moribus ediderunt, eo ſolo hominem exanimari poſſe ferant. Iiſdem de rebus poſt ex Serrano etiam quæſitum eſt. Cui judices, cum eadem fere ac Royus de ſuo in Sinarum imperium adventu reſpondiſſet, decem incuti alapas fecerunt. Poſt percuntati ex Alcobero fuerunt, ecqua res chriſtianorum divina eſſet? atque eam ne ipſe quotidie facere, chriſtianiſque reliquis diſtribuere ſoleret? Quibus quum ille ita, uti res ipſa poſcebat, diligenter ſatisfeciſſet; tum ex Diazio quæſierunt, quinam hi eſſent, qui Macao Fo-ganum Europæis ſacerdotibus ſubſidia importabant? Diazius juvenes Cantonenſes duos reſpondit; nam, ita ut reſponderetur, inter noſtros ante convenerat. Deinde judices rogarunt, quibus nominibus Pontifex Maximus, Rex Hiſpaniarum, Provinciæque Dominicanorum in Philippi-

nis Præfectus appellarentur. Denique Sanſium multis interrogationibus de patriæ ſuæ appellatione, deque rebus, quæ ad eam pertinerent, vexarunt. Ita diem totum chriſtianos afflictos, & duro, aſperoque lapidi genibus innixos, accedente ad hæc tot mala etiam fame, magna eorum moleſtia, atque incommodo detinuerunt: neque ante, ea die, ſæviendi finis eſt factus, quam mandarini cœnatum abirent; quo tempore omnes ad ſuum quemque carcerem remiſerunt.

Ex ſacerdotibus judices multa quæsiũt: Joſephus diſtribuiſſe ſe oſſa V. Capillæ, tormenti metu, falſo affirmat. Sanſius, & Royus in proximos tribunali carceres trãsferuntur omneſque Europæi librum baptizatorum exſcribere jubentur. Die inſequẽti, renovata quæſtione, alapis Sanſius cæditur; tum aliquãdiu quæſtiones intermittuntur.

XXXVII. Satellites, qui, uti ſupra diximus, loca, in quibus noſtri habitaſſent, ſcrutati diligenter fuerant, ſacerdotum libros ſeu europæis, ſeu ſinicis litteris perſcriptos abſtulerant, tabulaſque præterea, in quibus notata nomina eorum erant, qui in oppido Fo-gano initiati myſterio baptiſmi fuiſſent. Biduum, qui dies fuere ad IV. & ad III. nonas ſeptembres in Europæis de librorum ſinice ſcriptorum auctoribus, deque loco, in quo impreſſum formis kalendarium fuiſſet, quod ad uſum chriſtianorum ſiniee ipſi digeſſerant, interrogandis conſumtum eſt. Quibus de rebus graviter, ut debebant, recteque reſponderunt: cumque judices percuntari ſtudioſe pergerent; noſtri opportunitatem nacti, commodum eis præcipua doctrinæ chriſtianæ capita explicarunt. Hæc athei nihil morati, percuntati con-

continuo ſunt, deſcriptane iiſdẽ in tabulis nomina quinque ſacerdotum Europæorum eſſent? quum noſtri affirmaſſent, tum callide ex Serrano quæſierunt, num oſſa venerabilis viri Capillæ, eo ſaltem nomine, quod ſacras eſſe reliquias arbitraretur, chriſtianis diſtribuiſſet? Quorum ut ille improbitatem perſpexit, eluſitque, judices ad hoſpitem ejus Joſephum quæſtionem converterunt, qui etſi primum diſtributa ab ſe oſſa illa fuiſſe negavit, poſt tamen minis, & metu tormentorum perterrefactus, rem ita ab ſe factam, uti fuerat ab illis excogitata, confeſſus eſt. Eadem die, quod ſatellites, qui a carceribus Min-Hieno, & Heu-Kuono Sanſium, & Royum adducere ad tribunal conſueverant, judicibus demonſtraſſent, quanto ſibi ea res incommodo, & damno eſſet, impetratum eſt, ut in prætoriis carceribus, qui prope ab tribunali abſunt, ambo manerent; quæ magna his, ac Serrano fuit tantorum malorum, moleſtiarumque levatio, propterea quod licere ſibi eas una perferre intelligerent. Poſtero die, qui fuit prid. nonas, vocati ad ædes judicum noſtri ſacerdotes, moleſtiſque percuntationibus aliquamdiu fatigati, juſſi demum fuerunt, ut ſeparatim eorum quiſque nomina ex tabulis baptizatorum quaterna, aut quina deſcriberet. Quod eo conſilio factum eſt, ut, num exempla congruerent, in-

intelligeretur. Exemplorum summa consensione deprehensa, jam omnes tabulas judices exscribi voluerunt, quibus nomina hominum MMDCXVII. continebantur. Hujus mandati hæc una fuisse caussa videtur, quod ex iis tabulis Pro-Rex sese aliquid cogniturum existimaret, quo Europæos tentatæ defectionis reos ageret; nam tabulas quoque ab oppidorum principibus conscribendas curaverat, quibus tabulis christianorum in oppidis singulis incolentium nomina indicarentur. Sed puduit hominem malitiæ, improbitatisque suæ, ubi maximam eorum partem pueris, feminis, senibus, leprosis, infantibusque, iisque etiam, qui vita functi fuissent, contineri comperit, qui in suspicionem venire defectionis propter corporis infirmitatem nulla ratione possent. Nonis rursus adducti in judicium Europæi fuerunt, ut ex omni supellectile, quæ fuerat Fo-gani intercepta, suas res quisque cognosceret; quod cum facerent, tum quid ad singulos pertineret, in scripta referebatur. Denique in carceres reducti sunt. Quo tempore Sansio, propterea quod ab judicibus, num rem quotidie divinam faceret, interrogatus, affirmasset, decem alapæ inflictæ fuerunt. Illi enim cum doctos se esse arbitrarentur, inque calendario Sinico nonnisi dominicos, festosque reliquos dies notatos cernerent,

con-

convictum mendacii hominem existimabant. Inde ab die non. sept. ad diem XII. kal. octobr. omnis intermissa quæstio est.

XXXVIII. Non dubito fore plerosque, qui hoc genus scripturæ prolixum judicent, quum easdem plerumque interrogationes, responsionesque distinctè, minutimque descriptas legent. Sed hi, si animadvertant incitari ad pietatem, virtutemque colendam christianos posse, qui considerent summam, æquabilemque sacerdotum Europæorum in tot, tamque molestis, plenisque fastidii quæstionibus subeundis constantiam, non admirabuntur nos in iisdem referendis, repetendisque rebus fuisse scrupulosius, quam aliqui fortasse vellent, versatos. Accedit quorumdam licentia, qui nimium sua doctrina confisi, horum Christi Servatoris testium agendi, respondendique rationem reprehendere auderent; quæ sane licentia in eam nos sententiam induxit, ut quæstiones quasque diligenter describendas, resque omnes in quæstionibus gestas, dictasve compendio summa fide explicandas existimaremus, ut in populum veritate rerum enunciata, Europæi quique christiani recte instituti dijudicent, quo sit loco habenda illorum adversus nostros lata in Sinis censura, quorum aut proclivior ad credendum animus fuit, aut nimium præjudicata opinio.

Rationes afferuntur, quamobrem omnia in hoc commentario diligenter sint describenda.

XXXIX. Et-

Noſtri quotidie ad ædes judicum, tabulas deſcripturi, vincti ducuntur; iiſque judices, rurſus instituta quæſtione, verba dant: tum Royum, & Serranum arũdine, Diazium alapis cædunt.

XXXIX. Etſi erant quæſtiones, ut ſupra demonſtravimus, intermiſſæ, nihilo ſecius moleſtiis noſtri minime levabantur. Quotidie ad ædes judicum tabulas, quemadmodum dictum eſt, deſcripturi, e carceribus, vincto catenis collo, uno Serrano manicis etiam conſtricto, ducebantur. Cumque itus illis, reditusque quotidiani eſſent, inſtare tamen aſſidue operi, celeriterque facere cogebantur, neque cibi quidquam ante ſolis occaſum, quo tempore reducebantur in carceres, ſumebant. Perfecto opere, die XII. kal. octobr. judices Europæos quinque, chriſtianoſque litteratos ſex ad ſe adduci juſſerunt. His, dum judicium redintegraretur, Mandarini confirmaverant, cauſſam facilem in locum eſſe deductam. Quare, quod metuant, nihil eſſe. Hoc unum Pro-Regem velle, ut levioribus quibuſdam de rebus ex eis quæratur. His dictis rebus, reliquos exire, Royumque manere imperarunt. Hoc præter cætera ex ſolo percuntantur, pecuniane animos ſibi chriſtianorum conciliaſſet? Id cum ille negaret, qua ex re, quærunt, tantus illorum in Europæos amor exiſteret, ut eos captos, abeunteſque lacrimis proſequerentur? Ad hæc Royus: Chriſtianos Europæis magiſtris uti, ex quibus diſcerent, quemadmodum conſequi felicitatem ſempiternam poſſent; neque eſſe propterea, cur

cur ipſi admirarentur, quod tantum eſſe in eos cernerent ſtudium chriſtianorum. Hoc dato reſponſo, judices humi proſterni hominem, nudatumque decies arundine cædi jubent; renovatiſque ad ictus ſingulos percuntationibus, frangere ejus conſtantiam conantur. Quem cum neque artibus, neque cruciatu vincere potuiſſent, Serranum advocant, ab eoque continuo, quod antea ſæpe fecerant, exquirunt, num mortuorum oſſa diſtribuiſſet? Negantem, uti Royum, proſterni, parique crudelitate cædi jubent. Eadem ex Diazio petunt; atque ab Serrano ſaltemne diſtribui oſſa viderit, ſciſcitantur, recuſantemque fateri alapis quindecim cædi imperant. Denique Sanſio, & Alcobero, etſi alter ſimilia eorum, quæ dicta ab Europæis cæteris fuerant, reſponderet; alter vera eſſe inficiaretur, quæ judices affirmabant, devinxiſſe ipſum ſibi largitione pecuniæ illius populi, apud quem diverſatus fuerat, principem; nihil tamen damni afferendum putarunt.

XL. Dimiſſis Europæis, Dominicum Vuen-chieum, qui erat ex ordine litteratorum, judices acceſſunt, interrogantque, quemadmodum, cum domi uxorem, nuruſque haberet, hoſpitio tamen Europæos exciperet. Ad hæc ille: Europæis quidem ſe, reſpondit, non mulieres miniſtrare, bonoſque viros Europæos eſſe, in quos

Dominicus ſenex ad quæſtionem adducitur, fortiſque in ſententia manet: ſed chriſtiani aliquot a Chriſti fide deſciſcũt. Judices Royum pleraque in-

terrogãt, hortanturque, ut socios inducat, ut de distributis mortuorum ossibus fateãtur.

quos suspicio mali cadere non posset. His omissis, ad Confucium veniunt, atque huncine, avosque, falsumque Koan-lo-ye numen colat, interrogant. Quorum ubi ille nihil se venerari dixit, judices irati minari flagella cœperunt. Tum ille: ego vero, inquit, consenui, brevique me arbitror moriturum. Itaque parvi refert, etiam si crudelissime cæsus intercam. Nihilosecius mandarini cædendum hominem non putarunt, quod provectæ illius ætatis (natus enim annos septem, ac septuaginta erat) rationem habendam arbitrarentur. Similia ab ceteris litteratis viris percuntati sunt. Horum aliqui, etsi primum neque Confucium ab se, neque Koang-lo-ye coli palam dixerunt, post tamen flagris alii quinquies, & vicies, alii quindecies cæsi, nutare animo, atque concidere cœperunt, & victi denique falsum numen veneraturi proficiscuntur. Unus omnium Sinensium, qui eo die victoriam adversus ethnicos reportarit, Dominicus senex fuit, cujus est auctus improbitate judicum triumphus, quod lapsis viris litteratis reliquis, studio, speque illius quoque superandi incitati minarentur, ni cultum idolo, Confucio, atque avis adhiberet, sese filium illius comprehendi, coramque eo ad mortem usque flagellis cædi jussuros. His enim comminationibus, quum ne leviter quidem commo-

motus esset, respondit: facerent quod luberet; se namque hominem christianum numquam de sententia recessurum. Judices quæstionem reliquam in tempus pomeridianum differunt, & fatigatos, verberibusque afflictos Europæos in salutatorio cubiculo interea manere jubent. Cumque ibi ad vesperam detenti essent, reliquam diei partem judices in molestissimis percuntationibus consumserunt, quærentes ex Royo de annorum putandorum ratione, qua Europæi uterentur, hominemque hortantes, ut sociis persuaderet, ut distributa ab se mortuorum ossa, sin minus christianis singulis, at suis saltem fautoribus, confiteantur. Ex ea enim re nullum seu Sinenses christianos, seu sacerdotes Europæos incommodum accepturos. At Royus, qui, res quorsum evaderet, intelligebat, se imperata nunciaturum promisit; sibi tamen judices etiam, atque etiam persuadeant, numquam id fore, ut socii ea, cum sint falsitatis plena, confirment. Tali modo absoluta quæstione, omnes ad vesperam in carceres sunt reducti.

XLI. Ad diem IV. idus octobr. insignes crudelitate mandarini Chang-Pu-hienus, & Kien-Ning-hienus, qui tantopere christianos exagitaverant, postremam de his quæstionem instituunt. Ergo omnes adduci in judicium imperant. Diazium primum omnium accersunt. Quærunt

Diazius, Serranus, & Sansius alapis plectuntur; ac Sâsius de portitoribus, ubi esse judicibus exploratū cognoscit, fatetur.

runt ex solo, quidnam sinicæ quaternæ hæ litterarum notæ panno inscriptæ, qui pannus usui altari erat: *Chu, Pao, Chung, Pang*, significent? Cumque ille hunc esse omnino earum sensum diceret: *Serva Domine Sinarum Regnum*, ei continuo, quasi irati ob responsionem essent, colaphos decem incuti faciunt. Quinque mox infligi Serrano imperant, propterea quod usus eadem interpretandi ratione fuisset. Inde durius eos increpare aggrediuntur. Nam si scribi curassent: *Domine serva christianos*, ferri id quidem potuisse ajunt; quod autem scripserant: *Domine serva Sinense Regnum*, ferri nullo modo posse. Deinceps immutato sermone, Serranum interrogant, quisnam subsidia Europæis in Sinam annua importet? ipse, prout inter nostros antea convenerat, ne mentiretur, neu quempiam proderet, propterea quod neque legitime interrogaretur, neque ceteros venisse in cognitionem ethnicorum putaret, tacereque de aliis fas sibi esse perspiceret, Cantonensibus duobus adolescentibus se, sociosque portitoribus usos respondit, denisque ob eam responsionem alapis cæsus est. Deprehenderant jam mandarini, vinctosque tenebant adolescentes illos quatuor, quibus auxiliorum supportandorum datum negotium fuerat: quæ res sacerdotes nostros latebat. Inducto deinde Royo acta osten-

oſtenderunt, quæ miſſa ab Fo-ganenſi Mandarino fuerant, quibus nomina ſingulorum continebantur, oſtendebaturque, omnes in carcerem fuiſſe conjectos. Poſtremo Sanſium advocarunt, eumque, quod fateri de puerorum nominibus primum nollet, quindecim colaphis cædi fecerunt. Quem ubi Royus nudum, humique proſtratum, moxque flagellis cædendum vidit (quoniam pueris, qui capti, convictique jam eſſent, nihil afferri incommodi poſſe, ſi noſtri faterentur, cognorat) ut eriperet tormento Epiſcopum, hunc monuit, rem eſſe judicibus compertam, neque eſſe, cur celandam putaret. Itaque aperte Epiſcopus puerorum nomina exponit, idemque poſt etiam Alcoberus agit. Cum Mandarini interrogandi finem non facerent, eaque percuntari pergerent, quæ ad rem nihil, ad afferendam vero noſtris moleſtiam plurimum pertinerent, Sanſius inſtinctu quodam ſuperiore permotus, concitata voce; obſecro, inquit, judices, moleſti eſſe deſinite. Nam ſic habetote: noſtrum, qui adſumus, reum criminis eſſe neminem. His rebus dictis, proſtravit ſe humi, atque me, inquit, occidite. Mandarini hanc tantam animi virtutem, fortitudinemque mirati, quamvis erat, qui Epiſcopum ruſticis eſſe moribus diceret, tamen quæſtionem, cruciatumque, quem horis jam quinque aſperis lapidibus

F in-

innixi genibus nostri pertulerant, intermittunt: Interim Sansio, atque Serrano, hujusque hospiti Josepho, nisi de distributis mortuorum ossibus confiteantur, trinum ad talos tormentum minantur. Post viris, feminisque christianis evocatis, interrogatisque, essent ne illorum nomina in tabulis baptizatorum descripta, concilium dimissum est.

Thomas Sanchesius Sinensis sacerdos nostris subsidio venit; sed horum hortatu mox domum revertitur.

XLII. Eodem fere tempore a. d. VII. kal. novembres, Thomas Sanchesius sacerdos natione Sinensis, Siamensisque Seminarii Gallorum alumnus, qui propagandæ religionis caussa missus fuerat, Focheum venit. Is etsi senex erat, ætatis namque annum octogesimum agebat, periculis tamen, in quæ se conjectum intuebatur, deterreri non potuit, quin eo se, omni officio, ac pietate militibus Christi operam utilem daturus, conferret. Nam vestes, pecuniamque attulit, quibus extremam eorum inopiam levaret. Sed nostri, qui triduo ante auxilia a christianis Fo-ganensibus accepissent, gratias, quas maximas possunt, homini agunt, ac perpetuo habituros recipiunt; tum rogant, ut, quoniam hostes per id tempus maxime fæviunt, quam celerrime potest, ad urbem Hing-hoam revertatur. Demonstrant ipsum, quod ætate sit adeo gravi, si in hostium potestatem veniat, quæ eum manerent, incommoda non laturum. Itaque abeat,

abeat, ſibique conſulat. Nam ſi quid eorum cuiquam ex uſu fuerit, facturos ſe eum continuo per litteras certiorem, ſubſidiumque opportune poſtulaturos. Thomas conſilium eorum, quod tam prudens eſſe perſpiciebat, ſequutus, cum biduo Fo-chei moratus eſſet, eo revertit, ubi ante degere conſueverat. Atque ſe quidem ſæpe offeret ſumma noſtra voluntate opportunitas faciendi magna & laude, & grati animi ſignificatione caritatis in noſtros, virtutiſque Alumnorum Siamenſis Collegii mentionem.

Cauſſæ chriſtianorũ alii judices præficiuntur, qui brevi facta quæſtione, õnes dimittũt.

XLIII. Etſi de chriſtianis quæſtiones habere ethnici ceſſarant, nihilominus immitibus Mandarinis duobus, de quibus diximus, alii item judices, ut eſt Sinenſium conſuetudo, ad eamdem cauſſam, antequam abſolveretur, cognoſcendam ſucceſſerunt. Ergo die IV. nonas novembres omnes apud Præfectos urbibus Fo-cheu, & Yen-pin in judicium vocantur. Inductos primum Europæos quinque judices de nomine, de ætate, tum de dignitate Epiſcoporum, deque eorum, quos *Miſſionarios* dicimus, munere interrogant. Quærunt denique num ad Sanſium quotannis CL. nummum argenteorum, quos Hiſpani *pezos* appellant, ad reliquos C. mitterentur? Quibus de rebus quum ipſi ita, uti decebat, reſpondiſſent, continuo, ut abeant, jubentur. His chriſtiani ſuccedunt, qui hoſpi-

ſpitio noſtros exceperant. Interrogantur, Europæi ne in eorum domibus habitarint? affirmant, moxque jam dimittuntur. Poſt judices quinque litteratos Sinenſes advocant, eademque ex his percuntantur. Negant hi, diverſatos umquam apud ſe fuiſſe Europæos. Interrogati deinde, num eos, quod Chriſto ſe dedidiſſent, pœniteret, abnuunt. His excedere juſſis, chriſtiani, qui nullum dignitatis gradum obtinerent, quinque adducuntur. Quæritur ex his etiam manere ne in fide velint, quam Chriſto dederint? Affirmantibus, abite, inquiunt judices, dementes ſervi. Tot enim cruciatus pertuliſtis, chriſtiani nominis cauſſa, audetiſque in ſuſcepta religione perſiſtere? Mox quibus cæremoniis noſtri initiari baptiſmo ſolerent percuntati, quum id chriſtiani fieri fundendo aquam, recitandoque verba, quæ Chriſtus Servator præſcripſerat, reſpondiſſent; deferri ad ſe jubent quatuor adoleſcentes illos, quos ſubſidia importare conſueſſe docuimus; ex quibus cum intellexiſſent, quam diu ſuam operam Europæis locaſsent; quærunt tandem, velint ne ab inſtitutis chriſtianorum deſciſcere, negantesque dimittunt. Poſtremo viduam Mariam-Hyam, virgineſque, de quibus ſupra demonſtravimus, quinque introduci jubent. Ex his, fuerit ne ulla ipſis cum Europæis minus honeſta conſuetudo, inqui-

quirunt. His nullam fuisse respondentibus, quærendi finis est factus, cum hora omnino quæsitum esset.

XLIV. Jam prope erat, ut innocentum christianorum caussa per summam injuriam, iniquitatemque, ut mox videbimus, judicaretur. Interim nova de Missionariis, de quinque horum hospitibus, deque Maria vidua ad diem V. idus novemb. apud alios judices quæstio est instituta. Erant hi judices, Quæsitor, quem judicem criminalem vocant, Præfectus ærario, & Quæsitoris Legatus. Hi deferri ad se Europæos hoc ordine imperant: primum Sansium Episcopum, tum Royum, post Serranum, inde Diazium, postremo Alcoberum. E vestigio, quæ judices alii consueverant, de ætate cujusque, deque tempore, quo in Sinis versati sunt, quærunt. Conversa mox ad res alias oratione, inquirunt, sint ne Rex, & Regina Hispaniarum, quique his parent, omnes addicti christianæ religioni? Post, viderintne ipsi aliquando Deum, aut cujusquam animum? & quo ex tempore Dei verbum humanam sibi naturam conjunxerit, quidque caussæ habeant, cur venerabilis viri Capillæ ossa servanda putent, quantumque in annos singulos ad eos pecuniæ mittatur; ac futurumne, si in Europam revertantur, ut Rex in eos, vel Pontifex Maximus animadvertat:

Rursus apud alios judices Sacerdotes adducti, iis decreta christianæ religionis explicant; tũ de hospitibus illorũ, deque vidua Maria-Hya quæstio habetur.

 quam-

quamnam ipsi ibi dignitatem obtineant; denique, ut leviora multa præteream, cur enunciandæ Sinensibus legis christianæ caussa, tot subire ærumnas, tot, tantasque perferre calamitates voluerint, rogant. Ad hæc nostri ita, ut illis concessum divinitus est, responderunt. Promisit enim Christus iis, qui se coram principibus confessi essent, ipsum se eorum lingua locuturum. Cumque judices miti, bonoque ingenio essent, commodum nacti nostri opportunitatem fuerunt iisdem explicandi, quæ decretis christianæ religionis continerentur. Nihilosecius cum Sansius postremæ percuntationi satisfaceret, magnus eorum risus est factus, quod ille dixisset, pati se, ut anima cujusquam hominis jacturam æternæ salutis faceret, non posse. Dimissis Europæis judices hospites illorum quinque, viduamque Mieu-Mariam-Hyam advocant. Petunt, num hospitio Europæos exceperint: Fatentur nostri. Sumunt judices, eos ne, quod Christo suam obligassent fidem, pœniteat? Nihil minus, vincti respondent. Rogant denique, num retinere in posterum tempus instituta christianorum velint? Cum christiani affirmassent, quod horas quatuor interrogando judices comsumsissent, quæstio absoluta est.

Extrema de christianis quæstio a Pro.

XLV. Jam tempus advenerat absolvendæ æquissimæ, sed per summam injuriam

riam pessime actæ caussæ christianorum. Præfuit ei judicio Cheu-Hio-Kienus Pro-Rex, qui summam rerum omnium potestatem, quam sibi arrogare reguli Focheu Pro-Reges solent, cum implacabili in christianos odio junxerat. Iis omnibus, qui in carceres contrusi religionis caussa erant, ad X. kal. decembres dictus est dies. Ubi ea dies venit, primi omnium inducti sunt fures tres, in quos incredibili comitate, clementiaque usus judex, mitissime decrevit, omnemque severitatem contra innocentes christianos adhibendam servavit. Atque eorum quidem, quæ in judicio sive quæsita ab judicibus, sive dicta a nostris fuerunt, quoniam multa sæpe in hunc locum, ne eadem repetere videremur, Serranum secuti, rejecimus, nunc fusius omnia persequemur. Quorum tamen copiam his, qui legent, quod & postrema hæc est habita de christianis quæstio, & præclarissimum de constantia sacerdotum Dominicanorum, tum aliorum etiam christianorum testimonium exhibet, minus molestiæ allaturam existimamus.

Rege instituitur, qui, latronibus mitius habitis, sævire in nostros constituit.

XLVI. Primus, qui in judicium vocaretur, Kuo-Ambrosius Hy-inus fuit. Nequa vero ex Sinicis nominibus distinguendorum hominum difficultas oriatur, animadvertendum est, Sinenses hac uti nominum ratione, ut priore loco nomen, tum

De ratione Sinensiū nominum, deque Ambrosio Hy-jino ad tribunal ducto, crebrisque alapis cæso.

tum prænomen,quod impositum christiano in baptismo est, postremo prænomen alterum a parentibus inditum ponant. Ergo ex Ambrosio a Pro-Rege quæsitum est, quamdiu diversatus apud eum Pe-to-lous fuisset? namque hoc modo inflectitur ab Sinensibus Petri nomen, quo Sansius vocabatur. Cum annos ille octo respondisset, tum Pro-Rex, quot ipse Ambrosius homines, ut mysterio baptismi initiarentur, induxisset, rogavit; cui Ambrosius, viginti, respondit. Sed Pro-Rex, cum tantulus, inquit, is numerus sit, quemadmodum plus, quam duorum millium baptizatorum nomina tabulis continentur? Ille vero, eas tabulas ante annos duos, ac quadraginta, describi cœptas, eisque nomina comprehendi seu vivorum, seu mortuorum, infantium, senumque: se vero jam inde a puero (nam de hoc etiam hominem Pro-Rex interrogarat) baptismo fuisse initiatum, annumque, quo id contigerit, aliaque hujus generis reliqua, memoria non tenere, dixit. Post hæc judex, ideone ipse christianismum coleret, quæsivit, ut defectione civium, quam Europæi molirentur, muniret sibi in eo Imperio ad magistratum aliquem capessendum viam? Quam cum ille calumniam propulsasset, seque, sociosque religionis tale aliquid ne cogitasse quidem umquam, dixisset; id-
circo

circo enim ſuſcepiſſe inſtituta chriſtianorum ſe, ut Deo obſequi, utque aditum ſibi ipſe expedire ad vitam ſempiternam poſſet, Pro-Regis juſſu quinque colaphis cæſus fuit. Inde exprobranti judici, cupiditatem pecuniæ in cauſſa eſſe, quamobrem Europæis morigeraretur, quantumque ab eis in ſingulos annos acciperet, quærenti, reſpondit: ſe ne obolum quidem ab Europæis petiiſſe, neque Europæos illius pecunia, neque ſe illorum uti conſueſſe. Sed Pro-Rex rurſum interrogans petiit: ſi neque rebus novis ſtuderet, neque lucrum pecuniæ faceret, quid ergo eſſet, cur leges Europæorum conſectaretur? Ad hæc Ambroſius, quod illi, inquit, me colendæ virtutis, quod effugiendi poſt mortem ſupplicii, quod conſequendæ ſempiternæ felicitatis rationem doceant. Hac tanta conſtantia commotus, atque ira inflammatus judex, infligi iterum homini quinque alapas juſſit, cumque monuit, ſi de civium defectione fateretur, liberum abiturum, ſin minus, capitis condemnandum ſciret. Ambroſius nihil his minis territus, rebellionis ne veſtigium quidem eſſe ullum dixit. Inquireret quam diligentiſſime poſſet judex. Nam ſiquid reperiſſet, quod chriſtianos in ejus rei ſuſpicionem vocaret, libenter ſeſe lacerationem corporis laturum. Ob id reſponſum quinis alapis cæ-

cæsus; atque illinc deinde abductus fuit.

Ambrosio Kuo-Lucas-Kin-jinus, Thaddæus Go-chinus, Josephus Chung-Hoë-yus, & Dominicus senex succedũt, diuque interrogati, alapis cæduntur.

XLVII. Eo remoto, Kuo Lucam-Kin-jinum interrogare Pro-Rex cœpit. Quæsivit primum, quot annis domi suæ Royum hospitio habuisset? quo ex tempore ipse christianismum profiteri cœpisset; atque ab Royo ne, an ab alio initiatus baptismi mysterio fuisset? Lucas, de hospitio se, quod judex sciscitaretur, non meminisse, respondit. Id ex Royo percuntaretur. Baptizatum se statim pene, atque est natus, fuisse, quo tempore nondum in Sinam Europæi illi pervenerant. At Pro-Rex ad eas interrogationes, quas instituere calumniæ caussa consuerat, veniens; rogavit, idcirco ne ille suam Christo fidem obstrinxisset, ut pecuniam ab Europæis acciperet, an, ut, concitatis turbis, defectioneque facta, cooptaretur in Mandarinorum collegium? Cumque Lucas neque de rebellione, neque de pecunia, aut ambitu agi, seque christianum esse, ut Deo vero inservire, obtinereque ab eo post mortem sempiternam felicitatem posset, dixisset, tum judex, aliquemne ascendentem ad cælum aliquando conspexerit, percuntatus est. Cui ille confidenter, nondum vidisse se quidem quod judex quæreret, dixit, propterea quod vitam hanc adhuc degeret plenam miseriarum: confidere tamen se, fore, ut, ubi vita functus mortali sit, id sibi in-

intueri liceat; se namque Europæorum opera attigisse cognitionem Dei, ejusque legibus parere didicisse. Quare, si faciat, quod didicerit, sese promissam christianis gloriam post interitum corporis certissime consecuturum. Instare tamen adhuc judex, & de numero christianorum quærere. Quos cum Lucas partim infantes, partim integra ætate, omnes numero ad mille esse dixisset; tum ille hortari, ut impoſterum christianus esse desineret. Contra Lucas magna animi constantia respondit: se, tametsi periculo capitis, numquam tamen ab fide, quam Christo dederit, discessurum. Hujus responsi caussa quinque illi inflicti colaphi fuerunt. Interim Pro-Rex, ut nova hominem arte circumveniat, ex eo quærit, num Europæus, quem hospitio exceperat, usus uxoris ejus consuetudine fuerit? id ut aperte fateatur, monet: Si pareat, eum se capitis supplicio erepturum. Sed hi conatus frustra fuere. Nam Lucas, qui nihil præter rei veritatem fateri statuisset, falsa esse omnia, respondit: nam si talia Europæi auderent, tanta Sinenses patientia numquam laturos fuisse, ut versari illos in suis domibus paterentur. Nunc contra æquo animo ab iis Europæos excipi solere, quod illis sanctæ, beatæque vitæ magistris uterentur. Igitur judex, qui nihil extorquere ab eo potuisset, ira incensus, alapis hominem affli-

affligi jussit, quibus vir innocentissimus quinque, & vicenis tanta crudelitate, & sævitia cæsus est, ut e deformata facie magna sanguinis copia manaret. Adducti cum Luca in judicium fuerant Vuang-Thaddæus-Go-chinus, & Ching-Joseph-Chung-Hoëjus, quorum priore Alcoberus, altero Serranus, & Diazius hospitibus usi fuerant. Cum interrogati iisdem de rebus essent, de quibus supra est demonstratum, atque ita plane, uti factum ab aliis erat, respondissent, alapæ Josepho decem, Thaddæo vero quindecim incussæ fuerunt. Sequutus mox duos illos gravissimus, ac celeberrimus Chin-Dominicus Vuen-Chie senex fuit, quem ita est allocutus Pro-Rex: Tu vero, cum sis peritus sinensium doctrinarum, librosque Confucii, ac Menzu teneas, quemadmodum falsam sectare christianorum legem? Senex, qui nulla re terrebatur, continuo: Confucius, & Menzu, inquit, nihil de vitæ, mortisque auctore tradiderunt. Contra Europæi me Deum nosse, & primam vitæ, ac mortis quasi radicem; præmia rursum, atque supplicia, & veram rerum omnium originem docuerunt. Ob eam responsionem iratus judex, insanire hominem dixit, quinisque cædi alapis imperavit. Post objurgare hunc in modum perrexit: Tu istis legibus vivens aut rebellioni studeas, aut certe pecuniæ servias,
ne-

necesse est. Minime vero, inquit ille. Propterea enim christianus sum, ut Deum colam, eique serviens, æterna felicitate potiri possim. Sed Pro-Rex, quid? inquit: usquam ne tu vidisti Deum? Non equidem vidi, respondit senex: spero autem, si modo ejus leges servaverim, fore tandem aliquando ut videam, cum e mortali vita excessero. Nam si in vita bonis proposita præmia, malisque decreta supplicia sunt, quid est, quod quisquam, esse item post mortem hominibus & præmia, & supplicia constituta, neget? Rursum Pro-Rex: quam ob caussam, inquit, vestris domibus Europæos excipitis? Cui Dominicus: quod sint, ait, magistri, doctoresque nostrarum legum. Nam, quemadmodum, sublato e ludo Præceptore, continuo ordo ab auditoribus, doctrinaque omnis tollitur, quod doctrina, præceptisque destituantur; ita, remotis Europæis, doctrina nos, atque institutio deficeret, neque ipsi colendæ virtutis rationem retineremus. Hoc dato responso, quinque iterum alapis cæsum magni animi senem, convicio Pro-Rex est insectatus, turpissimo eum appellans nomine, quod nos nomen ut taceamus, honestas suadet. Postremo ad eum se Pro-Rex convertens, annon pudet, inquit, filias habere te domi, quæ Europæis famulentur? Negavit Dominicus, atque incredi-

dibili animi virtute, ac fortitudine; gnatas, inquit, meas miniſtrare Europæo, neque tuli umquam, neque feram. Mihi namque uni famulandi ſacerdotibus onus ſervavi. Atque hoc ille modo, dum pene confecta ætate eſſet, improbitatem, crudelitatemque Pro-Regis vicit.

Hactenus quidem ſingularia plane conſtantiæ, & fidei exempla, repetito ſæpe, uti demonſtratum eſt, periculo, Sinenſes chriſtiani dederant. Sed quemadmodum primis reipublicæ chriſtianæ temporibus, cum noſtri exagitarentur, ubi in diſcrimen veniſſent, infirmi a fortibus, quaſi triticum a palea ſecernebantur; ita afflictis in Sina Eccleſiæ rebus, labi e chriſtianis nonnullos permiſit Deus, ut auxilii ſui in iis illuſtrior vis appareret, qui de tyrannis forti, invictoque animo triumphaſſent.

Chriſtianis XI. in judicium adductis, octo ex iis turpiter a religione deſciſcunt; tres reliqui fortes in ſententia perſeverant.

XLVIII. Ac primum quidem omnium, qui fidem fefellerit, Kuo-Petrum-Hyjinum fuiſſe ferunt, qui in judicium vocatus, etſi neque tormentis excruciatus, neque minis territus eſſet; continuo tamen ab religione Chriſti Servatoris ad ſuperſtitionem ethnicorum transfugit. Introducti deinde, poſt Dominici ſenis, de quo ſupra diximus, victoriam, ad tribunal fuerunt Chin Franciſcus-Lanus, Chin-Thomaſ-Xiang Ganus, Chin-Nicolaus-Xinus, Chin-Joſephus-Koanus, Chin-

Chin-Dominicus Kieu, qui erant omnes ex ordine litteratorum; Lieu-Margentius-Langus, Lieu-Francifcus-Xunus, Vuang-Petrus-Onus, Mien-Simon-Kao-Hinus, & Mieu-Thomas-Xang-Cheu. Hi, cum Pro-Rex peteret, effet ne ipfis in animo chriftianam adhuc religionem profiteri pergere, confeftim omnes, Chin-Thoma-Xang-Gano ex litteratis, ex reliquis vero Lieu-Margentio-Lango, & Lieu-Francifco-Xuno exceptis, miferandum in modum conciderunt. Transfugas octo abduci Pro-Rex ftatuam adoratum juffit; cui facrilegi paruerunt. Tres reliquos feparari judex præcepit. Etfi locus, in quo conftiterant, aliquantum ab fede judicis remotus erat, ad eofque fæpe Affeffores Pro-Regis accedebant, hortabanturque, ut fe chriftianos deinceps minime futuros dicerent; ajebantque, ni feciffent, imperaturos fe, ut flagrorum ictibus exanimarentur, brevique cubicula domus fuo fanguine confperfa cernerent; noftri, quin eorum fimulatam, fævamque mifericordiam morarentur, fortes in fententia manferunt.

XLIX. His rebus geftis Pro-Rex pueros quatuor, qui fubfidia quotannis noftris facerdotibus fupportarant, adduci ad fe imperavit. Adductos judex rogat, quantum in annos fingulos deferre pecuniæ ad Europæos, quantumque ab eis ipfi portorii no- Sacerdotum portitores, quantum pecuniæ detulerint, quantumque ipfis fit datum, interrogatur.

nomine accipere ſolerent ? Illi, Europæis ſingulis quotannis C., Epiſcopo autem CL. detuliſſe ſe, ſibique X. nummum argenteorum, de quibus ſupra memoratum eſt, in ſingulos ob portorium numerari conſueſſe, dixerunt. Ex his nihil deinceps quæſitum fuit.

Pro-Rex mulieres ad tribunal duci imperat: Mariam Hy viduam, quod hoſpitio Europæos exceperit, reprehendit, eidẽque tormentũ minatur; exque virginibus Dominicanis de turpiſſimis rebus quæritat.

L. Tali modo cum de Sinenſibus viris quæſtio eſſet abſoluta, vocatæ in judicium mulieres fuerunt, inter quas primum Maria-Hya vidua locum tenuit. Ex ea cum percuntatus Pro-Rex fuiſſet, quemadmodum, mortuo marito, Europæum in ſuis domibus occultaſſet, nihil extorquere potuit, quod eſſe noſtris detrimento videretur. Sed etſi rem illa negabat, neque jam ex veſtibus, & reliqua Sanſii ſupellectile, quæ deprehenſæ apud eam fuerant, convinci poterat, quod eas domum aliena opera advectas, ſervaſſe dumtaxat ſe confirmaret, nihilominus eam judex cruciari tormento imperavit. Ubi illa manus in tormentum conjecit, continuo Pro-Rex militibus, ut ceſſarent, juſſit: quo tempore ipſa incœptam orationem perſequuta, habitaſſe quidem apud ſe Europæum, quum maritus viveret, affirmavit: hoc autem mortuo, non item. Interrogantique Pro-Regi, qui homines Europæi illi eſſent; atque, niſi ut illorum familiaritate per impudicitiam abuteretur, quam eos ob cauſſam hoſpitio exce-

piſſet;

piſſet; homines eſſe Europæos, reſpondit, caſtis, ſanctiſque moribus, idque contendere, ut inſtituant reliquos homines, doceantque rationem, qua conſequi gloriam, felicitatemque ſempiternam poſſint. Se vero neque voluiſſe, neque potuiſſe iis ad libidinem uti, quæ deducat homines ad brutorum conditionem. Poſt vidua dimiſſa, adductæ in judicium virgines fuerunt, quas ſupra diximus, quinque, Kuo-Thereſia-Chuna earum maxima, Kuo-Aloyſia-Xa, Kuo-Lucia-Hieu, Mieu-Johanna-China, & Chin-Roſa-Kueya. Vetat autem pudor dicere, quod primum ex ipſis quæſitum a Pro-Rege fuit. Itaque deſcribemus, quod eſt ab illis reſponſum Pro-Regi datum. Ergo illæ: colere virginitatem ſe, quam jam inde ab infantia dicaſſent Chriſto, taleſque turpitudines ne noſſe quidem, dixerunt. Neque tamen hæc virginum pudicitia, atque in reſpondendo modeſtia tanti fuit, ut judicis licentiam reprimeret, quin nimium inverecunde adhuc de ſufflationibus interrogaret, quarum pro ſua ipſi improbitate Europæos accuſabant: & quamquam tubulis iis, ex quibus calumniandi ſumtà occaſio fuerat, pedum Sanſii contineri virgines affirmarent, quo, pro ſacrorum celebritate, inſigni Epiſcopus uteretur, ad ſufflationes vero hujuſmodi illius uſum eſſe omnino

nullum; ipsis tamen judex impudentissimus diu multam interrogando molestiam exhibuit, eo usque progressus, ut Thereſiæ tormentum manuum ostentaret. Sed eo cruciare miseram noluit.

Pro-Rex donũ ab Imperatore recepturus, quæstionẽ intermittit. Christiani tres tormentũ effugiunt. Pro-Rex, ne Sacerdotibus quidquam interim cibi detur, cavet; omniumque nomina describi jubet. Trãsfugæ octo imaginem Christi conculcant.

LI. Supererant adhuc ad quæstionem Dominicani. Interim nunciatur Pro-Regi, adventare, qui munus ei ab Imperatore missum deferret. Ipse continuo suis imperat, ut, quæ essent ex usu futura ad recipiendum donum, compararent, & magnifico apparatu, cunctis urbanis Mandarinis comitantibus, Imperatoris legato obviam venienti procederent. Quæ res in caussa fuit, ut judicium de Europæis in crastinum differretur, hominesque christiani tres, qui, quod deficere ab Christi fide constanter renuissent, damnati flagris fuerant, fortuito supplicium effugerent. Dum Pro-Rex quæ ad apparatum, de quo dictum est, pertinerent, ut honorifice munus reciperet, disponebat; de cruciandis christianæ religionis propagatoribus cogitabat, suosque monebat, ut diligenter caverent, ne quid illi cibi coëmerent, etsi erant adhuc jejuni. Antequam legato Imperatoris obviam iretur, reversus Pro-Rex ad tribunal, omnes adduci eodem jussit, de quibus latum judicium fuerat, ac suum cuique nomen, ut in pagina describeret, imperavit; cui paginæ primum hæc verba inscripta erant:

An

Anno XI. Imperatoris Kieu-Lung, luna X. Post nomina secuta sunt christianorum. Sed ii octo, quos, ejurata Christi religione, adorasse statuam demonstravimus, antequam nomina describerent sua, Christi ejusdem cruci suffixi imaginem conculcare sunt jussi (nam quatuor, quinqueve imagines ejusmodi in ipso majori tribunalis cubiculo tenebantur) unusque omnium sceleſtissimus Chin-Dominicus-Kieu, cui scabie corpus, multo autem magis animus vitiatus, infectusque erat, pressam pede imaginem fregit: reliqui, quorum magis infirma, quam prava voluntas erat, ita pedes tulerunt, ut imaginem transgrederentur, nec tangerent. Nefario scelere a transfugis admisso, christiani omnes, cum horis quinque asperis lapidibus genu innixi constitissent, rursus in carceres abducti sunt.

LII. Postero die, qui dies erat ad IX. kal. decembres, Europæi mature sunt in judicium inducti, eodemque Pro-Rex e templo reversus, quo se, pro singularibus, quibus auctus ab Imperatore fuisset, beneficiis, gratias diis acturus, contulerat, venit. Ac primo quidem Sansium ad quæstionem vocavit, qui quasi agmen Christi Servatoris militum ducebat. Is, quot natus esset annos, interrogatus, sex supra sexaginta, respondit. Rursum, cum ex eo Pro-Rex quæsisset, quot

Pro-Rex Sansium evocat; deque eo quæstionem molestissimam ad multum tempus producit: tormenta, ac supplicium capitis minatur, ac sæpe hominem alapis sævissime cædi jubet.

quot annis in Sina versatus esset, annis, inquit, duobus, & triginta; esse autem Hispanum e Catalonia Provincia se, nam hoc etiam ab homine percuntatus judex fuerat. Pro-Rex, cum facta esset Hispaniæ mentio, quod esset Regis Hispaniarum nomen rogavit: cui noster Philippum appellari eum dixit. Nam, quod hoc eodem anno ad diem VII. idus julias Rex obiisset, nondum ejus rei nuncium Sinenses acceperant. Ventum mox ad Pontificis nomen fuit. Hunc Sansius Benedictum vocari respondit. Ubi cognitum de nominibus est, Pro-Rex, uter ei, ut in Sinam contenderet, auctor fuisset, Rex ne, an Pontifex, quæsivit. Negavit utrumque Sansius; addiditque, sponte se, non jussu, neque hortatu aliorum venisse, ut procurare salutem animarum posset. Persequitur cœptam quæstionem Pro-Rex. Quærit, num per Philippinas insulas, cum in Sinam navigaret, transierit: quod cum Episcopus affirmasset, hunc rogavit, quisnam eisdem in insulis imperio potiretur? Episcopus nil cunctatus, Rex, inquit, Hispaniarum. Mox Pro-Rex, studio ne, inquit, concitandæ plebis, ut ab Imperatore deficiat, Sinam petisti? Negavit noster, ac, nihil nos, ait, tale vel conati sumus, vel umquam conabimur. Quid enim? quum anni sint amplius centum, ex quo in divinis legibus instituere no-

noſtri Sinas cœperunt; an quidquam eſt tale de nobis uſquam auditum? Pro-Rex iratus, ad milites ſeſe convertit, ac torqueri hominem imperavit. Ubi vir fortis imprimis, invictoque animo, tormenta parari vidit, humi ſe continuo excruciandum proſtravit, ſed tamen ſatelles unus ictu eum calcis appetens, ut ſurgeret, juſſit; neque enim imperaſſe tormentum Pro-Regem, ſed minatum tantum fuiſſe confirmavit. Rurſum Pro-Rex, quo tandem modo, inquit, cum tam longe ab Hiſpania Luzonia, ſeu Manila inſula abſit, eam Rex gubernet? quid ex ea illi in annos ſingulos redit? His Epiſcopus reſpondit: nihil redire inde ad Regem, neque hunc commodi aliud capere, niſi quod æterna hominum ſalus procuraretur: cujus rei gratia multa millia nummum in incolas, qui magna inopia laborent, ab Rege erogari. Sed inſtitit Pro-Rex: & veſtri, inquit, imperii homines ſunt ne omnes chriſtiani? Affirmavit Sanſius, atque ab Rege quidem ad abjectiſſimum quemque infimæ plebis. Suntne apud vos, ſubdidit Pro-Rex, milites, & magiſtratus, ac judices, ita ut ſunt in Sina? Quum Epiſcopus annuiſſet, tum ille; Cum fueris in Europam reverſus, adibiſne ad Regem, atque ad Pontificem? An iſti te dignitate aliqua augebunt? Sanſius, ut incredibili moderatione, gravitateque animi erat, recta me, inquit, in

meum cœnobium conferam. Non enim de Rege, aut de Pontifice laboro. Dignitates autem, magiſtratuſve ſimiles mihi regnorum eſſe videntur, quæ exhiberi in theatris ſolent; nam ſcena abſoluta, omnia confeſtim evaneſcunt. Hac re dicta, Pro-Rex hominem quinis alapis plecti juſſit, quaſi loquutus eſſet ſtultorum more: indeque ad Epiſcopum verſus: atqui, ait, ſi neque de dignitate, neque omnino de præmio laboras, quid ergo te impulit, ut, ſpretis incommodis, quæ laturus eſſes, in Sinam proficiſcerere? Ego vero, reſpondit Sanſius, non inani rerum, quæ cito intercidant, ſed ſpe conſequendæ ſempiternæ felicitatis permotus, propagandæ chriſtianæ religionis cauſſa veni. Sed Pro-Rex, qui ignarus decretorum Evangelicorum eſſet, quanam in re poſitum eſſet ſempiternæ felicitatis præmium, quæſivit. In cognitione Dei, reſpondit Sanſius, quam ſequitur amor, ex quo ſempiterna, incredibiliſque delectatio, atque felicitas oritur. Perſtitit Pro-Rex, rurſumque interrogavit, ſint ne ædes in cælorum regno? At Sanſius, diverſæ, inquit, prout quiſque, cum viveret, eſt meritus, in cælo ſunt manſiones. Si cum iis manſionibus ædes, quibus utuntur in terris homines, comparentur, tanti æſtimandæ ſunt, quanti loculi formicarum. Commotus ad hæc
ju-

judex, insanire hominem, quare alapis quinque cædendum, dixit. Mox Sansium alloquens, in Europa, ait, quis rem christianorum publicam moderatur, Rex ne, an Pontifex? Verum Sansius: quæ ad rem civilem, terrenumque regnum pertinent, inquit, Rex moderatur, Regique tributa penduntur: quæ vero ad doctrinam, rationemque dirigendorum, ducendorumque ad vitam sempiternam animorum spectant, hæc a Pontifice administrantur. Pro-Rex, ut erat vaferrimus, ratus ab se implicari laqueis interrogationum senem posse: In Sina, inquit, omni, si veram religionem amplecteretur, quisnam imperium obtineret? Ad hæc continuo vir prudens, Imperator, inquit, idem, qui modo obtinet. Post, cum Pro-Rex ex eo percuntatus esset, omnes ne Macai incolæ christianam religionem profiterentur; ipse vero, cum secundo ad Sinam veniret, an Macao profectus esset; respondit, Macaënses omnes christianis partibus studere, parereque Regi Lusitanorum; seque ita, ut judex dixerat, in Sinam iterum venientem Macao fuisse profectum. Pro-Rex incœptam quæstionem persequutus, quot anni essent, rogavit, ex quo reverterat in Sinarum Imperium? Ille, octo, respondit. Jam captum esse Episcopum Pro-Rex putabat. Itaque continuo sumsit; Quæ ista fuit au-

dacia, ut Sinam repeteres, cum edicto Imperatoris vestram esse legem, ut falsam, proscriptam scires? Atqui falsa ut sit, inquit Sansius, fieri omnino non potest. Lata enim a Deo est, qui cum sapientissimus, optimusque sit, & falli, & fallere prorsus nequit. Hoc responso repressus judex, alio convertit orationem, quæsivitque, ubinam Deus consisteret? Cui Sansius: est ille, inquit, ubique; heic adest, atque tuo etiam in corde. Pro-Rex ad satellites conversus, quinque, inquit, colaphis eum rursus cædite, nam insane loquitur. Inde ipsum interrogans subdit; si adest heic Deus, quid est, quod tibi esse adjumento nolit? Atqui adjuvat ille me quidem, Sansius respondit: nam quod injurias, ærumnasque istas, quas majori mihi merito ad coronam futuras confido, fortiter, patienterque feram, id sum equidem illius beneficio consequutus. Perrexit Pro-Rex, rogavitque, viderit ne umquam Sansius Deum? Negavit noster, atque, Deus, inquit, propterea quod spiritus omnino sit vacans corpore, hisce oculis cerni non potest. At impius judex, quemadmodum, inquit, ei fidem adhibeas, quem numquam videris? Cui Sansius: ne vos quidem, ait, Imperatores Fo-Hy, & Puon-Ku vidistis, neque, quo magistro gloriamini, Confucium, neque discipulum ejus Men-

zu,

zu, neque vestrates alios, quorum tanta est apud Sinenses existimatio, atque celebritas, cum tamen nemo sit vestrum, qui eos vixisse aliquando neget: quanto ergo nobis magis habenda Deo fides, cum divinas præsertim scripturas habeamus, quarum est firmum imprimis, atque gravissimum testimonium? Pro-Rex ita, ut facere consueverat, ubi ei nihil, quod opponeret, succurrebat, ut quini ei adhuc colaphi ducerentur, quasi diabolica verba dixisset, præcepit; invidiamque Sansio ex interrogatione quærens, quæ, inquit, vestra ista est arrogantia, ut Sinenses populos doctum veniatis? His, ne commotus quidem, Episcopus respondit: docemus eos, ut cognoscant, & ament Deum. Id ni fecerint, norint, se perpetuo perituros. Namque extare Deum; hominem vero præditum esse animo, qui polleat ratione, tam est clarum, tamque perspicuum, ut id Philosophi Ethnici, natura duce, assequuti fuerint, litteris mandaverint, tradiderintque memoriæ posterorum. Quæ cum Episcopus dixisset, Pro-Regis jussu quinis alapis cæsus fuit. Ab judice deinde interrogatus, quemadmodum per æneos tubulos in mulieres sufflaret, sic respondit, ut criminationem dilueret, & quemadmodum antea III. kal. septemb. fecerat, explicaret, qui sit usus Episcopalis pedi in re divina. Addidit do-

doctrinam de suflationibus mysticis, quæ adhiberi in baptismo, Ecclesiæ instituto, solent. Tum Pro-Rex; placentula, inquit (nam hoc impius ille panem Eucharisticum appellabat nomine) quam christianis præbere, oleumque, quo eosdem linire consuestis, ea quidem certe ad fascinum, veneficiumque pertineant, necesse est. Alius enim ejusmodi rerum usus esse qui potest? Ad hæc Sansius: Atqui, si ea ad veneficium pertinent, inquit, quid est, quod, in singulis orbis partibus christiani cum sint, omnesque sacris communicent, oleoque ungantur, veneficio, & fascino non afficiantur? Convictus Pro-Rex, alio convertit orationem, & cur, ait, singula eorum nomina, qui sunt baptismo initiati, abs te in tabulas referuntur? Ut sciam, respondit noster, qui sint christiani, eorumque curam gerere possim. Cumque plerique infantes baptizentur, si forte fortuna mori parentes eorum contigerit, ne suum quemque nomen fugiat, quod ei fuerit in baptismo inditum ab sacerdote. Accedere ad hæc consuetudinem Ecclesiarum, dixit. Nam toto terrarum orbe eumdem usum obtinere. Quid vero est, ait, judex, quod iis, qui vestra sacra sectantur, Confucium, avosque ut adorent, non esse concedendum existimes? Res est, inquit Sansius, Romæ jam judicata: deque ea re

Pon.

Pontifex ad hoc Imperium annis ſuperioribus legatos miſit. His ultro, citroque dictis, judex de rebus hujuſmodi interrogandi finem fecit, converſaque ad alia quæſtione, quiſnam eum Foganum reverſum hoſpitio excepiſſet, percuntatus eſt. Ipſe, quod explorata jam omnino res erat, Kuo-Ambroſium Hy-jinum, palam reſpondit. Poſt judex alia inveſtigare cœpit, eaque illorum ſimilia cum ſint, quæ hactenus demonſtravimus, prætermittenda eſſe exiſtimamus. Illud tamen prætereundum non eſt, quod, cum Pro Rex ſupplicium capitis Epiſcopo minatus eſſet, vir Apoſtolicus, eſſe id quidem in ejus poteſtate, arbitrioque reſpondit. Ac duas quidem horas quæſtionem Epiſcopus moleſtiſſimam, atque ſæviſſimam pertulit, eoque ſpatio alapis ad quinque, ac viginti tanta vi, atque impetu afflictus fuit, ut ex ore ſanguis efflueret, indeque tumor, inflatioque tanta faciei exiſteret, ut oculi non apparerent, auriumque uſu facili ad mortem uſque privaretur.

Ex Royo judex de cauſſa cur in Sinam venerit, de myſteriis, de Europa, deque aliis rebus multa percuntatur.

LIII. Sanſio Royus ſucceſſit, ex quo Pro-Rex primum quæſivit, quem annum ætatis ageret? Cum ille ſextum, & quinquageſimum, dixiſſet; tum Pro-Rex, quo, inquit, ex Regno es, qua ex provincia, quoque ex oppido? Huic continuo noſter: ex regno Hiſpaniæ, ex Aragonia Provincia, ex oppido Hinojoſa, inquit. Sed

Pro-

Pro-Rex: cum Præfectus Manilensis tuus in Sinam te misit, ecqua dedit mandata, quidque fieri abs te velle se ostendit, ut christianos ad defectionem concitares? Nos vero, sumsit Royus, qui in Sinam mittimur, nostrum singuli munus, quidque facto sit opus, novimus. Qui mittunt, abite, inquiunt, in Sinam Evangelium promulgatum, nihilque præterea imperant. Contra judex, profecto, inquit, ducti studio concitandæ plebis venitis. Immo vero, respondit Royus, nihil nobis tale in mentem venit. Inde Pro-Rex, ut de Sinensibus christianis, Europæisque cognosceret, quot, inquit, christiani sunt in oppidis Fo ninga, Ning-te-Lo-yuen, Fo-cheu, Yen-Ping-fu, Chinnen-cheu, Chang-cheu? Ego vero, respondit Royus, numquam in his oppidis fui, neque rationem de his rebus reddere inquirenti possum. Sed perstitit ille, &, quot, inquit, in Kiang-siena, ceterisque provinciis sunt Europæi? Cui noster, ne id quidem, inquit, mihi est exploratum. Ex quo enim cautum est, ne oratoria, templave ulla christianis essent, neque me ad reliquarum provinciarum sacerdotes visendos contuli, neque quidquam ad eos litterarum dedi. Tum mutato sermone, judex, quantum, ait, in annos singulos Pe-Kingensi Ecclesiæ pecuniæ penditis? Ad hæc Royus, Pe-Kingen-

genſes, inquit, ſacerdotes, nulla nos auctoritate præcedunt: propterea neque pendimus eis quidquam pecuniæ, neque ipſi ex nobis petunt. Chriſtianis autem, ſubdidit judex, quantum pro hoſpitio ſolvitis? Nihil omnino, ille reſpondit. Poſt judex, quamobrem igitur, inquit, vobis miniſtrant? Ac Royus, opera, inquit, quam nobis præſtant, exigua eſt: præſtant autem Dei cauſſa, iſque eorum in nos pietatem gloria ſempiterna remunerabitur. Inde Pro-Rex, quodnam, inquit, de vobis ſupplicium ſumetur, ſi reverſi fueritis in Europam? Nullum, reſpondit Royus. At ſi jubentibus, ait judex, vos in Sinam venire, dicto audientes non eſſetis, cujuſnam pœnæ damnaremini? Cui vir Apoſtolicus, neque ob id quidem plecteremur. Nos enim non juſſu, mandatove Præfecti, ſed ſponte ipſi noſtra venimus, ducti ſtudio procurandæ ſalutis hominum ſempiternæ. Rurſum Pro-Rex, quum, inquit interrogans, præceptum ab Imperatore eſſet, ut vobis templa tollerentur, veſtramque legem coli, promulgarique vetaſſet, quid cauſſæ fuit, cur hinc ſecedendum non arbitrarere? Ego, inquit Royus, adverſa per id tempus valetudine laborabam: deinde chriſtianos ut miniſtris, ſacriſque deſtitutos relinquerem, id vero committendum non putabam. Sed judex eo,
unde

unde digressus erat, rediens, quæ vobis inquit, vestram legem propagatum in Sinam veniundi caussa est? Rogas? inquit noster. Scilicet ut verum homines agnoscant Deum, ut ament, ut imperata faciant, atque per hæc æternas inferni pœnas evadere, sempiternaque gloria potiri possint. At judex: qui ausus es Sinam petere doctum christianos falsa dogmata? Ego vero, respondit ille, nihil, præter ea, quæ antea demonstravi, christianos docui. Tum Pro-Rex, quid rei, inquit, placentulæ commiscetis, quam præbere christianis consuestis? Nihil plane, inquit ille; nam quod christianis, facta panis consecratione, præbemus, id non placentula quidem, sed ipsum est corpus Jesu Christi. Cur, ait judex, ad oculos, ac cetera corporis membra christianos linitis? Linimus, ait Royus, eos, qui gravi morbo conflictantur, idque ad oculos, aures, partesque illas corporis reliquas, in quibus resident externi sensus, Deum rogantes, ut, quæ per eosdem sensus peccata admiserint, ea ipsis velit ignoscere. At enim plerique omnes, inquit Pro-Rex, erui a vobis extrema ægritudine laborantibus oculos, affirmant, neque desunt, qui viderint. Negavit noster, atque ea, inquit, manifesta calumnia est, reosque nos agunt criminis, quod numquam admisimus. Ac sæpe quidem per superiores

etiam

etiam quæstiones insulsam hanc de effossis morientium oculis calumniam mandarini nostris objecerant, crebroque repetitis quæstionibus, ut faterentur, ex ipsis vi extorquere conati fuerant. Ea res quo spectaret, ne Apostolici quidem illi viri, etsi diuturno jam usu Sinensium rationes perspectas habebant, intelligere potuerunt, deque ea neque nos, certi quod referamus, habemus quidquam. Nam quod Serrano vir quidam Sinensis ex eorum ordine, quos litteratos vocant, significavit, persuasum iis esse, adhiberi ab Europæis mortuorum oculos ad pictas imagines conficiendas, quod fieri arte illud omnino non posse putent, tanta ut sit oculorum imaginum cum ipsis hominum oculis similitudo, id vero nobis non placet. Ab his rebus judex, quas demonstravimus, ad ossa venerabilis viri Capillæ, & ad theriacam, atque cocolatam quærendo descendit; ossaque illa infantis esse, atque ad veneficium ab Europæis adhiberi; cocolatam autem non ad veneficium modo, sed ad incitandam etiam libidinem, eamque abortu celandam pertinere dixit. His autem percuntationibus, quæ, ut Episcopus Tipasitanus animadvertit, originem ex impurissimis, perditisque moribus ethnicorum Sinensium ducebant, pro sua innocentia, & castitate Royus ita respondit, ut turpem, ineptam

eptamque calumniam depelleret. Post de Pontifice, de Rege, de Palatiis ab judice multa interrogatus, de omnibus ita, uti decebat, demonstravit. Inde Pro-Rex, quid porro est, inquit, quod Pontifex, vosque omnes tanto studio, & diligentia de propaganda vestra religione laboretis? Quia, sic enim noster continuo respondit, ipse, qui nos ex peccato in libertatem asseruit, Jesus Christus pro summa sua in nos voluntate, studioque salutis hominum sempiternæ, Apostolis, eorumque successoribus in mandatis dedit, ut ubique gentium Evangelium promulgarent. Atque ad Pontificem imprimis mittendi ad universas regiones orbis religionis vindices, propagatoresque cura pertinet, ut Christi legislatoris præceptis pareat. Perrexit Pro-Rex, ac, quantum quidem, ait, conjicere mihi ex oratione tua licet, videmini vos mihi, Pontifexque optare, ut Sinenses omnes christiana sacra sectentur, & colant. Utinam vero, respondit ille, omnes colerent. Judex, etsi nutu minus sibi id responsum placuisse significavit, tamen quæsivit, quis rem Sinensium publicam, si cuncti sese Christo dederent, esset moderaturus? Sed Royus, dubium ne est? inquit. Imperator Kien-Lung, idem, qui rerum modo potitur, ejusque post eum successores; non secus, ac in Euro-

ropa usuvenit, ubi suo reges singuli regno potiuntur, imperantque, neque in corum negotia immittit se Pontifex, ut qui eorum solummodo curam gerat, quæ æternæ hominum felicitatis procurationem continent.

LIV. Post Royum vocatus in judicium Diazius est. Interrogatus de ætate, de regno, de provincia, deque urbe, in qua natus esset, quamdiu in Sina constitisset, ac apud quos habitasset, ad hæc ipse, annos natum se tres, & triginta, ortu Hispanum ex oppido Ezija provinciæ Bæticæ esse, in Sina annum jam octavum agere, habitasse apud Mariam-Hyam viduam Ki-tungi, Fogani vero apud Chin-Josephum-Chung-Hoeyum, respondit. Nam quia omnibus perspicue palam erat, quorum Diazius hospitio usus esset, ipse celandum non existimavit. Sed Pro-Rex nihil cunctatus, quæsivit, quemadmodum, cum destituta marito mulier esset, diversatus apud ipsam fuisset. Licuisse id sibi, dixit noster, ut ejus hospitio uteretur, cui filius esset, isque litteratus, quem tunc vita esse defunctum intelligebat. Percuntari deinde ex eo judex de Eucharistia, deque caussa, quamobrem, cum proscriptam ab Imperatore sciret legem christianorum, Manilam non revertisset, de quibus antea rebus, ut demonstravimus, ex Sansio, atque ex Royo quæsierat;

Item ex Diazio, quē alapis cædi jubet.

horumque ipſe virtutem, reſpondendique rationem eſt imitatus. His addita ab judice, & dicta ab Diazio nonnulla fuerunt, quæ, propterea quod eſſent ſimilia ſuperiorum, quæ ſunt diſtinctè, minuteque deſcripta, nihil eſſe Tipaſitano Epiſcopo viſum eſt, cur ea diligentius perſequeretur. Igitur illud unum ad Dei gloriam, pro cujus religione tanta Diazius incommoda perpeſſus eſt, narrandum exiſtimavit, denis eum alapis, jubente Pro-Rege, fuiſſe percuſſum, ac quinis primum, quod Jeſum Chriſtum nominaſſet; tum quinis iterum, quod de humano animo ſermonem habuiſſet. Adeo moleſtum eſt iis, ait Serranus, de animo audire, qui ita vivunt, ac ſi animi expertes eſſent.

Diazium Serranus ad quæſtionem ſecutus iisdē fere, ac ille, de rebus interrogatur.

LV. Diazium ſequutus Serranus fuit, vir nobilis imprimis, & Epiſcopus Tipaſitanorum, cujus tanta vis, & præſentia, atque æquabilitas animi fuit, ut non ſolum mala omnia fortiſſime tulerit, ſed his etiam affectus, & ſqualore carceris oppreſſus, res præclare ab chriſtianis geſtas ſumma diligentia deſcripſerit. Igitur ex eo primum judex eſt percuntatus, quot annos natus eſſet? Ille vero: unum, inquit, & quinquaginta. Tum Pro-Rex: quo ex regno es, inquit, quoque ex oppido? Ex Hiſpaniarum, reſpondit Serranus, regno, ex provincia Bætica, exque Guenexenſi vico. Perſequutus quæſtionem

nem Pro-Rex, quot jam, inquit, excurrerunt anni, ex quo ad Imperium hoc Sinense venisti? Decem, atque novem, Serranus dixit. Cumque ex eo quæsisset judex, quo itinere in Sinam venisset? Ex Hispania, inquit, Manilam, hinc Macaum, Macao Cantonum, ac Cantono Foganum veni: Pro-Rex, ubi Manilæ facta est mentio; Manila, inquit, magnum ne est oppidum? Quod cum noster negasset, tum ille, quid vero Macaum? Est ea quoque urbs, Serranus respondit, exigua, neque admodum populosa. Navis autem, inquit Pro Rex, quæ Manila Macaum commeat, quantum pecuniæ asportat mercaturæ caussa? Quadraginta millia, respondit Serranus, nummum argenteorum, quos *pezos* Hispani vocant. Atque is idem Serranus animadvertit tali usum Pro-Rege interrogandi ratione fuisse, quasi ad nostros ejus rei procuratio pertineret. Tum a quo exceptus hospitio Fo-gani fuerit, judex interrogat, eique Serranus, modo apud Mariam-Hyam viduam in oppido Ki-tungo, modo apud Chin-Josephum-Chung-Hoeyum in Fo-ganensi suburbio habitasse respondit se; scribitque datum jam sibi idem vitio fuisse, quod fuerat ante Diazio objectum, totidemque se fere verbis, atque ille, criminationem diluisse. Tibi vero, Pro-Rex adjungit, quantum pe-

cuniæ subsidii nomine quotannis mittitur? Nummum, inquit Serranus, eorumdem argenteorum centum. At Pro Rex, quantum, subdidit, in christianos erogas, ut eos ad tuam legem perducas? Omnino, inquit Serranus, nihil. Nam, mihi quod mittitur, id in victum, vestemque, tum in ceram, & vinum ad rem divinam faciundam, aliosque in sumtus necessarios, totum confertur. Atqui placentulæ, ait judex, quam præbere vestris soletis, aliquid ne veneficum commiscetis? Cui noster, minime vero, respondit; namque, quam tu rem placentulam vocas, ea hostia est consecrata, verumque corpus est, verusque sanguis Christi Servatoris. Eam porro cum christianis communicamus, ut aucti gratia divina, ubi e vita excesserint, gloria, felicitateque æterna potiantur. Atque harum percuntationum, quas descripsimus, similes reliquæ, Tipasitani Episcopi testimonio, fuerunt, eæque non satis multæ, quod Pro-Rex jam fessus clamitando esset.

Denique Alcobero in judicium adducto, interrogatoque, Pro-Rex finem quærendi facit.

LVI. Novissime Alcoberus ad quæstionem vocatur. Hunc quoque judex de ætate, de patria, de Sinensi commoratione, de hospitio, tum cujusnam jussu eo venisset, prout consuerat, interrogavit. Ad hæc ille: ætate esse annorum se duorum, & quinquaginta; patria Granatensem, quæ urbs est Bæticæ provin-

vinciæ in Regno Hispaniensi; in Sina annis jam octo, ac decem versari; habitasse in ædibus Thaddæi-Go-Chini; venisse autem missu Manilensis Præfecti sui. Percuntatus inde permulta plena fastidii Pro-Rex fuit: Ac Hispani, inquit, omnes ne sacra christianorum colunt, lateque regnum Hispanorum patet, & Sinensi præstat? Ecquæ magnificentiores sunt ædes, Sinensium ne, an Hispanorum? Quid Reges? sunt ne alii christiani? ac quotus eorum est numerus? Quibus de rebus cum Alcoberus ita, uti par erat, prudenter demonstravisset; tum Pro-Rex, quot, inquit, christiani sunt abs te baptizati? Huic interrogationi veteranus Christi-miles quantum fraudis inesset intelligens, quingenti, respondit: quod hæc responsio neque ab rei veritate abesset, neque numerum indicaret. Post ad præmium Pro-Rex venit, &, quid, inquit, consequere, si tibi facultas Manilam revertendi detur? An te continuo antistitem sacrorum dicent? Ad hæc pro sua modestia ille: sunt, inquit, in ditione Regis Hispaniarum permulti illustres doctrina, atque integritate morum. Hi creantur antistites. Quid ergo, subdit Pro-Rex, tibi tribuetur præmii, jam senex quum sis? Et ipse: atqui præmium, inquit, a Deo dumtaxat spero, gloriam scilicet sempiternam. Tandem Pro-Rex: cur vero, ait, quum nosses pro-

ſcriptam Imperatoris edicto chriſtianorum legem, e Sina diſcedendum non putaſti? Cui noſter: non diſceſſi, inquit, Dei cauſſa, & cauſſa animarum. Atque ita abſoluta moleſta, ac diuturna quæſtione, agendæ, judicandæque cauſſæ chriſtianorum finis eſt factus.

Accuſationes per calūniam Chriſtianis ab Sinēſibus datæ cum iis conferuntur, quas primis Eccleſiæ tēporibus noſtris conflare Ethnici conſuerant.

LVII. Antequam vero ſententiam proponamus, quæ qualis eſſet futura, ex infenſis, obfirmatiſque adverſus noſtros judicum animis ſuſpicari quiſque facile poterat; liceat jam nobis, quod poſcere res ipſa videtur, a propoſito paullisper digredi. Ergo quemadmodum primis Eccleſiæ ſeculis ethnici, quum noſtros homines exagitarent, calumnia uſi, nocturnos chriſtianorum cœtus, tamquam nefarios conventus traducebant, quaſi his, non honeſti ſolum, ſed ſanguinis etiam, atque naturæ jura turpiſſime violarentur, & rebelliones, proditioneſque, religionis ſimulatione, inſtruerentur; ſacram vero Euchariſtiam quaſi convivium, ex carnibus exanimati infantis, farreque contecti paratum; rituſque ſanctiſſimos religionis reprobabant, quaſi præſtigia, arteſque magicas, quibus noſtri ad faſcinandos, ad inſaniamque adigendos ſimpliciores, facilioresque ad credendum homines, uterentur; lacerabantque Epiſcopos, viroſque apoſtolicos, ac ſi ſeductores, incantatores, atque profani eſſent: Ita nunc apud ethnicos Si-

Sinenses, mulieres christianis sacris addictæ, sacræque virgines eo nomine accusantur, ac si libidini Europæorum serviant, eisque se totas tradant; integerrimi, purissimique ritus baptismi, atque Episcopalia insignia, occultorum flagitiorum, instrumentorumque ad impudicitiam habentur loco; hostia consecrata, sacrumque oleum, venena ad fascinandos, impellendosque ad insaniam christianos existimantur; ossa martyris, quasi infantis ossa ad veneficium; res, quæ ex usu sacerdotibus nostris sunt, ad præstigia, tum ad commovendam, occultandamque sterilitate, atque abortu libidinem pertinere putantur.; sacerdotes ipsi fraudis, magiæ, & turbarum, quique eos sint secuti, rebellionis insimulantur; ac denique studium, & doctrina apostolica, velut artes, atque præcepta ad perduellionem, & scelus, traducuntur. Quorum sane omnium tanta est cum superioribus similitudo, ut easdem præseferre notas, seu in hostes christianorum Sinenses, seu in christianos cadant, ac illa veterum, videantur.

LVIII. Sed jam ad sententiam, quæ lata a Pro-Rege est, veniamus. Atque ea quidem, ut descripta ab Episcopo Tipasitano in commentariis est, sic habebat.,,

Sententia a Pro-Rege in sacerdotes, Christianosque reliquos lata describitur.

bat. „ Europæi quinque (a) Pe-to-lus
„ (Sanſius Epiſcopus) ; Hoa-Kinus
„ (Joachimus Royus) ; Xi-Hoang-Chi-
„ kus (Franciſcus Diazius) ; Te-Fan-
„ Chi-Kus (Franciſcus Serranus) ; Fi-
„ Jo-Vuangus (Johannes Alcoberus) ;
„ quod animos pervertant hominum, vi-
„ tientque, capitis condemnantur. Kuo-
„ Ambroſius Hy-jinus, quod ſcriba
„ Pe-to-li fuerit, quodque operam pro-
„ pagandæ falſæ legi divinæ dederit,
„ ſtranguletur. De Pe-to-lo, velut de-
„ cretum ſupra eſt, extemplo ſupplicium
„ ſumetur. Europæi reliqui quatuor,
„ dum ſecus ſtatutum fuerit, in carceri-
„ bus retineantur. Chin-Joſephus Chung-
„ Hoeyus; Kuo-Lucas-Kin-jinus; Vuang-
„ Thaddæus Go-chinus ; Chin-Domini-
„ cus Vuen-Chieus, quod hoſpitio Eu-
„ ropæos exceperint, perpetuo exilio
„ pelectantur. Huic poſtremo, quod
„ ſenex ſit annorum LXXVII. exigua
„ pecunia redimendi exilii poteſtas eſto.
„ Lit-

(a) Solent Sinenſes Europæorum nomina, cum ab ipſis uſurpantur, ut eorum lingua poſtulat, in tot monoſyllaba dividere, quot iiſdem nominibus ſyllabæ continentur. Cumque pronunciare R. litteram non poſſint, eam aut prætermittunt, aut in aliam immutant. Itaque Petrum, *Pe-to-lum* vocant, Franciſcum autem *Fan-Chi-Kum*, &c. Atque hoc ſatis eſto, ut quiſque intelligat, cur hæc tanta ſit inter nos, atque Sinenſes in nominibus efferendis diverſitas.

„ Litterati quinque Chin-Franciscus-
„ Lanus ; Chin-Thomas-Xang-Ganus ;
„ Kin-Dominicus-Kieu ; Chin-Jose-
„ phus-Koanus ; Chin-Nicolaus-Xinus,
„ quod falsam sequuti sint legem, e gra-
„ du dejiciantur , verberibus XL. cæ-
„ dantur, menseque ipso, collo constricti
„ *cangam* (a) deferant . Vuang-Petrus-
„ Onus ; Lieu-Margentius-Langus ;
„ Lieu-Franciscus-Xunus ; Mieu-Tho-
„ mas-Xang-Cheu ; Kuo-Petrus-Ul-ji-
„ nus ; Mieu-Simon-Kao-Hingus , quod
„ falsæ legi paruerint , verberibus XL.
„ cædantur. Qui per hos annos Cantonum
„ subsidia Europæorum importaturi com-
„ mearunt adolescentes , Mieu-Raymun-
„ dus-Xang-yu; Mieu-Paulus-Kiu;Mieu-
„ Franciscus - Fungus ; Chin-Thomas-
„ Me , X. argenteos nummos , quod ip-
„ sis est portorii ratione datum , reddant;
„ idque fisco addjiciatur. Vidua Mieu-
„ Maria-Hya , & Virgines Dominicanæ
„ Kuo-Theresia-Chuna ; Kuo-Lucia-
„ Lieu ;

(a) Postulat omnino ratio , ut paucis genus illud Sinensis supplicii explicemus , quod Lusitani appellant *Canga* . Constat igitur id vinculum ex tabulis ligneis quadratis duabus , quæ ita comparatæ sunt , ut intercepto spatio , qua pervadere malefici caput possit , claudantur deinde , ac genus quoddam *collaris* exhibeant . Magni autem sunt ponderis tabulæ , tamque amplæ , ut reus insistere pedibus , manuque os contingere nequeat , adeout cibum sumere aliorum ministerio cogatur .

„ Lieu ; Mieu-Johanna China ; Kuo-„ Aloyſia-Xa ; Chin-Roſa-Kuey , fla-„ gris, & *Canga* torqueantur : vidua, quod „ hoſpitio Europæos domi exceperit ; re-„ liquæ , quod id inſtitutum profiteantur. „ At utriſque redimendæ exigua pecunia „ pœnæ facultas eſto . Anno XI. Impe-„ ratoris Kien-Lung , die VII. Lunæ XI. „ (XV. kal. januarias an. MDCCXLVI.) „ Cheu-Hio-Kienus Provinciæ hujus „ Fo-Kienæ Pro-Rex . „

Sacerdotes Fo-chei retinentur : chriſtiani reliqui in Fo ganenſes carceres tranſducuntur.

LIX. Hac tam iniqua ſententia dicta , eodem die XV. kal. Januarias , Sacerdotes Europæi quinque Fo-chei iiſdem in carceribus manſerunt . Nam in Foganenſes Lucas , Joſephus , Thaddæuſque tranſducti ſunt , quid tandem Imperator decerneret , expectaturi ; chriſtianique reliqui omnes Fo-ganum perinde miſſi , uti ab ſuo quique Mandarino ita , ut judex decrerat , flagris , & cippo ad collum punirentur .

Transfugarum , qui dãnati & ipſi fuerant , unus reſipiſcit , ſãcteque moritur .

LX. Nec vero transfugis profuit admiſſum in religionem ſcelus , ut ſeveritatem judicis declinarent . Quamquam ſervatus beneficio Dei Mieu-Simon-Kao-Hingus eſt , qui mœrens , ac dolens, propterea quod metu ſuppliciorum Chriſtum ejuraſſet , cui ante perpetuo ſuam obligarat fidem , ubi myſteria Eccleſiæ , ut chriſtianum hominem decebat , ſuſcepit , pridie ejus diei , quo die publicata judicis ſen-

ſententia fuit, in ædibus Ly-Benedicti deceſſit, quo, ægritudinis, qua conflictabatur, cauſſa, e cercere translatus fuerat.

LXI. Tali modo ferus, capitaliſque hoſtis nominis chriſtiani, quam erat noſtris molitus perniciem, intulit; nihilque prætermiſit, quod ad explendam crudelitatem conducere poſſe videretur. Jam primum omnium de captis, conjectiſque Fo-gani in carceres Europæis Sacerdotibus certiorem Imperatorem fecerat, tum mandanti Imperatori, ut homines Macaum, inde in patriam, unde fuiſſent profecti, remitterentur, litteras dederat, quibus ſignificabatur, peſſimis moribus Europæos vivere, multiſque flagitiis implicari. Cognoſci igitur hæc omnino, ſententiaque judicis puniri oportere. Itaque facile impetravit, ut ei Imperator dijudicandæ cauſſæ, faciundique, quod jus, æquumque eſſe arbitraretur, poteſtatem daret. Ipſe, ubi ſe conſequutum eſſe, quod vehementer optarat, vidit, ut in eos animadvertere impune poſſet, quos ſceleris, ac maleficii accuſaverat, nihil intentatum reliquit, quo, inveſtigando, inquirendoque, velut eſt ſupra demonſtratum, aliquid in noſtris deprehenderet, quod dignum pœna videretur. Ergo priores judices, quorum ſententiis abſoluti chriſtiani fuerant, amovit, duoſque delegit, quos futuros maxime crudeles

Artes, calumniæque deſcribuntur, quibus uſus Pro-Rex eſt, ut Imperatoris animum in chriſtianos concitaret.

les putabat: iique jam cum nullius convincere eos criminis potuissent, & remittendos ad sua regna Europæos, hospites autem eorum exilio, christianos reliquos flagris puniendos constituissent; ipse nimium leniter, mitiusque in eos pronunciatum existimans, augeri cruciatus jussit, quibus innocentes homines afflictos sævissime per quæstionem fuisse ad diem XII. kal. octobr. diximus: Quæsitor, & Præfectus Ærarii, etsi primum, quod mandarinos non ex æquo, & jure, sed Pro-Regi obsequendi studio tulisse eam sententiam, quæque objiciebantur christianis, ea esse omnia calumnia a Pro-Rege conficta, cognoscerent, adstipulari sententiæ recusarant, post tamen veriti, ne in ejus offensionem, odiumque incurrerent, in quem summam esse Imperatoris voluntatem perspiciebant, quique maximo ipsis esse incommodo, & damno posset, si rem, quam ægre tulisset, ulciscendam tandem arbitraretur, etsi haud libenter, in scelus tamen consenserunt. Scriptam, obsignatamque caussam Pro-Rex Pe-Kingum misit, unaque Imperatorem obsecravit, ut, quæ ipse in Europæos, christianosque ceteros decrerat, rata haberet, ac Sansium continuo gladio percuti imperaret. Etsi autem de ceteris quoque Europæis, Ambrosioque Hy-jino sumi vellet, tamen in aliud tempus differri sup-

supplicium patiebatur. Petiit idem præterea ab Imperatore, ut sacram supellectilem, libros, resque reliquas Europæorum cremari, pecuniamque fiisco addici, dejicique ædes, in quibus Sansius, & Serranus, atque Alcoberus habitassent; ac pueros, qui subsidia Europæis importassent, quidquid ab eis stipendii accepissent, reddere, idque etiam in ærarium inferri, juberet. Neque est tamen his tot, tamque immanibus postulatis capitale hominis in Christianos odium imminutum. Namque, ut facilius conata perficeret, traheretque ad sui voluntatem Imperatorem, multa actis addi plena calumniæ, falsitatumque curavit, Sacerdotesque nostros per summam injuriam multorum, gravissimorumque scelerum reos egit. Itaque confessos fuisse Europæos flagitia, quæ ipsis ab ethnicis falso attribuebantur, scribi fecit; quæ etsi sunt omnia ab Episcopo Tipasitano diligenter descripta, nos tamen, ne tot calumniis, quæ nihil ad rem pertinent, molesti lectori simus, graviora omnino, perque fallaciam, calliditatemque majorem conficta describemus. Itaque Mauricastrensem Episcopum in judicio fuisse confessum scripsit, esurialibus feriis editiori loco sedere se, accedereque ad eum christianos seu mares, seu feminas, velatis capitibus panno albo, eumque salutare consuevisse: tum se aquam

aquam eis in frontem fundere,eosque lavare,eumque ritum baptismum vocari. Viris in faciem dumtaxat, feminis vero non in faciem solum, sed in alias etiam corporis partes per tubulos quosdam ex indica arundine confectos sufflare turpiter. Hac re ex eorum cordibus expelli dæmonas. Christianis præterea pecuniam largitum fuisse se; eosque primum humanissime habere: docere deinde, Imperatori neque auctoritatem omnino, neque honorem tribui ullum oportere. Europæum illum, qui homines majori numero ad christianismum adduxerit, præstare reliquis gratia, iisque præfici debere; eum vero, qui nullos, remittendum esse in Europam, demtoque, Pontificis jussu, subsidio, publice per vias flagris cædendum, morteque ignominiosa damnandum. Non enim huic aditum in cælum patere. Regnum Manilense egenos olim, atque inopes barbaros tenuisse; cumque eo Hispani suam religionem promulgatum, propagatumque venissent, horum largitionibus, & pecuniæ spe illectos Europæis se, suaque omnia permisisse. Macai templa esse christianorum octo: Dominicanos, & Miraltam Fo-Kiensium Sacerdotum rationes procurare, Pe-Kingensium, & Hang Kingensium Jesuitas; cæteros reliquorum. Atque hæc quidem ita Pro-Rex Imperatori, quasi ea Sansius in quæstione con-

fessus esset, per litteras significavit. Nam quæ Sacerdotibus Dominicanis reliquis affinxit, eodem fere revolvebantur: Pontificem, ad quem propagandæ religionis procuratio pertineat, adesse Regi, eumque adjutare, quemadmodum in Sina, qui primas inter Mandarinos partes obtinet, Imperatorem: Si quod Regnum Christi fidem admiserit, ut in Europa usuvenit, transire continuo illud in potestatem eorum, quos *Missionarios* vocant: missos eo se a suis Præfectis, ut Imperium omne ad Christi religionem converterent, suoque regno subigerent: esse eisdem certum, constitutumque, ab eis, qui legem christianorum amplectantur, Imperatori officium nullum præstari oportere: Commeare quotannis ex Europa in Sinam naves tres, easque plurima nummum millia, quibus sit usus ad religionem propagandam, importare: augeri jam amplificarique in dies numerum Sinensium christianorum: libenter Europæos Sacerdotes in id Imperium venire, propterea quod nihil metuant, cum sciant abesse ab Sinensium legibus severitatem, iisque nullam sibi esse constitutam pœnam: quod summum timere possint, ne Imperatoris edicto in exilium pellantur, & Manilam remittantur, id si fiat, facilem fore, atque expeditum inde reditum in Sinam: Alcoberum eadem, quæ Pe-to-lus, confessum esse

esse. His plura adhuc pari calumnia usus adjecit, quibus Imperatoris animum in nostros, ceterosque viros Apostolicos, christianosque omnes, quam posset, vehementer incenderet. Re per summam injuriam, calumniamque gesta, die XIII. kal. januarias Pro-Rex Pe-Kingum ab Imperatore evocatus, Fo-Keu, ampliorem dignitatem consequuturus, discessit.

Matthias Fu nostrorum res diligenter curat, Sanssiumque Episcopum de proximo supplicio per litteras certiorē facit:

LXII. Harum rerum omnium Serranus a Matthia-Fu præstantissimo Siamensis seminarii alumno certior est factus; qui cum christianos vinctos, carcereque detentos consolaturus, Fo-cheum venisset, modum, quo exemplum actorum caussæ ex tabulario Quæsitoris extraheret, invenit, quæ acta contra christianos Pro-Rex conscribi curaverat. Thomas item Sanchesius ejusdem Collegii alumnus, de quo supra diximus, mense Februario eos inviserat, quibusque rebus poterat, juvarat, ut demonstraret, quantum eos diligeret, quantique penderet; cui etsi, numerata custodi pecunia, adeundi in carceres facta facultas esset; metu tamen Mandarini, qui carceribus præerat, diuturniori colloquio prohibitus, atque die, ex quo venerat, tertio Hing-hoam reverti coactus est. Sed Matthiæ diutius in oppido versari fas fuit, cujus, non secus ac Thomæ, Tipasitani Episcopi testimonio, tantum extitit in nostros studium, atque bene-

benevolentia, ut vel viris eodem illis instituto conjunctis optabilius nihil esset; quæque aliquid solatii afferre iis poterant, diligentissime procurabat, nunciabatque omnia, quæ ad eos pertinere viderentur. Interim multo jam mense Aprili, cum populus Focheensis nuncium Pe-Kingo expectaret, significatum nostris a Matthia est, nullum de eorum caussa adhuc ab Imperatore decretum factum fuisse; qua ex mora, simulque ex Pro-Regis calumnia facile quisque, quorsum esset res evasura, suspicabatur. Neque vero suspicionem fefellit eventus. Nam a.d. IX. kal. jun, prima luce delatæ ad Mauricastrensem Episcopum a Matthia litteræ fuerunt, quæ sic habeant: „ Ephemeride modo
„ Pe-Kingo accepta intellectum tandem
„ nunc est, sententiis a Pro-Rege Cheu-
„ Hio-Kien latis, ab Imperatore subscri-
„ ptum. Itaque tibi martyrii palma, &
„ corona brevi tribuetur. Collegis tuis
„ una cum Ambrosio manendum in car-
„ cere est, quoad alterum Imperatoris
„ edictum de eorum supplicio publice-
„ tur. Hæc ut cognovimus, temperare no-
„ bis ipsi a lacrymis non potuimus. Te,
„ ut nobis bene preceris, nostrumque
„ omnium memor ut sis apud Deum, ro-
„ gamus. „ Est autem ephemeris Pe-Kingensis, cujus Matthias meminit, diarium, quod jussu Imperatoris quotidie in aula

descriptum, typisque excusum, in omnes Provincias vulgatur: continetque præter ea, quæ ad gubernationem Reip. pertinent, circa quam præcipue versatur, res etiam singulas reorum, de quibus sit capitale judicium latum.

Sansius, mortis nuncio accepto, colligit continuo se & singularia virtutum exempla prodit.

LXIII. Epistolam Episcopus submissa voce cum legisset extra conclave, quo in conclavi hæc describebat Serranus; tum intra ingressus magna hilaritate, ipsumque Serranum manu apprehendens: *Accede*, inquit, *scito me quamprimum gladio percussum iri*; ac continuo in genua provolutus canticum *Te Deum* summa religione, & pietate recitavit: tum Serrano, *tu me heic*, ait, *expecta: jam ego ad actæ omnis vitæ exomologesim me comparatum pergo*. Itaque cum collegisset aliquamdiu ipse se, præparassetque, pie, ac diligenter *exomologesim*, ut optabat, peregit, animo adeo per virtutem demisso, tanta caritatis vi, & magnitudine, tantaque copia lacrimarum, ut eum facile agnoscere liceret, qui (ut ait Serranus) dilecti sponsi ad nuptias æternas invitantis brachia jam sibi ad collum cerneret. Facta *exomologesi*, tum collegas alloquens, eorum se imprimis futurum memorem, ubi esset a Deo gloriam consequutus, promisit. Sacra vero Eucharistia etsi summopere refici sese, confirmarique cupiebat, unde viaticum ad æternitatem comparatum habe-

haberet,&Matthias in eam rem summa contentione nitebatur,&neque precibus,neque pecuniæ parcebat; custodibus tamen tantum incusserant mandarini metum, nullis ut præmiis, aut pollicitationibus induci potuerint, ut eidem Matthiæ in carceres aditum permittendum arbitrarentur. Quod cum Dei voluntate fieri Episcopus reputaret, æquo, hilarique animo tulit, seque ita sustinuit, non modo ut non ægre ferret, sed ne perturbaretur quidem. Ac vitam hactenus sic ille duxerat, ut coluisse perpetuo pietatem, seque ad certamen martyrii continenter comparasse videretur. Nam cum jam inde ab ineunte ætate ita, ut demonstratum est, recte instituendæ vitæ dedisset operam, & diuturnos pro religione labores sustinuisset; tum iniquitate inimicorum religionis, squaloreque carcerum, occasionem sæpissime nactus colendarum majorem in modum virtutum erat, quibus eum cumulatissime præditum fuisse constat. Ergo incommoda Fo-ganensis itineris, carceres, catenas, vincula, manicas, famem, quam per dies octo, nonnisi particulis cucumeris, quas ab christianis una in carcere detentis accepisset, sustentarat, alapas ad nonaginta ipsi in judiciis crudelissime inflictas, molestosque, ac crebros ad tribunalia itus, reditusque, tempestate pluvia, cruribus, pedibusque nudatis, ut alia multa præ-

tereamus, tanta patientia, atque æquabilitate animi pertulit, ut tot incommoda ei neque conquestionem ex ore umquam extorserint, neque de vultus hilaritate quidquam detraxerint.

Virtutes recensentur, quibus erat eximie præditus Sanctus.

LXIV. Magna etiam animi fortitudine sæpius est usus, dum de eo habitæ quæstiones, quas supra diximus, fuerunt, ut ipse quidem esse Judex, quemadmodum Serranus ait, Mandarini autem rei viderentur: neque ipse solum sustineret odium, & sævitiam inimicorum, sed aliis etiam christianis spiritus ad tormenta, atque necem perferendam adderet. Studium præterea tuendæ religionis, quo vehementer ardebat, mirifice declaravit, idque jam studium tam magnum erat, ut cum eum ad Pro-Regem brevi adducendum monuissent christiani, atque, ut caveret, hortarentur, ne quid minus leniter responderet, (propterea quod animo ille in nostros infesto esset, obesseque Ecclesiis plurimum posset) ipse, etsi ita, uti demostravimus, magna animi virtute, & firmitate respondit, postea tamen Serrano dixerit vereri se, ne impudentis Judicis, qui Dei legem esset ausus falsitatis insimulare, petulantiam neque tam acriter, ut par erat, neque tam graviter, ut tempus hortabatur, repressisset. Qua vero caritate flagraret, ex eo maxime intelligitur, quod cum christiani ab judicibus cruciatu, alapis, tormentis vexarentur, tantum

tum ipſe ex eorum caſibus dolorem capiebat, ut magnam vim lacrimarum effunderet, homo, qui propriis oppreſſus malis, non modo fletum, ſed ne gemitum quidem umquam emiſit: tum ex eo, quod cum Serranus in carcere e lateribus laboraret, ipſe, cui pro ſua caritate gravior ea res, quam ægroto, accidebat, nihil prætermiſit, quod futurum homini ex uſu exiſtimaſſet; tantumque ejus officium extitit, ut ſtramentitiam culcitram conquiſitam, inventamque ſuis ipſe manibus apportaverit, locoque, prout uſus fuerat, moverit; omnia denique diligentiſſime procuraverit, quæ ad illius levationem aliquam pertinere videbantur. Nam quæ inſtituti ſui legibus continentur, ea ſemper ſumma diligentia, conſtantiaque ſervavit, ut quamvis tot jam morbos, aliaque mala perpeſſus, corpore eſſet maxime infirmo, nihiloſecius, quamdiu carceribus tentus eſt, perpetuo de media nocte ſurrexerit, & pro *matutinis*, ut vocant, precibus, a quibus per nocturnum tempus, quod deeſſet lumen, aliiſque incommodis impediretur, perſolvendis prohibebatur, hymnos, & pſalmos, aliaſque preces magno numero recitaret. In munere autem Apoſtolico fungendo tantum ſtudium, operamque conſumſit, ut ab eo ne vinculis quidem prohiberi ſe pateretur. Namque Kuo-Matthæum-On juvenem annorum

ſex, & viginti, qui deſciverat jam pridem a Chriſti fide, vel in ipſo carcere monitis, atque hortationibus ad ſanitatem convertit. His tot, tantiſque rebus geſtis, toleratiſque, quæ vera erat ratio parandi ad martyrium ſeſe, cum virtutem adeptus eſſet animi ſingularem, tum triduo ex eo die, quo nuncium accepit, ad diem, quo corona donatus eſt, id continenter contendit, ut ſtudium adhuc pietatis augeret, ſuumque animum quam poſſet maxime ornaret, quæque ſibi divinitus commiſſa talenta erant, multiplicaret, uti jam pulſanti januam ſponſo placeret, atque a cœleſti Domino, velut fidelis miniſter, in gloriam ſempiternam reciperetur. Quo tempore deſignatus martyr Serrano narrabat, viſum illud myſticum ſibi jam continenter quaſi ob oculos verſari, quod ſibi ipſi oblatum Fo-gani fuerat, quodque viſum noſtri, etſi primum ita fuerant interpretati, ut feretro oſſa Ven. Capillæ ſignificari arbitrarentur; poſt tamen de proxima Mauricaſtrenſis Epiſcopi morte certiores facti, feretro putabant ejus Epiſcopi martyrium portendi; multitudine autem ſyderum magnum numerum eorum, quos Deus ſibi ex Fo-ganenſibus delegiſſet; ac duobus denique pedis ex ſtellis, peda duo, quibus uti conſueſſet Epiſcopus, inique a Mandarinis contemptui, ac turpitudini habita, a Deo autem ſyderum ſplendore decora-

corata, exiſtimarunt. Verum quibus videndi, iiſdem non ſemper viſa, oſtentaque intelligendi divinitus facultas datur. Nobis enim feretrum non unius Sanſii ſepulcrum portendiſſe, neque pedum utrumque ad ipſum tantummodo Sanſium referendum fuiſſe videtur. Secundus enim erat in Sina Serranus Epiſcopus pro Chriſto privandus vita, etſi nondum hoc illi compertum erat.

LXV. Eadem die IX. kal. Junias, accepta Pe-Kingo ephemeride, Focheenſis Prætor Mandarinum inferioris ordinis quemdam prætorios carceres inſpectum miſit. Is medio in atrio carcerum cum ſediſſet, & Præfectus carceribus adeſſet, tum Scriba contenta voce nomina ſingulorum, qui carceribus tenebantur, ex indice recitare cœpit, ſingulis reſpondentibus, ubi ſe quiſque nominari intellexiſſet. Hac recenſione abſoluta, tres Europæos, qui iiſdem in carceribus erant, Pro-Prætor vocat: eos ait per dies decem pedicis, manicifque conſtrictos manere oportere. Pro-Regem enim venturum inſpectum carceres, qui ſi ſolutos offenderet, rem magno cuſtodibus damno futuram. Sed hæc ſimulatione fiebant. Simulandi cauſſa hæc erat. Solent Sinenſes, ubi primum ſe reos eſſe, ſupplicioque afficiendos cognorint, ne manu carnificis pereant, ipſi ſibi mortem conſciſcere. Itaque

Mandarini, ex Sinenſium conſuetudine catenis Sacerdotes cōſtringunt, veriti, ne illi ſibi ipſis mortem conſciſcerēt.

que rem judex capitis damnatos celat, uti subito e carcere educti ad supplicium trahantur. Quod idem de Europæis faciendum existimarunt, rati tam eos, quam Ethnici consueverunt, barbaris, efferatisque moribus vivere.

Satellites in carcerem irrumpunt, atque Sanssii indignis modis vinctum educunt.

LXVI. Postero die, qui dies erat ad VIII. kal., delatum decretum Imperatoris de interficiendo statim Sansio Focheum fuit. Sed res ea die exitum habere non potuit, propterea quod veteris cujusdam Imperatoris, quem eæ gentes superstitiose colunt, interitus anniversariis sacris celebraretur. Die insequenti hora circiter a meridie quarta, magnus hominum strepitus auditus a nostris est; de quo cum ex ceteris, qui erant una in carceribus, quærerent, sic accipiebant: oryzam venire magni, quamobrem magnos hominum concursus fieri, qui velint emere, atque ex concursu strepitum existere. Nimirum qui in carcere detinebantur, etsi norant tempus supplicii Episcopo imminere, cavebant tamen, ut qui summa in eum, singularique pietate, atque benevolentia essent, ne ei nunciarent, quæ ipsi infausta arbitrabantur.

Denique hora fere quinta deni satellites magno tumultu, magnaque lætitia in carcerem irruperunt, cumque ad conclavis januam venissent, in quo Europæi manebant, *ubinam*, inquiunt, *est Petolus?*

lus? Ad hæc Antiſtes mitiſſimus, quin perturbaretur, *ecce me*, inquit; *adſum*. Quæ cum dixiſſet, de humili ſella, quæ quatuor dumtaxat ex fuſtibus conſtaret, in qua *Roſarium*, quod vocamus, B Mariæ Virg. recitans ſedebat, ſurrexit. Mox lictores accedunt, & ; ut poſſet ad ſupplicii locum incedere, vinculis hominem ſolvunt, eique occiput poſtremo tondent. Quod cum ii facerent, quæſivit pacatiſſimo animo ex Serrano Epiſcopus, quidnam ageretur, eique capillos tonderi reſpondenti, ne moram gladio interponerent: *eja igitur*, inquit, *abſolve me*. Itaque brevem exomologeſim fecit, jamque abeuntem Serranus ritu ſacro abſolvit. Egredienti e cubiculo, noſtri apprehenſas manus deoſculabantur; quibus cum confirmaſſet, quod primo promiſerat, ubi ad Deum aſcendiſſet, eorum ſe imprimis memorem futurum, dimiſſus ab ipſis eſt; quem patris loco habuerant, cujuſque aſpectus maximam eis malorum levationem attulerat; ſed eo amiſſo, quo in luctu, & mœrore remanſerint, non tam poteſt verbis, quam lacrimis ſignificari. Ad carceris januam cuſtos accedens, vinum ei, reſque alias quaſdam pauculas obtulit, ut aliquid ad refectionem ſumeret; quibus comiter recuſatis, Epiſcopus homini, qui tanta in ſe humanitate uſus eſſet, gratias quas potuit maximas egit,
tum

tum pecuniæ nonnihil donavit, quo ei se plurimum debere significaret. Cum manus militum ad Præfecti Urbis tribunal venisset, *ubinam*, Episcopus inquit, *est satelles, qui est acturus carnificem?* Qua facta interrogatione, satellites homini ictum calcis infligunt, tum, in genua, inquiunt, continuo procumbito, neu quidquam quærito. Non enim intelligebant homines tam alieno ab institutis christianis animo, quo spectaret Martyris percuntatio, qui eximia, atque heroica exempla præclarissimorum primævæ Ecclesiæ præsulum imitatus, nummum argenteorum, quos *pezos* vocari ab Hispanis diximus, quinque, quos ad eam rem attulerat, donare carnificem constituerat. Neque tamen nova hæc injuria invictæ patientiæ Episcopum a sententia deterruit; nam humi in Prætoris conspectu pecuniam posuit. Is eam præfecto carceribus ad Serranum, & Royum deferendam, unde sibi ad victum aliquid compararent, dedit. Post, detractis martyri manicis, manus ei ad tergum satellites ligarunt, funesque humeris, brachiis, ac manibus circumductos tanta vi constrinxerunt, ut ossa non secus creperent, ac si singula distraherentur. Paraverant præterea tabulam, seu vexillum chartaceum, cui Sansii caussa his verbis descripta erat: *Reus hic Peto-lus capitis condemnatus est, ut omnes inde*

inde doceantur, sibique exemplum sumant, propterea quod animos hominum mendaciis, fraudibusque seduxerit. Huic tabulæ Pro-Rex chirographum, sive insigne suum adposuit, lineam describens rubro colore; qua descripta calamum continuo abjecit. Est enim apud Sinenses ita consuetudine comparatum, ut rubro colore sanguis in sententiis capitalibus; abjectione autem calami, ejus vilitas, ut nulli jam usui esse queat, significetur. Tali modo subscripta tabella, atque ad instar vexilli arundini appensa, arundinem manus inter, & brachia martyris satellites ligarunt, ita ut capiti tabella emineret, ut quæ erant in ea descripta, legi ab omnibus facile possent. Allatum etiam frænum est, quod reis injici in Sina solet, ne possint Imperatori, aut ministris male precari: quod frænum cum jam martyri satellites vellent injicere, his ille: *Os*, inquit, *mihi liberum relinquite, ut implorare divinam opem, laudareque Deum possim.* Verum neque obtinuit quod rogarat, &, quod rogasset, alapa cæsus est.

LXVII. His gestis rebus, Prætor Mandarino Min-Hiensi, atque adjutori centurionis, aliisque præfectis duobus milites, & apparitores attribuit, iisque Episcopum tradidit, ut eum, quemadmodum decretum esset ab Imperatore, interfici curarent. Ipse Episcopus ita per Fo-chei vias

Sansio extra Urbis mœnia deducto, caput præciditur. Eum Christiani mortuum deflent.

vias incedebat, tanta vultus, atque animi hilaritate, ut triumphum agere videretur; neque impediebatur fræno, quo minus Deo supplicaret, moneretque homines, ejus ut legi parerent, si salutem consequi sempiternam vellent. Erat concursus hominum ad spectaculum supra, quam credi potest, magnus, partim ex oppido, quod est imprimis maxime populosum, partim eorum, qui studiis litterarum erant addicti, quique Focheum per id tempus confluebant, ut merito quisque suo aliquem obtineret gradum honoris, & dignitatis; partim christianorum, qui ducti pietate, & religione circumquaque ex agris, pagisque convenerant. Juvenis autem Kuo-Mattheus-On, quem Episcopus ad sanitatem inter vincula conversum summopere diligebat, gratiam amori, & beneficio illius singulari relaturus, dum ad supplicii locum veniretur, numquam ab eo discessit. Accidit interea tanta frequentia hominum, rerumque perturbatione, ut Episcopo pileus Sinicus vel decideret, vel auferretur. Hanc ipse rem ut animadvertit, dignam se animi constantiam, & tranquillitatem præseferens, ad satellites versus, *eja vos*, ait, *pileus mibi e capite decidit: quare eum rursum capiti imponitote*; atque haud multo post, cum illi præ multitudine pes compressus, detractumque cal-

calceamentum fuiſſet, continuo magna frontis ſerenitate converſus, petiit, ut pedi calceamentum reſtitueretur. Denique per portam, quæ ad occidentem ſolem ſpectat, ex ambitu mœnium egreſſa nefaria manus, pontemque ſublicium prætergreſſa, qui pons paſſus prope xxx. a mœnibus aberat, cum paullo adhuc proceſſiſſet, juſſus eſt a ſatellite martyr fortiſſimus, ut in lato ſaxo, quod in media erat ſuburbii via, genua flecteret. Quod ubi invictus Chriſti miles intellexit: *Paullulum*, inquit, *mane, ſpatiumque mihi, dum me Deo ipſe commendem, concedito*. Ea re impetrata Deum oravit; factoque precandi fine, reſpexit retro, lætoque vultu lictorem intuens, *jam*, inquit *Cœlum peto*. Hac re audita, carnifex manum Epiſcopi pilo imponens, ſcapulaſque ejus leniter tangens, *quam aveo*, inquit, *una venire!* Cui Sanſius, *ergo Dei legem colito, ſi ſalvum te cupis eſſe*. Tum eum hortatus ne metueret, genua flectit, ac lictor continuo gladio, unico ictu, caput abſcidit Martyris, viamque patefecit, qua beatus animus ad cæleſtem triumphum evolaret. Matthias-Fu, ut ſanguinis colligendi facile chriſtianis poteſtas eſſet, tapete attulerat, quod humi ad ſupplicii locum ſterneretur. Sed ſatellites concedendum non putarunt, quod id apud Sinenſes fieri non conſueſſet. Neque eo ſecius

cius reperit christianorum pietas, qua ratione sanguis martyris colligeretur. Nam vir diligens imprimis Ly-Benedictus ethnici cujusdam opera usus nomine Chin-Vl-Yuen ad lapidem, solumque cinerem spargendum curavit; eumque postea cinerem martyris sanguine imbutum collegit. Abscisso martyris capite, satellites continuo quatuor cadaver ad locum, qui prope mœnia esset, intulerunt, ibique quadrantis horæ spatio relictum, post in agrum importarunt, ubi deponi corpora illorum solent, qui extremo sint affecti supplicio, passibus a muro ccclxxv., atque in limine loculi unius eorum, qui sunt in agro, collocarunt. Caput autem (quoniam est in more Sinensium positum, ut turpi quodam modo collocetur, ut transportari una cum corpore facile possit) Matthias hujus declinandæ infamiæ caussa, numerata satellitibus pecunia, impetravit, ut seorsim a corpore sacco inclusum, in quem erat immissus sanguis, transportaretur. Aderant, dum hæc gerebantur, Matthias ipse, & christiani, diligenterque omnes cavebant, ne ab ethnicis cognoscerentur. Ac multa jam nocte, quum ethnici omnes inde cœnatum abiissent, christiani, cum solos jam esse se animadverterent, magnam vim lacrimarum effundere, a quibus tamdiu, metu coacti, magno conatu temperaverant, & sangui-

ne

ne profusas pastoris vestes rigare cœperunt; cujus alii interea pedes, alii manus deosculabantur; alii summam in eum pietatem maximis significationibus testificabantur; alii denique patrocinium illius implorabant. Quum enim præclarissimus Antistes, & martyr viveret, ita gesserat erga christianos se, ut pater esse illorum videretur. Quare hoc illi modo patri optimo, ac benemerenti parentabant.

LXVIII. Horis fere ante mediam noctem duabus, Matthias-Fu Sinensis sacerdos, de quo supra demonstratum est, una cum aliquot christianis inventum feretrum, vestesque, quibus martyris cadaver ornaretur, paratum ivit, relictis aliis, qui custodiendi corporis caussa, quasi in vigiliis manerent. Rebus omnibus, quæ ad illud pie, decenterque sepeliendum pertinerent, paratis, postero die Matthias, qui nullo labori se vinci patiebatur, in agrum, in quo erat corpus locatum, venit; cumque factus magnus ethnicorum concursus esset, ut quæ fierent, videre, impedireve, ne martyri id officii genus præstaretur, possent, necesse fuit, ut ille præsidio usus custodum carcerum Quæsitoris trium, qui bene in nostros animati essent, arte adhibita loco cedere omnes faceret, ut libere, quod in animum induxisset, perficeret. Hisce amotis, vestes omnes sanguine conspersas, cate-

Episcopo justa christiani solvunt; Ethnicosque impedire conantes reprimunt.

catenas, manicas, pedicas, & cetera, quæ ad martyrem spectabant, ut partes inde christianis Sinensibus distribueret, quodque reliquum fuisset, Siamum, Manilam, Romam, alioque mitteret, collegit, quod Dominicanis martyri sociis in carceribus asservatis hanc curam suscipere non liceret. Jam meridies instabat, quo tempore corpus Sansii ita, ut par erat, ornatum, inque feretro collocatum fuit. Sed dispositis rebus omnibus, cum proxime in montem sanctum, ubi condi christianorum cadavera consueverunt, deferendum esset, opposita subito obstacula sunt, avaritia improbitateque Mandarini, qui agro, in quo reorum corpora sepeliuntur, præfectus erat, ut qui diceret, ni sibi argentei nummi triginta numerarentur, se numquam, ut idem corpus alio transferretur, passurum. Etsi quinque se illi numeraturum Matthias promitteret, tamen quod Mandarinus ex eo genere hominum esset, qui mediocri esse contenti lucro non possunt, nihilque de priori petitione remitteret, consilio Matthiæ usi christiani ad præfectum carcerum confugerunt. Sed cum is eorum postulatis satisfacere recusasset, ad præfectum carcerum quæsitoris, cujus egregia erga Diazium, Alcoberumque voluntas erat, sese petitum auxilium contulerunt, qui eos hortatus, ut bono ani-

mo essent, promisit eam rem sibi curæ futuram. Post decretum ita, ut nostri optarant, tulit, agrique Mandarino, ne christianis resisteret, imperavit. Is, ut erat pecuniæ cupidus, certior fieri voluit (neque vero is solum, sed etiam pater ejus, ac mater) a præfecto ne latum, an confictum hujusmodi decretum fraude christianorum esset. Cumque inquirendo comperisset, nihil sibi fuisse, nescio præfecto, a nostris nunciatum, etsi invitus, atque ægre ferens, tamen corpus tradidit; acceptumque christiani in sepulcrum ad montem intulerunt. Jam sanguis martyris ab ethnico ita, ut illi datum in mandatis erat, collectus, in manus Matthiæ pervenerat. Sed, quoniam ei, qui collegit, singularia quædam, ac pene similia prodigiorum evenerunt; postulat omnino tempus, ac ratio, ut eorum distincte hoc loco mentio fiat, nequid nos dissimulasse quisquam existimet, quod in Dei gloriam, decusque martyris redundare possit.

LXIX. Itaque cum satis tuto nemini christianorum negotium sanguinis martyris colligendi dari posset, propterea quod periculum esset, ne ira in nostros incenderetur Mandarinorum, qui continenter caussas majorem in modum in christianos sæviendi aucupabantur, Ly-Benedictus, cujus fides imprimis, ergaque Europæos

Chin-Vl-yuen Ethnicus homo, Ly-Benedicti rogatu, sanguiné martyris colligit, jamque amore, ac pietate in Episcopum incenditur.

 sacer-

sacerdotes observantia, atque hospitalitas, magna omnium consensione commendari solet, Chin-Vl-Yuenum ad id negotium adhibere cogitavit, quod eo ethnico viro familiariter uteretur. Atque is quidem minus ad rem gerendam idoneus videbatur, propterea quod tam improbis, sævisque moribus esset, ut uxorem excedere domo cogeret. Accedebat superstitio, qua fiebat, ut non errores ethnicorum modo probaret, sed etiam, multitudine idolorum inlata, in templum deorum suas ædes convertisse videretur. Ob eas res omnes, incredibilemque horrorem, quo Sinenses aspectu, contactuque eorum, quæ ad cadavera spectant, affici solent, dubitabat Ly-Benedictus, dare ne id negotium homini satis tuto posset. Sed cum aliquandiu secum cogitasset, neque alium aptiorem, cui res crederetur, invenisset, statuit ei, quod sibi in mentem venisset, proponere. Ubi ethnicus, quid a se fieri christianus vellet, cognovit, non solum resistendum non putavit, sed etiam rem se tanto studio, tantaque diligentia curaturum promisit, ut ei confirmaret, etiamsi in vitæ periculum venisset, ne guttam quidem sanguinis Pe-to-li se in loco supplicii relicturum. Nam scelus ille a Mandarinis admissum detestabatur, qui ob benefactum, studiumque, quo incensus Episcopus e tam remotis regionibus,

bus, non lucri, sed indicandæ populis in cælum viæ caussa, in Sinam venerat, hanc gratiam retulissent. Quæ res summam movit Ly-Benedicto admirationem, ut qui Chin-Ul-Yuenum virum ethnicum divinæ gratiæ auxiliis incitatum non modo hæc polliceri, sed etiam abire cerneret promissis satisfacturum. Atque is ethnicus, ubi in locum supplicii pervenit, caputque Antistitis recisum vidit, nihil metuens, nullaque aut eorum, qui aderant, aut loci habita ratione, arrepta arundine cunctos arcere, qui ipsum conculcabant, impediebantque, ne conata perficeret, cœpit; tum effusum sanguinem, ita ut promiserat, collegit, inque sacculum immisit. Inde domum reversus, cum suas manus sanguine adhuc tinctas intueretur, abluendas non putavit, quod eum esse viri justi sanguinem diceret. Quinetiam suos ad se filios evocavit, eorumque capitibus cruentas manus imponens, *salutem vobis*, inquit, *o gnati, Pe-to-li sanguis, vitamque afferat*. Postremo quod reliquum sanguinis ejusdem erat, lambendum duxit. His rebus gestis admirabilem in modum aucta viri pietas erga martyrem, virtusque fuit, eademque nocte colligendi sanguinis, qui e capite, colloque stillatim in terram deciderat, caussa, in eum locum contendit, qui prope a mœnibus oppidi aberat, quo

in loco lictores humi corpus posuerant, cum funes, aliaque compararent, quæ opportuna ad idem corpus in agrum transferendum erant. Quas collegit guttas, ut quas pignora martyris esse judicabat, domum lætus importavit, ut a se instar thesauri summo studio servarentur. Postero die ad martyrii locum revertit, & lapidem, ad quem Sansius flexis genibus capite diminutus fuerat, sustulit, eumque, alio jam substituto, transtulit in suas ædes, atque honestissimo loco posuit, eidemque hæc omnino verba insculpsit: *Lapis, super quem venerabilis magister Pe in cælum conscendit*. Qui hujusce initii fidei, quod colligenti, contrectantique Chin-Ul-Yueno sanguinem, reliquiasque Episcopi Sansii Deus indidit, progressus fuerit infra videbimus.

Præfectus carcerum Alcoberum, & Diazium humanissime tractat.

LXX. Non est autem hoc loco consilium divinæ providentiæ prætermittendum, quo factum est, ut Alcoberus, Diaziusque gratiam a præfecto carceribus Quæsitoris inirent, cujus quidem præfecti opera impetratum perfacile fuit, ut Sansio ea, quæ supra demostravimus, officia adhiberentur. Igitur jam usque ab eo tempore, quo Alcoberus, Diaziusque in eos carceres conjecti fuerant, cum animadvertisset præfectus neque vestes ipsos, quibus tegerentur, neque pecuniam habere, neque scire quemadmodum exiguum

um victum, qui eis e publico ſuppeditabatur, coquerent, miſertus eorum, miniſtrum eiſdem, qui eorum ageret curam, attribuit, & duplam victus portionem, locumque, in quo ſeorſim ab aliis eſſent, aſſignari fecit. Quæ res illis magno commodo ad virtutem, pietatemque colendam fuit. Inde crebro eos inviſere, atque inviſendo eorum conſuetudine delectari cœpit, cumque propenſiore in eoſdem animo eſſe pergeret, ut ipſis una cum reliquis chriſtianis confabulari, atque agere liceret, conceſſit, remque illis gratam facturus, quæ ad eorum cauſſam pertinerent, nunciare, cum tempus hortaretur, non prætermiſit. Noſtri, qui Sinenſium mores perſpectos haberent, ſcirentque, eos non tam miſericordia, quam quæſtu moveri ſolere, dubitare initio, num hæc chriſtiani alicujus opera, magniſque pollicitationibus fierent: ſed paullatim experiundo, voluntate, non ſimulatione Mandarinum agere intellexerunt. Itaque occaſionem dimittendam viri apoſtolici non putarunt, quo minus ei, qui de ſe optime meritus fuiſſet, decreta religionis chriſtianæ proponerent; cumque ille magnopere fuiſſe delectatum ſignificaret ſe conſtantia animi, loquendique libertate, qua Kuo-Lucas uſus, dum Pro-Regi reſpondebat, fuiſſet, ut in illius manus libri venirent, quibus præcipua doctrinæ chriſtianæ capita continentur,

tur, curarunt. Hos ille libros magna significatione honoris, existimationisque acceptos, non invitus legit, & studio, ac liberalitate, qua uti in nostros pergebat, animo esse se nonnihil in religionem, pro qua iidem exagitabantur, propenso demonstravit. Etsi vero intellectum nondum cuiquam nostrum est, assensus ne divino munere doctrinæ, initiatusque adhuc mysteriis christianorum fuerit; tamen gratiam illi divinitus fuisse ob sua erga sacerdotes Dominicanos merita relatam constat. Nam cum, ducta jam pridem uxore, nullos ad illud tempus, quo contrusi nostri in carceres fuerunt, liberos suscepisset, quæ res, Sinensium moribus, institutisque, omnium turpissima existimatur; post ubi humanitate in Christi milites uti cœpit, nondum absoluto anno, auctus filio est, quod ille maximi beneficii loco habuit, lætusque in carcerem, Alcobero, Diazioque nunciaturus continuo accurrit.

Sacerdotum reliquorum quatuor, & Ambrosii, qui mortis damnati fuerant, ex Sinæ consuetudine, singulorũ generis capitalis sententia inscribitur.

LXXI. Interea Dominicani quatuor, qui Imperatoris decreto capitis condemnati, carceribus detinebantur, haud multo post, certo indicio, quod judices desissent, eamdem se coronam consequuturos, quæ Sansio obtigisset, intellexerunt. Est apud Sinenses in more positum, ut quarta quaque luna, quod tempus in mensem majum solet incidere, Pro-Reges Sinen-

Sinensis, Tartarusque, & ærario, atque urbi Præfecti, Mandarinique duo virorum, qui urbis mœnibus continentur, in ædes quæsitoris se conferant, congregatique de fortunis, capitibusque reorum agant ita, ut Pro-Reges, Præfectusque ærario honore loci, in quo sedeant, præstent, quæsitor decernendi auctoritate ceteris antecellat. Ad hos judices, ubi convenerunt, provinciales, qui carceribus detinentur, propterea quod dicta in eos sententia mortis sit, adducuntur, quibus, antequam in concilium veniant, ad humeros tabella chartacea instar vexilli, ut supra ostendimus, alligatur, cui tabulæ & caussa, & genus supplicii, quo quisque affici debeat, inscribuntur. Circumponuntur prætèrea collo tabulæ charta contectæ, qua in charta res eædem scriptæ leguntur. Quinetiam manicas ligneas charta obductas, in quibus sint foramina duo, ita componunt, ut manus in easdem immissæ ceu vinculo quodam constringantur. Post inscribitur faciei cujusque sententia, quæ indicet vel decollationis hominem, vel alterius supplicii reum esse. Ordine deinde, ita ut quisque prior est in carcerem contrusus, gravioreque scelere implicatus, inducuntur, una introeuntibus iis, qui sunt ejusdem flagitii accusati. Qua judicii ratione fit, ut bidui, triduive intervallo extrema

sententia de reis quadringentis feratur, tot enim fere numerari quotannis solent. Ex introeuntibus nihil judices percuntantur. Rei ut primum in conspectum judicum venerunt, flexis genibus, corpus admodum, caputque inclinant Mox lictores accedunt, singulisque humi flabellum, particulasque massæ oryzeæ ad ferventis aquæ vaporem concoctæ, obolosque trecentos, ac sexaginta apponunt, atque, hæc, ajunt, tibi judices dono mittunt. Ad hæc rei quique, gratias se quas possunt maximas judicibus agere, respondent, paulloque post dimittuntur, ut locus ceteris, qui succedunt, detur. Quum judices antea de omnium caussa cognorint,non esse multum in ea re temporis insumendum putant. Hi, ubi adsistendi finem fecerunt, suos ad Imperatorem commentarios deferri curant, qui ita, ut supremis provinciæ, Pe Kingensibusque magistratibus videtur, postremam sententiam dicit. Quamquam interdum usuvenit, ut eos, qui capitis condemnati fuerint, in exilium pellendos decernat. Quos Imperator reos esse mortis decrevit, hi mense decembri interficiuntur, propterea quod arborum folia decidere eo tempore soleant, idque jam ad interitum hominum opportunum esse Sinensibus videatur. Huic judicio Dominicani Sacerdotes quatuor, ut qui capitis condemnati essent,

essent, IV. kalen. junias intersuerunt; primumque omnium, ut fert consuetudo, apud carcerum præsidem exiguo stylo dexteræ cujusque eorum Dominicanorum genæ litteræ illæ Sinenses duæ *Chan-Fan*, quæ *reum decollationis* hominem esse significant; Ambrosii vero genæ duæ aliæ *Hiao-Fan*, quæ in idem, atque *reus strangulationis*, decidunt, inscriptæ fuerunt.

LXXII. Hæc narrans Serranus, nullum se unquam vidisse confirmat lætiorem diem. Quo lictores (ajebat) stylo litteras genis insculpere pergebant, eo nostrorum animorum alacritas, lætitiaque augebatur, ut qui incidi faciei cujusque nostrum signa servorum Jesu Christi videremus. Cumque summo Servatoris Christi beneficio cooptati simus in suorum locum, jam nostra hæc esse capita desierunt. Atque ille quidem, quæ sua fecerit, cum voluerit, suo arbitratu tollat. Pergit porro: atque, utinam, inquit, aliquid nobis suppeteret boni, quod eidem offerre, consecrareque liceret. Hæc ego integre, sincereque loquor: Sed & Christus est dives, & liberalis, quamobrem arbitror servis exiguum, quod offerunt, perpetuo lucro futurum. Itaque gratias illi maximas, quod tot in nos, tantaque beneficia contulerit, & agimus & habemus. *Sit benedictus in secula*. Hæc Serranus Martyr,

Dominicani singulari animi fortitudine, dum genis sententia inscribitur, lætitia afficiuntur.

tyr, quæ ſane digna fuerunt, quæ nos inducerent, ut paullulum ab inſtituto digrederemur.

Judicibus iidem ſiſtuntur, donoq; ab iis acceptam pecuniam lictoribus diſtribuunt.

LXXIII. Litteris, ita ut ſupra demonſtratum eſt, genis martyrum inſculptis, quæ litteræ cum ex atramento, ſanguineque conflatæ ſint, deleri ſcilicet numquam poſſunt, ad ſcapulas cuique vexilla alligarunt, quibus vexillis hujuſmodi verba inſcripta erant: *Hic reus plectendus capite eſt, propterea quod dolis, fraudibuſque animos hominum pervertat.* Circumpoſuerunt præterea collo tabellas, manuſque eorum ligneis vinculis, quemadmodum diximus, conſtrinxerunt, poſtremoſque una cum Ambroſio ad judices ingredi fecerunt. Quæ res magno illis ſolatio fuit, ut qui ſpatium nacti duabus horis, atque dimidia inter ſe colloquendi eſſent. Denique cum in conſpectum judicum veniſſent, iiſdem donis, quibus ceteri, aucti ſunt, ſed oblatos, cuſtodibus carcerum, lictoribuſque diſtribuerunt, qui pecuniæ cupidi eodem ipſo ſuperioreque die eos ſibi artibus, blanditiiſque conciliare curaverant.

Matthias Fu invidia Ethnicorum Focheo abire cogitur. Sancheſius ad noſtros ſubſidii cauſſa venit. Ly-Michaël,

LXXIV. Die IV. idus junias Matthias Fu, quem vulgus Sanſii filium eſſe arbitrabatur, qui patris funus curatum veniſſet (nam ſumma fuerat eo in funere parando hominis pietas, ſummum officium, & diligentia, ut ad ſepeliendum Martyris

ris corpus, & colligendas reliquias divinitus missus videretur) commotus periculi magnitudine Fo-cheo Hing hoam abire coactus est. Itaque proficiscens adiit ad nostros, qui carceribus detinebantur, significavitque quam invito animo ab eis discederet, simulque promisit, sese illis martyrii tempore præsto futurum. Paullo post, mense junio exeunte, Thomas Sanchesius viros apostolicos in vincula conjectos consolaturus, subsidiaque laturus, & veneraturus corpus martyris, tertio Fo-cheum venit; quibus in rebus cum duos, tresve consumsisset dies, Hinghoam ad suos reversus est. Contra hostes christiani nominis nihil intermittebant, quod ad incommodum christianorum pertinere videretur. Igitur, cum animadvertissent milites, qui ad viarum custodiam advigilabant, Ly-Michaelem quemdam fratrem Ly-Benedicti sedulo navasse operam, ut Episcopi corpus ad montem christianorum efferretur, ut sunt Sinenses pecuniæ maxime cupidi, ut citra quæstum nihil suscipiant, aliosque suis ipsi moribus æstimant, nonnisi magno accepto argento inductum in rem hominem putarunt. Ergo illius ad Pro-Regem nomen detulerunt. Pro-Rex ad sese inferioris ordinis Mandarinos evocat. Eis mandat, ut de re tanta cognoscant, & ad se referant. Itaque horum insidiis Michael 1 v.non.Quinctiles

quod cadaveri Sancii officia præstitisset, accusatur, paulloque post judicio absolvitur. Martyris corpus Præfectorum jussu, in agrum refertur, ubi malefici sepeliri consuerunt.

ctiles capitur. Ad Mandarinum Heu-Kuonensem adductus interrogatur, quantum ei pecuniæ, ut corpus Pe-to-li efferret, christiani numerassent. Ille, ab Europæis duobus, qui in prætoriis essent carceribus, accepisse se nummum juliorum argenteorum quinquaginta; ab duobus aliis qui in carceribus quæsitoris, viginti, qua pecunia emisset feretrum, aliaque ad funeris usum comparasset, respondet. Sed instat judex, atque rursum ex homine percuntatur, cur feretrum ad montem christianorum asportasset? Ipse dissimulans qua de caussa id fecisset, fecisse se dixit grati animi caussa in Sansium Episcopum, cui, dum viveret, ministrarat; nec nisi accepta a præfecto carcerum facultate. Qua de facultate cum ab judice diligenter quæsitum esset, præfectusque carcerum rem confirmasset, nam idcirco ad judicem adierat; Ly-Michael, & Mandarinus, cui agri concredita cura erat, qui item in eadem erat caussa, contrususque in carcerem fuerat, judicio absoluti, postque triduum dimissi sunt. At in Martyrem omne virus effusum est, cui ne mortuo quidem parcendum judicarunt. Nam nonis juliis sepulcrum, ubi condita olim pleraque eorum, qui christianæ religionis propagandæ caussa in Sinam venissent, corpora fuerant, postremoque Sansii, dejici

jici jusserunt, hujusque corpus in agrum referri, in quo tumulari consueverunt, qui supplicio publico interierint.

Dominicanorum supellex igni crematur.

LXXV. A. d. VI. idus junias, quod, rogante Pro-Rege, Imperator decreverat de re nostrorum sacerdotum, confectum est. Igitur ad tribunal quæsitoris libri, supellex, resque universa, quæ ad eos pertinebat, igni cremata est, & fisco pecunia addicta, quæ pecunia fuerat ex eorum subsidiis intercepta.

Christiani Fo-ganensem agrum incolentes vexantur: Lin-Matthias in judicium rapitur, & cruciatur; sed tandem liber dimittitur.

LXXVI. Neque vero Fo-chei tantum christiani vexabantur. Nam quo tempore in urbe ea gerebantur, Fo-ganensis Mandarinus per omnem Fo-ganensem agrum magnis, gravibusque molestiis parentes virginum, fratresque afficiebat, ut eas nuptui dare cogerentur. Celebris autem inter eos, qui sunt ab eo Mandarino exagitati, christianus quidam Mo-yangensis fuit, integris moribus homo, ætate annorum lxxvii., Lin-Matthias nomine, qui tertium Prædicatorum Ordinem profitebatur, & filias habebat tres eidem addictas instituto. Is jussu Mandarini comprehensus, atque ad tribunal adductus, cum interrogaretur, num christianus esset, filiasque haberet, quæ virginitatem profiterentur, quin ullo metu afficeretur, affirmavit. Tum judex: ergo, ait, posthac christianus ne esto, & filias nuptui dato, Cui ille: mihi vero, ait, neque

neque deserere sanctissimam Dei legem licet, neque fas est filias, quæ Deo integritatem suorum corporum consecrarint, adigere ad matrimonium. Ac judex: tu si dicto audiens fueris, clementia in te utar; sin minus, jubebo te flagris exanimari. Ille autem: fac, inquit, tibi quod lubet: mihi ab Dei injuria abstinere certum est. Qua responsione Mandarinus ira inflammatus, hominem denis flagris valide cædi jubet; ratusque fractam supplicio animi virtutem, iterum interrogat, velit ne imperata facere. Huic rursum ille respondet, se nullo umquam modo a proposito discessurum. Quamobrem judex majorem in modum commotus, atque ægre ferens, rursus affligi eum flagris jubet pari numero, atque ad statuas deorum vi trahi: quo cum christianus venisset, statuam non modo non est veneratus, sed etiam contemsit, significans emori sibi certius esse, quam eo se flagitio implicare. Itaque vicit sua constantia sævitiam persequutoris, qui veritus, ne quod erat gravi, & valitudine affecta, si rursus cæderetur, vita excederet, reduci eum in carcerem imperavit, ejus fortitudinem alias faciliori tempore tentaturus. Neque eo secius paucis post diebus, mutata sententia, liberum, & gloria confessionis ornatum domum dimisit.

Atque ad hoc tempus dumtaxat commen-

mentarium de rebus Sinensibus Serranus perduxit, quo ex commentario, seu seriem rerum spectes, atque aptissimum ordinem, seu diligentiam, qua omnia minutim est persecutus, seu scribendi rationem, quæ lætum quiddam, & jucundum præsefert, apparet, quanta esset animi æquabilitate, quantosque haberet spiritus, qui tot affectus malis ita potuit scribere. Nos quæ de ejus, & collegarum illius triumpho, tum de reliquis rebus eodem pertinentibus mox sumus scripturi, ea ex certissimis monumentis, ex litteris cum martyrum, tum aliorum, qui propagandæ religionis munere funguntur, collectis desumemus, eaque sic describemus, ut temporum ordo servetur, non secus atque est ab Serrano ipso factum, quibus temporibus omnia contigerunt.

LXXVII. Cum nunciatum Macai esset extremo mense sextili de martyrio Episcopi Mauricastrensis, plaudere omnes christiana pietate, ac Dominicani imprimis, ad quos maxime ea res pertinebat; inque æde sua ipsi sacra, post accensa per triduum vespere per urbem lumina, cum adessent Episcopi Macaunensis, & Ecrinensis, hominesque nobilissimi civitatis, canticum *Te Deum* concinentes, solemni ritu supplicaverunt. Eodem nuncio accepto Pe-Kingensis Episcopus supplicationem decrevit. Paullo post delatæ ad Alco-

Macai, & Pe-Kinghi, Sansii martyrio cognito, supplicationes habentur. Serranus Tipasitanorū Episcopus dicitur. Matthias Fu Focheum revertit, & Sacerdotibus, atque Ambrosio sacra administrat.

Alcoberum sunt, qui, ut diximus, erat in carceribus quæsitoris, die VIII. kal. octobres a Pontifice Maximo litteræ, quibus P. Franciscus Serranus Tipasitanorum Episcopus, & Fo-Kienæ provinciæ Vicarius Apostolicus dicebatur. Has litteras Matthias-Fu ab oppido Chang-cheo Hing-hoam Thomæ Sanchesio miserat; isque, etsi inclinata erat ætate, & valetudine adversa, Hing-hoa Fo-cheum detulit: verum, quod in aliis carceribus erat Serranus, & carceres ipsi summa diligentia, ne cui aditus esset, custodiebantur, ad eum mittere, nisi a. d VII. kal. octobres, non potuit. Sed Matthias-Fu, pro summa sua in designatos martyres pietate, impetrare ab se ipso non potuit, ut ab eis diutius abesset. Itaque nihil veritus discrimina, in quæ se ipse conjiceret, cum essent adhuc eædem aditus difficultates, quas supra diximus, maxima usus prudentia, & fortitudine, extremo octobri mense Focheum revertit: ibique die III. kal. Kuo-Ambrosio Hy-jino utrumque *Pœnitentiæ*, atque *Eucharistiæ* sacrum, eamdemque *Eucharistiam* nostris, Royo prid. kal., Diazio, & Alcobero kalendis, ac VI. nonas Tipasitano Episcopo, in suis cuique carceribus administravit. Atque hi designati martyres laudandorum Siamensis gymnasii alumnorum finem nullum faciunt, quorum tanta usi sunt ope-

opera, ac Matthiæ imprimis, cujus de fortitudine, & caritate sæpe demonstravimus. Quæ nos libentissime commemoramus, ut nostrorum martyrum in eos gratus animus constet, eorumdemque Siamensium, ac Matthiæ præsertim, res præclare pro religione gestæ pro merito omnium laudibus efferantur.

LXXVIII. Per idem tempus Kuo-Lucas-Kin-jinus, Uvang-Thaddæus Go-Chinus, & Joseph Chung-Hoëyus nostrorum hospites, quos exilio damnatos diximus decreto Imperatoris, pulsi in Tartariam sunt. Nam etsi sæpe multumque actum cum Fo-cheensibus Mandarinis fuerat, ut eorum opera christianis iis tribus redimendi pecunia exilii facultas fieret, saltemve ut ne uxores, quod est in legibus Sinensium, una cum ipsis proficisci in exilium cogerentur; impetrari tamen omnino non potuit; indignos enim esse, in quos judices misericordia uterentur, propterea quod desciscere ab Christi fide pertinaciter recusassent. Quos tamen neque tanta ista severitas judicum, neque uxorum miseratio, quas in suas ipsi calamitates adducerent, aut matrum, & sororum, quas relinquerent, quæque essent ætate fere gravi, nec ulla denique acerbitas potuit a sententia deterrere. Itaque una cum uxoribus, duobusque infantulis, Fo-gano discesserunt, quo ductos fuisse

Christiani tres exilio damnati, in Tartariam una cum uxoribus, & filiis proficiscũtur, ac prima itineris nocte Clara moritur.

L dictum

dictum est supra, ut vel ethnici ipsi lacrimis tantam calamitatem prosequerentur, quum homines innocentissimos cernerent iter adeo longum suscipere, spe ipsis omni redeundi domum, suosque revidendi sublata. Cum prima nocte in vicum venissent, quem Lien-heu vocant, ubi plerique christiani sunt, virginesque nonnullæ tertii Ordinis Prædicatorum: die insequenti ad ceteras eorum ærumnas magnus ex Claræ morte, uxoris Chin-Josephi, accessit dolor. Multa hæc erat mulier perpessa mala, multasque indignitates: quater ipsa tormento ad manus affecta; maritus conjectus in carcerem; direpta domus, amissa bona, ipsaque exulatum in Tartariam cum marito missa, & animi assiduo dolore excruciata, quem tot, tantisque ex malis acerbissimum oriri erat necesse; quas res, cum tenui esset valetudine, diutius perferre non potuit. Ac ejus quidem mors christianis, qui aderant, pretiosa est visa, eoque evasisse putanda est, ut ea molestias exilii cum cælesti beatitudine commutaret. Ea mortua, reliqui vincto catenis collo, manicisque constricti iter prosequebantur stipati militibus, qui diligenter cavebant, ne multum subsidii acciperent, virosque pro summa legum severitate habitare in carceribus omnino cogebant, adeout nonnisi ægre christianus quidam, qui Stephanus appel-

appellabatur, in pago Lo-Yuen, se pro iis sponsore oblato, obtinuerit, ut sibi unica nocte domum eos excipere liceret.

LXXIX. Die IV. nonas novembres Fo-cheum venerunt, cunctique, nulla sexus, aut ætatis ratione habita, continuo in carceres Heu-Kuon-Hienses, in quibus Alcoberus erat, conjecti sunt. Quæ illis res tot inter mala commodissime accidit, ut unum ex nostris, quos Patrum loco habebant, viderent, eoque consolatore, ministroque *pœnitentiæ* satis libere uterentur. Nam Deus O. M., cujus caussa in tantas inciderant calamitates, easque jam fortiter tolerabant, non est passus carere eos, uxoresve eorum subsidiis, quibus illorum animi molestiis levarentur, & ad reliqua perferenda incommoda confirmarentur. Aderat per id tempus Fo-chei Paulus Sù Sinensis, ab Sacra Congregatione de Propaganda Fide christianam religionem in eas regiones promulgatum missus, qui eo venerat, ut veneraretur Sansii corpus, nostrosque, quibus posset rebus, juvaret, animosque christianis adderet, quos inimici christiani nominis exagitabant. Is provinciam Su-Chuensem deserere, hostium metu permotus, statuerat, quod, cum eo tempore minister quidam sacrorum christianorum comprehensus fuisset, aliique duo proripuissent inde sese, ipse, præ-

Exules Fochei unum ex nostris Sacerdotibus in carceribus offendunt, eoque ministro Sacrorum utuntur. Paulus Su afflictis rebus christianorum forti animo subvenit.

fertim quod ejus nomen ad tribunalia delatum fuerat, magno in periculo relinquebatur. Quamobrem primum Macaum contendit, inde ad Xen-Siam provinciam: ubi cum de morte Mauricaftrenfis Epifcopi audiffet, accepiffetque collegas illius contrufos in carcerem, & Matthiam-Fu in eam fufpicionem vocatum, quod filius effet Sanfii, fugere coactum, quibus rebus fummo in difcrimine chriftiana res verfaretur; continuo, neque pericula moratus, quæ fe fubiturum profpiciebat, neque itineris longitudinem, Fo-cheum ire contenderat, ut afflictis rebus, tam neceffario tempore, pro gravitate fui muneris fubveniret.

Paulus Su exulibus facra adminiftrat: ipfi exules magnis in itinere incommodis preffi Pe-Kingum verfus contendere jubentur.

LXXX. Itaque licuit ei nonis novembribus in carceres ad chriftianos adire, facramque *Euchariftiam* viris tribus, quos diximus, facile adminiftrare. Ad mulieres vero difficilis cum effet aditus, propterea quod, Sinenfium inftituto, in carceribus feorfim a viris fumma diligentia, & cautione cuftodiebantur, huic difficultati Paulus, fe medicum fimulans, occurrit, feminifque duabus adminiftravit facramenta *pœnitentiæ*, atque *Euchariftiæ*. Quibus rebus exules vehementer lætati animis, hilaritatem vultu fignificabant, oftendebantque jam ferre adeo libenter fe quæcumque ex Dei voluntate acciderant, ut neque fuperiorum ma-

lorum

lorum recordatione, neque impendentium timore commoverentur. Fo-chei dum morarentur, fuere, qui misericordia ducti a Pro-Rege flagitarent, iis ut in ea urbe hyemandi facultas fieret, quod proxima hyems esset, Thecla autem, & Paula (nam erant hæc nomina mulierum) adversa valetudine conflictarentur, neque possent ipsæ, infantesque frigora, quæ maxima in Tartaria sunt, sustinere. At Magistratus, quorum erant in christianos majorem in modum ira concitati animi, concedendum non putarunt, & neque sexus infirmitatem, neque ætatulam puerorum morati, quæ res maximam habent natura ipsa vim miserationis, Pe-Kingum omnibus sese ut conferrent, jusserunt, ut ab regiis judicibus exilio in Tartaria locus constitueretur. Itaque coacti iter molestissimum aggredi, die IV. idus novembres Fo-cheo discesserunt, acceptis a Paulo Sù litteris ad collegas missos a Sacra Congregatione de Propaganda Fide,& ad christianosPe-Kingenses nonnullos, quorum opera, quoniam major levatio reperiri nulla poterat, illud saltem consequerentur, ut locus eis aliquis Tartariæ decerneretur, quo in loco christiani essent, ut ne sacris carerent.

LXXXI. Interea odio persequutorum, ac multo etiam magis levitate, atque

Sacerdotes nostri, calumniis promul-

gatis', quas Pro-Rex conflarat, magno dolore afficiuntur; easque litteris depellere conātur.

que imprudentia christianorum quorumdam, magna nostri sollicitudine sunt affecti, quantam cruciatus corporis acerbissimi numquam attulerant. Nam cum Pro-Rex, quæ ipsis responsa, ut docuimus, per calumniam affinxerat, ad judices, ut mos est, per omnem provinciam misisset, ut in tabulariis publicis reponerentur; inde autem exempla earum responsionum nonnulla in vulgus manassent: non defuerunt, qui Pro-Regis ethnici hominis, omnique conatu optimos viros perdere laborantis testimonium pluris facerent, quam summam Episcopi, sociorumque opinionem innocentiæ, & virtutis; fidemque calumniæ, quæ perfacile convinci posset, habendam arbitrarentur. Nam homines integra mente, qui parati vitam pro Christi fide fundere essent, ineptias ejus modi, & mendacia confirmasse, quis putet? Itaque per varias jam Sinæ provincias efferebatur is error, atque in Nan-Kingensi quidem plurimum invaluerat; ut, quamvis Nan-Kingensis, & Pe-Kingensis Episcoporum, atque Ecrinensis imprimis, studio, labore, opera patefacta fraus esset (quam, temeritate, improbitateque seposita, detegere, atque odorari per se facile quisque potuerat) nihilominus afferretur ad nostros is rumor. Quo nuncio hi gravissime commoti, quod perspicerent magnum

gnum inde redundare in chriſtianos ceteros damnum poſſe, magnamque Epiſcopo, qui ad ſanguinem functus munere ſanctiſſime fuerat, injuriam irrogari; a. d. III. nonas, pridie nonas, nonis novembr. ex ſuis quiſque carceribus, datis ad Miraltam litteris, primum graviter conqueſti, quod extitiſſent, qui de ſanctiſſimo Epiſcopo, cujus tanta aſſidue fuiſſent doctrinæ, fidei, conſtantiæ, fortitudinis exempla, ita ſibi perſuaderi paterentur; teſtati ſunt ſinguli, aliqui etiam jurejurando confirmaverunt, plena ea eſſe falſitatis, quæ ſibi, atque Epiſcopo ab iniquo Pro-Rege fuiſſent afficta; ſuas vero, atque Epiſcopi reſponſiones non diſcrepare ab his, quas Serranus deſcripſiſſet. Quorum cum ſit tam apertum teſtimonium, nihil eſt opus calumniam ſcelere conflatam repellere. Nam quod ii affirmant, quos, ut facerent ſibi fidem, Chriſtus ipſe deligendo aptiſſimos exiſtimavit, præſertim cum ipſi de ſe, rebuſque dicant, quæ ſibi acciderunt, reſponſioneſque Epiſcopi referant, quas fideliter in ſcripta relatas, Epiſcopus idem recitatas audivit, approbavitque; id ſi probare velim, vereor, ne injuriam facere videar hominibus, quorum major fides, atque conſtantia fuit, quam ut vocari omnino in ſuſpicionem poſſit.

LXXXII. Dum hæc ad conflandam chri- Johannes a S. Maria Do.

minicanus ex Philippinis Insulis in Sinam venit; atque, ut sibi a Mandarinis caveat, aliquamdiu sese in occulto côtinet.

christianis invidiam gerebantur, die IV. idus novemb. Johannes de S. Maria Dominicanus clam Chang-cheum venit. Nam Philippinenses Dominicani, cum de sociis conjectis in carcerem accepissent, hunc continuo, qui christianos vi hostium exagitatos confirmaret, sociisque subveniret, subsidio miserunt. Erat is natione Sinensis, Regisque Hispaniarum eximio beneficio in eorum numerum cooptatus fuerat, quos duodenos Sinenses, aut Tonquinenses in Manilensi Collegio suo ipse aere alendos, docendosque curat, addendos mox, ubi justam ætatem attigerint, Dominicanis, qui in utroque illo regno operam propagandæ religioni diligentem navant. Itaque ut munere ita, ut par erat, fungeretur, ad quod obeundum a Præfectis suis mittebatur, in navem Hispaniensem, quam S. Andreæ vocant, quæ ab Philippinis Insulis iter in portum Emuyensem instituebat, conscenderat. Verum, cum prospiceret, adversis ventis, difficili navigatione, iter longius futurum; ubi ad Insulam Tongsoam pervenit, ut citius, quo contendebat, pertingere posset, celeremque operam dare christianæ rei, una cum Stephano quodam Sinensi christiano e navi descendit, atque in oram continentis advectus, Chang-cheum venit. Quæ res divino sane consilio accidisse

disse videtur, ut adversa tempestate aliam inire rationem itineris cogeretur; nam, si ea, quam instituerat, retenta, ad portum Emuyensem venisset, vix eripere se periculo potuisset, ne caperetur, & in carcerem conjiceretur. Nam sive quod de ejus adventu antea ethnici cognorant, sive quod suspicabantur, cum eum Manilam in disciplinam profectum scirent, in Sinam reversurum, exitu fere septembris mensis contulerat se Mandarinus Fo-ganensis ad eum vicum, quo in vico illius erat domus, deque illo, & de Sinico, & christiano illius nomine diligenter quæsierat. Jam inde ab eo tempore idem ipse Mandarinus christianos quosdam vocaverat, iisque in hanc sententiam locutus erat: scire se, Fung-Johannem una cum Europæis duobus esse reversum; ejus videndi desiderio teneri se; quamobrem ne timeret, atque libere ad se veniret: ei, christianisque ipsis, modo Europæi abirent, nihil, quod metuere possent, futurum mali. Verum quod ille nondum reverterat, etsi jam Mandarinus multo adhuc diligentius quæsierat, ejus tamen vestigium deprehendere nullum potuerat. Cujus inquisitionibus christiani admoniti facile intellexerunt, qui esset in Johannem animus mandarinorum; qui certior de re factus, ne interciperetur, neu suo munere carceri-

ceribus prohiberetur, latendum sibi esse censuit, seque Chang-chei aliquamdiu in occulto continuit.

Hispaniensis navis præfectus de accipiendo Sancti corpore diligenter curat; sed Ethnici corpus comburunt: Christiani cineres, partemque ossium colligunt.

LXXXIII. Quum ad Emuyensem portum S. Andreæ nautæ appulissent, ibique expediendis negotiis, ad quæ missi fuerant, morarentur, Chung-Tu, seu provinciis duabus Præfectus, cui erat Che nomen, ad lustrandam, invisendamque Fo-Kienam provinciam mense decembri profectus est. Qui cum Emuyum venisset, atque ab Josepho Passarino Præfecto navis maximis honoris, & observantiæ significationibus exceptus, luculentissimis verbis gratiam habere illi se profiteretur, & relaturum promitteret: Josephus pro sua in Sanctum religione, singularique in designatos martyres pietate, spiritus sibi sumpsit, ab eoque postulavit, sibi ut Sacerdotes Dominicanos quatuor, qui carcere detinebantur, concederet; velle enim se Manilam illos trajicere. Cui ita ille respondit: quod postulet, id, nisi Prætoris Manilensis litteris testibus acceptis, suscipi omnino non posse: præterea caussa ad Imperatorem delata, jam non integram sibi rem esse, neque decernere se quidquam posse, nisi ab Imperatore accepta facultate, ejusque expectari litteras oportere: nihilominus polliceri suam operam se, omniaque, ut ei satisfaceret, quæ posset, ten-

tentaturum. Qua ex responsione, id, quod res erat, præfectus navis facile suspicatus, Chung-Tu voluntate ab eo procul abesse, ut nostros dimitteret, atque ea spe dejectus, experiundum sibi putavit esse, ut capite Mauricastrensis Episcopi potiretur. Cujus quum rei summo jam desiderio teneretur, illud etiam ad spem accessit, quod Tartarus quidam curaturum id negotium se diligenter argenteis nummis, quos sæpe diximus, quingentis, ac nonaginta tribus ex pacto promittebat; quam Josephus pecuniam, quod, pro animi sui insigni pietate, exiguam tanto thesauro comparando existimabat, libentissime spopondit. Verum his ex officiis longe alia, ac Josephus confidebat, consecuta res est. Etenim Chung-Tu, cum ad diem IV. idus januarias an MDCCXLVIII. Fo-cheum revertisset, mandarinos duos præfectos suburbiis Heu-Kuon-Hiensi, & Min-Hiensi, quæ suburbia ipsis Fo-gani muris contineri supra est demonstratum, continuo ad se vocat, & Sansii corpus igni cremare jubet summa severitate, sibique judiciali ratione ut probent, mandat, una esse cum reliquo corpore Sansii caput. Nam etsi diligentissime caverat præfectus navis, ne ea efferrentur, quæ ad obtinendum caput martyris tentasset; Sinenses tamen, fide, quam dederant, fracta,
rem

rem omnem Chung-Tu aperuerunt, qui contra omni ſtudio, ille ut ne obtineret, laboravit. Chung-Tu, cum ea, quæ diximus, prætoribus mandata dediſſet, ſilere eos, remque omnem tacito adminiſtrare juſſos ab ſe dimiſit. Quod ſecus accidit: nam ſive quod ſunt Sinenſes natura ad tacendum difficiles, ſive quod aut pietate, aut quæſtu moverentur, quidam ex Vu-chuis (nam ita ii vocantur, qui cadavera hominum ſupplicio interfectorum curant) chriſtianos de tota re certiores fecerunt. Chriſtiani, hoc nuncio accepto, nihil intentatum reliquere, ut ne ſanctiſſimi Epiſcopi corpus combureretur. Sed eorum tamen conatus fuere fruſtra; quod mandarini, quibus id negotii datum fuerat, eodem tempore una cum Vu-chuis, ceteriſque apparitoribus die VII. kal. decemb. adhibita ſimulatione, prætermiſſa occidentali porta, qua porta proxime ad eum locum itur, ubi comburendum corpus erat Epiſcopi, porta, quæ in ſeptemtriones ſpectat, oppido exierunt. Ubi ad occidentalem agri locum venerunt (Sinenſes Sy-Tay appellant) quo loco corpora cuſtodiuntur eorum, qui interfecti fuerint decreto Imperatoris, feretrum exponi martyris imperavit; eoque expoſito, antequam aperiretur, cuſtodem interrogant, ſitne caput martyris una cum reliquo

liquo corpore. Qui cum affirmasset, tum aperiri feretrum jubent, ut de ipsa re, deque custodis responso certo cognoscant. Igitur asse disrupta, quæ assis feretrum claudebat, elevatoque panno, magna omnium admiratione, atque perturbatione animorum, corpus apparuit Episcopi, ipsumque etiam caput eodem vigore coloris, quo fuerat vivens, vivacibus oculis, integra barba, capillisque, totum denique corpus incorruptum, ac ipsæ etiam vestes, octavo jam mense ab obitu, mundissimæ, nulla macula. Quibus rebus esse id Episcopi corpus, de quo quærebant, certissime efficiebatur, raptique mandarini in admirationem continere se ipsi non potuerunt, quin exclamarent: optimum certe senem, sanctissimisque moribus fuisse, gladioque per summam injuriam percussum; tamen quæ imperata a præfecto essent, omnino fieri oportere. Ergo feretro ligna circumponunt; applicatoque igne incendunt. Quo tempore res accidit admiratione digna. Nam cum in tertiam jam horam ignis circum arderet, comburi corpus adhuc non potuit; aliaque afferri ligna necesse fuit, majusque incendium excitari. Cujus incendii vi cum in minutissima frusta essent redacta ossa martyris, mandarini colligi cineres jusserunt, eademque contrita ossa, atque in puteum,

seu

ſeu foſſam, quæ eſt in eo loco, omnia conjici. Nam etſi eſt apud Sinenſes in more poſitum, ut, ſiquod cadaver igni crematum ſit, cuſtos ejus loci, ubi crematio ſit facta, cineres, oſſiumque fragmenta, quo ab propinquis, ſi velint, pecunia redimi poſſint, in urnam cretaceam colligat, inſcripto urnæ hominis occiſi nomine; tamen mandarini, ut voluntati præfectorum obſequerentur, quorum illum eſſe animum perſpiciebant, ut ne chriſtianis redimendarum reliquiarum facultas relinqueretur, neu cultus martyris propagaretur, vel ipſius Imperii conſuetudines violare non dubitarunt. Neque eo ſecius colligi illa juſſerunt decenter, omnique honoris ſignificatione, fidem aſſidue ſuam conteſtantes, non voluntate ſe, ſed præfectorum auctoritate inductos, tanta uti acerbitate. Aderant, dum hæc gerebantur, magnumque animis dolorem capiebant, Paulus Su, chriſtianique Ly-Ignatius, Ye-Paulus, Lo-Petrus, & Cathecumenus Chin-Ul-Yuenus, habebatque is ſecum filium majorem natu, qui cum ſe ethnicis immiſcuiſſet cineres colligentibus, oſſium fragmenta aliquot, dum ad foſſam deferebantur, furtim ſubripuit. Re perfecta, apparitores abierunt: tum accedentes chriſtiani, & Paulus Su propius ad locum, ubi crematum cadaver fuerat, non-

nul-

nullas ossium particulas, quæ carbonibus, & cineri immixtæ remanserant (nam eodem in agro reliquerant ethnici hæc sepulta) summo studio, summaque pietate diligentissime selegerunt. Quæ a nobis omnia ita descripta sunt, quemadmodum ex testimonio Pauli Su Notarii Apostolici accepimus, qui suis ipse oculis ea cum vidisset, tum die VII. kal. februarias an. MDCCXLVIII. rite testatus est. Assem feretri infimam, quæ ex incendio supererat, ne in loco tantæ ignominiæ relinqueretur, Cathecumenus Chin-Ul-Yuenus, usus etiam opera filiorum, altero a crematione die Ly-Benedicti domum intulit; qua in asse, ita ut Dominicus Josephus-Yuenus testatur, de cujus adventu in oppidum Fo-cheum mox demonstrabimus, carbones, & cineres humore quodam oleoso imbuti apparent, ac partes etiam quædam quasi adipis caloris destitutione coagulatæ.

LXXXIV. Verum christiani, nisi ossa obtinuissent, quæ in fossam projecta fuerant, non esse sibi quiescendum putabant; ac Paulus Su imprimis, quod in eam rem præ ceteris singulari studio ferebatur, cum nullum perficiendi aditum reperiret, spe dejiciebatur, magnoque dolore afficiebatur. Quum hac sollicitudine teneretur, nunciatum ei est, cum

Reliqua ossa christiani e fossa extrahunt, eaque quæadmodum distribuenda sint, Serranus decernit.

cum loci custode conventum ex pecunia esse, ut a.d.IX.kal.febr.christiani effossas reliquias accipiant. Ipse, quod maxime cauto esse opus intelligebat,noctu,adscitis sibi sociis Ly-Michaële,Chin-Ul-Yueno, hujusque filio majori natu, in agrum contendit. Ubi eo ventum est, Chin-Ul Yuenus ad ostium sepulcri, custodiam acturus,mansit: tum in sepulcrum se reliqui demiserunt, filius primum ejus, tum Paulus, ac postremo Ly-Michael. Hi, ubi sepulcrum ingressi, sepulcrum ipsum offenderunt plane mundum, nullis ossibus, nisi martyris, quæ erant omnia in acervum coacta prope sepulcri aditum; continuo gratias Deo agere, quod reliquias sanctissimi Episcopi singulari providentiæ munere, consilioque servari eis voluisset, cœperunt; tum eas in sacculos, quos ad eum usum attulerant, immiserunt. Re bene, ac feliciter gesta, Paulus cum sociis ingenti plausu, ac lætitia reliquias domum Ly-Michaelis detulit; ac nocte insequenti cineres etiam martyris, quos fuisse in agro sepultos supra docuimus, pari diligentia, & felicitate recuperavit. Tali modo omnibus Sansii reliquiis receptis, earum tribuendarum ex Tipasitani Episcopi voluntate, cui integram esse rem Paulus voluit, instituta hæc ratio fuit, ut sex in partes tribuerentur, quarum singulæ Romam, Manilam, Fo-ganum, Cang-

Cang-Cheum, & Hing-hoam, retenta Fo-chei una, mitterentur; ceterisque hominibus, quos Serranus diceret, ex iis darentur, quæ inter cineres selectæ fuerant. Atque de his quoque rebus testimonium extat Pauli Su rite firmatum ad dies VII. kal. febr., IV. non. martias; cujus viri tanta fuit iisdem in rebus curandis opera, tamque assidua.

LXXXV. Chung-Tu cum tanta hæc in corpus martyris edidisset exempla crudelitatis, nondum exsaturato odio, mox in christianos, sacerdotesque nostros carceribus afflictos sævire instituit. Qui etsi odio, quo erat in christianam religionem animatus, movebatur, caussas tamen sæviendi per speciem obtendebat duas. Prima erat caussa adventus navis S. Andreæ ad Emuyensem portum, qua capta occasione christianos, id quod pridem parassent, rebellaturos persuadere conabatur, quare Mandarinis negotium, ut per sua singuli territoria in eos diligenter inquirerent, qui christianismum profiterentur, dedit. Altera erat caussa, neque ea minus levis, & falsa, quam prior esset, quod initio anni prope Kien-ningam, quæ urbs centum viginti millibus passuum Fo-cheo abest, nonnulli e secta *jejunantium* ab quodam XIII. annorum adolescente concitati, qui Mo-ey-ly dæmonis spiritu, instinctuque afflari prædicabat sese (cujus

Chung-Tu, novis conflatis calumniis, inquiri in christianos diligenter jubet.

dæmonis in vico quodam, ab Kien-ninga millia passuum duodecim, magnus imprimis est cultus) defecerant, implorataque hujus ope magno tumultu convenerant, & Kien-ningam urbem aggredi paraverant: quos ducenti milites, obviam a prætore missi, in itinere affecuti, commisso prælio, cum illi vim militum, impetumque aliquamdiu multa virtute sustinuissent, tandem, viris, feminis, puerisque numero ad quingentos in prælio occisis, reliquos captos quadrigis Fo-cheum duxerunt. Neque tamen erat credibile, vel omnino spectata naturæ ratione, nostros Kien-ningensem tumultum commovere potuisse, quorum tanta esset ab iis, qui defecerant, religionis dissimilitudo, tantaque regionum longinquitas, præsertim cum custodia carcerum tenerentur; neque subesse suspicio ulla poterat, unicam Europæorum navim, eamque non ad bellum paratam, sed mercatoriam, in qua essent homines exiguo numero, pertinere posse ad rebellionem in Fo-Kiena provincia, magnis copiis instructa, concitandam. Verum cum Pro-Rex, & Mandarini, qui caussam nostrorum sacerdotum cognoverant, & per summam injuriam, veritate rerum, æquitateque judicii contempta, acta falsitatum referserant, christianos omnes velut studio seditionis ductos traduxissent, sacer-

cerdotesque auctores turbarum, & principes rebellionis fecissent: Chung-Tu, seu quod morem gerendum judicibus existimaret, seu quod eam invidiam ipse magis, magisque conflare, augereque vellet, jussit in christianos diligenter inquiri, ac innocentissimos viros reos haberi facinoris, quod ethnici perpetrassent.

LXXXVI. Igitur sacerdotes nostri, qui tot passi jam fuerant calamitates, die ix. kal. febr., illius jussu, manicis, pedicisque constricti diu, noctuque nova molestia sunt affecti; ac Serrano, majori adhuc severitate, sera vinculorum est clausa, proposita, si quis aperuisset, vicenorum flagrorum pœna: christiani non aditu solum, sed etiam accessu carcerum prohibiti: ex carceribus exire vetiti vel ipsi custodes: exploratores adpositi, qui custodum agendi rationem diligenter observarent: graves constitutæ pœnæ, si quis audiens dicto non fuisset: decretum in Mandarinos factum, ni commissos sibi carceres diligenter custodissent, ut e gradu dejicerentur: horumque interdictorum exempla in carcere Heu-Kuon-Hiensi exposita, ea re adjecta, ne quis in carceres quid deferret, neu quis reciperet. Atque ut legem supplicii metu firmaret Chang-Tu, cum accepisset, christianis nonnullis aditum ad sacerdotes datum, neque comprehendere jam christianos posset, custodes carcerum,

Sacerdotes arctius vinculis cōstringuntur, &, nequis ad ipsos adeat, cavetur: custodes carcerū duo, quod christianis aditum in carceres concesserint, verberibus damnantur: nihilosecius Dominicus Yenus, & Lymichael, magno cum periculo, sacerdotes invisūt.

Heu-Kuon-Hiensem verberibus xl., Min-Hiensem xxx., damnavit. Sed neque periculi magnitudine sunt christiani ab instituto deterriti, quominus adire ad sacerdotes, consolarique pergerent. Qua in re Dominici Josephi Yeni Siamensis Alumni singulare officium fuit, qui, ut Fo-cheum venit, continuo, neque custodes, neque periculum veritus, una cum Ly-Michaele incredibili studio sacerdotes invisum contendit: quumque Alcoberum, & Diazium vidisset, ductus desiderio reliquorum, ad prætorios item carceres adiit, ibique Tipasitanum Episcopum vidit. Quod cum Mandarino præfecto carcerum nunciatum esset, existere, qui in carceres ingressi essent, hominemque ejus custodiæ commissum inviserent; confestim, tribunali relicto, eis se obviam obtulit inique animatus, ac, nisi per Ly-Michaelis industriam, consiliumque stetisset, vix se Dominicus malis, quæ impendebant, eripere potuisset.

Virgines Dominicanę quatuor, virique item quatuor Ting-tei cóprehendũtur, eaque de re Mandarinus Fo-ganésis ad Cung-Tu literas mittit.

LXXXVII. Haud ita post per provinciam quoque cœpti christiani sunt exagitari. Hujus mali Ting-tei initium fuit, qui pagus millia passuum sexdecim Fo-gano abest. Nam cum præfectus ejus pagi, seu Pao-chian, sic enim vocant, ingentem a christianis pecuniam poposcisset, neque extorquere potuisset, nomina eorum ad Mandarinos pagi alterius Ung-Gan-tini de

de christianismo detulit. Hi se continuo Ting-teum conferunt, domumque virginum quatuor Dominicanarum adeunt; qua in domo etsi virum nullum invenerunt, tamen, quod aliqua deprehendissent indicia christianæ religionis, feminas easdem comprehendunt. virosque præterea quatuor, aliquem ibi in hospitio esse rati ex Europa sacerdotem. De quibus Mandarinus Fo-ganensis certior factus, continuo ad Chung-Tu epistolam Focheum misit, quæ, Pauli Su testimonio, sic habebat: „ Novilunii die VI. (prid. „ non. febr.) ego Mandarinus Fo gani „ oppidi certiorem te facio, deprehendisse me, in domo una homines habitare, „ servantes ab initio virginitatem. Domum scrutatus cum essem, libelli apparuere, itemque alia, quæ ad perversam, falsamque legem pertinerent, „ libri europæi, *Rosaria* quatuor, imagines, pictæ tabulæ, vasculum unum „ nicotianæ herbæ, aliæque nonnullæ res. „ *Tertiarias*, quas vocant, seu virgines „ comprehendi jussi, Petronillam, Luciam, Elisabethen, & Ursulam; itemque Ursulæ fratrem Thomam, Luciæ „ fratris filium Andream, fratrem Elisabeth Joachimum, & Ursulæ fratris „ filium Pium, omnes numero ad octo. „ Pius egressus domo, nondum rediit; „ continuo tres reliquos conjeci in carce-

 „ rem,

„ rem, atque in judicium vocavi; quorum ad te confessiones in scripta relatas mitto, mihique dum rescribas, expectabo, quod jusseris, facturus „.

Chung-Tu factũ laudat, Mandarinoq; ut inquirere in christianos pergat, jubet.

LXXXVIII. Chun-gTu vehementer lætatus rem pro sua voluntate a Mandarinis adeo diligenter geri, Foganensi in hunc modum rescripsit: „ Petronilla, „ & ceteræ imprudentes, indoctæque feminæ, quoniam tanto studio sunt falsæ „ legi addictæ, neque adhuc, quum „ jam senuerint, nupsere; næ eæ perversæ sunt, & fascinatæ. Tu libros „ omnes, atque imagines, &, quæ ad eamdem pertinent religionem, reliqua, „ intercipito, fiscoque tradito, mox ut „ igni comburantur. Qui vero latent ista „ in domo adhuc feminæ quatuor? Adsunt Europæi scelesti, quorum nostri „ opera utuntur, quique clam homines „ docent: hique occulte illorum sectantur legem. Absit, ut doctrina, atque „ institutiones istorum ferendæ sint. Hos „ tu ad quæsitorem provinciæ dimittito, „ qui consilium totius rei capiat, &, quod „ visum fuerit, imperet, eorumque „ caussas per summam severitatem ex veritate cognoscat, & judicet. Per territorium præterea istuc tuum inquirere „ secreto pergito; mihique, siquid deprehenderis, renunciato, ut hanc possim „ religionem radicitus aliquando evel-

„ lere.

„ lere. Libros, quæque intercepta sunt „ reliqua, omnia huc ad quæsitorem „ mittito, ut comburantur „.

LXXXIX. Quæsitor, quem Gan-Cha-Zu Sinenses appellant, delegata sibi caussa christianorum, adhibitis ad consilium Mandarinis, virgines Fo-cheum duci jussit: nos tamen, postmodum quid de his virginibus factum sit, penitus latet; solumque de edicto, seu institutione quadam ab Johanne de S. Maria accepimus, quod edictum Fo-ganensis Mandarinus, ubi probari tantopere eidem Chung-Tu operam suam, diligentiamque intellexit, singulis in oppido domorum foribus affigendum curavit. Quod edictum cum & maxime ad rem pertineat, & aperte consilia Magistratuum Sinensium exprimat, gratam nos lectoribus rem facturos existimamus, ejus si exemplum descripserimus.

Quæsitor, delegata sibi a Chung-Tu caussa, virgines Fo-cheum duci imperat. Fo-ganensis Mádarinus edicta in christianos proponit.

„ Qui supertistiosæ advenarum, seu Eu- „ ropæorum doctrinæ fidem adjunxerunt, „ hi quidem magno in errore versantur. „ Eo errore se liberent, si pace, felici- „ tateque potiri, ac frui velint. Nam „ hi advenæ sceleribus, rebellioni, & li- „ bidini dediti, obtentu legis Domini „ cæli, pervertere ipsos conantur, etsi „ eos christiani omnes diligunt, magno- „ que in honore habent: puellæ au- „ tem, atque *Tertiariæ* captivæ illorum „ sunt factæ, & a matrimonio, quamdiu

 „ vi-

„ vivant, abſtinere ſtatuerunt. Ipſi ve-
„ ro Europæi, quamvis appareant huma-
„ na facie, revera tamen belluæ ſunt,
„ nullo pudore, violantque bonas Im-
„ perii inſtitutiones. Ac dicite mihi; ſi
„ res ſunt chriſtianis ſecundæ, ſi magna
„ felicitas, quomodo capite plexus eſt Pe-
„ to-lus, quomodo alii pulſi in exilium,
„ conjecti in carceres alii? Cur vero?
„ Scilicet quod doctrinam ſunt amplexi
„ ſuperſtitioſam, quod conjicere ipſi ſe
„ in tantam calamitatem voluerunt;
„ ut jam illis exemplo ſint, qui eos imi-
„ tantur. Habent ipſi deſcripta nomina
„ chriſtianorum, quæ mittant in Euro-
„ pam. Quid autem id eſt, niſi velle
„ ſe contra Imperium erigere? Pœniteat
„ jam cunctos erroris, & fraudem agno-
„ ſcant; & boni impoſterum eſſe ne recu-
„ ſent, neque id agant, quod hæ *Ter-
„ tiariæ* Petronilla, Urſula, Lucia, at-
„ que Eliſabeth, quas nondum timor cœ-
„ pit, & ſervant adhuc libros, atque
„ imagines; orantque una ſimul eodem
„ in loco viri, & mulieres. Qui ſi una
„ cum ceteris ad ſuperſtitioſam doctrinam
„ reverterint, in carceres conjiciuntor,
„ ſeverumque de iis ſupplicium ſumitor.
„ Nunc, quoniam miſeret Mandarinos
„ univerſos ſuorum hominum, quos vident
„ deceptos ab advenis, in profundum frau-
„ dum puteum ſenſim incidere, hos com-
„ mo-

„ monemus;nam etsi profiteantur,christia-
„ ni qui sunt,se non posthac futuros; tamen
„ sciant nos illis fidem habere nullam.
„ Mandarinis igitur singulis oppidorum,
„ & portuum, continenter ut inquirant,
„ jubeo,curentque,ut herbæ hæ pessimæ e-
„ vellantur,quarum nullus est fructus; ne-
„ que liceat his amplius eam sectari doctri-
„ nam, neu res religiosas habere, neu ad-
„ venas suis domibus occultare: eorum di-
„ vitias ne appetunto: libros, *coronasque*,
„ aliaque id genus cremanto: sacella deji-
„ ciuntor: *Tertiariæ* omnes continuo nu-
„ bento: hæc omnia verbis tantum non,
„ sed revera implentor: itaque cu-
„ rent, & diligenter curent, ne pœ-
„ niteat eos, capti quum fuerint. Quod
„ est edictum, sedulo animadvertunto „.
Dat. Fo-gani die XIII. primæ lunæ (III.
idus februarias an.MDCCXLVIII.).

De Petronilla prima in Sinis virgine.

XC. Erat Petronilla, cujus per contumeliam meminerunt Chung-Tu, & Mandarinus, homines deorum superstitionibus dediti, virgo quædam annos nata LXX., imitatrix alterius Petronillæ, quæ & ipsa opera Dominicanorum Christi fidem secuta, prima feminarum in Sina virginitatem, cujus virtutis exemplum antea in iis regionibus nullum extitisset, Christo voverat. Hujus illa se ad exemplum componens, vitam ad hæc tempora singulari virtute, atque incredi-

bili

bili pietate traduxerat, dedita imprimis studio legum christianarum, in quibus multa cum laude jamdiu versabatur: & quum maximo cum a christianis, tum ab ethnicis in honore haberetur, usa auctoritate, quam summam sibi apud utrosque comparaverat, alteros de rebus adversis continenter consolabatur, alteros hortabatur, ut parentem suspicerent Deum, ejusque jam legibus obsequerentur. Quæ cum esset etiam virtute divinitus prædita sanandi morbum infantium, quem illi *malum ventum* appellant(quod est morbi genus maxime periculosum,ex quo,nisi adhibita celeriter fuerit medicina, sunt pauci qui evadant) sempiternam illis sæpe salutem comparabat. Nam quum ethnici affectos eo morbo filiolos eo plerumque tempore ad illam deferrent, quo spes jam salutis nulla reliqua erat; ipsa continuo ad parentes conversa, monebat, puerum certissime moriturum, postulabatque, ut desperata salute corporis, animo saltem infantis consulerent, eumque initiari nostris sacris paterentur; quo esset futurum, ut solutus corpore animus ad Dei conspectum evolaret. Ac parentes quidem plerique omnes rem feminæ permittebant: quod siqui recusassent, tum illa, modo interiturum puerum certo prospiceret, industrie, ingenioseque, patre imprudente, baptizabat; qua in re sem-

ſemper cautione uſa eſt tanta, ut omnium, quot per annos tres, & quadraginta baptizavit, convaluerit nemo. Comprehenſa eſt autem eadem in domo, in qua prior Petronilla erat mortua; captæque cum ea ſimul virgines reliquæ tres, quibuſcum pietatis ſtudio, & virginitatis profeſſione conjuncta ſanctiſſime vivebat.

Johannes a S. Maria Focheum venit; mox excedere coactus, Hing-hoam petit, chriſtianiſque per vicos ſacra aliquãdiu adminiſtrãs, tãdem fugere rurſus compellitur.

XCI. Interea dum per Fo-ganenſem agrum, circumjectamque regionem ethnicorum furor graſſabatur, Johannes a S. Maria, qui hactenus, propterea quod quæri ſe ab ethnicis intellexiſſet, Chang-Chei ſe in occulto continuerat, contemnere jam pericula conſtituit, arreptoque itinere, prid. idus febr. Fo-cheum venit. Qui etſi, ut adire ad martyres deſignatos poſſet, diu multumque laboraret, nihilque prætermitteret, quod ad eam rem pertinere videretur; tot tamen, tantæque ſunt difficultates oppoſitæ, ut conata perficere non potuerit. Immo vero ne licuit quidem viro in civitate conſiſtere, quod perterritis metu chriſtianis, cum ab ethnicis inquiri ſumma ſeveritate viderent, rumoreſque de eadem re undique aſſidui afferrentur, nemo fuit, qui occultare illum auderet. Itaque coactus eſt Hinghoam diſcedere, quo loco chriſtiani qui ſunt, iidem a collegii Siamenſis alumnis inſtituuntur. Verum, cum ibi quoque iniquum in locum res eſſet chriſtiana deducta,

ducta, neque maximis timoribus careret, inde etiam discessit, & Cang Cheum revertit. Visum heic jam homini tantisper pacatum tempus, ejusque ut fructum caperet, continuo ad sacra christianis jamdiu sacerdote destitutis administranda contulit animum, multamque in his rebus operam consumsit, concurrentibus assidue magno numero qui *pænitentiæ*, quique *baptismi* sacra flagitarent, ne facultatem suscipiendi oblatam dimitterent, cujus fructu aliquot jam annos caruissent. Neque tamen diuturnum id fuit solatium. Nam eo Mandarinus alter cum venisset, qui affligendorum, vexandorumque, si posset, christianorum sibi onus susceperat, jussit confestim incolis, ut in domos irruerent christianorum, inque Europæos, qui occultati per eos essent, diligentissime inquirerent. His rebus cognitis christianus quidam continuo VII. idus aprilis ad vicum Hau-pan celeriter contendit, ut Johanni nunciaret, qui eo in vico per per id tempus munere fungebatur suo: monet ut maturet fugam, proxima enim nocte, aut insequenti die apparitores venturos, Europæosque per domos inquisituros. Quod sane nuncium commodum venit. Nocte enim proxima satellites vicum ingressi, domum continuo petiverunt, qua in domo Johannes habitarat: adeo scilicet de eo diligenter cognoverant. Quem

Quem etsi deprehendere non potuissent, non tamen conatu destiterunt, vicósque proximos adire, scrutarique instituerunt; ut divinæ providentiæ consilio, quæ illum aliis servaret rebus, factum existimari debeat, ut ne satellites in proximum alium pagum venirent, quo ille profugerat.

XCII. Mandarini, qui religionis christianæ doctores e Sina aliquando exterminare summis viribus nitebantur, non modo non intermiserunt inquisitiones, verum etiam, occasionem nacti, auxerunt magno christianorum periculo, magnaque accessione calamitatum. Fuit autem occasio hæc. Antonius Huo-Guan-Kie, quem alii Hu-yuen-Ki nominant, qui a Christi religione desciverat, cum interpretem ageret iis, qui navi Sancti Andreæ venerant, atque inter portus ministros frequentissime versaretur, & nautis ejusdem navis familiariter uteretur, ex his cognovit deferre eam navim commeatus Dominicanorum, subsidiaque importare, quæ unicuique illorum Rex Hispaniarum pro eximia sua in religionem pietate in annos singulos mitteret, collectasque Macai pecunias, quas christiani ejus urbis, acceptis nunciis de morte Sansii, deque sacerdotibus reliquis carceribus detentis, dum supplicatio ob eam rem publice haberetur, contulissent, subsidioque afflictis christianis Fo-

Ethnici cujusdã opera, qui pridem a christianismo desciverat, Nien-Antonius, aliique christiani cõprehenduntur: sed ipse etiã transfuga capitur.

Fo-ganensibus misissent . Suspicatus est etiam Johannem a S. Maria Manila venisse, & domi Nien-Antonii optimi christiani latere; itemque Antonii filium instituto Dominicanorum addictum versari Manilæ intellexit, vocarique Petrum a S. Dominico. Præterea arca christiani unius, cui erat Chay-Stephanus nomen, præter jus, fidemque aperta, ex qua omnem pecuniam ad argenteos nummos xl. surripuit, litteras invenit ab eodem Antonio aliquot ante annis ad eum datas; quarum hæc erat summa: filium suum Augustinum Fo-ganum esse profectum rogatum Dominicanorum aliquem, ut ad christianorum solatium Chang-cheum se conferat: rogari item ab se præfectum provinciæ Philippinarum, aliquem ut eodem sacerdotem mittat, qui rem christianam administret. Hæc etsi satis erant ipsa ad commovendam iram, cupiditatemque concitandam Mandarinorum; tamen sceleltissimus homo mendacium adjecit, Nien-Antonium pro cooptando filio in ordinem Dominicanorum quinque nummum argenteorum millia solvisse. His ex criminationibus libellum composuit, & Mandarino Emuyensi dedit. Is ad provinciæ Pro-Regem misit, qui cupidus perficiendi, quod instituerat, ut ab omni provincia Christi cultum penitus exterminaret, Mandarinis Cang-Cheensibus

ſibus juſſum miſit, ut Nien-Antonium comprehenderent, & in carceres contruderent, fratremque ejus minorem natu Nien-Petrum, aliosque adhuc quinque, quos inter eum ipſum, qui libellum conflaſſet, & Mandarino dediſſet. Mandarini imperata faciunt, atque a. d. v. kal. junias ſingulos in carceres contrudunt.

Ambroſius ab Fo-cheenſibus in Fo-ganenſes carceres transducitur, viroſque duos noſtris ſacris initiat.

XCIII. Hoc ferme tempore Ambroſius Hy-jinus, cujus de conſtantia, & fide ſæpe eſt demonſtratum, ab Fo-cheenſibus carceribus ad Fo-ganenſes tranſductus eſt. Factum id fuit non opera quidem ipſius, quaſi ſolatium quæſiſſet, ſed voluntate omnino Mandarinorum. Hi enim, quum prid. nonas majas eamdem judicii rationem inſtituiſſent, quam a. d. IV. kal. junias anni ſuperioris MDCCXLVII. deſcripſimus, ita de Ambroſio decreverunt, uti nulla, ſeu capitalis ſententiæ jam latæ, ejuſque genis inſculptæ, ſeu cuſtodiendi rationis, facta immutatione, omnino locus carceris mutaretur. Erat hæc res Ambroſio nonnullæ levationi, quod reducto in patriam, tametſi catenis vincto, facilius ſubvenire cognati poſſent, ipſique poteſtas fiebat rem perficiendi, quam inchoarat, ut homines duos, quos eum inſtituendos chriſtianiſmo ſuſcepiſſet, mox conjectus in carcerem, prohibituſque docendo fuerat, imbueret jam penitus, noſtriſque ſacris initiaret. Quamquam

quam Fo-chei etiam, quum in Min-Hiensibus carceribus summis angustiis, summaque severitate custodiretur, annunciandæ christianæ religionis finem fecit nullum, hominemque, cujus valetudo summo in discrimine versabatur, ad eamdem religionem perduxit, ac baptizavit, cujus postea vivendi ratio, cum morbo evasisset, dignissima christiano viro omnibus visa est. Ac nostri, quod mutatione carceris magna parte incommodorum levari Ambrosium intelligebant, ejus discessu sunt vehemenrer lætati; contra ipse moleste tulit, ut qui sibi discedendum ab iis esse videret, quos semper parentum, & doctorum loco habuisset, vereretur que, ut sequi eos jam ad triumphum posset, quibuscum una pugnam sustinuisset.

Johannes a S. Maria iterum Chang-cheo discedit Fo-chesi versus. Ethnici Chang-cheensium christianorum domos scrutantur.

XCIV. Johannes a S. Maria, qui Chang-cheensium, proximorumque christianorum opera hactenus delituerat, jam admonitis ab iniquo Ha-Guan-Kie mandarinis, captisque christianis, ipsoque etiam accusatore in carcerem conjecto, ut rem probaret, quam nunciaverat: quum intelligeret sibi, suisque hospitibus nullum posthac locum tutum futurum, ductus etiam studio subveniendi sociis Dominicanis, quam ob rem in Sinam fuisset missus, rursum rem tentandam existimavit, nonisque juniis Chang-cheo pro-

profectus, jam iterum Fo-cheum versus contendere instituit. Post ejus discessum diligentius mandarini inquirere Chang-chei cœperunt, habitaque de christianis, quos ceperant, quæstione; idibus juniis domum Antonii adierunt, relaturi in scripta, quæcumque in ea invenissent; neque tamen invenire quidquam potuerunt, quod ad christianam religionem pertineret, propterea quod omnia inde commodum, prudenterque subducta fuerant. Hinc domum fratris illius Nien-Petri petunt: libros, & imagines nonnullas reperiunt, atque intercipiunt, deque omnibus ad Chang-Tu Fo-cheum scribunt.

XCV. Interea Johannes die VIII. kal. quinctiles Fo-cheum venit. Etsi iisdem fere difficultatibus afficiebatur, quibus superiori tempore, quemadmodum in civitate manere, & ad designatos martyres adire posset, propterea quod metu mandarinorum christianus nemo, ac ne ipse quidem Ly-Benedictus, cujus tanta erat pietas, & fortitudo, excipere illum hospitio, domique retinere audebat; non esse tamen animum despondendum putavit, neque conatu desistendum; ac, ne cui hospitii caussa calamitatem daret, templum deorum quoddam parvum conduxit, ibique clam habitare cœpit. Sed etsi omni cura, ac diligentia conabatur, neque studiose solum, sed etiam, quod

Johannes a S. Maria Fo-cheum venit, sed rursus discedere cogitur.

N ma-

maxime res poſcebat, caute, tamen carcere detentos videre omnino non potuit; tanta enim ſeveritate cuſtodiebantur, ut ne ſcribendi quidem facultas illis relinqueretur, quin ſubeſſet periculum, ne epiſtolæ interciperentur. Verum paullo poſt, cum VII. kal. quinctiles, qui ex Kien-ningenſi tumultu ſupererant, affecti ſupplicio homines XLV., reliqui partim diverſis pœnis damnati, partim dimiſſi fuiſſent, cœpit paullatim remitti cuſtodia carcerum, ut jam mitti ad noſtros litteræ, ex eiſque recipi poſſent. Quod cum Johannes ab die IV. kal. ſæpiſſime faceret, epiſtolis numquam nomen ſubſcripſit, veritus, ne, ſiqua forte fortuna in cuſtodum, exploratorumve manus littera incidiſſet, re patefacta, negotium impediretur, de quo tantopere laboraſſet. Neque licuit tamen Johanni diutius Fo-chei verſari. Nam cum ad præfectos provinciales nuncia Changcheo, atque indicia continenter mitterentur, majuſque in dies periculum fieret, diſcedere coactus eſt, talemque inire diſceſſus rationem, ut, declinato periculo, poſſet rurſus, ubi per tempus licuiſſet, facile in urbem reverti.

Sacerdotes in carceribus ſumma ſeveritate aſſervari magnis incommodis

XCVI. At ſacerdotum noſtrorum incommoda, etſi diuturna, ne minimum quidem remittebantur. Interdiu longioribus manicis vinciebantur, ita uti fieri pri-

primum cœperat; & noctu in cubiculum concludebantur perobscurum, constricti brevioribus manicis, pedicisque, ut toto prorsus corpore impedirentur. Ostia carcerum custodiebantur præcipua severitate, atque ita, ut non solum adire ad eos subsidii caussa citra summum periculum posset nemo, sed ne epistolæ quidem deferri, nisi illorum, qui deferrent, calceis inclusæ, quod etiam ipsum metu non carebat, gravissimis constitutis pœnis, si quis detulisset. Ipsi autem sacerdotes ne scriberent ad christianos, certioresque eos de se facerent, quæ res nonnullam ipsis molestiarum levationem attulisset, cum multis aliis, tum his etiam duabus de caussis impediebantur, quarum erat altera nimia curiositas ethnicorum, quibuscum erant una in carceribus, quibusque præsentibus scribi oportebat; altera, quod, omni alia facultate sublata, scribere super suis ipsi genibus cogebantur, iisque continenti pedicarum dolore maxime infirmis, atque affectis. Quorum de malis, gravissimisque incommodis, ne longior evadat scriptio, illud breve, verissimumque dicere posse videmur, eos, severitate ethnicorum omni prorsus subsidio interclusos, tantum dumtaxat solatii aliquando cepisse, quantum divina providentia curabatur, ut ne ante cederent ærumnis illo-

premuntur; eaque invicto, fortique animo pertierunt.

illorum corpora, quam adesset divinitus constitutum tempus, quo se, vitamque suam Christo devoverent. Hac tanta acerbitate, assiduitateque malorum sensim concidebat hominum valetudo, cumque reparandi ratio nulla suppeteret, tandem eo sunt redacti, ut in morbum omnes inciderent, ac Royas pene moreretur. Quæ res tot, tamque molestæ etsi ægritudinem corporibus illorum inferebant, de virtute tamen, & fortitudine animi nihil imminuebant. Nam quo tempore calamitatibus maxime premebantur, tanta erat, divina ope, eorum hilaritas, ut magnam moverent aspicientibus admirationem: quodque intelligerent dignos habitos se, qui pro nomine Jesu contumeliam paterentur, summo gaudio perfundebantur, adeo ut nihil fieri umquam voluerint, quod, aliorum suasu, consilioque, ad libertatem recuperandam conferre posse intelligebant. Neque vero aliud avebant, nisi ut darent pro Christo vitam, si ipse id munus accipere dignaretur. Ex hoc autem studio, quo præcipuo incendebantur, illa existebant, quorum sunt epistolæ illorum plenæ, avide expectare jam se gladium, qui capita ab corporibus præcideret; tum assidua illa anxitudo animorum, qua ex Matthia Fu, aliisque, certum ne sibi adhuc esset supplicium capitis, percunta-

cuntabantur. Atque in Commentario, quem Serranus descripsit, multisque ejus litteris, quas habemus, nihil tam crebro occurrit, quam illud: offerre se Christo suum caput, libentique animo, ac summa cum lætitia inopem (nam ita ajebat) hanc ab se fieri oblationem. Nec minus studebant divinæ voluntati permittere penitus ipsi se; sibique diffidentes, in Dei unius auxilio spem suam omnem, & fortitudinem collocabant. Igitur neque egere aliquando quidquam, quod ad maturandum supplicium pertineret: & ubi, quod sæpius accidit, commutatam sibi perpetuo ab Sina exilio capitalem sententiam audissent, pacato, æquoque animo tale nuncium accipiebant; ut quamquam displiceret eis coronam sibi quasi eripi, quam paratam existimassent, submitterent tamen libenter se voluntati omnipotentis Dei, cujus id consilio esset factum; indignosque se existimarent, qui præclaram, & singularem martyrii gloriam consequerentur. Quamobrem cum ad christianos animorum sibi pietate conjunctos scriberent, illud assidue flagitabant, sibi ut divinam opem precibus implorarent, quæ spiritus sibi majores adderet & ad pugnandum, & ad vincendum. Ac Tipasitanus quidem Episcopus epistolam, quam prid. non. octobres anno MDCCXLVII. ad Magistrum Ordi-

nis dedit, his verbis claudebat: „ Omni „ animi ſenſu, multiſque cum lacrimis, „ quas nunc effundo, Te, mihi ut bene „ preceris, rogo; quo & exitum ex hoc „ mundo felicem impetrare, & divinas „ laudes in gloria canere ſempiterna „ poſſim. „

His ex virtutibus inſignis ea animorum æquabilitas oriebatur, quam tantam ſunt conſequuti, ut quibus rebus frangi, deſpondereque animum ceteri homines ſoleant, iis ipſi ne perturbarentur quidem. Cujus rei illuſtre fuit exemplum, quod cum turpiſſimis calumniis fama illorum, & dignitas majorem in modum vexaretur, ita eas audierunt, legeruntque, ut triſtitiam tamen animis nullam caperent; & quamquam ſcirent, eſſe, qui fidem calumniæ haberent; tamen ne commoti quidem, æquo animo id ſolum reſponderent, quod innocentia, quodque veritas ipſa rei poſtulabat, ſervata integerrime caritate. Neque minori flagrabant ſtudio procurandæ ſalutis hominum ſempiternæ. Atque cum ob eam rem in tot calamitates incidiſſent, tum ejus præclarum fuit ſpecimen, quod confirmandis, juvandiſque chriſtianis, qui pulſi in exilium, inductique eoſdem in carceres fuerant, præbuerunt. Quod ſi ſtudio noſtrorum, quibus moram vincula non injiciebant, majori numero non ſunt

ſunt adducti homines ad Chriſti fidem, aut in ea confirmati, factum id eſt ea de cauſſa. quemadmodum Serranus prid. idus quinct. les ejuſdem anni, datis ad Miraltam virum graviſſimum litteris, ſcribebat, quod nemini aditus ad eos permittebatur, quodque ethnici, qui erant iiſdem in carceribus incluſi, ſuis ipſi ſceleribus indignos reddebant ſe divina ope, quorum adeo erat in omni turpitudine effuſa libido, ut miraretur deſignatus martyr, non ignem pluere, qui, uti factum olim Sodomis fuerat, & carceres ipſos, & qui in carceribus erant, incenderet.

Ethnici Sacerdotibus avaritiæ calumniam intentant, eaq; de re Maigrotus ad Serranum litteras mittit.

XCVII. Sed Deus O. M., qui, quos elegit, eorum virtutem ærumnis, moleſtiiſque perſpectam aliis efficere ſolet, crebris incommodis fidem, conſtantiamque noſtrorum experiebatur. Itaque inter ceteras ineptias, quæ ad obſcurandam gloriam deſignatorum martyrum efferebantur, manarat in vulgus rumor, avaritia eorum, atque imprudentia eſſe factum, ut in Fo-Kiena provincia tempeſtas in chriſtianos concitaretur. Ferebatur autem mendacium compoſitum tali ratione: chriſtianum quemdam, antequam vita excederet, teſtamento Dominicanis præcipuam partem facultatum reliquiſſe; filio vero, quem haberet unicum, deteriorem. Hunc, mortuo patre, conſum-

tis bonis , adiisse ad Dominicanos, ab hisque petiisse, portionem sibi ut darent hæreditatis, quam ante accepisset. Qui cum durius ab Dominicanis habitus esset, duriusque rejectus, ira incensum ab Christi fide descivisse, eosque accusasse Qua de re etsi nostri continuo cum a benevolentibus plerisque , tum præsertim ab præstantissimo , & diligentissimo viro Matthia Fu certiores fuerant facti ; tamen , quod apertissime falsa res, & ne veri quidem similis appareret, contemnendam putaverant , eamque nos omnino unica in epistola ab Royo ad Miraltam prid. non. novemb. MDCCXLVII. data , tamquam patens mendacium commemoratam offendimus. Verum cum ne tanta quidem incommodorum diuturnitate odium, quod concitatum in eos fuerat , mitigaretur , magis, magisque aucta ea invidia est eorumdem opera , qui primum conflaverant. Quamobrem Johannes Baptista Maigrotus Pro-Vicarius Apostolicus Yun-nanæ provinciæ, & Procurator Generalis Episcoporum, Vicariorum Apostolicorum,& Missionariorum Gallicorum in Indiis, quod sibi certissime persuasisset mendacio hunc omnem rumorem contineri, cum conatus sæpe fuisset calumniam depellere , tandem ut ea jam apertius confutari posset, Tipasitano Episcopo renunciavit , ab eoque pe-

petiit, ut suo ipse chirographo rem omnem describeret, descriptamque ad se mitteret.

XCVIII. Serranus hoc accepto nuncio, calumnia id genus accusationis invaluisse, tam æquo, tranquilloque animo cognovit, quam idipsum primum efferri in vulgus acceperat Neque eo secius, ut Maigroto satisfaceret, cujus in se, suosque socios tantum esse studium perspiciebat, epistolam ad eum misit jurejurando firmatam, quæ sic habebat: *Testificor coram Deo, & Christo Jesu Domino nostro, quod omnia supradicta nobis imposita, sunt falsa, falsissima, ficta, & chimerica: testis est mihi Deus, quod non mentior: sic me Deus adjuvet. Amen. In testimonium veritatis propria manu subscripsi in hoc carcere Gubernatoris civitatis Fo-chei metropolis provinciæ Fo-Kien Imperii Sinarum, die 9. julii anni Domini MDCCXLVIII. - Fr. Franciscus Serrano Ordinis Prædicat. elect. Episcop. Tipasitanus, & Vicarius Apost. Prov. Fo-Kien.*

Maigroto Serranus rescribit, calumniam que repellit.

XCIX. Interea dum vexata fortitudo nostrorum in dies augebatur, obfirmabatur adversum pervicacia, & crudelitas inimicorum. Chung-Tu, cum nuncium Chang-cheo accepisset de Nien-Antonio in carcerem conjecto, deque inventis

Chung-Tu de Nien-Antonii filio Dominicano quærere instituit. Nien Petri supellex Focheum defertur.

tis domi fratris ejus Nien-Petri rebus ad christianam religionem pertinentibus, continuo certiorem Imperatorem fecerat, ab eoque quæsiverat, quid facto esset opus, si quæ alia post deprehendisset. Huic Imperator mandavit, ut quæreret quam diligentissime posset, investigaretque, haberet ne Nien-Antonius Manilæ filium, qui Dominicanorum institutum profiteretur. Quo accepto mandato, homo, qui sua ipse sponte ad profligandam religionem christianam ferebatur omni cogitatione, multo adhuc diligentius providere, ut rem cognosceret, in quam inquirere jubebatur, cœpit. Die XII. kal. sextiles, icones, libri, supellex, quæ inventa apud Nien-Petrum fuerant, Focheum venerunt, ab Mandarinis Chang-cheensibus missa, qui nihil sibi reliqui fecerunt, quin Pro-Regis voluntati penitus obsequerentur.

Chin-VI-Yuenus filios ad suscipiendam christianam religionem inducit, magnisq; virtutibus auctus nostris sacris una cum filia initiatur.

C. Quo tempore Cathecumenus Chin-VI-Yuenus insigne beneficium, quod ei jamdiu divinitus parabatur, est consequutus. Jam inde ex eo tempore, quo sanguinem Venerabilis Mauricastrensis Episcopi tractaverat, atque evanescere cœperant tenebræ superstitionis, quibus misere involutus erat, auxiliis divinæ gratiæ obsequens non obscura suæ propensionis in lumen christianæ religionis, quo

quo circumfundebatur, indicia dederat. Nam post præstita martyri singulari pietate officia paucis diebus, immutato animo, cultuque, quem antea diis maximum adhibuerat, in odium converso, imagines deorum fregit, & in frusta contritas in ignem conjecit, suos ita alloquens: *Nolo jam ego sequi diabolicam hanc sectam: sanctam constitui consectari, ac divinam legem: vobis eadem hæc est suscipienda, si evadere supplicia, si cælum consequi avetis*. Cujus exemplo incitati filii, suscepto consilio, & ab Sacerdotibus quibusdam instituti, Deum cognoscere, divinamque doctrinam tanto studio, atque cupiditate excipere cœperunt, ut magna omnium admiratione uberrimi confestim ejus fructus existerent. Namque continenter errores detestari, quibus ante fuissent addicti, & Deo assidue gratias agere, quod merito, rogatuque Venerabilis Episcopi Sansii (nam ita existimabant, sane pie) ex nocte superstitionis se ad mirabile lumen, quo illum cognoscerent, traduxisset. At Cathecumenus doctrinæ studio tantas virtutes adjiciebat, ut plane appareret, cujus esset generis spiritus, quo ciebatur. Itaque cum Matthia Fu, & Paulo Su, quemadmodum supra demonstravimus, efferendo primum ex agro reorum hominum cadaveri Episcopi, tum, cremato corpore; col-

colligendis ossibus, cineribusque multam, diligentemque suam operam præstitit: & Paulum Su Fo-cheo profectum allatum reliquias martyris ad urbem Macaum, ipse Chang-cheum usque fideliter est comitatus; ac denique factus ex Cathecumeno propagator christianæ religionis, socrum, omnemque familiam ad eamdem suscipiendam induxit. His, quæ erant palam, multa accedebant, quæ secum ipse præclare, sanctèque faciebat. Quotidie surgens diluculo, *Rosarium* recitabat; cumque eum dæmon, aliquando objectis menti imaginibus impudicis, quandoque incitans ad blasphemias, amovere a precibus niteretur; ipse conatus ejus semper elusit; utque majori rerum divinarum amore seipsum incenderet, notas suis volis inscripsit, quæ notæ Sinice Dei nomen referrent, easque sæpe oculis admovens, crebris emissis suspiriis, explebat eam, qua erat maxima incensus, caritatem. Qui cum jam se ad recipienda nostra sacra comparasset, christianorumque esset doctrina egregie institutus, postquam inimicorum furore diu fuerat impeditus, tandem, divina ope, oblata occasio est, ut commodum mysteriis initiaretur. Nam Johannes a S. Maria, cum prid. nonas sextiles Fo-cheum venisset, hominem eadem die baptizavit, imposito Pauli nomine,

mine, quo nomine, etiam dum Cathecumenus esset, vocari consuerat; simulque fratris illius filiam nomine Lau, quam Mariam appellavit. Qui duo, ut sunt baptismo consecrati, tanto persusi sunt gaudio, tantaque pietate, & caritate incensi, ut mirarentur, qui aderant, Deoque gratias agerent maximas, quod Chin-VI-Yuenum anno ætatis LVI., sua prorsus pietate, suoque admirabili consilio, ex dæmonis servitute in libertatem adseruisset.

Hostes christiani nominis maximis calamitatibus premuntur. Ethnici christianos aliquot comprehendunt; ac Ly-Benedictum, ejusque filios, & Mieu-Raymundum alapis, Ly-Michaëlem tormento excruciant.

CI. Eodem tempore, dum gratiam illis referebat Deus, qui de christianis meriti optime fuerant, illorum injurias ulciscebatur, qui eosdem insectabantur. Cheu-Hio-Kienus Pro-Rex, qui Pe-Kingum magna cum spe honoris, & dignitatis vocatus fuerat, quique tot cruciatibus, & calumniis nostros vexaverat; repente, immutata Imperatoris in eum voluntate, comprehensus, & vinctus jussu Pe-Kingensis Quæsitoris, cum mulctatus esset, desperatione ductus, actusque in rabiem suspendit ipse sese, ejusque exemplum omnis illius familia secuta est. Alius item præfectus nescio quis, qui temporibus christianorum afflictis præerat Fo-Kienæ provinciæ, cum Pe-Kingum se recepisset, ibique ab omni administratione reipublicæ amotus esset, in morbum implicitus sordidum, putrefacto

col-

collo, acerbissimis doloribus cruciatus miserrime obiit. Ipsum etiam Imperium iniquitatis, qua in nostros homines utebatur, pœnas divinæ justitiæ dedit. Fame, siccitate, eluvione, rebellionibus, peste conflictatæ plures Imperii provinciæ; ac brevi orbatus filio, quem unicum ex Imperatrice susceperat, ipse Imperator; eademque Imperatrix, in quam amore erat incredibili, vix Te-cheo reversa, quæ urbs tridui iter Pe-Kingo abest, morte correpta. Quibus rebus, etsi divinitus eo spectasse non immerito plerique arbitrantur, ut de hostibus christianorum supplicium sumeretur, non sunt tamen inimici christiani nominis commoti, tantumque absuit, quin sævitia, & maleficio desisterent, ut potius, novis adjectis minis, pœnisque gravioribus constitutis, illud continenter laborarent, ut omni prorsus subsidio nostri prohiberentur. Eorum autem iniquus animus, oblata occasione, ineunte septembri mense eodem anno, conspicuus fuit. Nam cum Fo-cheum christianus quidam Loyuensis se contulisset, neque adeundi ad designatos martyres, quam summopere optabat facultatem obtinere potuisset, propterea quod carceres diligentissime custodiebantur; tum, ut suæ ipse erga martyres pietati, quoad ejus fieri poterat, satisfaceret, pecuniam Ly-Benedi-

cto

cto reliquit, qua in eorum victum, atque subsidium aliquid compararet. Ly-Benedictus, ut, tam difficillimis, atque impeditis rebus, & negotium perficeret, quod susceperat, & vitaret periculum, cum ipsis ministris carcerum egit, ab hisque, ut deferendam ad nostros pecuniam susciperent, impetravit. Accidit vero, ut, qui Royo portionem erat pecuniæ delaturus, sua ipse negligentia, ab exploratore deprehenderetur. Huic incommodo aliud eodem tempore accesserat, elato in vulgus rumore, filium Ly-Benedicti alterum, qui in Siamensi Collegio ageret, cum quinque *taelorum* nummum millibus in Sinam venisse. His rebus a Pro-Rege cognitis, continuo ejus mandato comprehensus est Ly-Benedictus, ceterique viri, qui cum eo una degebant, omnes; duæque præterea epistolæ in ea domo inventæ, altera ab filio altero Ly-Benedicti Siamo missa, altera, cui erat Sacerdotis cujusdam Sinensis subscriptum nomen. Quam ob rem incensus furore Pro-Rex, ut qui pessime in nostros animatus esset, Ly-Benedictum alapis viginti cædi jussit, totidemque ejus filium majorem natu, ac tertium triginta; tum Ly-Michaëlem conatus inducere, ut quam accepisset pecuniam, eam ab Europæo aliquo datam diceret, unde nova in nostros instrui calumnia posset, renuen-

nuentem bis tormento ad talos, atque ad manus semel addixit; aliumque christianum nomine Mieu-Raymundum, quod ab Sinensi homine pecuniam datam perpetuo asseveraret, crebris colaphis afflixit.

Chung-Tu, & Pro-Rex Sacerdotes quatuor secreto in carceribus necari imperant.

CII. Significabatur autem his rebus, proxime futurum, ut supremam crudelitatem in designatos martyres hostis exereret, quæ tot malorum, tantarumque calamitatum finem faceret. Fuerat hoc item anno rursus cognita illorum caussa, quod prid. non. majas contigisse putandum est; statuerantque judices, ut extremo fere anno decretum de iis capitis supplicium sumeretur. Qua de re cum Imperatorem consuluissent, etsi is, servato Imperii instituto, in annum insequentem supplicium differri jussisset, tamen Chung-Tu, & Fo-Kiensis Pro-Rex, sive quod custodiendorum Europæorum cura levari tandem optarent se, in quos tantam esse perspiciebant christianorum voluntatem; sive quod exterminari christianam religionem, quod jam diu moliebantur, nisi sublatis ejus magistris, posse diffiderent, maturandum statuerunt, ut, qui illam profitebantur, præcipuo præsidio destituerentur. Ergo ubi primum de Imperatoris consilio cognoverunt, continuo provinciæ quæsitorem, Fo-cheensem prætorem, duosque mandari-

darinos Heu-Kuonenſem, & Min-Hienſem evocant, conciliumque cogunt: his, quod ipſi ſtatuerant, proponunt, in carcere Europæos quatuor ſtrangulari oportere, crematiſque corporibus, ad Imperatorem ſcribi, morbo in carceribus homines deceſſiſſe. Facile mandarini conſentiunt, & conſilium probant. Itaque jubetur, ut, comparatis funibus, & feretris, ligniſque, ad diem v. kal. novemb. hora poſt meridiem ſexta lictores adſint, qui rem exequantur.

CIII. Ubi ea dies venit, octava a meridie hora lictores ingreſſi prætorios carceres, Serranum ex ampliori cubiculo, ubi erat, extrahunt, inque aliud contrudunt, in quo erat nemo. Ipſe continuo intelligens quo ea immutatio pertineret, vehementer lætatus, quod acceptum Deo videret eſſe ſacrificium vitæ ſuæ, quod ſæpe obtuliſſet; ut munus apoſtolicum, quod optatiſſimam ſibi coronam jam afferebat, perficeret, convertit ſe ad eos, qui aderant, eoſque hortari cœpit, ut chriſtianam religionem complecterentur: humique ab lictoribus proſtratus, hortari adhuc monereque pergebat. Tum vinctis pedibus, manibuſque, carnifices duo laqueum homini collo injiciunt, diſtrahunt hinc inde, exanimatumque relinquunt.

Serranus occiditur.

Tum Alcobe-tus, & Diazius.

CIV. Horæ spatio interjecto, obtentu visendorum carcerum, conferunt se satellites in quæsitorios, in quibus P. Johannes Alcoberus, qui Pro-Præfectum provinciæ Philippinarum in Sinis agebat, & P. Franciscus Diazius detinebantur. Hi ex impetu, quo irruperunt satellites, animo illorum cognito, confirmati eo spiritu, qui tribuit martyribus fortitudinem, leniter eos ita sunt allocuti: *Lætissimis nobis contingit mori: sed prius sinite nos Deo gratias agere, eumque adorare; tum de nobis licebit, quod vobis libuerit, facere*. Non potuerunt satellites, quin concederent postulata, brevique interposito spatio, Alcoberum humi prosternunt, ligatisque manibus, ac pedibus, laqueo ita, uti Serrano fecerant, occidunt. Confestim Diazio eodem mortis genere vitam adimunt. Cujus labia non secus, quam Alcoberi, quamdiu vocis facultas fuit, nihil intermiserunt, quin adstantes de suscipienda Christi religione hortarentur, pro cujus veritate asserenda ipsi moriebantur. Hora a morte eorum elapsa, apparuere cadavera tanta oris pulchritudine, tamque composito ad suavitatem vultu, ut intuentibus magnam moverent admirationem, vivorumque hominum magis corpora esse viderentur, quam adeo violento mortis genere interfectorum.

CV.

CV. Eodem tempore Min-Hiensis carcer satellitibus completus est, ubi erat Royus, qui constantiam sociorum imitatus, ubi primum mentem satellitum perspexit, continuo hortari, ut Christum sequerentur, cœpit. Hunc alio supplicii genere interemerunt. Nam humi prostrato, & vincto, oculos, os, nares, atque aures charta, quam *spiritu vini* imbuerant, obduxerunt, impositoque faciei sacco calce pleno, præcluso halitu, interfecerunt. Denique Royus.

Tali ratione ceteri post Sanfium Dominicani, tot, tamque acerbis cruciatibus, ærumnisque per menses octo & viginti invicta fortitudine toleratis, in Christi confessione, consummato martyrio, feliciter obierunt.

CVI. Neque contentus Pro-Rex, qui tantopere in martyres, atque in eam, quam vindicarant religionem, sævissent, in ipsa etiam cadavera sævire constituit. Ea igitur, illius jussu, obtecta, ne facies paterent, die IV. kalendas diluculo e carceribus per foramina (nam sunt ad eum usum in carceribus foramina) educta, feretris singula imposita sunt, ac denique satellitibus tradita, qui in constituta loca deferrent. Serrani Episcopi corpus satellites duo una cum Min-Hiensi Mandarino in agrum, de quo supra est demonstratum, qua parte in occidentem Martyrum corpora cremantur: ossa, & cineres in fossam projiciuntur.

ſolem ſpectat, intulerunt, ibique, clauſis januis, combuſſerunt, oſſaque, & cineres eamdem in foſſam, in quam fuerant Sanſii reliquiæ conjectæ, projecerunt. Corpora item Alcoberi, Diazii, ac Royi pari ratione ab aliis ſatellitibus, quibuſcum erat Mandarinus Heu-Kuonenſis, ad orientalem ejuſdem agri partem allata, tribus diſtinctis locis cremata ſunt, & projecta in foſſam ejus agri communem oſſa, atque cineres. Itaque ethnici ii præfecti, quod diu fuerant moliti, ut Jeſu Chriſti miniſtros penitus perderent, compleverunt.

Johannes a S. Maria, ſociis ſibi adjunctis, Serrani oſſa, & cineres diligenter colligit.

CVII. Hæc quemadmodum fuiſſent geſta, ubi Johanni a S. Maria, & Matthiæ Fu primum nunciatum eſt, dolore incredibili ſunt affecti. *En*, ajebat Matthias, data ad amicum epiſtola, *orbatos noſtro Epiſcopo nos, noſtriſque patribus: evaſerunt ii quidem ex omnibus malis, miſeretque eos jam noſtrum, quos tenet procelloſum mare*. Accedebat etiam ea res ad ſummum dolorem, quod, quemadmodum obtineri poſſent reliquiæ martyrum, omnino non apparebat; intelligebantque uterque, quidquid in eam rem tentaviſſent, id ſi ab ethnicis cognoſceretur (quod, rebus adeo impeditis, facile fieri poterat) futurum majori malo. Qua cum diu ſolicitudine tenerentur, neque ratio perficiendi eſſet ulla, die XI. kal. decembres Johan-

Johannes, qui non esse animum desspondendum arbitrabatur, & spem in Deo maximam collocaverat, quem sciebat suorum res summa voluntate curare, christianos quosdam admonuit, ut assiduis precibus jejunio adjecto a Deo peterent, ut, implorante B. Maria Virgine, significaret, quid jam facto esset opus, ut ne remanerent in potestate ethnicorum reliquiæ martyrum, quos ipse ad gloriam sempiternam evocasset. Quorum adeo valuerunt preces, ut brevi a Deo, quod rogarant, impetrarent. Nam custos occidentalis agri Chin-Paulo-Ul-Yueno, cui agendi cum eo datum ab Joanne negotium fuerat, pecunia illectus, promisit facultatem daturum se extrahendorum ab ea fossa Episcopi Serrani ossium: itaque venirent ad diem VII. kal.; curaturum se, ut hora sexta a meridie, agri, fossæque ostia paterent. Igitur proxima spe ejus rei, quam rem difficillimam existimasset, summopere lætatus Johannes, erectusque animo, sociis adscitis Paulo-Ul-Yueno, ejusque majori natu filio, & Yuen-Simone, ad diem hora constituta, in agrum occidentalem contendit. Eo ut venit, fossam ita, uti cum custode convenerat, apertam reperit, atque in ea ossa Serrani, quæ tametsi igni cremata fuissent, adhuc tamen humore quopiam madebant, erantque insignia præ ceteris membris cervix, cerebrum, &

particula, quæ esse cordis videbatur, quod adhuc ea stillaret sanguinem. His colligendis Johannes, sociique amplius horam morati sunt, maxima usi diligentia, ne quod os colligerent, quod minime ad corpus Episcopi pertineret: neque tamen difficile factu fuit certo discernere, quod & recentia erant ossa, neque ullius post Serrani eo fuerant conjecta. Re diligenter, cauteque administrata, pii christiani domum reverterunt onusti sacris pignoribus: tum noctis majorem partem secernendis ossibus, & cineribus, quæ in distincta vasa immitterent, consumserunt. Denique die III. kal., quod maxime cauto esse opus videbant, domi Yuen-Simonis ea vasa terræ infoderunt.

Item martyrum reliquorum.

CVIII. Serrani reliquiis receptis, maximo desiderio tenebatur adhuc Johannes recuperandi pignora trium martyrum reliquorum. Verum videbatur res imprimis difficilis propterea quod putabantur illorum ossa immixta ossibus impiorum hominum fuisse, quæ in fossa orientalis agri erant magno numero; simul etiam quod præerant ei loco nonnulli Bonzii. Tamen Deus, qui defunctorum etiam corporibus prospicit, res ita dispofuit, ut die VII. idus decembres, Paulus-Yuenus homo diligentissimus in lictorem incideret illum ipsum, qui tria cadavera martyrum cremaverat, Kin-lo-Ny nomine; ex quo cum

cum de ossibus Europæorum quæreret, qua ratione immissa fuissent in fossam, hæc reperit.

Quidquid actum est in eo loco, ajebat Kin-lo-Ny, per me scilicet, & custodem Sy-Tay actum est. Ad diem IV. kal. novembres hora post mediam noctem quarta, custodi, cui est Kun-Siano nomen, ut orientalem fossam mundaret, jussi; & cogeret in unum locum Sinensium maleficorum ossa, ut Europæorum tribus distinctis in locis ponerentur, quo, si redimere christiani voluissent, lucrum ex iis facere possemus; nam si reliquis immiscuissemus, qui vellet redimere, futurum neminem. Præscripsi etiam, ut ipse in fossa maneret, dum eadem ego illi ossa tradidissem. Hæc ita uti fuerant a me instituta, facile fuit perficere, propterea quod, cum fossa male oleret, ab ea Mandarinus abstinuit, licuitque custodi omnia facere, quæ imperaveram. Ubi cremata fuerunt feretra, collegi ego ossa primum *magni corporis* (nam ita Alcoberum, quod maxime erat corpulentus, vocabant): tum custodi tradidi, qui admonitus a me cujus essent, media in fossa collocavit: post ejus, qui fuerat in Min-Hiensi carcere (Royi); hæc custodi præcepi, ut dextrorsus poneret: ac illius denique, qui socius *magni corporis* fuerat (erat is Diazius) eaque sunt, meo jussu, posita sini-

ſtrorſus. His addebat lictor, habuiſſe ſe in animo multis ante diebus de tota re certiores chriſtianos quoſdam facere; neque tamen feciſſe, propterea quod neſciret, quemadmodum eſſent ii animis ad eam rem comparati. Erant vero hi chriſtiani, quorum domi latebat Johannes a S. Maria. Hæc ubi ex Paulo Johannes cognovit, non eſſe continuo his, quæ lictor narraſſet, fidem habendam exiſtimavit, certiuſque ea de re cognoſci oportere ſtatuit. Itaque eidem Paulo mandavit, ut eaſdem res ex cuſtode ipſo agri Chin-Kun-Siano diligenter percuntaretur. Quod cum Paulus feciſſet, eademque omnino ex cuſtode accepiſſet, quæ antea ex lictore audierat; Johannes jam certa rei veritate cognita, ſummo gaudio, ſummaque fiducia animatus, die VI. idus decembres, una cum ſociis tribus, quibuſcum, quemadmodum ſupra diximus, ad agrum occidentalem profectus fuerat, domum cuſtodis adiit, ibique ſe ad octavam a meridie horam continuit. Quo tempore Johannes ipſe, chriſtianique, & lictor, ac cuſtos, fratreſque cuſtodis duo, domo egreſſi in orientalem agrum contendere inſtituerunt. Eſt proximum ei loco Bonziorum templum. Itaque, ne hi poſſent animadvertere, e via diverterunt, qua iri conſuerat, & in quam erat aſpectus ex portis templi; perque collem,

qui

qui ſurgit prope eundem agrum, perrexerunt. Eo cum occulti veniſſent, tum fidenter lumen accendunt, & ſcala demiſſa, in foſſam deſcendunt. Heic jam oſſa martyrum inveniunt, ſeorſim ab oſſibus ethnicorum, diſtinctis locis poſita, ita uti lictor, & cuſtos narraverant; cognitaſque reliquias corporum, quas quæſitum venerant, continuo ſingulos in ſacculos immittunt. Re perfecta, domum reverterunt, tanta uſi itineris facilitate, ut neque militum, neque exploratorum quemquam offenderint, qui in cuſtodiam civitatis ſolent noctu frequentes incedere. Domum reverſi oſſa a cineribus cum honore ſeparare, & ſeparata, in vaſa ſex cretacea colligere; quæ poſtea vaſa humi ſepelierunt eodem in loco, ubi reliquiæ fuerant Serrani infoſſæ, expectaturi dum Macaum, & Manilam commodum tranſferendi facultas fieret. His adminiſtratis rebus, cognitum eſt, Pro-Regem habuiſſe in animo impedire, ne colligendi copia chriſtianis relinqueretur. Nam ſcribæ ſuo mandaverat, ut extrahi oſſa Europæorum ex foſſa, inque mare projici curaret. Sed ſcriba, quum eodem in loco ſepulta Europæorum oſſa fuiſſe ſciret, in quo Sinenſium, confuſa eſſe utraque, atque una permixta, reſpondit, neque fieri omnino, quod Pro-Rex vellet, poſſe. Nimirum factum id eſt divino prorſus conſilio;

lio; neque enim ferebat Deus destitui justis honoribus corpora suorum martyrum.

De christianis exulibus in Tartariam missis.

CIX. His descriptis rebus, quæ ad fortunatam martyrum mortem pertinent, piumque christianorum studium, quo de acquirendis eorumdem reliquiis non minus diligenter, quam feliciter laborarunt: non sunt jam silentio prætermittenda, quæ christianos eos spectant, quos fuisse in exilium pulsos supra est demonstratum: quosque eorumdem martyrum & filios, quod eorum opera veram religionem susceperint, susceptamque fortissime retinuerint, & socios dicere possumus, quoniam una cum illis & ipsi capti afflictique, quidvis perpeti, quam a christianismo descíscere, maluerunt. Nam etsi pleraque mala ante magistrorum triumphum sustinuerunt; nos tamen, cum, quo quidque tempore pertulerint, ignoremus, hunc maxime locum idoneum existimavimus, in quo omnia describeremus; maxime vero, quod per id tempus, nimirum a. d. kal. Decembres scripta epistola est, qua omnino ex epistola de rebus illorum cognovimus.

Exules viri duo, feminæque itē duæ in itinere moriuntur. Josephus superstes, ne Thaddæi filius in exilium du-

CX. Ergo Focheo profecti christiani tres, Lucas, Thaddæus, Josephus, priorumque duorum uxores Thecla, & Paula, & infans unus, quemadmodum supra dixeramus, per Xan-tungensem, seu Chan-

Chan-tongenſem provinciam, ut erat iter Pe-Kingum verſus, tranſierunt: graviſſimo autem per id tempus peſtilenti morbo incolæ conflictabantur, magnoque numero interibant. Hunc in morbum Lucas, Thaddæus, ambæque mulieres inciderunt. Quibus etſi Chin-Joſeph, prout erat medicinæ peritiſſimus, omni ſtudio, & diligentia præſto eſſet, nihilque prætermitteret pro ſua in eos ſingulari pietate, quod ad levandam, reſtituendamque valetudinem pertineret; vis tamen tanta fuit morbi, ut omnes conatus fefellerit, hominesque ad mortem omnes adegerit; qua morte (nam pie putandum eſt) beatiorem vitam ſint conſequuti, atque ab exilio in patriam, cujus ſolius ſingulari ſtudio tenebantur, demigrarint. Itaque ſua ipſi virtute animati, confirmatique Joſephi hortationibus, ſubjicientes ſe penitus divinæ voluntati, libentiſſime obierunt. Paula Thaddæi uxor, ubi tres ex ſociis mortuos vidit, quum intelligeret ſibi etiam prope inſtare ſupremum diem, filium annorum ſex, quem hactenus ſecum perpetuo duxerat, Joſepho tradidit, & majorem in modum commendavit. Is pueri curatione humaniſſime ſuſcepta, mortua Paula, Pe-Kingum ire contendit. Eo ubi venit, magnam retulit ex chriſtianorum pietate partem commodorum. Namque horum opera impetrata homi-

catur, impetrat; ipſe Pe-Kingi aliquandiu moratus, mox in Tartariam proficiſcitur.

homini facultas eſt manendi in carceribus ſine vinculis, permiſſus chriſtianis ad eum aditus, inviſendi cauſſa; eidem copia facta adeundi cujuſdam viri Sinenſis domum, cibique apud eum capiundi; Pœnitentiæ, atque Euchariſtiæ ſacra (nam multo magis cum ipſe, tum chriſtiani reliqui de confirmando animo, quam de recreando corpore laborabant) adminiſtrata. Quo tempore miniſtro ſacrorum virtus Joſephi ſingularis magnam movit admirationem. Filius vero, quem Vuang-Thaddæus moriens reliquerat, parentibus in itinere orbatus, etſi multæ erant impetrandi difficultates, tamen impetratum eſt, ut ne in exilium duceretur. Itaque traditus eſt matris ſobrino cuidam, a quo in Fo-Kienam Provinciam reduceretur. Joſepho autem Pe-Kingenſes chriſtiani pecunia etiam ſubvenerunt; quos inter eximia fuit, & incredibilis chriſtiani cujuſdam pauperis munificentia, qui cum in eum, dum ad tribunal adduceretur, incidiſſet, chriſtianumque eſſe audiſſet, miſeratione in eum tanta eſt affectus, ut exiguas ſinicas monetas tres donaret, quas, quoniam mendicando victitabat, fortaſſe ſolas habebat. Denique Joſepho Pe-Kingo, ubi tanta chriſtianorum liberalitate, & beneficentia erat uſus, proficiſcendum fuit in Tartariam, quemadmodum conſtitutum decre-

creto Imperatoris fuerat; ubi multa eum incommoda, ærumnæque manebant; quarum tamen metu ille ne commoveri quidem significabat se, contemnereque, propterea quod exilio locus dictus sibi esset Xan-hai-quan, quo in loco & consuetudine christianorum, nam sunt ibi christiani multi, & mysteriorum frequentia, ministro sacrorum Sacerdote uno, qui crebro soleret ea loca invisere, futuram sibi utendi facultatem prospiciebat.

CXI. Haud multo post martyrum mortem, quo antea Paulus Yuenus, qui res eorumdem martyrum tanta diligentia, fideque curaverat, divinitus auctus fuerat maximo beneficio, idem tota ejus domus accepit. Nam kal. decembribus filius illius natu major, cum annos ageret XXXI., cujus fideli opera in omni officio erga martyres pater perpetuo usus fuerat; aliusque annorum XXV., ab Johanne a S. Maria, sumto alter Josephi, alter Johannis nomine, nostris mysteriis sunt initiati. Sunt etiam initiati baptismo Chin-Anna annos nata XLVI., Xin-Maria an. XIX., & Chin-Petrus an. XXV. Is in oppido Fo-chinga erat natus; cumque interfuisset martyrio Venerabilis Mauricastrensis Episcopi, mox domum reversus simulacra deorum, quæ habebat, omnia confregerat. Tandem VII. kal. januar. consecrati baptismo sunt ab eodem Johanne Chin-

Filii Chin. Pauli - Yueni baptismo consecrantur.

Chin-Vincentius Pauli filius natu minor annor. XX., Lau-Thomas an. XXVI. & infantula an. IV., quæ Chin-Irene appellata est. Tali ratione Deus O. M., quæ maxima sua erga homines misericordia per martyrium, collectasque reliquias Venerabilis Episcopi Petri Martyris Sansii inchoari voluerat, eadem Johannis a S. Maria opera perfici, complerique voluit.

Mandarini de Antonii filio, deque Johanne a S. Maria Dominicanis diligenter quærunt. Hujus hospes Julianus captus, atque in judicium adductus alapis cæditur;

CXII. Dum his rebus augebatur res christiana, nostrisque mysteriis singulari studio plerique alii initiari se flagitabant; contra hostes christiani nominis infensissimi nihil prætermittebant, quin eam, si possent, funditus profligarent. Ergo delata fuerant Chang-cheum mandata Pro-Regis ad Mandarinos, ut, quod Imperator jusserat, diligenter conquirerent, revera ne Dominicanorum institutum Manilæ Nien-linus suscepisset. Itaque Mandarini cum sua ipsi sponte, tum Pro-Regis jussu ad exitium christianorum animati, compluribus institutis quæstionibus, rem explorare cœperunt; neque id solum, quod fuerant jussi, sed etiam de Johanne a S. Maria studiose investigare, num venisset in Sinam, ibique maneret. Quem cum apud christianum quemdam Chin-Julianum, qui nuper Manila venerat, latere arbitrarentur, domum hujus aggrediuntur. Sed factum di-

divina providentia est, nihil ut rei in ea domo invenirent, ex quo seu de Johannis adventu, seu de suscepto a Nien-lino instituto, qui in Ordine Petrus appellabatur, cognoscerent. Verum deprehensa cruce una, quod satis erat apertum christianismi indicium, comprehensus Julianus est, raptusque in tribunalia ad quæstionem. Ibi cum jussu judicum crebris alapis cæderetur, eo consilio, ut ab eo, quæ vellent, extorquerent; tanta usus est fortitudine, ut tormenta perferre maluerit, quam aut fallere mendacio judices, aut sacerdotes prodere. Itaque interrogatus, ubinam esset Sacerdos, qui Manila discesserat, ita respondit: scio equidem navi advectum sacerdotem quemdam fuisse; at is in Sina non constitit, nam eadem navi revertit Manilam. Neque erat id falsum. Erat enim sacerdos, quem Julianus ajebat, ille, qui in navi *Capellani*, ut vocant, munere fungebatur, isque revera cum eadem navi reverterat. Tum de Nien-lino cum judices ex eo quærerent, novi ego, inquit, Manilæ Nien quemdam, qui textorem sudariorum agit. Tali modo cum malum ingenium judicum Julianus sua prudentia elusisset, quod ita facto esse opus arbitrabatur; post, ubi res majores spiritus postulare visa est, apertissimis est usus responsionibus, rogatus-

gatuſque ſacras imagines conculcare, facturum ſe umquam, etiamſi foret ſervanda conſtantia vitæ impendio, fortiter, ſtrenueque negavit.

Ethnicus quidam ob eandẽ rem in quæſtionem vocatur, ſed ex eo Mandarini nihil extorquere poſſunt. Antonius Focheum in carceres miſſus ſæpe interrogatur; tum propinqui illius, ac deniq; filius comprehenduntur. Antonius invicta animi fortitudine in ſententia perſeverat. Ejus virtutes deſcribuntur.

CXIII. Mandarini, quum extorquere ab Juliano nihil potuiſſent, ethnicum hominem quæſtioni ſubjecerunt, cui erat nomen Puan-Peng-Kua, qui captus una cum Nien-Antonio fuerat, eoque nomine accuſatus, quod ſubſidia, quæ Sacerdotibus Manila miſſa fuiſſent, in Emuyenſi portu e navi extraxiſſet, recepiſſetque. Qui etſi ethnicus erat, tamen fide, & conſtantia Juliano non ceſſit, neque adduci umquam potuit, ut de duobus Dominicanis confiteretur. Quinimmo cum interrogaretur ab Mandarinis, ubinam loci ſacerdos ille ageret, qui navi S. Andreæ advectus fuiſſet, atque in Sina remanſiſſet; inſtituit magno animo, declinato mendacio, ſuſpicionem dimovere. Itaque quiſnam, ajebat, ſacerdos e navi ſe, quaſi volatu, potuit proripere, ſi Mandarinus Hay-Longenſis & nautas, & peregrinos, ubi primum e navi deſcenderunt, ſingulos recenſuit, idemque, cum iterum navim conſcenderent, reverſuros Manilam omnes numeravit? Nimirum reticebat, Johannem, antequam in portum Emuyenſem veniſſet navis, ab ea deſcendiſſe. Neque ſua ipſe diligentia, & fide contentus, qua

per

per quæstionem judices de sacerdotibus celavisset, christianum præterea nescio quem hortari, monereque cœpit, forti ut animo esset, & constantiæ, quod ipse modo dedisset, exemplum imitaretur; neu metu tormentorum vinci se pateretur, malletque mori, quam novi Sacerdotis Dominicani adventum prodere. Atque ipse quidem Puan-Peng-Kua, quam primum ostendit in christianam religionem, christianosque homines benevolentiam, eamdem postea neque vinculis perterrefactus, neque gravibus impendiis commotus, quæ per tribunalia facere cogebatur, perpetuo retinuit. Mandarini, etsi duobus hisce quæstionibus induci posse videbantur, ut inquisitione desisterent; tamen secus accidit; nam Nien-Antonium Fo-cheum mittendum putarunt, ubi in carceres prætorios contrusus est, redintegratæque sæpe quæstiones, crebraque de eo judicia instituta. Die IV. kal. januar. initio quæstionum facto, primum judices tentare christianam hominis constantiam, petereque, velletne jam dimittere christianismum, sacrasque imagines conculcare. Cum ille se omnino postulatis hujusmodi satisfacturum negasset, tum judices interrogare, quot habeat filios, quamque teneant rationem vitæ. His Antonius percuntantibus ita respondit, ut neque

P men-

mendacium diceret, & institutum Nienlini filii constanter celaret. Igitur Pro-Rex, quod neque ex professionibus testium, neque ex confessione Antonii invenire poterat, quibus argumentis Huo-Guan-Kie accusatio confirmaretur, filium Nien-Antonii majorem Augustinum Chang-chei comprehendi, Fo-cheumque abduci jussit. Sed hunc cum Mandarini capere nequivissent, quod commodum inde se proripuerat, socerum ejus, patruosque duos, & Raymundum Chay-Cua quemdam christianum intercipiunt, omnesque vicenis in singula bidua verberibus condemnant. His rebus cognitis Augustinus, tot malis suos premi non tulit, propterea quod ipse abesset; Chang-cheumque revertit. Ibi confestim comprehensus, ac denique VI kal. martias anno MDCCXLIX. Fo cheum ductus est. Est autem cognitum hactenus viri cujusdam, qui magistratu fungatur, domo eum pro carcere inclusum detineri, & quantum quidem conjici ex quæstionibus poterat, non futurum admodum grave malum, quod sibi metueret; omnem enim severitatem in Antonium reservari, de quo nondum essent absolutæ quæstiones. Neque vero aut recens Antonio est studium religionis, aut nova in perferendis tormentis animi fortitudo. Nam ejus domus sedes, hospitiumque sacerdotum chri-

christianorum perpetuo fuit: ipseque propagandæ religioni diligenter serviens, effecit sua opera, ut ad Christi fidem homines plerique adulti converterentur, infantesque plures quam mille, sæpe occasionem nactus, quod medicus erat, quos certo novisset proxime morituros, suis ipse manibus baptizavit. Anno MDCCXXV. accusatus, quod Johannem a Cruce Dominicanum, qui per id tempus in Sina versabatur, hospitio excepisset, ejusque studeret partibus, captus Chang-chei fuerat XI. kal. novemb. ductusque Fo-cheum una cum eodem sacerdote, ut a provinciæ Pro-Rege, caussa cognita, pœna decerneretur. Quo tempore ab uxore, a filiis, a matre, quæ gravi erat ætate, ita discessit, ut neque horum lacrimæ, neque malorum metus, quæ impendere jam iis perspiciebat, animi ejus virtutem imminuerint. Quinimmo ex maximis calamitatibus majores sibi spiritus sumens, ab Francisco Saënzio Dominicano, quocum una in carcere detinebatur, ut se in tertium Ordinem Prædicatorum cooptaret, flagitavit, summaque suæ virtutis admiratione in ipso Saënzio commota, impetravit. Pertulit item invicta patientia triginta verbera, quibus, vestibus nudatus, acuta arundine cæsus est; inflictasque bubalinis coriis viginti alapas, & tor-

mentum ad talos sexies, quo acerbissimo quæstionis genere adigere hominem nitebantur, ut, spe quæstus Europæos sacerdotes venire in Sinam, fateretur. Denique in Tartariam perpetuo exulatum missus, quod exilium plerique morte ipsa gravius existimant, ne commoveri quidem est visus. Post cum Imperium Sinarum is, qui nunc obtinet, Kien-Lung successione adeptus esset, in patriam reditionis facultate impetrata, eamdem vitæ rationem, quam antea susceperat, constanter retinuit, ut nihil omnino de pristino studio remitteret; neque perterritus tot, tantarumque pœnarum acerbitate, quibus, quod nostros juvisset, damnatus fuerat, filium suum ipsum Manilam misit, nostrisque tradidit in disciplinam, ut liberalitate, & munificentia Catholici Regis altus, doctusque, Dominicanorum postea instituto suscepto, dederet se curandæ saluti hominum sempiternæ. Atque hæc quidem caussa fuit, quamobrem ethnici ita, uti dictum est supra, rursus affligendum, cruciandumque hominem arbitrarentur.

Ethnici Virgines Dominicanas cogũt nubere. Ex his una quidvis perpeti potius, quam in matrimoniũ ire, constituit.

CXIV. Jamvero Magistratus, quibus certum erat nihil prætermittere, quod ad exterminandam christianam religionem conferret, ad feminas, quas tertium Prædicatorum Ordinem suscepisse, & virginitatem Christo consecrasse suam dixe-

dixeramus, furorem convertendum putarunt, easque adigere ad connubia ethnicorum statuerunt, parentibus, cognatisque, ni dicto audientes fuissent, gravissimis constitutis pœnis. Itaque, ut est ab Johanne a S. Maria nunciatum, decretum a Mandarinis est factum, quo magnis minis feminæ Dominicanæ omnes, quacumque ætate essent, ad eos conferre se jubebantur, nimirum eo consilio, ut, dimissis quæ ætate essent graviori, juniores nubere cogerentur. Virgines his rebus cognitis, quæ juvenes erant, incensæ omnes studio servandæ virginitatis, continuo variis artibus usæ, lineamenta, formamque mutare, ut ætate provectiore apparerent, conatæ sunt. Id etsi nonnullis accidit, minus tamen aliis evenit, ex quibus quatuor coactæ sunt nubere. Ac fuit harum Virginum una, quæ Agnes appellabatur, annumque agebat quintum ac trigesimum, tanta fortitudine, ut, quamvis Mandarini juberent, & parentes cogerent, tamen quidvis perpeti satius duxerit, quam alteri se sponso tradere, quum Christo (nam ita ajebat) jamdiu nupsisset. Quam cum parentes invitam ethnico viro spopondissent, domumque illius vi induxissent, ipse ethnicus renuentem, atque horrore quasi extra se raptam, manibus, pedibusque ligari fecit; eamque verbis, &

ſermone, quibus verbis integritatem animi præſeferebat, repugnantem, tamen vitiavit. Ipſa, ubi vinculis ſoluta eſt, quaſi inſana dolore, quem animo ex ea re maximum ceperat, ethnicum conviciis inſectata, linteiſque thalami, a quo tantopere abhorrebat, forcipe in fruſtra conciſis, quindecies e domo aufugit. Quo cum vi perpetuo reduceretur, tandem minatur ædes ſe igni incenſuram, magnamque daturam calamitatem. Quibus minis ethnicus perterrefactus, veritus, ne rem exequeretur, domo pro inſana ejecit. Itaque Agnes ad parentes revertit; ab hiſque ſæpe rejecta, quod jam ut alienam habebant, ſæpius rediens, atque ad paternas ædes perpetuo confugiens, vicit ſua conſtantia parentum ſeveritatem, obtinuitque, ut liceret jam ſibi apud eos liberæ manere. Qua re vehementer lætata, gratias cæleſti Sponſo, quas potuit, maximas egit, cui, ipſius ope, atque auxilio, ſervaſſe ſe animo integerrime fidem exiſtimabat.

Matthias Fu Siamenſis ſacerdos moritur.

CXV. Hoc eodem anno (nam ante ne hos eventus, de quibus proxime diximus, an poſt, incertum eſt) Fo-Kienſes chriſtiani ſummo præſidio, Johannes vero a S. Maria præcipuo adjumento, mortuo Matthia Fu, ſunt deſtituti. Quanta is fuerit in chriſtianos tot ærumnis, calamitatibuſque exagitatos caritate,

tate, quantoque imprimis erga martyres ſtudio, & pietate; qua fortitudine, qua opera, quibus laboribus propagare religionem contenderit, cum ex his, quæ ſæpius in hoc Commentario de eo demonſtravimus, tum ex litteris Sinenſium ſacerdotum omnium cognoſcitur, qui ejus laudandi, celebrandique finem nullum faciunt. Attulit hujus mors omnibus, ac Johanni imprimis ſummum dolorem; qui Macaum, datis prid. kal. junias litteris, id nuncium miſit. Deceſſit Fo-chei die v. kal. junias, magnis relictis, præclariſſimiſque ſanctitatis argumentis; eritque ejus *memoria* perpetuo *pretioſa* univerſo Ordini Prædicatorum; atque *in conſpectu Domini*, quemadmodum ſperare licet, *in æterna benedictione*.

CXVI. Interea dum tot anguſtiis premuntur in iis regionibus chriſtiani, omnique conatu ethnici adducere in contemtum, & contumeliam, profligareque ſanctiſſimam Chriſti religionem contendunt; contra Dei O. M. providentia, & pietate crebro contingit, ut, aucto numero chriſtianorum, magnæ martyribus fiant, qui in ea re ſuam operam conſumſerunt, gloriæ acceſſiones. Nam carceris cuſtos, quo in carcere Serranus fuerat, totaque ejus familia, reuſque capitis quidam, qui in carcere una cum Royo manſerat, martyrum hortationibus inducti,

Ethnici complures chriſtianæ religioni nomen dant: Chin-Paulus VI-Yuenus ſacerdotes ſtudioſe adjuvat.

ducti, tandem, deorum superstitione relicta, Christo suam fidem obstrinxerunt. Hæc nos ex Johannis a S. Maria litteris cognovimus, quas ad P. Guglielmium Ordinis Clericorum Regularium Sacræ Congregationis de Propaganda Fide in urbe Macao Procuratorem dedit. Constantia item, & pietas celeberrimi viri Pauli VI-Yueni, cujus ad sanitatem conversio sanguini Mauricastrensis Episcopi accepta referenda est, adeo insignis est facta, ut laboribus non contentus, quibus, uti supra est demonstratum, plurimis, assiduisque functus est, jam Macaum etiam commeet (quemadmodum ex ejusdem Guglielmii litteris ad diem prid. kal. januar. anno MDCCL. datis accepimus) subsidia inde sacerdotum supportaturus, in tot se discrimina conjiciens, quot difficillimo muneri circumstare necesse est, rebus adeo afflictis, atque impeditis.

Antonius Nienus in exilium pellitur.

CXVII. At Magistratus Sinenses, oculos sua ipsi voluntate avertentes ab radiis lucidissimis Evangelicæ veritatis, nil in christianis, nisi improbitatem, & scelus, videre sibi videntur. Quorum sententia vir fortissimus Antonius Nienus, post diuturnas quæstiones, & squalorem carceris, cruciatusque innumerabiles, exilio damnatus, idibus novembr. ejusdem anni in Tartariam profectus est.

At-

Atque hic quidem, hactenus quoad cognovimus, status est, in quem postrema acerbissima tempestate in Fo-Kiena provincia deducta res christiana fuit: hæ angustiæ, in quas Sacerdos Dominicanus conjectus, quem unicum in Sinam, post contrusos in carcerem martyres, mittere provincia Philippinarum potuit. Neque vero, quod ei pericula metuamus, moleste id ferimus: quin potius justo perfundimur gaudio, opemque ei divinam imploramus, ut pro dignitate suo munere fungi possit. Denique Ordo Prædicatorum, animo demisso, atque humili, supplex Deum laudat Optimum, atque Maximum, eique gratias & agit, & habet maximas, quod immortali beneficio, brevi quatuor annorum spatio, septem ex filiis suis martyrii gloria ornaverit, quorum in Tunquinensi Regno duo, in Imperio Sinensi quinque, vitam pro Christo, sanguinemque profuderunt: eumque precatur, orat, atque implorat, reliquis ut filiis suis omnibus spiritus addat, ut imitati majorum fortitudinem, fratrumque exemplis præclarissimis incitati, pari virtute, diligentia, & pietate inflammentur, ac pro instituti sui gravitate in extremas quasque, ac remotissimas orbis partes sanctissimum Christi nomen, veramque religionem inferre curent.

PRO-

PROTESTATIO.

DEcretis summorum Pontificum obtemperans, testatur qui brevem hunc commentarium descripsit, ubi quinque hos Dei servos vocabulo martyrum, aliisque ejusmodi nominibus appellavit, eo se consilio appellasse, non ut Apostolicæ Sedis judicium anteverteret, ad quam ex integro res ipsa spectat, neque ut cultum illis quasi martyribus, aut sanctis conciliaret; verum ut recenseret res præclare ab iis gestas, ea ratione, qua privatis Scriptoribus licet; atque ita plane, ut est ab Sanctissimo Domino Nostro BENEDICTO XIV. explicatum in oratione, quam de eorum morte ad S. R. E. Cardinales in Consistorio habuit, quam hic describendam putavimus.

ALLO-

ALLOCUTIO
Sm̃i Dñi Nostri
BENEDICTI PP. XIV.
Habita in Consistorio secreto die 16. Septembris 1748.
DE PRETIOSA MORTE
PETRI
MARTYRIS

Ex Ordine Prædicatorum ; Episcopi Mauricastrensis, Vicarii Apostolici Provinciæ Fokiensis in Regno Sinensi .

VENERABILES FRATRES .

Onsentaneum magnopere arbitramur , si ex hoc loco Vobis exponamus ea , quibus Sancta Catholica religio magna cum laude prædicatur . Itaque notum facimus Vobis , accepisse ex litteris , quæ nuper ex Sinensi regno ad Nos pervenerunt , Episcopum Mau-

Mauricastrensem Vicarium Apostolicum Provinciæ Fo-Kien, Petrum Martyrem nuncupatum, ex Ordine Prædicatorum, pro Fidei Christianæ defensione vitam amisisse; qui propterea, si veteri Ecclesiæ vocabulo uti velimus, *Martyr consummatus* appellari potest. Significatum est iisdem litteris, alium ejusdem Ordinis virum Religiosum, & ejusdem Episcopi Coadjutorem designatum, una cum tribus aliis ex ipsa eadem Familia Sancti Dominici inclusum carceribus detineri, inustasque fronti singulorum Sinenses notas, quibus rei mortis indicantur: qui sane omnes pro vetusta Ecclesiæ loquendi ratione, *Martyres designati* vocari possunt.

Ubi epistolam in manus sumpsi, eamque legi sæpius, ac redundantem in ea gratiam spiritus perspexi; mihi videbar priscis temporibus versari, cum florerent Ecclesiæ Dei. His verbis scripsit Sanctus Basilius (a) ad Ascolium Episcopum Thessalonicensem, qui Martyrium recensuerat, quod plures Christiani a Barbaris ultra Danubium degentibus constanti animo pertulerant: iisdem Nos verbis utimur; & rei, quam exposituri sumus, libenter accommodamus. Porro res ita se habuit.

Cum gravissima in Provincia Fo-Kien

(a) *Epist. 164. Edit. Parisien.*

Kien contra chriſtianos tempeſtas excitata fuiſſet; ob quam territi percuſſique plurimi a Catholica Fide miſere deſciverunt, Mauricaſtrenſis Epiſcopus, qui Vicarii Apoſtolici munere illic fungebatur, latendum ſibi cenſuit in privatis ædibus, & a violento illo turbine pauliſper declinandum. Sed imminentem ſibi ruinam pertimeſcente hoſpitii Domino, cum Epiſcopum diutius tueri latebris domus ſuæ recuſaret, vix ipſe in lucem prodiit, captus fuit, & in carcerem detruſus, ex quo tamen Chriſtianam Fidem verbis, & exemplo, quoad potuit, prædicabat. Quinimmo ante Judicem conſtitutus, ipſi libera voce denunciavit, futurum aliud in fine Mundi judicium, ubi vitæ anteactæ rationes exigantur, & pro meritorum conditione præmia, vel ſupplicia decernantur æterna. Quamobrem conviciis & injuriis primum oneratus, deinde toto vultu ob iteratos colaphos contuſo, ac liventi, tandem capitis reus iniqui Judicis ſententia declaratur. Illam Epiſcopus æquo animo libenter excepit, & Sacramentis expiari magno ſtudio poſtulavit. At, licet quidam Sacerdos, qui ſumma fide, & amore Epiſcopum ſuum proſequebatur, nihil intentatum reliquerit, ut Euchariſtiæ Sacramentum ad ipſum deferret, vani tamen illius conatus irritique ceſſerunt. Poſtremo, cum dies illuxiſſet,

qua

qua capite plecti debebat Episcopus, carcere eductus, & magna satellitum turba stipatus, ad supplicii locum processit, quem Gentilium multitudo, & non exiguus Christianorum numerus sequebantur. Collo suspensam gerebat tabellam, cui mortis causa scripta erat, videlicet, quod manu carnificis caput illi obtruncandum esset, ut hujusmodi supplicio reliquis exemplo esset, eo quod suis mendaciis, uti ferebatur, plurimos decepisset. Incredibile est, quam eximiam virtutem, animique magnitudinem præseferret, cum ad mortem subeundam duceretur. Curis omnibus abjectis, assiduas in itinere preces Deo fundebat; & quo poterat maximo studio se ipsum commendabat. Cum pervenisset in locum supplicii, jussus a carnifice, ut in genua provolveretur, dicto paruit, & solum ab illo tantum temporis spatium exoravit, donec cœptas jam preces absolveret. Quibus peractis, carnificem ipsemet admonuit, ut rem suam perficeret, qui vibrato gladio caput ab humeris ipsi præcidit.

Gentiles ipsi virtutem tam singularem admirati sunt, cruentoque spectaculo se commotos ac perculsos magnopere ostenderunt; Christiani vero mortem Pastoris sui lacrimis ac mœrore prosecuti sunt; ita tamen ut animum non desponderint, sed corpus decenter efferentes,

eo

eo quidem loco prius condiderint, quo rei homines sepeliri consueverunt: sed paulo post in Cœmeterium Fidelium idem corpus deferentes, suæque dignitatis insignibus exornantes, decenti loco illud posuerunt. Cum id fieret, Christiani pietate ac religione ducti, particulas aliquas, præsertim vestium, quæ sanguine aspersæ fuerant sibi comparantes, in varias etiam partes miserunt, eo fortasse consilio, ac voluntate, ut publicæ venerationi exponantur. Cum hujusmodi Martyrii fama longe, lateque pervagaretur, Pechini Episcopus pro gratiarum actione canticum *Te Deum* universis suæ Ditionis Ecclesiis edixit. Eadem celebritas peracta fuit ab Episcopo Amacaumensi, cui Episcopus Ecrinensis Vicarius Apostolicus Provinciæ Yunnamensis, Gubernator Lusitanus cum Senatu, & multa Regularium frequentia præsentes interfuerunt. Insuper tota Civitas triduo sub vesperam, funalibus accensis, hilaritatem suam testata est.

Si hæc ita se habeant, quemadmodum litteris suis commendavit Sacerdos secularis, vir probus, atque honestus, qui non solum omnia, quæ superius commemoravimus, accurate ac diligenter descripsit; sed plura ipse oculis suis perspexit, qui etiam, uti jam dictum est, captivum Episcopum, & morti proximum

Eucha-

Eucharistia recreare conatus est; si, inquam, res ita se habeant, prout novis, aliisque recenter acceptis monumentis confirmantur, Martyrium, & causa Martyrii, cum tempus postulaverit, facili negotio ostendentur. Nam facile constabit, Tyrannum adductum fuisse odio in Catholicam Religionem, ut Episcopum reum mortis pronunciaret: argumento est tabella, quæ pendebat ipsius collo, & mortis causam inscriptam præferebat; argumento est sententia mortis a Tyranno prolata, in qua Episcopus obtruncandus carnifici traditur, eoquod hominum multitudinem perversa religione seduxerit; argumento pariter erunt infelices illi, qui a Fide Catholica deficientes, ab omni discrimine immunes evaserunt. Postremo accedit, quod furente tempestate illa persecutionis, & alias quoque Provincias pervadente, nempe Xensensem, & Xansensem, quæ Portimensi Episcopo Vicario Apostolico subjiciuntur, illud compertum, & exploratum Nobis est, Sacras Christianorum Ædes in illis locis dirutas, & solo æquatas fuisse, ita ut ipse Episcopus, si fieri possit, Amacaum confugere cogitaverit.

Porro Episcopum pro Catholicæ Fidei amore subiisse mortem, & nihil omnino eorum ipsi defuisse, quæ ad id probandum requiruntur, apertissime quoque demon-

monstrabitur. Quippe in ea tabula, quam paulo ante indicavimus, nomine *seductoris* appellatur, eo quod plurimorum tenebras Evangelii luce depulerit, eosque ad Christianam Fidem converterit. Siquidem amantissimumRedemptorem nostrum *Seductoris* quoque nomine Judæi nuncuparunt, quod ipse libenter tulit, ac permisit, ut suo exemplo voluptatem, ac lætitiam perciperent famuli sui, quos eodem titulo vocitandos prospiciebat. Insuper mortis sententiam Episcopus libenter amplexus est; conatus omnes impendit, ut pie, sancteque cursum suum consummaret; imminentem jam corporis sui dissolutionem, uti Martyrem decebat, forti animo adspexit, & usque ad finem in hac virtute perseveravit. Equidem initio furentis procellæ lucem publicam devitans, se latentem continuit; verum non timori, vel animi imbecillitati, sed christianæ prudentiæ illud est tribuendum. Nam, prætermissis exemplis, quæ plura a Scriptoribus Ecclesiasticis recensentur, Cleri Romani judicium huic rei maxime suffragatur; cum enim Sanctus Cyprianus Carthaginensis Episcopus ad illum litteras dedisset, quibus nunciabat ab Ecclesia sua paulum se recessisse dum tyrannorum persecutio in Christianos furentissime debaccharetur, Romanus Clerus magnopere probavit, quod se ab illo discrimine

proripuiſſet, ut inde majori cum utilitate animarum, quæ ipſius curæ traditæ fuerant, cum propitium tempus id poſtularet, ad Eccleſiam ſuam reverteretur.

Hæc quidem omnia Mauricaſtrenſem Epiſcopum, ejuſque pretioſam mortem ſummopere commendant, ſi, ut antea diximus, veritati conſentanea ſint, quæ ſcripta ad Nos pervenerunt. Attamen alia multa requiruntur, ut idem Epiſcopus inter eos Martyres adſcribatur, quos Eccleſia *Martyres vindicatos* appellare conſuevit. Quapropter ex iiſdem rei monumentis, quæ accepimus, ea decernere, & perſcribere non omittemus, quæ neceſſaria ſunt, ut cauſa hujus Martyrii pro jure, & legibus Eccleſiæ inſtituatur; ita quidem ut locorum maximæ diſtantiæ ratio habeatur. Illud quoque in dubium revocari poſſe cognoſcimus, utrum Sinenſes Chriſtiani cultus privati limites prætergreſſi fuerint, defunctoque Epiſcopo ante Sedis Apoſtolicæ judicium cultum publicum exhibuerint. Quamobrem opportune conſulemus, uti fas eſt, ne ob hanc rationem, labente curſu temporis, ejuſdem Epiſcopi cauſa aliquid detrimenti patiatur. Porro ſignificationes hujuſmodi publici cultus, quem Fideles, licet immature, ipſi præſtiterunt, Nobis argumento ſunt, illos in ea ſententia firmiſſime verſari, quod Epiſcopus Martyris co-

ro-

ronam, & gloriam sit consecutus. Nemo vestrum miretur, si ipsum Martyrem nuncupavimus, neque ullo modo Canonicas Sanctiones a Nobis violatas existimet, quarum adsertores, & custodes Nos ipsos semper fatebimur: Episcopum quidem Martyrem, haud *vindicatum*, sed *consummatum* appellavimus, quod etiam rerum Scriptoribus licet, qui posteris illorum vitam, & res gestas commendant, quos pro Christiana Religione hoc mortali spiritu defunctos arbitrantur; modo tamen lectores admoneant, haud revera Martyres habendos, nec colendos ob ea solum, quæ ipsi suis in libris commemorant. Hæc fusius explicavimus in Nostris (a) de Canonizatione Sanctorum Commentariis, & Nos ipsi præscripta fecimus, dum Episcopum Mauricastrensem *Martyrem consummatum*, non autem *vindicatum* nominavimus, cum publicus cultus Martyribus tantum vindicatis debeatur.

Vulgata, & communis omnium opinio huic Mauricastrensi Episcopo primi Martyris Sinensis gloriam impertitur. Nos tamen certis documentis adducimur, ut contrarium omnino sentiamus. Etenim exploratum habemus, duas alias martyrii causas apud Sinenses peractas ad Congregationem de Propaganda Fide superio-

(a) *lib.2. cap.12. num.5.*

periori tempore fuisse delatas, quarum prima quatuor Presbyteros complectitur, qui pro Fide Christi supremum diem obierant; altera vero causa confecta est pro Sacerdote Françisco de Capillas, qui Catholicam Religionem sanguine suo confirmarat. Causæ vero hujusmodi jussu Urbani VIII. Prædecessoris Nostri traditæ fuerunt examinandæ Congregationi Sacrorum Rituum, cujus etiam Decreta Nos ipsi perspeximus, ad causam martyrii Francisci de Capillas instituendam confecta. Alia quoque Decreta non ignoramus, quæ pro causa eadem prosequenda edita fuerunt, cum Clemens IX. Prædecessor Noster Summum Pontificatum administraret. Hæc veritatis amore dicta sint, non vero, ut nomen, & gloria Episcopi Mauricastrensis, aut Ordinis Sancti (a) Dominici laudes imminuantur; cum præsertim Venerabilis Dei famulus Franciscus de Capillas, & alii quatuor Sacerdotes, quos paulo ante recensuimus, ex eadem Sancti Domi nici Familia prodierint.

Finem huic nostræ Allocutioni imponimus, spem Nostram declarantes, quæ reposita est in sinu Nostro. Quemadmodum enim singulari virtuti, & sangui-

ni

(a) *In Summ. Privilegior. Ord. Præd. Collecto ab Antonio Gonzales de Acuna pag. 140. & seq.*

ni Martyrum, quos modo recensuimus, & aliorum fortasse, quos ignoramus, tribui posse videtur, quod superiori tempore Christiana Religio tantopere apud Sinenses floruerit; ita speramus futurum, ut Sinensis eadem Missio, præsenti hac tempestate composita, ac depulsa, in pristinum gloriæ statum restituatur, ob virtutem & sanguinem, quem Episcopus Vicarius Apostolicus nuper effudit; cujus etiam exemplum, uti confidimus, quatuor alii Sacerdotes ex eodem Ordine, quos pro Christiana Fide captivos Vobis antea memoravimus, pari animi magnitudine sequentur. Ita sane futurum speramus, ducti auctoritate, & unanimi Patrum Ecclesiæ sententia, qui scriptum Nobis reliquerunt, tunc potissimum temporis Catholicam Religionem magis elevatam, & amplificatam fuisse, cum in illam Tyranni majori furore, immanitateque defævirent, ita ut ex Martyrum sanguine, veluti ex fœcundo semine, Christiani in dies augerentur. Ita secundo sæculo (a) Sanctus Justinus Martyr testatus est: *Sed quanto magis magisque talia nobis infliguntur, eo plures alii per nomen Jesu Fideles, & pii fiunt; quemadmodum vitis, si quis partes illas amputet, quæ fructus ferunt, ita proficit, ut*

 alios

(a) *In Dialogo cum Tryphone Judæo num.* 100.

alios florentes, & fructiferos palmites rursus proferat, idem quoque nobis evenit: plantata enim a Deo, & Salvatore Christo vitis populus ejus est. Idem quoque Tertullianus initio tertii sæculi confirmavit (a) in suo Apologetico: *Plures efficimur quoties metimur a vobis: semen est sanguis Christianorum.* In libro autem ad Scapulam: *Nec tamen* (inquit) *deficiet hæc secta* (nempe Christiana Religio) *quam tunc magis ædificari scias, cum cædi videtur.* Idem Lactantius sæculo tertio labente tradidit in libro suarum (b) Institutionum: *Est & alia causa, cur adversus nos persecutiones fieri sinat, ut Dei populus augeatur*: quod fusius prosequitur, certisque rationibus declarat. Plura alia in hanc sententiam testimonia proferri possent; sed illud Sancti Leonis Magni Prædecessoris Nostri, qui sæculo quinto Pontificatum gerebat, satis erit, ut res plane comprobetur: *Non minuitur* (inquit ipse in sermone de Sanctis Apostolis Petro, ac Paulo) *Non minuitur persecutionibus Ecclesia, sed augetur, & semper Dominicus ager segete ditiori vestitur, dum grana, quæ singula cadunt, multiplicata nascuntur.*

EPI-

(a) *Cap.* 1.
(b) *Lib.* 5. *cap.* 13. *in fin.*

EPISTOLA

Reverendissimi P. M. Generalis Ordinis Prædicatorum ad PP. & FF. ejusdem Ordinis, qua eos alloquutionis SS. Domini Nostri BENEDICTI XIV. P. M. certiores facit.

In Dei Filio sibi dilectis universis Patribus, ac Fratribus Ordinis Fratrum Prædicatorum

FR. ANTONINUS BREMOND

Sacræ Theologiæ Professor, ejusdemque Ordinis humilis Magister Generalis, & Servus;

Salutem, & Fidei propagandæ zelum.

Ui Dominicanæ Familiæ, immo Ecclesiæ universæ decora, & ornamenta ita ex animo pendit, ac reputat, quemadmodum decet optimæ Matris amantissimos Filios, is effuso prorsus, ac intimo gratulationis sensu novissime partos intelliget

ab Apostolicis Viris Ordinis nostri in extremis Orientis plagis pro Catholicæ Fidei propagatione triumphos. Alter jam annus absolvitur, quo certis nunciis accepimus RR PP. Fr Franciscum Gil de Federicis, & Fr Matthæum Alphonsum Leziniana Hispanos ambos Provinciæ nostræ Sanctissimi Rosarii Philippinarum alumnos in regno Tun-Kini post diuturni carceris pressuras, constantemque ante Præsides, & in vinculis ipsis Evangelii prædicationem gladio percussos gloriosam pro Christo mortem obiisse (a), *Quos nimirum vinculum confessionis, & hospitium carceris simul junxerat, junxit etiam consummatio virtutis, & gloria cælestis*. Eorum Passionis acta ab Episcopo Coricensi litteris excepta, ac Romanis typis vulgata ad plerosque vestrum pervenisse arbitramur.

Paullo post excitata in Provincia Fo-Kiensi Sinarum Imperii gravi admodum adversus Catholicos, atque in primis Evangelii Præcones persecutione prehensum ab Infidelibus, atque in vincula conjectum audivimus Illustrissimum, ac Reverendissimum D. Fr. Petrum Martyrem Sans Episcopum Mauricastrensem, ac Vicarium Apostolicum ejusdem Provin-

(a) *S. Cyprianus Epistol.* 8. *ad Martyres, & Confessores*.

vinciæ, eodemque tempore una simul carceri mancipatos Illustrissimum, ac Reverendissimum D. Fr. Franciscum Serrano Episcopum Tipasitanum Provicarium Apostolicum, ac RR PP. Fr. Johannem de Alcober, Fr. Joachimum Royo, & Fr. Franciscum Diaz Missionarios Ordinis nostri, jamque latam in omnes capitis sententiam ab Sinarum Imperatore mox confirmandam. Recentioribus demum litteris nunciatum est, prælaudatum Illustrissimum Præsulem Fr. Petrum Martyrem Sans post toleratas invicta roboris Sacerdotalis constantia duræ custodiæ angustias, vexationesque gravissimas, illustre, & gratissimum Deo, & Angelis spectaculum exhibuisse, atque obtruncato capite Apostolatus sui cursum ad annos fere triginta sex in Imperio Sinensi productum feliciter consummasse, illustremque viam, atque expeditam Evangelii asserendi, ac propagandi ceteris ostendisse, quam ejusdem quoque Socios pari alacritate, & fortitudine, vel jam absolvisse, vel brevi subituros speramus. Eximium Religionis nostræ triumphum verbis amplioribus persequi, aut exornare vix possumus, iis vere aureis, vere Apostolicis, quibus SS. D. N. BENEDICTUS XIV. P. M. die XVI. hujus mensis Sacro Cardinalium Senatui secreto in Concistorio rei gestæ seriem pro

pro sua, ac loci dignitate nunciavit, atque Eminentissimorum Patrum oculis fere subjecit. Sapientissimam ejus Alloquutionem eximia qua pollet rei sacræ, atque Ecclesiasticæ eruditione refertam hisce litteris adjunctam damus uti monumentum auro contra gemmisque æstimandum, Ecclesiæ Fastis, atque Annalibus nostris inserendum, quod a singulis Cœnobiis nostris diligenter servari volumus, posteritatis memoriæ perpetuo commendandum.

Jam vero quo simus animo affecti in hoc faustissimo rei Catholicæ eventu, levius est vobis de ingenita nobis sollicitudine pro Fidei incrementis, ac Familiæ nostræ gloria recte æstimantibus conjicere, quam nobis ulla vi verborum explicare. Effusum est in jubilo cor nostrum, superabundavimus gaudio (a), lætati sumus sicut qui lætantur in messe; atque exultantes in Deum vivum, per quem abundat consolatio nostra, immolavimus ei Sacrificium laudis gratias agentes, ut potuimus maximas, quod Apostolicum S. P. DOMINICI spiritum adhuc ævo nostro in Filiis ejus superstitem magno Fidei emolumento videamus. Nimirum quod morti proximus futura prospiciens pollicitus fuerat, se nunquam

(a) *Isaia c. 9. v. 3.*

quam illis defuturum post mortem, id cum semper effecerit, sexto nunc Ordinis seculo cumulatius præstat: nam qui animarum salutis cupidissimus, Martyrii quoque sitientissimus fuit, horum alterum Apostolicis suis perfecit laboribus, alterum vero quod votis tantum assequi potuit, cum alias, tum novissime est consecutus in Filiis, (a) *qui certamine glorioso ad tormenta vincenda ceteris duces facti, exemplum virtutis, & Fidei præbuerunt.*

Eo exemplo incitatos, & quasi classico ad pugnandum accitos, non sine ingenti lætitiæ sensu audivimus, jam plures ex nostris flagrantissimo Evangelii proferendi studio accensos certatim in sacras Philippinarum Missiones nomen dedisse numerum Fratrum suorum implere gestientes, quos per Martyrii palmam Cælo illatos gratulantur. Utinam vero suscepti muneris ratio, locique, & temporis conditio pateretur, ac ferret, ut eorum agmini adjuncti, quem aliquando inivimus in Americanis Insulis sacrarum missionum cursum, Nobis quoque cum ipsis conficere liceret. Arrepto Apostolicæ expeditionis vexillo, alacri prorsus animo, ac lubentissimo præiremus ceteris, atque ad populos divinæ lucis, & gratiæ exper-
tes

(a) S. *Cypr. loco cit.*

tes maturaremus iter, (*a*) parati ac cupidi tradere illis non solum Evangelium Dei, sed etiam animas nostras. Illuc demum proficisceremur in gaudio, quo nos sanguis Fratrum nostrorum invitat clamans de terra, non vindictam ut sanguis Abel, sed propitiationem; ut sanguis Christi, ac pereuntium animarum salutem. Quandoquidem vero (*b*) non est currentis, neque volentis, sed miserentis Dei, qui arcano sapientiæ suæ judicio ab optatissimo Apostolici muneris stadio, velut ab ubere avulsos, ne cogitantes quidem Romam abduxit, atque in sortem transtulit ministerii hujus, vicem nostram dolemus, iis vero quasi invidentes gratulamur, quos Legatos pro Christo digniores, nobisque utiliores segregavit, ac posuit in lucem gentium, ut sint salus ejus usque ad extremum terræ.

Interea dum Pugiles nostri (*c*) induti armaturam Dei, sumentes scutum Fidei, & galeam salutis, & gladium spiritus, quod est verbum Dei, calceati pedes in præparatione Evangelii, atque in acie constituti adversus Principes, & Potestates, adversus Mundi Rectores tenebra-

(a) 1. *Thess. c. 2. v.* 8.
(b) *Rom. 9. v.* 16.
(c) *Ephes. c.6. v.* 18, 19, 20. *& seqq.*

nebrarum harum fortiter colluctantes præliabuntur prælia Domini, nos ad sarcinas remanentes, per omnem orationem, & obsecrationem jugiter effundemus cor nostrum, ut detur illis sermo in aperitione oris cum fiducia notum facere mysterium Evangelii, ut in ipso audeant prout oporteat loqui, nec faciant animas suas pretiosiores, quam se. Quando autem (a) sanguis Martyrum semen est Christianorum, in eam spem erigimur fore, ut aucto per novos Evangelii Ministros recentis victoriæ, ac triumphi fructu, deleta, atque evulsa per ipsos omni profani cultus superstitione, Crucis Christi trophæum florentissimo inferatur Imperio, populoque sedenti in tenebris, & umbra mortis fulgeat illuminatio Evangelii, & salutis via aliquando aperiatur.

Finem scribendi, non exultandi facimus, & qui doctissimi, nec satis unquam laudati Pontificis BENEDICTI XIV. verba longe omnibus splendidiora legenda vobis subjicimus, qualemcumque Epistolam nostram disertissimi Episcopi, & Martyris Cypriani sententiis absolvimus. (b) *O beatam Ecclesiam* (beatam Prædicatorum Familiam) *quam sic honor* *Di-*

(a) *Tert. in Apolog.*
(b) S. *Cypr. Epistola superius laudata.*

Divinæ dignationis illuminat, quam temporibus nostris gloriosus Martyrum sanguis illustrat. Erat ante in operibus Fratrum candida, nunc facta est Martyrum cruore purpurea: floribus ejus nec lilia, nec rosæ desunt. Certent nunc singuli ad utriusque honoris dignitatem. Accipiant coronas vel de opere candidas, vel de passione purpureas. In cælestibus castris & pax, & acies habent flores suos, quibus Miles Christi ob gloriam coronatur.

Habet itaque Fratres charissimi Christiana, & Religiosa pax sine cæde, & sanguine Martyres suos, qui nimirum carnem suam crucifixerunt cum vitiis, & concupiscentiis; qui abnegantes semetipsos, & secularia desideria sobrie, juste, ac pie vivunt in hoc seculo, utentes hoc mundo tanquam non utantur; qui mortificationem Jesu in corpore suo circumferentes jam non sibi vivunt, sed ei, qui pro ipsis mortuus est. Diligamus Fratres, strenueque amplectamur hoc quod semel elegimus quotidiani, ac domestici Martyrii genus horrore quidem mitius, sed diuturnitate molestius. Imitatores simus Fratrum nostrorum, sicut & illi Christi, & quos non possumus per bella persecutionum, per vulnera, & mortem, studeamus saltem per pacem sequi. Per patientiam curramus ad propositi-

positum nobis certamen, professionis nostræ cursum alacriter consummantes, fidem servantes: (a) *Quo longior pugna, & corona sublimior: Agon unus, sed multiplici præliorum numerositate congestus. Semel vincit, qui statim patitur, & qui manet semper in pœnis, congreditur cum dolore nec vincitur, quotidie coronatur*. Valete Nostri, Sociorumque memores in Sacrificiis, & precationibus vestris.

Datum Romæ ex nostris Ædibus Minervitanis die XX. Sept. MDCCXLVIII.

Fr. Antoninus Bremond

Magister Ordinis.

ALLO-

(a) S. *Cyprianus ep. 16.*

ALLOCUTIO
Sm̃i Dñi Nostri
BENEDICTI PP. XIV.
Habita in Consistorio secreto feria secunda die xxiv. Januarii 1752.

DE PRETIOSA MORTE
FRANCISCI
SERRANI

Ex Ordine Prædicatorum, Episcopi Tipasitani, Vicarii Apostolici Provinciæ Fokiensis in Regno Sinensi, Joachim Royo, Joannis Alcober, & Francisci Diaz *ejusdem Ordinis Dominicani Sacerdotum*.

VENERABILES FRARTES.

Ertius jam annus est, ex quo Nos hoc ipso in loco pretiosam mortem (a) Petri Martyris Dominicanæ Familiæ Mauricastrensis Episcopi, & Apostolici Provinciæ Fokiensis in Imperio Sinarum Vicarii, Vobis

(a) *In Allocutione habita in Consistorio secreto die 16. Sept. 1748.*

bis exposuimus: quo quidem tempore certiores Vos etiam facere non prætermisimus, quatuor alios Dominicanæ ejusdem Familiæ Religiosos Viros esse, qui in carcere detinebantur, quique non longe ab eo erant, ut eamdem damnationis sententiam subirent, & pro Christiana Religione vitam amitterent. Ibi autem cum Nos antiquam Ecclesiasticam loquendi rationem secuti (a) illos *Martyres designatos* nominaverimus, nunc mortis eorumdem, & feralis executionis atrocis sententiæ nuncio accepto, *Martyres consummatos* eosdem appellandos judicamus, quo etiam nomine Mauricastrensis Episcopus a Nobis fuerat appellatus: illud Successoribus Nostris integrum reservantes, ut Martyres *vindicatos* illos pronuncient, postquam probationum examen institutum, atque peractum fuerit, & quæ de illorum gestis relata huc transmissa sunt, a veridicis licet fontibus profecta, authenticis documentis fuerint comprobata; & postquam Dei Optimi Maximi benignitas signis ac miraculis manifestare dignata fuerit, quantopere horum Servorum suorum holocaustum Divinæ Majestati Suæ fuerit acceptum: cum Sanctæ huic Apostolicæ Sedi hoc in more positum, & constanti lege

R fir-

(a) *Ibidem*.

firmatum ſit (a) ut ad veri Martyrii approbationem minime procedat, niſi ſupernaturalia ſigna, atque prodigia pariter acceſſerint.

Horum, qui nuperrime pretioſam mortem obierunt, nomina ſunt, Franciſcus Serranus, Joachim Royo, Joannes Alcober, & Franciſcus Diaz. Etſi autem probe Nobis compertum illud eſt, (b) *Martyrem non facere pœnam, ſed cauſam*; minime tamen plura Nobis hoc loco perſequenda exiſtimamus, ut Vobis enarremus, illud ex iis, quæ huc ad nos pervenerunt, monumentis colligi, quatuor hoſce Sacerdotes necatos Tyranni juſſu fuiſſe, propter infenſum animum, quem ipſe contra Chriſtianam Fidem gerebat, in cujus prædicatione ipſi Sacerdotes aſſidua, atque indefeſſa cura ſe exercebant; atque ab ipſis, mortem Chriſtiana æquanimitate, ac fortitudine exceptam fuiſſe, ejuſdem Sanctæ Religionis cauſa,cujus aſſerendæ miro amore flagrabant; cum de hac re ab hinc ſupra triennium pluribus Nos egerimus, cum ex hoc ipſo loco Mauricaſtrenſis Epiſcopi mortem Vobis annunciavimus. Perſecutio enim, quæ contra pios hoſce Sacerdotes deſævit, eadem ipſa

(a) *Lib.* 3. *noſtri Operis de Canonizatione cap.* 27. *num.* 8. & *cap.* 29. *a num.* 6. *ad ult.*
(b) S. *Auguſtinus epiſt.* 204. *num.* 4.

ipsa est, quæ in Fidei odium contra Mauricastrensem Episcopum excitata fuit; & tam illius, quam horum causa communis est. Illud hic Nobis adjungendum est, Religiosos hosce Viros non modo lubenti animo mortem subiisse, immanesque cruciatus, qui a Tyranno ipsi morti additi sunt, tolerasse, verum & ante gravissimis ærumnis, atrocibusque contumeliis in ipso carcere duorum fere annorum spatio conflictatos fuisse, ut satis apposite de illis dici possit, quod (a) *in omnibus exhibuerunt semetipsos, sicut Dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigiliis, in jejuniis.*

Nostræ huic Allocutioni finem hic ponere propositum Nobis fuerat. Verum, cum in percurrendis schedis per viros fide dignos Nobis traditis atque transmissis, insigniora quædam ac præcipua deprehenderimus; minime grave Vobis esse cupimus, si in iisdem exponendis paululum Vos etiam detineamus.

Pater Franciscus Serranus ætatis annum agebat quinquagesimum secundum, annos autem novendecim in Sancta Sinensi Missione impenderat. Pater Joachim Royo ætatis erat annorum sex & quinqua-

(a) *Epist. 2. ad Corinthios cap. 6.*

ginta, quorum tres supra triginta Apostolicum munus in Sinensi item Missione exercuerat. Pater Joannes Alcober annos habebat quadraginta duos, horum vero duodeviginti in obeunda Sancta eadem Missione exegerat. Pater Franciscus Diaz tertium supra trigesimum numerabat annum, spatio autem annorum novem Divini verbi Præco ibidem fuerat. De laboribus eorum, de ferventi asserendæ Christianæ Religionis studio, ipsarumque Missionum fructu, in Tabulariis Congregationis Propagandæ Fidei negociis præpositæ plurima extant monumenta, quorum opportuno tempore erit ut debita ratio habeatur: quoniam, licet pro Martyrio satis sit mors inChristianæ Fidei odium illata; eademque pro Christi ipsius amore sancte obita ac tolerata, non inficiandum tamen est, diuturnam Christianarum (a) virtutum seriem in anteacto vitæ cursu heroice exercitarum, ad veram Martyrii declarationem permultum conferre.

Neminem autem, nisi Ecclesiasticæ Historiæ admodum imperitum, ignorare arbitramur, Tyrannorum morem fuisse, ut enormis cujuspiam delicti nota Martyres infamarent, ad odium contra ipsos con-

(a) *Lib.1. cit. operis de Canonizat. cap. 27. num. 2. & cap. 29. num. 1. & 2.*

concitandum; ut scilicet illam, quæ inde redundabat, invidiam effugerent, quod propter solum Christianæ Religionis exercitium, ac professionem, eosdem interficiendos mandarent. (a)

Idem etiam in quatuor horum Sacerdotum Martyrio evenisse comperimus; eo tamen discrimine, quod, cum alii Tyranni in eorum calumnia obstinate usque perstiterint, eademque fulti mortis sententiam pronunciaverint; hic contra Ethnici Judices, & idololatræ minime veriti sunt Sacerdotes nostros innocentes declarare, quoad ea pertinebat, quæ de enormibus vitiis falso ipsis objecta fuerant: quibus rebus Tyrannus minime deterritus, & contra Christi Fidem infensior effectus, laqueo eosdem interimendos crudeliter mandavit.

Cum inter sententiæ pronunciationem, ejusdemque executionem, aliquod temporis spatium intercessisset, ex quo Sinensis Imperator illam suspendi mandaverat; fama non inanis percrebuit, & quæ ad piorum usque Sacerdotum, qui in vinculis detinebantur, aures pervenit, fore ut capitalis pœna in exilium a Regni finibus commutaretur. Magna autem in hoc nuncio vis inerat, ut de eorumdem ani-

(a) *Lib. 3. ejusdem operis de Canoniz. cap. 13. num. 7. & seq. & num. 12.*

mo, ac proposito vere dijudicari posset. Nam, si ipsi hujusmodi nuncio lætati forent, id quodammodo minoris roboris, ac fortitudinis indicium esse potuisset, & cujusdam affectionis, qua temporali vitæ adhærerent; quæ omnia heroicæ Martyris fortitudini opposita sunt: contra vero, si contristati essent, suspicio quædam exoriri inde poterat vanæ cujusdam gloriæ, quam in morte fortiter oppetenda iidem sibi proposuissent; (a) qua vana profecto gloria Pseudo-Martyrum hæreticorum mortes inquinatæ sunt. Verum, eorumdem Acta descripta, atque huc transmissa, dum leguntur heroica in quatuor hisce Religiosis Viris ad Divinam voluntatem confirmatio elucescit; paratus æque ac promptus, sive ad exilium, sive ad mortem animus, prout Divinæ voluntati complacitum foret, cui vitam suam, mortemque pariter consecraverant.

Postremo autem nemo Vestrum procul dubio est, cui illa ignota sint, quæ celebri Fischerio Rofensi Episcopo acciderunt Hic Henrici VIII. Angliæ Regis jussu in angusto carcere cum detineretur, quod legi illi adhærere recusasset, qua Rex supremum se Anglicanæ Ecclesiæ caput constituerat, purpureus eidem Galerus (b) a Pontifice Paulo III. per idem tem-

(a) *Citato lib. 3. Canoniz. cap. 20. n. 12. & seq.*
(b) *Cit. lib. 3. de Canoniz. cap. 33. num. 8.*

tempus tranſmiſſus fuit. Nos Patrem Franciſcum Serranum jam carcere in odium Chriſtianæ Religionis concluſum, datis Apoſtolicis Litteris, Epiſcopum Tipaſitanum conſtituimus, & Provinciæ Fokienſis Apoſtolicum Vicarium deſignavimus, addita declaratione Coadjutoris cum futura ſucceſſione in locum Antiſtitis Mauricaſtrenſis. Pontifici Paulo III. Roſenſis vincula nota erant; ignotum vero Nobis erat, Serranum item vinctum teneri. Hoc dumtaxat diſcriminis inter unum atque alium intercedit. Cæterum utriuſque idem finis fuit; cum quemadmodum Cardinalitia inſignia nihil aliud Roſenſi tribuerunt, niſi ut profundæ humilitatis actum exerceret, & præclarum teſtimonium acciperet, quanta virtutis illius ratio apud Pontificem eſſet; ſic ex Noſtris Apoſtolicis Litteris nihil aliud Serrano tributum eſt, niſi argumentum, quanti etiam Nos illum merito faceremus; quæ quidem Noſtra de illo æſtimatio præclaris humilitatis præcipuæ teſtimoniis aucta eſt, & obſequioſæ obedientiæ ſuæ, quam Nobis per idem tempus exhibuit. Et quemadmodum Cardinalitius Galerus a Paulo III. Roſenſi tranſmiſſus, vitam illi incolumem minime præſtitit, quam idem paulo poſt pro Sancta Religione libenter devovit; ſic neque Epiſcopalis, ac Vicariatus Apoſtolici dignitas Serrano a

Nobis collata, gloriosæ eumdem Martyrii palmæ expertem fecit.

Hæc præcipua sunt, Venerabiles Fratres, quæ de strenuis hisce quatuor Jesu Christi Athletis Vobis exponenda esse censuimus. Cæterum eam nos quæstionem in medio relinquendam existimamus, uter duorum Ordinum, Dominicanus, an Franciscanus, primus fuerit, qui Sanctas in Sinensi Imperio Missiones perageret. Illud quidem certe affirmabimus, ad hæc usque tempora decem ex Dominicana Familia Viros numerari, (a) qui in Sinensi Missione mortem pro Christi Fide per inaudita tormenta oppetierunt; quorum quidem causæ in Sacrorum Rituum Congregatione aliæ jam introductæ, aliæ vero proximæ sunt, ut introducantur. Quamobrem, Venerabiles Fratres, quoniam nemini Vestrum ignotus est infelix status, quo propter atroces persecutiones Sancta illa Missio in præsens redacta est, restat jam, ut ferventes pro illa conjunctis votis Divinæ Majestati preces porrigamus, magna spe freti, ut Eadem de excelso gloriæ suæ Solio Nobis benigne annuat; quoniam Abrahamo interroganti: (b) *Quid si inventi ibi fuerint decem?* respondit: *non delebo propter decem.*

EPI-

(a) *Sex memorantur in citata nostra allocutione habita die 6. sept.* 1748. §. Vulgata, & communis *Quatuor alii sunt qui in hac allocut. recensentur.*
(b) *Genes. cap.* 18.

EPISTOLA

Reverendiſſimi P. M. Generalis Ordinis Prædicatorum ad PP. & FF. ejuſdem Ordinis, qua eos alloquutionis SS. Domini Noſtri BENEDICTI XIV. P. M. certiores facit.

In Dei Filio ſibi dilectis univerſis Patribus, ac Fratribus Ordinis Fratrum Prædicatorum

FR. ANTONINUS BREMOND

Sacræ Theologiæ Profeſſor, ejuſdemque Ordinis humilis Magiſter Generalis, & Servus

Salutem, & Fidei propagandæ zelum.

Um eximio, atque immortali Dei Optimi Maximi beneficio contigiſſe arbitremur, ut regiminis noſtri primordia ab illuſtri, & glorioſa Fratrum noſtrorum pro Chriſti Fide confeſſione auſpicaremur, id unum ad fauſtiſſimi ominis, lætitiæque no-

nostræ cumulum fore reliquum videbatur, ut sanguine partam ab Illustrissimo, ac Reverendissimo D. Fr. Petro Martyre Sans Episcopo Mauricastrensi, Ecclesiæ, ac Familiæ nostræ gloriam ceteri ejusdem Apostolatus Socii proprio implerent, atque amplificarent Martyrio, (a) *ut quos vinculum confessionis, & hospitium carceris simul junxerat, jungeret etiam consummatio virtutis, & gloriæ cælestis*. Quo Apostolicæ charitatis æstu, qua votorum constantia, qua exercitatione virtutum ad supremum agonem, beatæque mortis complexum Martyres jam designati sese componerent, ex litteris Illustrissimi, ac Reverendissimi D. Fr. Francisci Serrano Episcopi Tipasitani, ac Provicarii Apostolici cumulate intelleximus. Ex ipso carcere, quo cum aliis ad necem servabatur, Episcopi Mauricastrensis passionem, & exitum ad Nos scripsit diligentissime, tum Apostolicis sensibus, quo mortem pro Christo obeundi cum sociis flagrabat, desiderium luculenter adeo expressit, ut in ejus verbis cor ipsum loqui videretur. Parati jam sibi optatissimi Martyrii expectatione suspensus, & anxius propriis culpis, quæ ejus modestia fuit, injectam passionis moram, dilatamque sibi, ut videbatur, nondum satis parato coronam depu-

(a) *S. Cyp. lib. 2. Epist. 6.*

putabat, patienter interea expectans beatam spem, & adventum gloriæ magni Dei, quo se prorsus indignum prædicabat. Quæ dum obortis præ gaudio lacrymis legeremus, videbatur Nobis veterum Ecclesiæ Martyrum fidem, constantiam, flagrantissimam charitatem, beatæque immortalitatis firmissimam spem intueri, (a) *nec invenimus quid in eo prædicare plus deberemus gloriam vulnerum, an verecundiam morum, quod honore virtutis insignis esset, an quod pudoris admiratione laudabilis, ita & dignitate excelsus erat, & humilitate sublimis*.

Interea destinatorum cum ipso Martyrum in tam illustri agone certantium diu, noctuque obversabatur menti nostræ imago, & præsentia, ac beatissimo eorum carcere, si non corpore & vinculis, animo certe, votisque conclusi Deum jugiter precabamur, (b) *ut initiis ad summa pergentibus quos fecerat confiteri, faceret coronari*. Favit meritis, & precibus suorum Militum, & Confessorum, favit expectationi nostræ divina clementia, & præconceptam ex præclarissimo Episcopi Mauricastrensis triumpho exultationem ejusdem Sociorum palmis cumulavit. Recentioribus quippe litte-

(a) S. *Cypr. lib.* 2. *Epist.* 55.
(b) S. *Cypr. lib.* 4. *Epist.* 1.

litteris, certisque nunciis accepimus, prælaudatum Illustrissimum, ac Reverendissimum D. Fr. Franciscum Serrano Episcopum Tipasitanum, RR. PP. FF. Johannem de Alcober, Joachimum Royo, & Franciscum Diaz Hispanos, Philippinarum Provinciæ Alumnos, post diuturni carceris pressuras, eo nobilius, quo longius, certamen passionis, vitæque cursum feliciter consummasse, ac plaudentibus Angelis ad amantissimi Fratris Episcopi Mauricastrensis complexum evolasse. Universam eorum Martyrii seriem neque aptius, neque luculentius exhiberi posse arbitramur, quam gravissimis, atque amplissimis verbis, quibus eam Sanctissimus Dominus Noster BENEDICTUS Papa XIV. Eminentissimis Patribus in Consistorio secreto die 14. hujus mensis nunciavit. Sapientissimi Pontificis Orationem Apostolicæ ejus eloquentiæ, atque eruditioni incomparabili parem, inter ptetiosiora Familiæ nostræ monumenta perenniter adservanda oculis vestris subjicimus.

Jam vero intelligitis Fratres quas divinæ erga nos largitati gratias debeamus, quod ex Dominicanis alumnis hac etiam ætate suscitaverit, atque elegerit sibi (*a*) homines divites in virtute, dominantes

(a) *Eccl.* 44.

nantes in Poteſtatibus, nunciantes in Prophetis, fortes in bello, contemptores vitæ, mortis triumphatores, quos (a) ludibria, & verbera expertos, inſuper & vincula, & carceres (b), nec tribulatio, & anguſtia, nec fames, ac nuditas, nec perſecutio, nec gladius ſeparare potuerunt a charitate Dei, ſed in omnibus ſuperaverunt propter eum, qui dilexit nos. Eſt profecto, cur iis, cur nobis ipſis gratulemur, quod illorum nomina jam in cælis deſcripta novum, æternumque decus faſtis noſtris attulerint, ac nova adjecerint nobis incitamenta virtutis. Quis enim præclaris adeo non excitetur triumphis, & quaſi admotis ſtimulis ſeſe impellere non ſentiat ad eam ineundam Apoſtolicam viam, quam ſuo ſanguine impreſſam glorioſiſſimi Fratres ſignarunt? Nonne cor noſtrum, dum hæc audimus, ardet in nobis, ut fidei zelo ſuccenſi (c) eamus & nos, & moriamur cum illis? Hæc ſunt, dilectiſſimi, Apoſtolicorum hominum vota; hæc eorum merces magna nimis: hæc Inſtituti, quod profitemur, gloria, a Majoribus noſtris parta, ab æqualibus aucta, ac noviſſime ad emulandum nobis

(a) *Hebr.* 11.
(b) *Rom.* 8.
(c) *Joann. cap.* 11.

bis propoſita. Ergo (*a*) non efficiamur ſegnes, ſed imitatores eorum, qui fide, & patientia hæreditaverunt promiſſiones. Ad propoſitum nobis certamen curramus (*b*) aſſumentes galeam ſalutis, & gladium ſpiritus, ſuccincti lumbos in veritate, induti loricam juſtitiæ, & calceati pedes in præparationem Evangelii pacis.

Quod ſi fortiſſimos Chriſti Athletas per vincula, & mortem ſequi non poſſumus, eorum ſaltem ſectatores ſimus in fide, & charitate, in ſcientia, & longanimitate, (*c*) ſervantes in ſimplicitate innocentiam, in charitate concordiam, modeſtiam in humilitate, in defendenda veritate conſtantiam, in diſciplina ſeveritatem, ne aliquid ad recte factorum exemplum deſit in nobis, ſed luceat lux noſtra coram hominibus, & glorificent Patrem noſtrum, qui in cælis eſt. Hæc ſunt enim veſtigia, quæ illi revertentes in patriam nobis reliquerunt; ut illorum ſemitis inhærentes ſequeremur & in gaudia. Ad ea nos amantiſſime invitant, ibi nos cupidiſſime expectant (*d*) jam de ſua immortalitate ſecuri, & adhuc

(a) *Hebr.* 6.
(b) *Epheſ.* 6.
(c) *Ven. Beda Serm.* 11. *de* SS.
(d) S. *Cypr. de Mortalitate*.

huc de nostra incolumitate solliciti. Ad eorum conspectum, & complexum venire quanta & illis, & nobis in commune erit lætitia! (a) Remissas itaque manus, & soluta genua erigamus, tantæque expectatione mercedis forti animo simus, alacriter subeuntes (b) momentaneum, & leve tribulationis nostræ, quæ æternum gloriæ pondus operabitur in nobis. (c) *Si compatimur & conregnabimus: quod præmium non iis tantum paratum est, qui pro nomine Domini impiorum sævitia sunt perempti, quoniam universitas Deo servientium, sicut in Christo est crucifixa, ita in Christo est coronanda*. Valete, nostri, sociorumque memores in sacrificiis, & precationibus vestris.

Romæ ex nostris Ædibus Minervitanis die XXXI. Januarii MDCCLII.

Di-

(a) *Hebr. cap.* 12.
(b) *Cor. c.* 4.
(c) S. *Leo M. Serm.* 67. *cap.* 5.

Dilecto Filio Francifco Serrano Religiofo Viro Ord. FF. Prædic. Profeffori, Provinciæ SSmi Rofarii nuncupatæ Infularum Philippinarum Procuratori.

BENEDICTUS PP. XIV.

Dilecte Fili falutem, & Apoftolicam Benedictionem.

A, qua erga inclytum Prædicatorum Ordinem in Catholica Ecclefia commendatiffimum affecti fumus paternæ caritatis propenfione, excepimus epiftolam tuam luculentis filialis erga Nos, & Apoftolicam hanc Sedem obfervantiæ obedientiæque fignificationibus, & gratiarum præfertim actionibus infignem ex eo, quod Nos in Confiftoriis Noftris fecretis, quoad Nobis integrum fuit, meritis laudibus celebravimus gloriofam memoriam nonnullorum Venerabilium Fratrum Antiftitum, ac dilectorum Filiorum ejufdem Ordinis Provinciæ SSmi Rofarii nuncupatæ in Infulis Philippinis in Catholicæ Fi-

Fidei odium interfectorum. Quod autem per eamdem epistolam supplex a Nobis rogas & exposcis, ut nimirum ad Dilectos Filios Priorem Provincialem, & ceteros Religiosos Viros laudatæ Provinciæ, & Ordinis litteras paternæ benignitatis, & gratulationis, & laudationis, & exhortationis testes, & incitamentum daremus, alacri libentique animo præstamus per alias Nostras in simili forma Brevis hac ipsa die datas, quas cum adjuncto earumdem exemplo conjunctas tibi reddendas curabit Dilectus Filius Antoninus Bremond celeberrimi Ordinis tui Frater, & Generalis Magister, qui omnium virtutum, doctrinarum, disciplinarumque splendore conspicuus non solum Pontificiam Nostram, sed cunctorum etiam Ordinum hujus Almæ Urbis Nostræ gratiam benevolentiamque sibi conciliavit. Tuum igitur erit, Dilecte Fili, ut ipsas litteras Nostras tuto quantocius ad ejusdem Provinciæ Religiosos Viros perferri satagas, & adnitaris. Nos interim tibi Apostolicam Benedictionem peramanter impertimur.

Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem sub Annulo Piscatoris die II. Decembris MDCCLII. Pontificatus Nostri anno decimotertio.

Cajetanus Amatus.

Dilectis Filiis Priori Provinciali, & ceteris Religiosis Viris Ordinis FF. Prædic. Professoribus Provinciæ Sanctissimi Rosarii nuncupatæ in Insulis Philippinis.

BENEDICTUS PP. XIV.

Dilecti Filii salutem, & Apostolicam Benedictionem.

Uibus potuimus Apostolicæ prædicationis præconiis in Consistorio Nostro secreto cum Venerabilibus Fratribus Nostris S. R. E. Cardinalibus bis habito prosecuti sumus debitas laudes, & res in perennem Catholicæ Fidei confessionem præclare gestas a Venerabilibus Fratribus Antistitibus, & Dilectis Filiis Religiosis Viris Apostolicis Missionariis istius Provinciæ vestræ inclyti Prædicatorum Ordinis Alumnis, qui in excolenda vinea Dei Sabbaoth, atque adducendis ad Jesu Christi ovile hominibus sedentibus in tenebris, & in umbra mortis ambulantibus

tibus adlaborantes majorem caritatem non habuerunt, quam ut ponerent animas suas, quemadmodum reipsa per diversa tormentorum ab inimicis Crucis Christi illatorum genera gloriosam mortem oppetivere. Postquam vero insignem invictissimorum Orthodoxæ Fidei Heroum, quorum nomina in benedictione sunt, memoriam ad majorem militantis Ecclesiæ ædificationem, & decus commendare studuimus, minime omittendum esse existimavimus, nimirum, ut quæ in secretis Consistoriis protuleramus christianæ fortitudinis ad mortem usque certantis encomia, typis etiam impressa, publicique juris facta ad manus omnium Christifidelium pervenirent, qui tam illustria exempla perlegentes, & invicem in Domino gestientes, ad illa imitanda excitarentur. Interim ingenti cum paterni cordis lætitia effusaque exultatione a Dilecto Filio Antonino Bremond laudati Ordinis vestri Fratre, & Generali Magistro paternæ caritati Nostræ propter religiosas virtutes examiamque doctrinam in primis grato, & accepto, deque familia sibi commissa in omnibus, ac præsertim ob litterarios labores optime merito accepimus, quod sane carissimus etiam in Christo Filius Noster Ferdinandus Hispaniarum Rex Catholicus, in cujus ditionibus Provincia vestra in-

Insulis Philippinis sita reperitur, de assiduis Catholicæ Fidei incrementis, gravissimis incommodis, & angustiis, atque gloriosis per indefessos vestræ Provinciæ Missionarios reportatis triumphis plenissime edoctus vobis per regiam suam humanissimam epistolam significaverit perceptam ea propter voluptatem, ac meritas pro singulari zelo vestro egerit gratias. Etsi autem vestra vestrorumque Missionariorum rebus ipsis probata virtus satis declarat vos nec Apostolicis laudibus, nec novis stimulis indigere, quibus ad diviniffimum opus, salutem scilicet animarum, alacrius constantiusque curandum, & urgendum magis magisque incitemini (probe enim scimus vos a supremo Pastorum Principe Jesu Christo, & laudationem, & coronam in cælis repositam præstolari) Nos tamen, qui illius in terris vices plane immerentes gerimus, facere non debemus, quin de commendatissimis facinoribus vobiscum præcipue ex animo gratulemur, & consentanea Apostolicæ Nostræ procurationis officia a vobis ab initio, ac novissime non levem apud veros Catholicæ Ecclesiæ filios christianæ sollicitudinis, zeli, constantiæque commendationem impense quidem efferimus verbis, sed magis apud Omnipotentem Deum precibus obsecrationibusque deferimus, ut qui dives est
in

in misericordia, & cujus laus est nova virtute, & gloria induere ex alto, ipse vobis gratificetur, ipse vos pro meritis collaudet, ipse confirmet, & cumulet cælesti benedictione. Deinde eadem, quæ Christifideles sub Tyrannorum persecutoribus gementes alacres infidelibus occinebant, vobis, Dilecti Filii, in memoriam revocamus: Hæc est victoria nostra, vincimus cum occidimur, evadimus cum obducimur, obtinemus cum expellimur, multiplicamur cum morimur. Hic est habitus victoriæ nostræ, hæc palmata vestis, tali curru triumphamus. Plures efficimur, cum a vobis metimur. Sanguis martyrum est semen christianorum. Nec aliter quam sanguine fundatam esse Christi Ecclesiam confitemur, & sanguine crevisse scimus, & sanguine usque in finem seculorum florentem fore permansuram non dubitamus. Bono itaque animo, Dilecti Filii, vos esse jubemus, certate bonum certamen, nolite amittere confidentiam, & constantiam fidei nostræ, quam prædicandam suscepistis, laborate, sicut hactenus fecistis, usque ad vincula, carceres, & mortem ipsam; ad Christum ducem, & sibi Crucem bajulantem, atque e cælo spectantem, & suppetias ferentem respicite, qui justus Remunerator, & Judex jam pro laboribus præmia

dispensat. Confortamini invicem, & confirmamini; cum patientia præstolantes salutare Dei, ut, cum apparuit Princeps Pastorum, percipiatis immarcescibilem gloriæ coronam. Nos interea, dum bonorum omnium largitorem Deum supplices poscimus, ut vos uberrima cælestium charismatum copia adaugeat, & cumulet, Apostolicam Benedictionem propensæ studiosæque Nostræ ad vobis opportune gratificandum voluntatis testem vobis, Dilecti Filii, peramanter impertimur.

Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem sub Annulo Piscatoris die II. Decembris MDCCLII. Pontificatus Nostri anno decimotertio.

Cajetanus Amatus.

DE

DE PP.

FRANCISCO GILIO
DE FEDERICH

ET

MATTHÆO ALONSO
LEZINIANA

ORD. PRÆDIC.

In Tunquino pro Religione Christiana gladio percussis

COMMENTARIUS.

DE
FRANCISCO GILIO
DE FEDERICH
ET
MATTHÆO ALONSO
LEZINIANA
MARTYRIBUS
COMMENTARIUS.

I. Unquinum ab Sinis, quarum olim provincia fuisse fertur, ad Oceanum spectat inter septemtriones, & orientem solem; attingit a meridie Cochinchinam, contineturque ab occasu finibus Laorum, & Bramarum. Cum seculo superiore Episcopi, qui missi a Ponti- *De Dominicanorum in Tunquinum adventu.*

tifice Maximo in id regnum, amplificandæ rei christianæ caussa fuerant; inquirendo de institutione vitæ, moribusque Dominicanorum Philippinensium didicissent, adductique in eam spem essent, ut, his sociis, magnum se itinerum, laborumque fructum laturos arbitrarentur; anno MDCLXXIV. litteras ad Præfectum ejus provinciæ scripserunt, quibus orabant, ut iis Prædicatoribus, quorum operam utiliorem prospiceret futuram, facultatem in Tunquinum navigandi daret. His permoti litteris, etsi magistratus, qui rem in Philippinis insulis publicam administrabant, committendum non putarent, ut quisquam nostrum in eas regiones proficisceretur; nihilo secius Johannes Sanctacrucius, & Johannes Arjona, Præfecti voluntate, Manila, quæ urbs est princeps Philippinarum, discedunt, cumque forti animo itineris incommoda, injuriasque ab Navarcho inlatas, qui eos durius habuerat, atque in vincula conjecerat, tulissent, an. MDCLXXVI. nonis quinctilibus portum capiunt. Inde progressi, in eam regni partem, quæ ipsis attributa fuerat, contendunt. Quo cum pervenissent, annumque jam in docendis Tunquinensibus consumsissent, ob rem strenue, præclareque gestam, obtinuerunt, ut iis in locis, quæ opportuna ad continendos in fide christianos essent, stabiles

biles Prædicatoribus sedes constituerentur. His de rebus fama ad Philippinenses perlatata, P. Dionysius Moralesius, qui summo religionis studio flagrabat, Præfecti provinciæ jussu, Manila solvit, ac secunda usus tempestate ad socios proficiscitur. Eo cum venisset, quantoque usui incolis sua esset opera futura, cognosset, quidvis esse satius perpeti statuit, quam ut ab se ullum tempus intermitti, quin eos ad christiana sacra alliceret, pateretur. Communi consilio junctis opibus, ut alter alteri auxilio esse posset tam excellens fortissimorum hominum in adversis rebus sustinendis virtus, tantaque in istituendis Tunquinensibus diligentia fuit, ut crebris significationibus, quam gratus eorum labor divino numini esset, perspicerent, continenterque in sententia confirmarentur. Sed anno MDCLXXX. cum Arjona, & Moralesius Hieni, qui portus est Tunquinensium, agerent, subita in christianos ab ethnicis commota tempestas fuit. Nostri quamquam liberam sibi e portu excedendi, periculique fugiendi potestatem esse vident, tamen hortantibus Episcopis, ut manerent, parendum existimant. Qua re per indicem cognita, hostes repente in eos impetum faciunt, interceptisque vestibus, vasisque sacris, quæ ad rem divinam faciundam spectarent, ambos comprehendunt, ac ver-

verberibus cæsos, postque in vincula conjectos, Batavis demum, inde ut abducant, transdunt. Batavi, quibus perpetuæ sunt cum catholicis controversiæ de religione, oppotunitatem sæviendi in sacerdotes orthodoxos secuti, utrumque navi imponunt, utque cœperant, tam longo itinere conviciis insectari, quamque possunt acerbissime cruciare pergunt. Jam unus in Tunquino Sanctacrucius manserat. Is, captis sociis, etsi vix quidquam ab solo in regione præsertim, quæ tam late pateret, perfici, seque ab ethnicis quæri, remque esse in angusto, vidit; tamen id sibi magnopere contendendum judicavit, ut iis, qui sibi mortalem eripere conarentur, sempiternam vitam, & felicitatem daret. Hæc cum secum ipse constituisset, processit in mediam hostium ditionem, tantaque animi magnitudine, atque constantia rem christianam curavit, ut opes Ecclesiæ non servaret modo, sed etiam amplificaret. Interea Philippinenses Dominicani, qui plena esse omnia difficultatum intelligebant, quo minus cuiquam suorum iter ingredi, inque eas regiones contendere liceret, despondendum animum non putarunt. Itaque Sanctacrucio anno MDCLXXXI. P. Raymundum Lezzolium, & anno MDCXCII. PP. Antonium Beriainum, & Thomam Garruchateguium subsidio summiserunt. Sed Be-

ria

riainus laboribus fractus, quibus assiduis, gravibusque in Laorum regno perfunctus fuerat, anno MDCXCV. decessit. At his rebus adversis deterreri nostri numquam potuerunt, quin viros illuc e suis doctrina, vitæque innnocentia illustres promulgatum Evangelium mitterent. Cumque hi diligentissime in obeundo munere versarentur, tantam sunt apud Sedem Apostolicam laudem consequuti, ut plures eorum amplissimis sacerdotiis ornati, præfectique incolis fuerint, qui christianam religionem profiterentur. Regnum est omne Tunquinensium in partes divisum duas. Harum una ad orientem, altera ad occidentem solem pertinet. Cum Innocentius XII. P.M. certior esset factus eorum, quæ Dominicani in Tunquino præclare, ac fortiter gessissent, Raymundum Lezzolium, quem propter singularem virtutem maxime celebrari intellexerat, XIII. kal. novembres anno MDCXCVI. Episcopum Olonensem dixit, in eamque partem, quam vergere ad orientem solem ostendimus, cum Vicarii Apostolici dignitate misit. Lezzolio anno MDCCXVI Clemens XI.P.M. Johannem Sanctacrucium Nimeriensem Episcopum appellatum substituit; eique P. Thomam Seltriensem, qui post fuit Antistes Nissenorum renunciatus, adjutorem dedit. Sed omnia Philippinensium Domi-

Dominicanorum in Ecclesiam Tunquinensem merita persequi & instituti operis brevitas impedit, & festinatio, ut ea explicem, quorum caussa hæc esse ante dicenda videbantur.

De institutione vitæ, deque moribus Francisci Gilii Federicii.

II. Igitur his tot exemplis permoti, incensique studio curandæ non suæ modo, sed etiam salutis aliorum Franciscus Gilius, & Matthæus Alonsus Leziniana a Præfecto provinciæ Dominicanorum Philippinensium petierunt, ut sibi in Tunquinum contendere liceret. Sed quoniam de rebus ab his viris duobus fortiter extremo vitæ tempore, præclareque gestis disserendum est, non alienum esse videtur, quo quisque eorum loco natus, quibus moribus præditus, quam ob caussam adductus in eam sententiam fuerit, ut, amicis, patria, parentibus relictis, abeundum sibi in ultimas gentes arbitraretur, proponere. Atque a Giliò exordiendum est. Is Dertosæ in Hispania Tarraconensi anno MDCCII. Antonio Gilio de Federich, & Agnete Sansia honestis parentibus natus, XIX. kal. junuarias baptizatus, annoque post confirmatus chrismatis sacramento fuit. Ubi annum ætatis quinctum, ac decimum complevit, cooptatus in Ordinem Prædicatorum est, statoque deinde tempore Barchinone in Cœnobio S. Catharinæ solemni ritu suam Deo obstringens fidem promisit dicto se

per-

perpetuo audientem, castum, ac pauperem futurum. Cumque sic vitam instituisset, ut non modo bene de ipso sperarent nostri, sed etiam confiderent fore, ut omnium, quæ de virtute illius erat, vinceret opinionem; accidit ut Dominicani viros propagandæ religionis christianæ caussa in Orientalem Indiam vellent mittere. Id ut intellectum Francisco est, nam Gilio id erat nomen, quamquam annos viginti duos natus erat, operamque theologicis disciplinis sibi comparandis dabat, tamen Thomæ Ripollio tum Præfecto provinciæ Aragoniæ, qui post supremo est Ordinis magistratu potitus, significavit, sibi esse in animo in insulas Philippinas Evangelium barbaris gentibus nunciatum ire: itaque petere, ut sibi abeundi faceret potestatem. Ergo, amicis, cognatisque valere jussis, quam celerrime potuit, Gades contendit; indeque solvens anno MDCCXXX. novembri mense Manilam attigit. Ubi Præfectus ei provinciæ experiundo, quam utilis esset Gilii opera christianæ reipublicæ futura, cognovit, eum in Pangasinamum religionem christianam promulgatum misit. Eo cum venisset, ratus fructum se laborum ferre vix posse, nisi loqui Pangasinamice didicisset, in id studium omne initio contulit, utque magnos se brevi progressus fecisse vidit, sese ad instituendos

inco-

incolas convertit. Quod munus incredibili quadam laude biennio fere sustinuit.. Quare qui proximis comitiis præfectus Philippinensibus Domin canis fuit, eum Manilam accersivit, ut ipso scriba provinciæ, ac socio uteretur. Sed cum maximo desiderio amplificandi, propagandique nominis christiani arderet, nihil veritus pericula, in quæ sese aliquando venturum providebat, Præfectum adiit, obsecravitque, ut si fieri ejus voluntate posset, ad Tunquinenses sibi transmittere liceret. Non recusare laborem se, modo, qui inanium deorum superstitionibus tenebantur, sua opera Christo Servatori conciliarentur. Id vero quamquam majorem in modum optaret, tamen quod satius esse parere, quam sibi indulgere, sciret, se non tantum siquid contra Præfectus jussisset, sed etiam siquid consuluisset, tam libenter, quam quod expeteret, facturum. Præfectus virtutem hominis admiratus, morem obsecranti gessit; atque, ubi tempus monuisset, facultatem discedendi fecit. Quæ res quam grata Francisco fuerit, perfacile est existimare. Igitur cumprimum potuit, navim conscendit, nactusque opportunum ad navigandum tempus, ad diem v. kal sept in Tunquinum anno MDCCXXXV. pervenit. Qua in regione ut de moribus gentis cognovit, intellexitque, magnas inesse

Tun-

Tunquinensium animis ad colendam virtutem opportunitates, prius sibi linguam addiscendam, propterea quod rem secus tam prosperos successus habere posse, quam ipse vellet, diffideret, tum populi saluti consulendum existimavit. Sed cum continere diutius se, quo minus cum incolis de religione ageret, nequivisset, quod graviter, acerbeque ferret, eos tanta in rerum divinarum ignoratione versari, ubi se mediocrem ejus sermonis facultatem consecutum animadvertit, Givo-Thuyenses, Chan-Dinhenses, & Vu-tienses christianos confirmare, ethnicosque docere, horumque aliquibus ad Christum adductis, rem orthodoxorum publicam augere cœpit. Agri sunt Givo-Thuyensis, Chan-Dinhensis, Vu-tiensisque in ea regni provincia, quæ ad meridiem pertinet. In his quadraginta sunt fere christianorum cœtus, quorum Dominicani, quibus sunt attributi, curam gerunt. Horum cœtuum commodis ita Gilius prospiciebat, ut non modo nulli labori parcere, sed etiam noctes ipsas in re divina, sacrisque peragendis distribuendisque consumere soleret. Quibus in rebus perficiendis singularis hominis virtus, atque animi magnitudo fuit. Nam, etsi, cum flumina transiret, pedesve iter ageret, iisve in locis versaretur, in quibus perpauci chri-

ſtiani eſſent, periculum erat, ne in hoſtium veniret poteſtatem, demittendum nihilo ſecius animum non putabat. Ac ſi ſæpe evenit ut ſibi ab inimicis inſtructas eſſe inſidias intelligeret, magnoque incommodo accepto, fugam caperet, tamen quidvis pati ſatius duxit, quam ullam intermiſſionem officii facere, quod unius veri Dei cauſſa ſuſcepiſſet.

De Matthæo Alonſo Leziniana, ejuſque inſtitutione vitæ.

III. Iiſdem fere laboribus perfunctum, iiſdemque virtutibus ornatum fuiſſe Matthæum Alonſum Lezinianam conſtat. Is Navæ Regis, quod eſt Lugduni Hiſpanienſis regni oppidum, honeſto loco natus, cum ea eſſet ætate, qua dijudicare per ſe ipſe poſſet quæ ſibi vitæ inſtitutio aptior ad ſequendum eſſet; ad Præfectum cœnobio Segovienſium Dominicanorum acceſſit, ab eoque petiit, ut ſeſe in Ordinem Prædicatorum cooptare vellet. Præfectus, qui ita ut fit, ubi aliquis noſtrum inſtitutum profiteri cupit, de moribus adoleſcentis quæſiverat, cumprimum quantum ingenio, virtuteque valeret, cognoſſet, concedendum, quod ille poſceret, exiſtimavit, annoque poſt fecit, ut ſolemni ritu ſuam Deo obligaret fidem, ſeque, dum vixiſſet, iis, qui præeſſent, morigerum, pudicum, perque virtutem paûperem futurum promitteret. Cumque ſic promiſſa impleſſet, ut proſpicere jam poſ-

possent sui summæ illum & gloriæ Ordini Prædicatorum, & Christianæ reipublicæ utilitati fore, permotus vehementi quodam studio latius disseminandæ religionis Præfectum provinciæ Castellæ, cui Segovienses Dominicani parent, oravit, ut sibi in Philippinas insulas navigandi facultatem daret. Ea re a Præfecto permissa maturavit iter, Manilamque anno MDCCXXX. petiit. Inde ab eo, qui Philippinensium Dominicanorum provinciam obtinebat, in Tunquinum Evangelium promulgatum missus, multis laboribus, difficultatibusque superatis, quibus in eodem itinere magnis est conflictatus, XIV. kal. febr an. MDCCXXXII. cum P. Petro Martyre Ponsgravio, qui post in eo regno Pro-Præfecti provinciæ partes egit, in adsignatum sibi locum pervenit. Septimo mense post, quam est in Tunquinum ingressus, is vero mensis quinctilis fuit, Givo-Thuyenses christiani, qui ejus provinciæ, quæ ad meridiem vergit, partem incolunt, institutoribusque utuntur Dominicanis, ab Thaytincho sacrificulo viro improbo, nostrorumque hominum capitali hoste apud judicem accusantur. Nam huic, qui ex ea civitate esset, quæ non longe a vicis distaret christianorum, explorati frequentes ad eos itus, ac reditus Europæorum erant. Judex, ne spatium nostris eva-

dendi, resque suas alio supportandi detur, tribunum evocat. Huic mandat, ut onerarias naves paret, iisque quam maximum potest numerum militum imponat, quidque deinceps fieri velit, ostendit. Tribunus, quod jussus est, facit, noctuque solvens, christianos inopinantes oppressurus, in eorum vicos contendit. Nihil tale cogitantibus nostris Tru linea, Luethuga, Ke-Buea, & Tru Pea vici repente obsidentur. Prima luce, qui Trulineam milites venerant, Thaytincho indice usi, in ædes, in quas divertere Dominicani consuescebant, irrumpunt; easque, inventis latebris, in quibus illi sacram supellectilem, resque suas ceteras occultarant, diripiunt, indeque ac illac circumcursantes, vicum depopulantur. Idem fere qui sunt in proxima loca missi milites fecerunt. Interea Dominicani, qui fuga sibi salutem petierant, amissis rebus omnibus, maximis incommodis premebantur. Quo tempore Matthæus, cum locum nullum, in quo satis tuto consisteret, haberet, incertis sedibus vagari, ac modo sese in naves, modo in ædes christianorum, quæ longe a vicis, de quibus est demonstratum, distarent, abdere cogebatur. Quod vitæ genus cum per plures menses duxisset, dici vix potest quantum detrimenti acceperit. Sed his tam adversis rebus absterreri non potuit, quin lin-

linguam Tunquinensium summo studio addiscere conaretur. Nam qui eo sese contulerat, ut mortalibus commodo, salutique esset, intelligebatque parum in hoc genere proficere quemquam posse, qui sermone incolarum non uteretur, nihil laboris, diligentiæque prætermittendum judicabat, quod conferre videretur ad comparandam ejus linguæ scientiam. Itaque ubi loqui Tunquinice ita, ut facile ab incolis intelligeretur, cœpit, curam suscepit christianorum, qui superiorem ejus provinciæ, quæ ad meridiem vergit, partem incolunt. His, post annos aliquot, Præfecti jussu, qui illius opera uti ad recte instituendos christianos, qui inferiorem ejusdem provinciæ partem occupassent, statuerat, relictis, ad Giao-Thuyenses, Bu-Tienses, Chan Dinhensesque descendit; quibus cum diu exemplo, studio, diligentia profuisset, in Phu-Taiensem, eique proximas Toparchias Christi nomen, religionemque latius propagatum profectus est. Inde ad Nam-Chanenses, Dai Lenses, aliosque Luc-Phuyensibus vicinos christianos, ut Præfecto jubenti obtemperaret, migravit, atque apud eos ad diem usque, qua in potestatem venit ethnicorum, permansit. Quamobrem etsi imbecillus, tenuique valetudine erat, tamen quod incredibili studio curandæ salutis animorum incenderetur,

decennium in Apostolico munere obeundo ita consumsit, ut, peragratis locis omnibus, in quibus christiani commendati fidei Dominicanorum erant, non modo synaxes ad multam noctem produceret, suosque, quibus poterat, rebus juvaret, sed etiam ubi se religionis, caritatisque erga homines caussa aut perpeti quidpiam, aut ne cogitantem quidem in vitæ periculum venisse videbat, magnopere lætaretur. Ac sæpe sese, cum navigaret, aut pedibus iter ageret, aut domi rem sacram administraret, in id discrimen deductum vidit. Ex quo ægre, magnoque interdum accepto incommodo, liberatus, tantum aberat, ut animo dejiceretur, ut majores spiritus ad rem studiosius gerendam sumeret. *Catechistas*, hoc est institutores christianæ plebis, quibus propter peritiam linguæ Tunquinensibus uti Prædicatores consueverunt, in religionis doctrina versatos præ ceteris esse volebat, quam ob caussam non modo iis quotidiano sermone erudiendis operam diligentem dabat, sed etiam coëmptis suo impendio libris, ut legendo ipsi per se quidnam esset credendum cognoscerent, curabat. Intelligebat enim, si plane, perfecteque, ut eorum postulabat institutum, explorata præcipua doctrinæ christianæ capita haberent, faciliorem sibi *sacramentorum* administrationem futuram. Quibus ex rebus

bus maximæ utilitates in Tunquinenſem Eccleſiam manarunt. Diuturnis præterea precibus colere divinum numen, ſibique propitium reddere ſtudebat. Deiparam Virginem ſingulari ſecundum Deum veneratione proſequebatur; cui rem gratam facturus id precum genus, quod *Roſarium* dicimus, adhibebat. Magno item in quoſque homines amore ferebatur. Siquorum rem eſſe afflictam familiarem cognorat, eorum, quibus poterat largitionibus, inopiam levabat. Comiter quoſque, benigneque non alloqui modo, ſed etiam excipere conſueverat. Quin etiam tam demiſſe, tamque de ſe humiliter ſentiebat, ut omnibus ſeſe deteriorem eſſe arbitraretur, & ſiquid feciſſet, quod alteri minus placuiſſe exiſtimaret, eum cumprimum poſſet, adiret, ſibique ut ignoſceret, obſecraret. Quæ hominis virtutes tam erant conſpicuæ, ut non Dominicanis ſolum, ſed etiam aliis compertæ, cognitæque eſſent. Hilarius ab Jeſu Auguſtinianus Coricenſis Epiſcopus, Apoſtolicuſque in Tunquino Vicarius earum teſtem fuiſſe oculatum ſcribit.

Franciſcus Gilius in ethnicorũ poteſtatem venit, deque eo liberãdo Chriſtiani fruſtra laborant. Itaque ad regẽ

IV. Cum ita inſtituti, comparatique animis Leziniana, Giliuſque eſsent, operamque augendæ, confirmandæque Tunquinenſi Eccleſiæ diligentem darent, Gilius, qui Luc-Thuyenſes creditos curæ Dominicanorum noſtris eſſe ſacris ini-

deducitur, & in morbum gravissimum incidit.

initiatos cognorat, a quibus propterea nihil mali esse metuendum arbitrabatur, Luc-Thuyum contendit. Ibi cum aliquamdiu degisset, an. MDCCXXXVII. III. non. sextiles, quo die propter continuationem imbrium, vimque vehementem ventorum ne suspicari quidem poterat se in hostium potestatem venturum, cum summo mane rem divinam fecisset, nunciatum ipsi ab amicis fuit magnam ethnicorum multitudinem noctu in oppidum venisse, duceque sacrificulo Thaytincho obsedisse domum, nequa spes evadendi, fugaque salutem petendi esset. Id ubi Gilius intellexit, S. Josepho, quem magnopere venerabatur, se, remque christianorum publicam commendavit, moxque nullo trepidationis signo dato, impavide apertis cubiculi foribus, sese in deditionem hostibus permisit. Igitur milites continuo in eum impetum fecerunt, captumque, ligatis retro ad tergum manibus, ad proximam fluminis ripam adduxerunt, jusseruntque, ut navim, quam ejus caussa parassent, conscenderet. Venerat una Thaytinchus, de quo supra demonstratum est, quem etsi ante Gilius numquam viderat, tamen ut conspexit, eum esse judicavit, quem nostri hostem esse acerrimum christianorum ferrent. Interea cum Franciscum ethnici in navim inductum arctius constringi, custodirique cu-

curaſſent, virum unum, mulieresque christianas duas comprehenſas, vinctasque eodem deduxerant. Noſter, qui aliorum neminem quidquam adverſi perferre pateretur, ſacrificulum obſecravit, quoniam ſatis ipſe eſſet, de quo ethnici ſupplicium ſumerent, ceteros ut liberos abire ſineret. Thaytinchus, qui capto Franciſco, magni ſe quidquam conſecutum exiſtimabat, facile, quod Gilius petebat, conceſſit. Eodem fere tempore milites Franciſci domum, proximasque ædes christianorum diripuerunt. Poſt cum inde ſolviſſent, quæſitum ex noſtro fuit, ſibi ne quidquam metueret. Ille, qui non modo Chriſti cauſſa omnia perpeti haud ægre ferret, ſed etiam cuperet, non quæ ſibi, ſed quæ christianis Tunquinenſibus impenderent, damna ſeſe metuere reſpondit. Erat Thaytincho in animo non ad regem, ita ut leges Tunquinenſium poſtulant, Gilium ducere, ſed domi detinere, propterea quod extorquere ſeſe ab noſtris auri copiam poſſe confideret. Itaque, ut eum in ſuas ædes adduci fecit, chriſtianis ſignificavit, ſi ſalvum habere Gilium vellent, auri ſummam, quam ipſe imperaſſet, darent. Negarunt noſtri tantas ſibi eſſe opes, quibus avaritiæ ſacrificuli ſatisfacerent. Optare quidem ſe, ut ſibi, quem Patris loco haberent, reſtitueretur. Quare ſi ea mediocri, quam ipſi of-

offerrent, pecunia contentus Thaytinchus esset, curaturos se, eidem ut continuo numeraretur. Sin minus, hoc se miserabiliores esse, quod propter facultatum, reique familiaris inopiam consequi, quod cuperent, non possent. Cum ne his quidem pollicitationibus quidquam profecissent, artibus primum, tum vi hominem liberare constituerunt. Sed experiundo cognorunt industriam, artes, vimque ipsam adversus hostem & potentem, & cautum, nihil valere. Itaque communi christianorum sententia delecti fuerunt, qui Pro-Præfectum provinciæ virum ethnicum adirent, eique significarent, quæ ab Thaytincho gesta adversus Gilium improbe fuissent. Quum hi, quod sibi mandatum fuerat, fecissent, promisissentque, si restitutus ipsis Franciscus esset, sese illi certam pecuniæ summam daturos, Pro-Præfectus cum armato milite in domum sacrificuli, resistentibus licet ethnicis, irrupit, captumque Gilium navi imponi, atque in suas ædes deferri imperavit. Servus erat Thaytincho perversissimis moribus, qui ita, ut herus, nostris rebus adversabatur. Is ut quid noster responsurus esset, si ex eo judices de rebus quibusdam quæsissent, cognosceret, & ad herum ita, ut convenerat, referret, habere se aliquando ab Senatu ad Gilium mandata simulavit. Hunc item Pro-Præfectus capi,

pi, inque carcerem contrudi jussit, quasi nostri adjutor, auctorque turbarum esset. Ubi Gilius magnum numerum christianorum eo quasi ad spectaculum concurrisse vidit, opera id esse illorum factum existimavit, ut sibi libertas ad suos redeundi daretur. Interea sacrificulus, qui spe quidquam a nostris extorquendi exciderat, cum vehementer sibi metuere cœpisset, ne reus, quod leges patrias violasset, ageretur, rerum omnium, ut acciderant, certiorem summum magistratum fecit, ac non Luc-Thuyenses, finitimosque christianos solum, sed etiam Pro-Præfectum provinciæ accusavit, quasi vi illata, abstulisset lucri caussa hominem, quem ipse regi transdere constituerat. Pro-Præfectus, quamvis ante nostris promiserat acturum sese, ut ad eos Gilius liber proficisceretur, his tamen rebus perterrefactus non modo promissis standum non putavit, verum etiam navi impositum Gilium ad regem detulit, reumque sacrificulum egit, ac si christianis partibus studeret, & Franciscum aluisset domi. Eo in itinere, quod ad dies omnino decem productum fuit, cum Gilius febri conflictaretur, vixque propter æstum quidquam gustaret, commovit in se uxorum, concubinarumque Pro Præfecti misericordiam. Hæ suscepta hominis cura, ex ipso ante, quod sibi afferri obsonium vel-

vellet, quærebant. Itaque prandium, ut ille se velle dixerat, parabant. Nihilo secius cum plus cibi sumere, quam prius consuesset, nequiret, tum aucta febris sic est, ut interdum sensu rerum destitueretur. Hæc ille incommoda tanta constantia, alacritateque animi ferebat, ut post ad amicos scriberet incidisse in eum morbum divina voluntate sese, ut nonnihil perpetiretur, propterea quod adversis rebus, quibus pressus hactenus fuerat, ne perturbatus quidem fuisset.

Gilius febri, & stomacho vehementer laborans custodibus carcerum transditur, ut in vincula conjiciatur.

V. Jam dimotus vi febris a sensu Gilii animus erat cum ethnici ad principem regni urbem navim appulerunt. Hoc statu cum esset, jussu magistratus transditus custodibus carceris est, quo nullum esse diriorem apud Tunquinenses ferunt. Custodes cum ita vexari, urgerique hominem vidissent, ut brevi interiturum arbitrarentur, conjiciendum in vincula non putarunt. Itaque in atrio, sub excubitorum lecto, nuda humo stratum reliquerunt. Quo in loco post etiam, quam est ipsi usus sensuum restitutus, ut sine stragulo jaceret, quamdiu apud eos mansit, compulerunt. Interea Gilius vehementer stomacho laborabat, omnique fere cibo sese abstinere cogebatur. Quare quidquid illi cibariorum a secunda præfecti carcerum uxore parabatur, id ille pene totum Thaytinchi famulo, qui, ut supra demonstratum

tum

tum est, quasi suam Gilio operam locasset, a Pro-Præfecto provinciæ ad Regem adductus, iisdem custodiis asservabatur, libenter dabat. Sed is famulus eodem, quo in carcerem detrusus est, anno subito morbo correptus periit.

VI. Paucis post diebus, quam Gilius in magistratus potestatem venit, qui præfectus iis carceribus erat, in quibus fortissimi viri e Societate Jesu, qui anno eodem MDCCXXXVII. religionis christianæ caussa gladio percussi fuerant, constitissent, a senatu petiit, ut Franciscum quoque apud se collocari in custodia juberet. Usu namque temporum superiorum compererat, quantum inde lucri facturus esset. Nam christiani, modo alloqui suum institutorem, ac magistrum possent, libenter numerare custodi pecuniam consueverant. Qua re intellecta prioris carceris custodes, cum is præfectus cautionem, conscriptionemque de erepto inde Gilio faceret, ne sine lucro vexasse hominem viderentur, detractis vestibus, quibus erat indutus, pene nudum præfecto in custodiam tradiderunt. Eductum milites ad arboris, quæ prope aberat, umbram deducunt. Rei novitate permoti viri, adolescentulique, eo spectandi caussa concurrunt. Qui crucem magno apud nos in honore haberi, colique noverant, rati se molestiores homini futuros, arundines capiunt,

Ethnici exiguas cruces efficiunt, easque pedibus proterũt. Has Gilius dissolvit: mox in catenas conjicitur.

piunt, indeque cultro abscissis partibus, cruces efficiunt, quas in terram projectas pedibus proterunt. Noster, qui derideri se, contemnique non modo patiebatur, sed etiam gaudebat, ubi salutis generis humani signum ab hostibus conculcari animadvertit, angi vehementer animo, dolereque cœpit, secumque cogitans circumspexit, ullam ne reperire posset sacrilegos a maleficio deterrendi viam. Cum nulla reperiretur, suæ erga Christum Servatorem pietati satisfacturus, optimum factu esse judicavit, si cruces colligeret, easque veneratus dissolveret. Id ubi aliquandiu non sine magno suo incommodo, & labore fecit, gravi namque ægritudine corporis tenebatur, a satellitibus duobus in præsidis ædes, quæ prope ab altero carcere distabant, transfertur, humique, propterea quod alienatus a sensibus esset, deponitur. Post quam ethnici uti rursum hominem sensuum facultate intellexerunt, inde ereptum in carcerem adducunt, & in catenas conjiciunt His ille catenis ad diem usque, quo martyrium obiit, vinctus fuit.

Gilius summa ægritudine oppressus a Tunquinensi sacerdote pœnitentiæ Sacramento expiatur: paulloque post cōvalescit.

VII. Cum æger in carcere sine ulla medicorum ope maneret, essentque permulti, qui ob diuturnitatem morbi brevi decessurum arbitrarentur, misertus viri Vincentius Ngagius Tunquinensis sacerdos, custodes convenit. Is cum myste-

ſteriorum chriſtianæ religionis virtute humanis animis medicinam faceret, rogavit, ut ſi fieri eorum voluntate poſſet, ſibi, qui medicus eſſet, ingredi curatum Gilium liceret. Ea re impetrata, ad ægrum continuo introivit, atque, ut ex eo, ſiquid umquam peccaſſet, cognovit, eumdem *Sacramento pœnitentiæ* expiavit ritu catholicorum. Vix dies pauci interceſſerant, cum inſperato, ſola mutatione aquæ, febris deceſſit, Gilioque ita ſunt reſtitutæ vires, ut deinceps optime valeret.

VIII. Chriſtiani, cum primum conjectum in vincula Gilium accepiſſent, viginti nummos argenti cuſtodibus dederunt, ut ſævos, pecuniæque cupidos homines delinirent, eoque adducerent, ut curaturos ſe, ne quiſquam illi moleſtus eſſet, neve iis, qui cibum afferrent, in in carcerem aditum clauderent, pollicerentur. Sed hi, pecunia diſſipata, promiſſis minime ſteterunt. Itaque virum ſæpe injuriis, contumeliiſque inſectari, crebriſque incommodis premere, ut eum, quod poſcerent, argentum a chriſtianis poſtulare cogerent: Quod ſi quandoque ſe petiturum negabat, nequis chriſtianorum ad ipſum adiret, neque cibum importaret, impediebant. Quare mulier chriſtiana, quæ illius initio curam ſuſceperat, ut quæ cognita præfecto cuſtodum eſſet,

Mulieres duæ Gilii curam gerunt eumque e carceribus in ſuas ædes recipiũt, atque ad eum tuto chriſtiani adeunt.

ſet, verita ne, quod ipſi minabantur, infortunium ferre miſera cogeretur, incœptis deſiſtendum exiſtimavit, poſtque menſem anum deditam olim ſuperſtitionibus deorum, quæ in ædibus adjunctis carceri habitabat, majorem in modum obſecravit, ut id ſibi negotium ſumeret. Erat enim chriſtianæ mulieri exploratum, anum ipſam victum viris illis quatuor e Societate Jesu, de quibus antea diximus, miniſtraſſe, inductamque crebris eorum cohortationibus fuiſſe, ut chriſtianam ſe aliquando fore promitteret; ſed nondum initiari myſteriis noſtris potuiſſe, quod magiſtri, qui eam plene de religionis decretis docerent, defuiſſent. Quamobrem ſperabat, illius operam, quæ irrideri ſeſe, quod noſtris partibus ſtuderet, contemnique ab altera anu, quæ ſimulacris cultum adhibebat, unaque erat continenter domi, æquo animo pateretur, Gilio maxime utilem futuram. Atque rei quidem exitus ſecundior, quam chriſtiana mulier providiſſet, fuit. Non enim ea tantum, quæ nobis aſſentiebatur, ſed anus etiam ſuperſtitioſa Gilii curam ſuſcepit, atque a præfecto carcerum aliquanto poſt tempore impetravit, ut Franciſco in ipſarum ædes veniendi, ibique aliquamdiu conſiſtendi poteſtas eſſet. Id vero percommode accidiſſe chriſtianis videbatur, propterea quod tutos, facileſque ad Gilium adi-

aditus haberent. Nam ante, etsi visere hominem, atque alloqui in carcere poterant, metuebant tamen, ne, si una diu, ac libere egissent, in fortunarum, vitæque periculum venirent.

Gilius quid magistratibus interrogantibus respondendum sit secum deliberat: christianorumque rationem imprimis esse habendam statuit.

IX. Interea cum Gilius in judicium vocaretur, prospiceretque fore, ut ex se judices de Thaytincho sacrificulo (quem a Pro-Præfecto provinciæ, quæ ad meridiem vergit, ac si fautor, adjutorque christianorum esset, & Gilium occultasset domi, apud senatum fuisse accusatum, reumque actum, ostendimus) quærerent, secum ipse cogitare, deliberareque cœpit, quibus responsis interrogantibus satisfaceret. Verebatur enim, ne, si Luc-Thuy captum a sacrificulo se fuisse diceret, detrimento christianis esset; sin autem a Pro-Præfecto in Thaytinchi ædibus repertum, is sacrificulus infortunium infelix ferret. At grave utrumque videbatur, propterea quod neque amicis, præsertim quos ipse instituisset, vehementerque diligeret, nocendum, neque inimico par pari referendum sciret. Veniebat illi in mentem perspicue palam esse, quod comprehensus ipse Luc-Thuy, quod navi impositus, quod vinctus insidiis Thaytinchi esset. Sed cum animadverteret nihil horum sacrificulo prodesse in judicio posse, quod omnes Pro-Præfecti caussam tuerentur, constaretque neminem, qui

contra christianos testimonium diceret, futurum, quo primum in loco captus fuisset, enunciandum non arbitrabatur. Contra nonnullæ res hominem hortabantur, quare se a Pro-Præfecto in sacrificuli domo inventum fuisse confirmaret. Nam confessus id quidem Thaytinchus erat. Quapropter, quod is detrimentum cepisset, hoc non esse vitio tribuendum sibi, qui nulla sua culpa in judicium accessisset, prospiceretque, si de rebus, quæ sibi ante acciderant, locutus esset, magnum se damnum christianis Luc-thuyensibus allaturum. Succurrebat præterea ludi a se eam disceptationem tacendo posse. Non enim quæsituros de religione judices, pro qua sibi non modo publice respondere, sed etiam vitam profundere certum esset. Hæc diu secum cogitanti commodissimum visum est, captum se a Pro-Præfecto in ædibus Thaytinchi dicere, non quo huic succensendum, sed quo christianis consulendum existimaret. Nam cum imperatum ei a Pro-Præfecto provinciæ Tunquinensium Dominicanorum esset, ut commentarios rerum a se gestarum conficeret, de Thaytincho in hanc sententiam scripsit. Displicere vehementer sibi detrimenta, quæ illius hominis improbitate christiani caperent; sed cum manicas, compedes, carceresque, in quos se conjectum videbat, contemplaretur,

extorqueri a se non posse, quin plurimum ei se debere confiteretur. Itaque, si quidem suppeterent, nummos se ipsi fuisse argenteos philippeos tria millia numeraturum.

X. Cum ventum in prætorium esset, viri, puerique Gilium circumsistunt, ligna que ita, ut supra demonstratum est, in crucis figuram componunt, quæ ubi conculcarunt, ei ante pedes projiciunt. His magno cum labore collectis, solutisque crucibus, ad senatum ingredi cogitur. Erant in judicio Thaytinchus, Luc-Thuyensesque christiani tres de loco, ubi captus Europæus fuerat, disceptantes. Quæritur ex Gilio, ecquis horum ipsum recepisset domum. Is christianos digito demonstrans id, quod verum erat, testatus, apud hos umquam se divertisse negat. Tum sacrificulum indicans, cum hoc, inquit, mansi aliquamdiu domi. Hac re intellecta judex, qui propensior in nostros erat, Thaytinchum, christianosque dimittit, Gilium retinet. Scribæ, ut attendat, quæquæ dicantur, in tabulas referat, jubet. Inde nostrum, quo ex regno sit, quo tempore in Tunquinum pervenerit, in quem primum hominem adventans inciderit, rogat. Monet, ut de locis, in quibus fuisset, ex quo tempore in id regnum venit, confiteatur, quo die, quibus in ædibus, a quo tandem viro captus, adductusque in judicium

Gilius in judicium adductus, interrogatusque de singulis rebus respondet.

dicium fuerit, exponat. Ne se celet, quamdiu ea in domo manserit, quid rerum ibidem gesserit, & an cuiquam explicarit christianorum legem. Ad hæc Gilius breviter respondit. Ortum esse in Hispania se, biennio ante, quam adductus in judicium fuisset, pervenisse in Tunquinensium ditionem. Nomen se viri, in quem primum adveniens incurisset, memoria non tenere. Nam de locis quod judex percuntaretur, sciret, nullas sibi stabiles in eo regno sedes fuisse. Id a se tempus, suique instituti rationem postulavisse, ut modo hac, modo illac incertis locis, ac sedibus vagaretur. Captum se Pro-Præfecti jussu fuisse in sacrificuli Thaytinchi domo, decimo fere post die, quam eo se contulisset. Ne putaret judex, cuiquam iis in ædibus explicatam ab se fuisse christianorum legem. In eas namque se alterius rei caussa venisse. His rebus scriba suo arbitratu perplures alias adversus Thaytinchum adjunxit, inque tabulas retulit. Quibus compertis Gilius moleste tulit, propterea quod nemini invidiam conflari pateretur.

Rursus ad quæstionem ducitur; dimissoque, atque in carceres redeunti pueri cruces proterentes molestiam exhibent.

XI. Postridie ejus diei judex Gilium ad senatum reduci imperavit. Cum is locus, in quo haberi senatus solet, longe ab carcere abesset, ac æstate anni tempore gravissimo tam magni calores essent, vix ut ferri posse viderentur, Gilius-

liusque vehementer ex pedibus laboraret, quod rigore, ac pondere catenarum discissi fuissent die superiore, tanta molestia, tamque acerbo animi sensu afficiebatur, ut non modo non incedere, sed ne insistere quidem posset. Nihilo secius imperata milites fecerunt, abductoque Gilio, cum ad parentum, avorumque regis templum, qua itur ad senatum, venissent, ei, ut pileum honoris caussa deponeret, jusserunt. Sed in eum, qui respondisset, se numquam, quod dicerent, facturum, ob eamque rem, quasi moribus incultus, rusticusque esset, contemneretur, nihil est crudeliter imperatum. Ubi perventum ad senatum est, judices feriis Tunquinensibus fas sibi esse quæstionem instituere negaverunt. Itaque continuo Gilium dimiserunt, militibusque, ut eum in carcerem reducerent, mandarunt. Redeuntem cum milites ad cauponam, quo ingressi bibendi vini caussa fuerant, consistere coëgissent, magna puerorum multitudo circumsistit, factisque crucibus, inque terram projectis, & conculcatis, indignis modis ludificatur. Nam quod ille injuriam salutis generis humani signo fieri videret, vehementi dolore cruciabatur. Itaque, cum memoria, quæ sibi ante evenerant, teneret, ratus, si colligere, venerari, dissolvereque cruces, ita ut fecerat, cœpisset, multitudinem

nullum earum conficiendarum, conculcandarumque finem facturam, convertere aliorsum oculos, remque dissimulare, quasi non cerneret, decrevit. Id ut unus aliquis ex eorum puerorum turba animadvertit, ridens, ludensque occlamitare, salvum esse oportere Gilium, ut qui christianus esse desiisset. Noster, qui ne joco quidem hæc de se dictitari ferret, ludere puerum respondit, adstantesque mendacio fallere conari. Inde, nequis rem aliorsum, atque ipse fecisset, acciperet, inclinare se rursum, crucesque colligere, venerari, atque dissolvere, idque jam lætus, alacrisque facere incœpit, quod se Christi caussa vel a pueris ludibrio haberi cerneret.

Pueri Gilio molesti esse pergunt.

XII. Ad hunc modum, quocumque tandem accessisset, magnus semper populi concursus fiebat, & arundinum partes, festucæque ad crucis figuram a pueris componebantur. Imagines etiam, quæ hominem cruci affixam exhiberent, proferebantur, quæ filo longis arundinibus alligatæ, ita ut a piscatoribus hami solent, illius manibus, pedibusve applicabantur. Quindecim interdum, aut viginti eodem tempor is momento eidem cruces ante pedes projiciebantur, iisque nondum omnibus collectis, solutisque, aliæ conficiebantur, proterebantur, eique in faciem adjiciebantur. Inventi præterea quandoque

que fuerunt, qui cruces in viam, qua eundum ipsi in aliquem locum esset, abjicerent, ut eum, si forte remorari gradum, vel conturbari vidissent, ludificarentur. His turbis, clamoribusque permoti tabernarii, opificesque, ne ad officinas ipsorum accederet, curabant. Prospiciebant enim, quamdiu ibidem constitisset, ob tumultum, qui tum oriri soleret, neminem ad fores, qui merces emeret, venturum. Quod si, qui vinctum ducebant, milites in domum aliquam aut bibendi, aut alius rei gerendæ caussa divertissent, a patrefamilias redarguebantur, propterea quod ausi ad sese ingredi cum eo fuissent, quem ob flagitia esse capitis condemnandum scirent. Quamobrem cum Gilius de se ad Pro-Præfectum Tunquinensium Dominicanorum scriberet, si ea, inquit, virtute valerem, qua Patrem nostrum sanctum Dominicum præstitisse constat, equidem hoc genus ludibriorum, non pacato animo solum, sed etiam alacri tulissem. Sed cum noverim ipse me, fateor aliquando subiratum flabello pueros deterruisse, ne mihi esse molesti pergerent. Hi vero, muscarum instar, quo plus abigebantur, eo importuniores erant.

XIII. Interea, etsi gravissimum Gilio erat, sese non religionis, sed privatæ Thaytinchi controversiæ caussa tam sæpe in

Mulieres Gilio officia præstant; eique ut apud eas cibum su-

mere liceat, impetratur. Gilius ab Episcopo Coricensi administrandorum sacrorum facultatem obtinet: atque ab Cœmanensi Episcopo olea sancta, librumque ritualem accipit.

in judicium vocari, tamen, quod vix quidquam requietis caperet, quod sæpe dimissus, quin audiretur, quod catenis vinctus in carcerem a militibus traheretur, quibus militibus, nisi pecuniam mercedis nomine dedisset, sese vestibus ipsis spoliatum iri providebat, quod denique tot injurias, contumeliasque acciperet, incredibili gaudio cumulabatur. Atque his tot malis, cum eis frequentes itus, reditusque e carcere ad senatum essent, ac summo æstatis tempore calore pene conficeretur, repentinus surarum tumor, quæ plenæ pustularum erant, scabiesque accesserat. Quæ res tantum doloris homini afferebant, ut dies quindecim ne lento quidem gradu incedere valeret. Anus, de quibus supra demonstratum est, quod eum tam gravi morbo conflictari, esseque mortalium neminem viderent, qui laborantem ægritudine levare vellet, illius misericordia commotæ, ut ei esse aliquantum virium restitutum intellexerunt, custodes adeunt, rogantque etiam, atque etiam, ut eidem e carcere exeundi, inque ipsarum ædes veniundi faciant potestatem. Nam sic illis recipiunt; ubi medicamentis curata vulnera pedum essent, eum statim in carcerem rediturum. Ea re a custodibus permissa, facile sibi anus persuaserunt, fieri quoque eorum voluntate posse, ut

ad

ad earum domum Gilio prandendi, cœnandique etiam caussa accedere liceret. Igitur opportunitatem temporis secutæ rem obtinent. Cum omnia sibi accidisse secunda perspicerent, sperarentque fore, ut precibus, muneribusque adducti custodes diem totum domi ab Gilio duci paterentur, quod quidem nossent christianis, qui una manere, & colloqui cuperent, non gratum modo, sed jucundum etiam futurum, non ante conatu desistendum arbitrantur, quam ad suam voluntatem custodes flectant. His ita, ut providerant, superatis, atque in suam sententiam inductis, hospitio mulieres virum recipiunt. Qua re intellecta, christiani frequentes ad eum concurrere cœperunt. In his sacerdotes quidam Tunquinenses erant, quibus, siquid umquam peccarat, dixit, ab eisque petiit, ut sibi, Dei nomine, cujus essent ministri, veniam dare ne gravarentur. Interea litteras ad Coricensem Episcopum in hanc sententiam scripsit. Quoniam non minus id ipse contenderet, ac laboraret, ne, qui nostram religionem profitebantur, quidquam detrimenti caperent, quam ut ethnici Christo Servatori conciliarentur; petere quidem se, ut sibi eos, qui sacrorum caussa venissent, mysteriis initiandi, supplicesque expiandi jus esset. Erat tunc Coricensis Præsul

Vi-

Visitator, ut vocant, provinciæ, quæ ad occidentem solem spectat, qua in provincia urbs est regia Tunquinensium. Is, consilio Gilii probato, facultatem ei agendi, quod Parœco liceret, dedit. Quo tempore impetratum ab Episcopo Ceomanensi, qui provinciam *Pro-Vicarii* nomine regebat, fuit, ut ei quam celerrime posset, olea sancta, librumque *ritualem* mitteret. Sed eo anno *pœnitentiæ sacramento* nonnullos, baptismo autem vix eidem perpaucos, qui in carcere extremo morbo premebantur, expiare fas fuit.

Gilius a custodibus vexatur; sed numerata pecunia ab his impetrat, ut ad mulierum ædes ire pergat. Mulierum alteram superstitionibus Deorum deditam ad sanitatē convertit. Ea sacris initiata paullo post moritur.

XIV. Anno MDCCXXXVIII. januario mense, anni illius annamitici postrema luna, cum Gilius brevi se gladio percussum iri consideret, legati ab Sinis in metropolim Tunquini venerunt, qui nunciarent, eum, qui principatum in republica obtineret, fuisse ab Imperatore appellatum regem. Judices, qui festos dies ejus rei gratia institutos funestari non oportere existimabant, sumendum alio tempore de reis supplicium duxerunt, quos capitis condemnaverant. Præterea nondum lata in Gilium sententia fuerat, quod Thaytinchus, christianique litigare pergerent, quibus contendentibus, nihil de illius capite statui posse videbatur. Nihilo secius conjectus iterum in vincula, angustiis-

que

que carceris conclusus fuit, propterea quod custodibus statim, quod petierant aurum, non dedisset. Sed cum soluta pecunia eorum avaritiam explevisset, eique liberum permissum esset, ut, si vellet, mulierum, de quibus supra demonstratum est, frequentaret domum, repente exorta est importunæ anus nefaria superstitio, quæ primo annamitici anni die religionibus sese impediri diceret, quin aditum homini ad suas ædes dandum arbitraretur. Nam præsente Gilio neque diis supplicare, neque parentibus, avisque ethnicorum more preces, honoresque adhibere se posse sperabat. Eam enim sæpe hortari Gilius consueverat, ut contemtis numinibus deorum, quorum inani cultu animi contaminarentur, Christum verum Deum, Servatoremque generis humani coleret. At mulier, etsi pergratum sibi esse ajebat, quod ad se Gilius prima luce, antequam ipsa ad mercatum res suas venum proficisceretur, veniret; propterea quod aliquando egressa domo occurrisse eum sibi omnium primum, seque jam ea die magnum, divenditis mercibus, lucrum fecisse, aniliter animadvertisset; tamen nefas esse kalendis, quibus diebus sacrificabat, nostrum quemquam in suas ædes introduci putabat, monentique, ut christianis se daret in disciplinam, respon-

debat

debat jocans, cum rex noſtris legibus paruiſſet, tum ſe chriſtianam continuo futuram. Sed menſe martio, cum ille vehementibus, aſſiduiſque doloribus preſſus eſſet, numerataque pecunia, ab cuſtodibus obtinuiſſet, ut dies, noctesque in anicularum domo commoraretur, mulierque ſuperſtitioſa lubens e ſuo cubiculo diſcedens, lectum ibi laboranti ſterni curaſſet, factum beneficio Dei O. M. eſt, ut ea præmium ſuæ erga Gilium humanitatis caperet, cultumque negligeret deorum. Nam cum in gravem morbum paullo poſt incidiſſet, a quo neque medicamentis levari, neque liberari ſuperſtitionibus, quibus multis implicabatur, potuiſſet, in eam cogitationem venit, ut Gilio, cujus in ſe, mortaleſque ceteros caritatem, ſingularemque virtutem pluribus exemplis, argumentiſque cognitam habebat, obtemperaret. Deliberanti, cum viſa noctu objicerentur, quæ ipſa ab hoſte generis humani immitti judicaret, noſter, cui ſe magnopere commendarat, fuſis ad Deum precibus, opem tulit. Ea ubi placatiſſimam ſibi quietem allatam ſenſit, ſequi ſtatim, quod cepiſſet conſilium, ac ſive infirma, ſive integra valetudine eſſet, chriſtianis ſacris ſeſe adſtringere, decrevit. Itaque orare, atque obſecrare Deum, ſibi ut adeſſet, implorare chri-

ſtiano-

ſtianorum fidem, ne ſe desererent, neve de Religionis decretis docere gravarentur, petere majorem in modum ab Gilio, ut ſalutem animi baptiſmo ſibi impetrare vellet. Sed cum ille diem ex die duceret, rogatuſque ab altera anu, ut flagitanti morigeraretur, nondum ſatis maturuiſſe fructum dixiſſet, ea, ubi quæ de ſe Gilius ſentiret, cognovit, tantum abfuit, ut apud ſociam conquereretur, ut læta, atque alacris reſponderet, ſe, quamquam ad annos mille produxiſſet vitam, nunquam ab religione, quam unam eſſe veram compererat, diſceſſuram. At cum continenter Gilium pulſare, urgereque pergeret, initiata demum myſterio baptiſmi eſt, poſtque menſem imbuta pœnitentiæ, extremæque unctionis ſacris, ita deceſſit, ut conjicere noſtri poſſent, eam eſſe felicitatem, quam cuperet, conſequutam. Anus altera, quam ſtudere jam inde a multo tempore rebus noſtris cœpiſſe diximus, amiſſa ſocia, Gilium convenit, ei, quibus injuriis Chriſti, Gilii ipſius, ceterorumque chriſtianorum cauſſa afflicta ab cuſtodibus fuiſſet, narrat. Rogat, ne ſe tamdiu in Cathecumenis eſſe patiatur. Quamobrem muniat ſibi baptiſmo ad cetera myſteria, atque ad ſempiternam ſalutem viam. Noſter, qui æquum ab ſe peti noverat, mulieri ſatisfecit.

Quæ

Quæ sic deinceps vitam instituit, ut multo alacrius, quam ante consuevisset, injurias, contumeliasque ferret.

Gilius capitis condemnatur. Interea sacris vestibus acceptis, sæpe rem divinam facit, & sacra hominibus ministrat.

XV. Eodem fere tempore Gilius Eucharistia ab Tunquinensi sacerdote munitus, bisque jam ad senatum adductus, dimissusque, quin audiretur, fuit. Post judices Gilium innocentem, atque inauditum rei capitalis, Thaytinchum vero ad elephantorum curam ob receptum Europæum sacerdotem domum, damnarunt. Horum sententias cum alii judices, ad quos sacrificulus appellarat, probassent, eamque in Thaytinchi ipsius filium, quam pater ceperat, pœnam constituissent, Gilius, qui liberum sibi ab custodibus fieri videret morari, dum sibi placuisset, remque divinam facere, si vellet, domi, ad Pro-Præfectum provinciæ Tunquinensium Dominicanorum scripsit, ut vestes ad se sacras, quam celerrime posset, mitteret. Nam antea, quod nondum inter eum, custodesque de pecunia conventum esset, spem omnem e carcere exeundi, quoties sibi visum opportunum esset, abjecerat, nisi statim, quod illi peterent, argentum, cumque peterent, numerasset. Sed pacto pretio (nam præter summam, quam fidei jussori dabat, qui suo periculo Præfecto carcerum suasisset, numquam Gilium fugam arrepturum, custo-

custodibus se argenti nummos duodecim, daturum promiserat), tum demum fas sibi esse existimavit de sacris vestibus cogitare, curareque, ut ad se commodum deferrentur. His partis vestibus, ad diem IV. idus octobr., qui dies dominicus eo anno erat, primum sacrum fecit. Sed impetrare non potuit, ut sibi quaque die idipsum facere liceret. Custodes enim, qui modo cupiditatem explerent suam, pacta, conventaque nihili penderent, sæpe homini, ne in ea pernoctaret domo, interdicebant. Nihilo secius quadringentas hoc ipso anno *confessiones*, ut diximus, audivit, paucosque in carcere, qui brevi interituri videbantur, rituque christianorum expiari peterent, baptismi sacris initiavit.

Custodes, ne Gilius e carceribus educatur, curant, eumque vexant: post, pecunia accepta, ut libere cũ christianis agat, concedunt.

XVI. Postrema annamitici anni luna, qui annus fuit MDCCXXXIX. januario mense, quo tempore apud Tunquinenses rei capitis plecti solent, cautum a custodibus est, ne, cum de ceteris supplicium sumeretur, educere quisquam e carcere Gilium auderet. Nam etsi decretum, ut is etiam necaretur, erat; tamen, quod tertium ab Thaytincho appellatum esset, non ante in eum animadvertendum judices putabant, quam dicta rursum, & cognita caussa fuisset. Ergo cum Gilius summo suo dolore spe potiundi eo anno martyrii dejectus esset,

esset, ad amicos, ut qui de se humiliter, demisseque sentiret, factum sua culpa fuisse scripsit, propterea quod implicatus peccatis, inque Deum ingratus esset, superbeque, rebus tam secundis elatus, viveret, quo minus id boni, quod vehementer optarat, consequeretur. Extremo annamitico anno cum custodes ab eo pecuniam postulassent, qua comparare sibi res possent, quibus ethnici ad sacrificia uterentur, ipseque se eam ob caussam daturum negasset, tam arcte custodiis constrictus, totque contumeliis vexatus fuit, ut ei neque excedendi e carcere, neque respirandi potestas esset. Sed ubi nocentissimi viri nihil ab se agi animadverterunt, finem esse faciundum injuriarum, circumspiciendumque duxerunt, aliamne ullam inire possent, qua argentum ab eo extorquerent, viam. Itaque impendi eam ad usus oportere dixerunt, in quibus nihil esset, quod nefas, minusque honestum videretur. His ut nostri satisfecerunt, permissum Gilio est, ut primis anni diebus quatuor in domo aniculæ maneret, mysteriisque christianorum præsidio mortalibus, ac saluti esset. Inde cum nunciatum fuisset, si duodecim, quos custodibus dabat, quoque mense nummos regales argenteos quatuor addidisset, neminem posthac, qui ipsi negotium exhiberet

beret, futurum, paullum ut ſecum quid ſtatuto eſſet opus cogitavit, cuſtodes adiit, pactaque pecunia impetravit, ut ſibi deinceps, quocumque in loco viſum eſſet, verſari, cumque chriſtianis de ſummis religionis rebus agere liceret.

Gilius in judicium adducitur; deque multis rebus interrogatus, pauca reſpondet; de reliquis rebus nihil ſe umquã dicturũ confirmat. Itaque ei judices cruciatus minantur.

XVII. Interim dies dictionis cauſſæ conſtituitur. XIII. kal. ſextiles judices Gilium ad ſe adduci, ut de loco, in quo captus erat, fateatur, jubent. Jam ille ſecum conſtituerat, ſe ne verbum quidem, ſi de ea re judices quæſiſſent, dicturum. Nam quod anno ſuperiore interrogantibus reſpondiſſet, quodque ſuis reſponſis adjuncta quædam mala fide ab ſcriba fuiſſe intellexiſſet, acerbe tulerat. Cum enim ipſe diſtincte, aperteque affirmaſſet, dies fere decem, hoc ille veterator ſic immutavit, ut annos duos Gilium apud Thaytinchum latuiſſe ſcriberet. Jam in atrium Gilius venerat, cum concurſus eſt iterum puerorum factus, qui cruces, ut ſupra eſt demonſtratum, efficerent, pedibuſque, eo inſpectante, protererent. Qua re animadverſa unus judicum irriſurus hominem, bacillos duos ad figuram crucis compoſuit, eique ante pedes projecit. Sed Gilius acceptam crucem veneratus, ſolvit, ac judici bacillos reſtituit. Qui judex, cum inter Thaytinchum, chriſtianoſque, qui inter ſe contenderent, me-

dium poni Gilium jussisset, tum hunc intuens, ex te, inquit, peto, qui vocere, ubi ante versatus sis, quam in sacrificuli domum venisses, atque unde te illuc contuleris? Eloquere; nam si tacueris, scito te verberibus cædendum. Quid autem impedit, quin explices, quæ enunciaras anno superiore? Atque sic habeto: hoc te esse tacendo consecuturum, ut, qui adsunt, & mendacem te ipsum, & falsam esse, quam colis, religionem, jure arbitrentur. Ad hæc Gilius: est, inquit, mihi Franciscus nomen. Annus est, ex quo in Tunquinensium ditionem perveni, quartus; quorum priores duos in promulganda christianorum lege, reliquos in carcere contrivi. Cetera ne roga: mihi quidem certum est tacere. Nam, si de religione percuntere, intelliges, non esse in vitio hominem, qui se christianum profiteatur. Quod si de loco, ubi captus, vinctusque fueram, dixi anno superiore, de susceptis etiam a me enunciandi Evangelii caussa itineribus palam dixi. Quare non est opus, ut esse rursum dicendum putem. Quod ais, si taceam, quæ nulla caussa, ut efferam, impellit, fore aliquos, qui & mendacem me, & falsam esse christianorum legem existiment, inane est. Quæ namque sit inter hæc colligatio, ne suspicari quidem possum.

Ac

Ac veram esse, quam colo, religionem, tam certum est, ut oratione non egeat. De mendacio quod subdis, nihil moror, cum evinci a nemine, nisi calumniando, posse videatur. Hac oratione audita, Thaytinchus nostri defensionem suscepit, revocatisque in memoriam rebus, quæ dictæ diu ante ab eo in judicio fuerant, obtestatus judicem est, ne se Gilium umquam mendacio implicasse arbitraretur. Sed Gilius, stulte, inquit, me, cum ita loquerer, fecisse, & agnosco, & fateor. Nam qui interrogabant, ita erant animis comparati, ut per summam injuriam, qui me aluisset, puniendum, qui vero comprehendisset, atque in vincula conjici imperasset, præmiis donandum judicarent. Ægre cum hæc, graviterque tulisset judex, quæsivit, num, si eum percuti gladio jussisset, id ille judicaret injurium, & contra rationem futurum? Ad quæ Gilius, dubiumne est? inquit. Ego vero, si cædi me jusseris, non æquo animo solum, sed etiam lubens patiar. At judex, si vera est religio christianorum, inquit, quæ tanta est illorum improbitas, ut apud nostrum aliquem accusati, innocentes, impositis falsis criminibus, calumnia perdere conentur? Tum Gilius, quos mihi, inquit, christianos narras? his moribus siqui sunt, ii certe divinam non ita obser-

vant, ut debent, legem. Placuit hæc omnibus, qui in judicio aderant, Mandarinis responsio. Quamobrem inter se collocuti, eam, quasi plausum dare vellent, usurparunt. Interea judex Thaytinchum, christianosque adstantes demonstrans, horum esse necem, vitamque in Gilii potestate, confirmat. Itaque hominem, ut verum eloquatur, monet, ne quem innocentem, tacendo, condemnari cogat. Quod si molestus tam diuturno silentio judicibus pergat esse, minatur, militibus sese, ictibus malleorum ei ut ossa confringant, imperaturum. Sed Gilius nullam esse caussam respondet, cur hi plectantur, qui christianos sacerdotes alere solerent. Quamobrem esse utrisque parcendum. Nam ab se frustra de loco, in quo captus fuerat, inquiri. Nihil sibi metus afferre, quæ judex de ictibus malleorum, ossifragioque comminaretur. Id si accidat, non grave sibi, sed pergratum, ac jucundum sine dubio futurum. His acceptis responsis, judex crucem a militibus in terra delineari, quam contendentes Thaytinchus, christianique conculcarent, jussit. Cumque Thaytinchus multas sese in carcerem iconas a militibus, dum est comprhensus Gilius, illatas vidisse, quas nostri venerarentur, dixisset, hasque afferri, ut ab se, ceterisque protererentur, postulasset, judex

dex in posterum diem rem esse differendam sanxit, minatusque verbera, nisi de rebus, quas scire senatus vellet, confessus esset, Gilium dimisit.

XVIII. His gestis rebus, Præfectus carcerum defessum se ambulando esse affirmavit. Itaque se caussa laboris, quem ob adductum in judicium, reductumque in custodiam Gilium sustinuisset, sex regales argenteos nummos poscere. Custodes, qui ad se quatuor reliquos perventuros sperabant, auctores Gilio fuerunt, ne plus ei duobus daret. Quorum cum noster consilium sequutus esset, iram in se præfecti concitavit, qui statim, ut in carcerem conderetur, jussit. Post in mulierem, quæ prandium attulerat, commotus, eam, si rediisset, comprehendi, atque extemplo vinciri imperavit. Ea re anus perterrefacta neque vespere vincto cœnam, neque postridie ejus diei quidquam ciborum afferre potuit. Jam præfectus Gilium crassis compedibus constringi præceperat, neque mortalium quisquam reperiebatur, qui ei auxilio esse auderet, cum factum divina providentia est, ut ethnica mulier eorum, qui inclusi custodiis essent, miserta ad carceres veniret, eisquem oryzam coctam, melongenasque salitas distribueret, indeque etiam Gilio partem daret. Quo tempore altera item ethnica mulier eidem fructus quosdam il-

Præfectus carcerum Gilium in carcerem condi imperat atq; ne anus eum adeat, cavet. Ethnicæ mulieres duę homini cibū afferunt.

 lius

lius generis obtulit, quos *plantanos* Tunquinenses vocant. Interim qui Gilii curam susceperat, cum resciviffet quam multis ille, quamque gravibus incommodis premeretur, sese tot nummum argenteorum præfecto, quot initio petiisset, daturum promisit, modo solvi hominem, liberumque interdum e carcere prodire pateretur. Præfectus accepta pecunia, nihilo secius in nervo dies tres Gilium detineri jussit. Sed is, qui unde hæc tanta crudelitas extitiſſet ne conjectura quidem aſſequi poterat, urgerique se tot ærumnis propterea quod tacuiſſet, arbitrabatur, quæcumque acciderent adversa, hilari animo ferenda judicabat.

Judices Gilio, ut crucis imaginē proterat, suadent. His Gilius pleraque dogmata christianorū proponit. Rursus iconas percutere jussus negant se facturum; ac Thaytinchū, ne easdē percutiat, impedire conatur.

XIX. XI. kal. sextiles judex, cum arcas, quibus libri, iconesque continebantur, afferri, Giliumque ad se adduci imperaſſet, militesque imperata continuo feciſſent, arreptis bacillis quatuor, imagines crucis duas formavit, quas ingredienti martyri ante pedes per contumeliam insultans projecit. Gilius, qui plane, quorsum hæc pertinebant, perspiceret, cruces collegit, atque utramque, ut christianum hominem decebat, veneratus, unam solvit, alteram, ut sibi certanti præsidio eſſet, retinuit. Post judex, ubi frustra de loco, rebusque ceteris, quæ tritæ omnibus judiciis fuerant, quæsivit, hortatus martyrem est, ut, quoniam tacere

cere constituerat, imaginem saltem crucis fuste percuteret. Cumque Gilius negasset, se se, quod inique præciperetur, facturum, extrahi judex iconas ex arca tres, quarum prior Christum cruci affixum, altera vero chartacea, tertiaque eburnea Deiparam Virginem exhibebat, fecit. His extractis Gilius, flexis genibus, honorem adhibuit. Ex eo rursum, cum de loco, in quo captus fuerat, quæsitum esset, judex quæ sint ejus generis imagines, percunctatur. Gilius amplam occasionem explicandæ senatoribus religionis, doctrinæque christianorum nactus, iconem, quæ virum cruci affixum exhiberet, Christum Dei filium, qui sibi humanam naturam communis hominum salutis caussa adsumserit, mortemque obierit, exhibere dicit. Nam duas reliquas Virginis illius iconas esse, quæ eumdem peperit humani generis Servatorem. Hoc accepto responso judex, quo se nostri post mortem transferendos putent, interrogat. Cui sacrilego multa inepte, impieque disputanti Gilius paucis satisfecit. Christianos, qui recte vitam instituerint, post mortem in cælum se migraturos, participesque sempiternæ felicitatis futuros sperare confirmat. Errare vehementer ethnicos, qui res quasque notionibus corporum metirentur. Non enim corporibus solum homines, sed etiam animis constare. Itaque

ſolutum corpore animum, qui concretus non eſt ex hac terrena, mortalique natura, ſi recte ſe geſſerit, in cælum conſcendere æternam felicitatem conſequuturum. Sin male, in inferna detrudi loca perpetuis ſuppliciis cruciandum. Atque a Deo quidem hæc omnia chriſtianos didiciſſe. Non fuiſſe ab ſe, cum hæc eadem hominibus dogmata traderet, auditum Deum. Tradita autem divinitus fuiſſe, tam eſſe certum, ut qui dubitet, næ is maximo in errore verſetur. His a Gilio explicatis rebus, cum iterum judex quæſiſſet, quo ille ſe abiturum poſt mortem conſideret, eique noſter iiſdem, quibus ante, reſponſis ſatisfeciſſet, miles, cui id negotium datum fuerat, arrepto fuſte, in medium proceſſit. Ubi Gilius ad ſeſe hominem accedere vidit, ratus ſe ita, ut minatus judex fuiſſet, crudeliter cædendum, paravit ſeſe, flexiſque genibus oſtendit ultro ſe pro religione, quæcumque judices decreviſſent, laturum. Qua re animadverſa, qui aderant, non eo conſilio allatum fuſtem dixerunt, quo cædi eum a quoquam vellent, ſed quo ipſe iconas percuteret. Id ut ille audivit, cohorruit, acceptumque continuo fuſtem, ab ſe, deteſtatus ſacrilegum facinus, abjecit. Milites quod incœptis deſiſtendum non putarent, chriſtiano, qui in judicium cum Thaytincho acceſſerat, fuſte, ut id faceret, quod noſter

ſter recuſaſſet, juſſerunt. Cum is humi ſe proſtraviſſet, demonſtraſſetque dicto ſe audientem non futurum, ſacrificulus, ut innui ſibi animadvertit, fuſtem arripuit. Jam cognoverat Gilius fore, ut is eburneam Mariæ Virginis iconem peteret. Itaque manibus Deiparæ, infantiſque Jeſu Chriſti capita contexit, monuitque ſacrilegum, ut ſe potius, quam ſacram imaginem feriret. Riſerunt judices, interque ſe colloquuti, cæcos eſſe Europæos dixerunt, qui tanto in ſuas iconas amore, ac ſtudio ferri ſolerent. Interim Thaytinchus militibus oſtendit, ſi vi illata Gilium amoverint, ſe continuo imaginem contriturum. Quare duorum militum conatu, nam a ſolo vinci nequiverat, tollere de icone Gilius manus cogitur. Incredibile dictu eſt, quam acerbus homini dolor inceſſerit, ubi eburneam quidem imaginem fuſte percuſſam, chartaceam autem pedibus a ſacrificulo protritam vidit. Eoque magis diſcruciabatur, quo nullum a Thaytincho fieri injuriarum finem cerneret. Igitur cum a ſe paullum milites receſſiſſe, liberumque ſibi eſſe impedire, ne ille chartaceam conculcare pergeret, cognovit, in medium procedit, vique imaginem ex improbi viri pedibus ſublatam, veneratur. Milites, qui nihil indignum ferendum cenſent, Gilium circumſiſtunt, exque medio excedere coactum ludificantur,

tur, irridentesque magnum ab icone fustis ictibus acceptum dolorem affirmant. Sed ille suscepta defensione religionis, Jesum, ac Mariam eo in loco esse respondet, in quo neque doloris quidquam, neque incommodi pati possint. Nostros imaginibus memoriæ caussa uti docet. Denique eos, ut lacessere, atque obloqui desinant, hortatur.

Gilius in carcerem reductus in febrē gravissimam incidit, paulloque post cōvalescit. Itaque rursus quæstio de eo habetur. Ipse de legibus, deque christianorum religione multa præclare differit.

XX. His rebus ultro citroque dictis, dimisso senatu, Gilius in carcerem reducitur. Eo ut pervenit, tam graviter agitari febri cœpit, ut, qui aderant, brevi decessurum arbitrarentur. Pro-Præfectus Dominicanorum, ut de casu viri certior est factus, negotium sacerdoti cuidam Tunquinensi dedit, ut quam magnis diurnis, nocturnisque itineribus posset, in metropolim proficisceretur, ac laboranti opem sacris christianorum ferret. Sed quum ante hujus adventum Gilius convaluisset, dies est iterum judicio constitutus. Senatores, quod magnopere diffiderent, ac pars quidem esset eorum in christianos, pars vero in Thaytinchum propensior, caussæ totius unum esse arbitrum statuendum, quodque is censuisset, jus, ratumque habendum judicarunt. Arbitro dicto, qui prodesse christianis cuperet, XII. kal. octobres judicium instituitur. Judex cum ex Gilio quotidiana illa de caussa, cur se in Tunquinum contulerat,

de

de tempore, quo primum venerat, captusque fuerat, inque sacrificuli ædibus manserat, quæsisset, scribæque imperasset, ut, quæ dicerentur, in tabulas referret, tum monuit Gilium, ut sese a sole ad umbram reciperet. Monenti senator ex eorum numero supervenit, quos æquiores Thaytincho fuisse ostendimus. Is, advocatis christianis, & sacrificulo, nostro, ut medius consisteret, imperavit. Ubi omnes, quod jussi fuerant, fecerunt, ex te, inquit, Francisce, inquiro, quæ te res impulerit, ut, patria relicta, in hoc tibi regnum esse veniundum arbitrarere? Ego ne? inquit noster; religionis promulgandæ caussa veni. Sed judex, ecquid, inquit, auxilii afferre cuiquam ista tua religio poterit? Qui nostram, inquit Gilius, observant, coluntque religionem, his solum effugere supplicia, sempiternaque felicitate potiri licet. Nam sectæ ceteræ, quæcunque tandem sunt, maximis in erroribus, atque in summa rerum divinarum ignoratione versantur. At cautum, inquit judex, legibus Tunquinensium fuerat, ne quis istud religionis genus in hoc regnum inferre auderet. Ad hæc Gilius, jus esse nemini, dixit, leges condere, quæ cum ratione pugnent. Pugnare autem sanctiones principum, siquæ umquam contra religionem divinitus datam scribuntur. Atque ea, quæ consentanea

tanea rationi non ſint, in legibus poni non oportere. Quemadmodum enim eam legem appellem, inquit, quæ apportet confuſionem, perturbationemque legum? Poſt, quum multa ex eo judex percuntatus eſſet, tum demum, quorum opera captus, contrictuſque vinculis fuiſſet, quæſivit. Inde iratus, quod interroganti ſibi nihil Gilius reſpondiſſet, ejus dixit & orationem mendacem fuiſſe, & falſam eſſe, quam coleret, religionem. Negavit noſter oſtendi a quoquam poſſe, quæ de mendaci oratione judex affirmaret. Quod ſi mentitus ipſe, cum interrogantibus ſatisfacere conaretur, eſſet, non tamen eſſe conſequens, quod ethnici calumniando de religione chriſtianorum concludere auderent. Hujus namque religionis legibus vetari, non probari mendacium. Ubi ſenatores nihil agi intellexerunt, propterea quod Gilius de loco, deque viro, a quo primum comprehenſus fuerat, tacere conſtituiſſet, hæc ſolum ſcribæ, ut in tabulas referret, imperarunt: Franciſcum Gilium jam uſque ab annis quatuor in Tunquinum veniſſe. Annos duos, quin ullas ſtabiles ſedes haberet, regionem Tunquinenſium peragraſſe, incolaſque docuiſſe chriſtianorum legem. Dies in ſacrificuli ædibus decem conſtitiſſe. De rebus aliis interrogatum noluiſſe reſpondendo judicibus ſatisfa-

tisfa-

tisfacere. Cum hæc agerentur, animadversum ab Gilio est, usum fuisse litterulis duabus scribam, quæ duæ litteræ pravæ religionis præsidem, & veluti caput significarent. Quare monuit judices, nisi *Cu* litteram deleri jussissent, numquam se tabulas signaturum. Itaque ea deleta, scriptisque *boa lang* litteris, quæ Lusitaniensem legem indicant, quo nomine christianam religionem Tunquinenses vocant, senatores manum tabulis ab Gilio imponi fecerunt, ut digitorum longitudine descripta, hoc enim signo, qui scribere tunquinice nesciunt, uti consueverunt, obsignari acta, caussaque omnis ex jure cognosci, dijudicarique posset. Ea quæstione habita, quin lata in reos sententia fuisset, dimissoque senatu, judices militibus, ut Gilium in carcerem reducerent, jusserunt.

Magistratus belli rumoribus distinentur. Interea Gilius sacra christianis administrat: denique arcte custodiis asservatur.

XXI. Interim crebri ad regem rumores afferebantur, permultos in regno conjurare, resque eas parare audere, quæ ad bellum pertinere viderentur. Rex his nunciis commotus, dat negotium finitimis, ut, quæ apud eos gerantur, cognoscant, seque de his rebus faciant certiorem. Nunciantibus manus cogi, exercitumque in unum locum conduci, ut re cibaria provisa, oppida muniant, delectumque militum habeant, jubet. Dent operam senatores, præfecti provinciis, magistratusque

tusque regni omnes, nequid respublica detrimenti capiat. Hoc tam gravi, tamque diuturno, quod ad annos fere quatuor productum est, bello distentis judicibus, nihil est crudelius in Gilium imperatum. Postrema anni luna tam arcte custodiis asservandum judices statuerunt, ut ei ad diem usque, quo animadversum in aliquos reorum fuit, quos illi capitis condemnaverant, neque noctu, neque interdiu egredi e carcere liceret. Hoc anno expiati a martyre pœnitentia trecenti, ac pueri, adultique aliqui baptismate consecrati; quique suprema ægritudine laborantes aut cistis, ut pauperes apud Tunquinenses solent, aut retibus inclusi ad eum asportabantur, extremæ unctionis sacris initiati sunt. Dites regales nummos argenteos tres custodibus caussa mercedis dabant; pauperes unum. Qui bene valebant, Giliique visendi gratia ad eum frequentes ventitabant, nisi una, dum ille rem divinam faceret, mansissent domi, ne obolum quidem solvere cogebantur.

Distentis bello magistratibus, Gilius sacra administrare pergit.

XXII. Anno MDCCXL. cum Tunquinum intestino bello arderet, ac non magistratibus modo de caussis cogitandi, sed etiam nostris invisendorum, confirmandorumque in fide christianorum adempta potestas esset, qui in metropoli agebant, ad Gilium frequentes venire, sacraque

craque suscipere curabant. Itaque mille, ac ducenti pœnitentiæ, triginta baptismi mysteriis initiati, expiatique fuerunt.

XXIII. Post, cum an. jam MDCCXLI. neque oryza, quod accidere tam diuturna civium dissensione necesse fuit, neque reliqui commeatus supportari, interclusis itineribus, possent, fame, pestilentiaque incolæ conficiebantur. Christiani, cum vastatum regnum, seque in summum vitæ periculum deductos viderent, enitendum sibi omni studio putarunt, ut, quoniam corporum nequirent, sacrorum ope, quod esse potissimum expetendum arbitrarentur, saluti animorum sempiternæ consulerent. Quamobrem majore numero, quam ante consuessent, ad Gilium convenerunt. Itaque *confessiones* auditæ MMDCCLXVII., mulieres, virique baptizati XCII., extremæque unctionis mysteriis expiati LXXXVIII. Extremo anni tempore custodes avaritia permoti plurimis, gravissimisque contumeliis mulierem, cujus proximæ carceri ædes erant, nostrumque hospitio excipere solebat, vexarunt, virosque duos, quos esse Gilii familiares cognoverant, ceperunt, & vinctos in nervo retinuerunt. Hos cum noster, curato custodibus argento, liberasset, in judicium vocatur, inauditusque dimittitur. Manat interim rumor in vulgus, esse Gilium brevi ad supplicium ducen-

Christiani ad Gilium frequenter sacrorum suscipiendorum caussa contendunt. Qui ei subsidio venire consuerant, a custodibus vexantur.

cendum. Ea re intellecta, christiani pietate, misericordiaque erga hominem, quem parentis loco habebant, permoti, quid actum, statutumque a senatu esset, inquirunt. Cognita judicum voluntate, suos, ut ne timeant, utque bono sint animo, hortantur.

Gilius apud regis fratrem rem divinam facit; cumque eo de religione disputat.

XXIV. Die jovis, qui dies ante Paschalia erat quartus, anno MDCCXLII. Gilius apud regis fratrem sextum orthodoxa matre natum rem divinam fecit. Is quamquam bene in nostros animatus erat, tamen quod sibi ab rege metueret, initiari mysteriis christianorum non audebat. Die sabbato, qui dies sanctus hebdomadæ magnæ fuit, Gilius flumen transivit, eoque in oppido, quo magnus erat concursus christianorum factus, sacrum peregit. Septembri mense in avunculi regis domum, illius rogatu, venit, ubi ad horæ dimidium de religione disputavit. Cumque ille interdum capere, quæ a Gilio dicerentur, non posset, auctorque huic, ut nonnulla rursum explicaret, fuisset; tum, his, quæ audierat, probatis, libros christianorum, quorum se aliquos legisse ajebat, nihil aut pravi, aut absurdi; contra eos, qui perscripti ab ethnicis fuissent, multa continere, quæ cum ratione pugnarent, dixit. Inde nostrum intuens, multis se negotiis impediri adjunxit, quin de iis rebus diutius colloqui posset.

poſſet. Itaque abiret. Nam cum tempus vacuum, ac liberum nactus eſſet, eum ſe rurſum ad colloquium vocaturum. Ac tum quidem, ſi quem haberet de religione librum, ſumeret, & ad ſe adferret. Eum præterea, qui Hiſpanus eſſet, Tunquinice neque ſatis diſtincte interdum, neque ſatis commode loqui poſſe. Quamobrem interprete opus eſse. Igitur ex familiaribus unum aliquem ſecum adduceret, qui utraque lingua multa uteretur. Eſse namque ſibi in mandatis a rege datum, ut de chriſtianorum legibus cognoſcat. Paullo ante, quam Gilius in colloquium veniſset, cum domeſtici avunculi regis eſse illi in animo dixiſsent quærere, ullumne chriſtiana religio doceret perduellium tollendorum, paciſque reſtituendæ modum; ita eſse noſtros inſtitutos reſpondit, ut ab his, qui reſipuiſsent, quique fuſis precibus ad unum verum Deum confugerent auxilium poſtulatum, impetrari facile pacem poſse confiderent. Ac regem quietiorem fortaſse, ſi innocentes odio perſequi ceſſaſset; ſin autem in eos ſævire pergeret, turbulentiorem, ſeditioſioremque populum habiturum.

XXV. Jam regnum inopia rerum omnium, ita uti ſupra demonſtravimus; premebatur, magnoque numero incolæ peſtilenti morbo correpti interibant. Qui morte ſibi, quos cariſſimos haberent, eri- pi.

Chriſtiani de impetrāda Gilio libertate per matris regis ſororem ſtudioſe agſit; ſed propter

pi videbant, quod neque eas res interdum parare, quibus famem sustentarent, viresque reficerent, alioque cadavera asportarent, neque auxilio quemquam accersere possent, propterea quod vel languerent ipsi, atque egredi domo nequirent, vel vicini periissent, vel sibi quisque, suisque prius, quam alienis subveniendum arbitraretur, soli in ædibus brevi & ipsi interituri suum casum misere lamentabantur. Alii etsi bene valebant, tamen aut male sibi, quod improviso perplures febri oppressos, extinctosque cernerent, metuebant; aut amissis parentibus, fratribus, filiis, amicis incredibili mœrore, luctuque conficiebantur. Ita oppida, agrique pleni fletuum, & clamorum erant. Rex, qui urbes, vicosque gravi annona conflictari, vastarique cultoribus agros aliquandiu tulisset, communium tandem misertus infortuniorum, omnes magna cum significatione voluntatis, clementiæque erga illos suæ, quibuscumque rebus posset, juvare cœpit. Ea re incitati christiani, ratique advenisse optatum, opportunumque ad Gilium liberandum tempus, uno omnium, imprimisque Pro-Præfecti provinciæ Tunquinensium Dominicanorum consensu, matris regis sororem adeunt, petuntque majorem in modum hoc apud regem agere ne gravetur Id sempetrarit, datutos ei sese quadringentos argenteos

mulieris mēdacia non impetrant. Denique Gilius amplius mēse continenter in carceribus detinētur.

teos regales nummos promittunt. Gilius, qui mori pro Christo cuperet; ægreque eos christianorum conatus ferret, etsi Pro-Præfecto jubenti, ne conantibus impedimento esset, paruerat, tamen hortatus omnes etiam, atque etiam est; ut ne quid principi mentirentur. Hæc de se pauca regi proponi velle. Sese in Tunquinum promulgandæ religionis christianæ caussa venisse. Eam ob rem captum se tandem, senatusque consulto fuisse capitis condemnatum. Nunc esse multos, qui solvi ipsum, emittique e carcere, in eoque regno libere versari rogent. Nostri, ita ut conventum fuerat, fecerunt. Nihilo secius mulier pecuniæ cupida, quod aliter se argentum comparaturam diffideret, rem esse mendaciis implicandam duxit. Itaque regi exponere decrevit, mercatorem esse Gilium, qui merces in regnum ex Hispania convexisset. Nihil apud eum christiani repertum fuisse ab his, qui odio in religionem commoti, comprehendi hominem, atque in vincula conjici imperassent. Quare Thaytinchum, qui incommodi a Francisco accepti auctor fuerat, S.C. ad elephantorum curam esse damnatum. Orare proinde se regem, ut virum innocentem abire liberum patiatur. Id ut rescitum ab Gilio est, continuo ad mulierem misit, qui dicerent, displicere vehementer sibi, quæ illa facere

imprudens meditaretur. Igitur caveret, nè fraudibus regem falleret. Nam si fefellisset; sciret, frustra se a christianis, quam speraret pecuniam, petituram. Illa, etsi Francisco nihil secus, quam sibi esset a christianis mandatum, facturam recepit; tamen mutandum consilium non putavit. Rex, accepto libello, postulatis respondit, modo vera essent, quæ dicerentur, sese libenter sorori matris satisfacturum. Interim eunucho cuidam negotium in rem inquirendi, &, quæ comperisset, ad se referendi dedit. Lectis, expensisque actis, eunuchus instructam regi fraudem retulit, atque in caussa fuit, cur mulier non solum nihil eorum, quæ peteret, impetraret, sed etiam rubore suffunderetur. Eodem anno *confessiones* a Gilio auditæ MDCCXI., baptismo initiati mares, feminæque LIV., extremoque chrismate uncti LII. fuerunt. Postremo anni tempore, cum ortæ inter custodes dissensiones, contentionesque essent, plus mense Gilium in carcere clausum detinuerunt.

Gilius ad Judices adducitur. Tahytinchus, Rosarii proterit. Judices ex Gilio, quis eum comprehenderit, quærũt; multamq; ei molestiam exhibent. Sed Gi-

XXVI. Ad v. non. martias anno MDCCXLIII. cum Franciscus adductus sextum in judicium esset, seque a Præside vocatum arbitraretur, ut de contentionibus custodum diceret, paullo ante, quam ad patres adiret, a scriba senatus dictum sibi eum esse diem intellexit, ut cujus primum opera in potestatem militum venisset,

ſet, confiteretur. Hæc nuncianti importune agere judices reſpondit, qui ſe toties de iiſdem rebus interrogarent, de quibus nihil deinceps dicere conſtituiſſet. Se namque ob religionem vinctum, de religione ſæpe, ſi vellent, de auctore autem pœnarum, quas libentiſſime penderet, numquam dicturum. Scriba, qui fruſtra ab ſe tempus inquirendo teri animadverterat, de ſignis eſſe chriſtianorum quærendum exiſtimavit. Quamobrem rogavit, ullum ne religionis indicium ſecum adveniens attuliſſet. Gilius viſum ab eo fuiſſe arbitratus, quod collo circumpoſitum ferret, neque ſatis caute occultaſſet, *Roſarium* (hoc enim nomine appellamus globulorum minorum CL. ſeriem, majorum XV., qui omnes pertuſi cum ſint, trajecto filo, itaut decimis quibuſque minoribus ſinguli majores inſerantur, ſerti quoddam genus efficiunt) præter hoc aliud ſe ſignum habere nullum reſpondit. Hoc accepto reſponſo, ſcriba diſcedit, moxque ad judices ingreſſus, de *Roſario* proponit. Senatores rem certius cogni turi Franciſcum introduci jubent. Ille, cui datæ inſtituendæ quæſtionis, dijudicandæque cauſſæ partes erant, oſtendi ſibi ab Gilio *Roſarium* poſtulat. Franciſcus, qui fore, quod accidit, ne ſuſpicaretur quidem, quærit ex judice, num illud continuo ſe reſtituturum polliceatur,

Gilius de ea re nihil reſpondet.

tur, ac *Rosarium* annuenti tradit. Judex amuleta ænea duo *Rosario* appensa cernens, ecquid ea sint, percuntatur. Ubi impressas amuletis imagines martyrum duorum cognoscit, nostrum, eas ut pedibus conculcet, hortatur. Recusantem, cogi oportere non censet. Aderat Thaytinchus. Huic, quem esse ad quidlibet contra christianos audendum paratum videt, ad se ut accedat, arreptumque *Rosarium* in terram projiciat, proteratque simul amuleta, jubet. Gilius, quod sacrificulo ad sacrilegum facinus a nefario, impioque judice *Rosarium* porrigi videret, conandum sibi esse, ut illud e manibus ethnicorum hominum extorqueat, arbitratur. Itaque commodum adpropinquat. Deprehenso viri consilio, senatores eum, ut absistat, sibique caveat, jubent. Nolentem obsequi milites vi per crines arreptum retrahunt, sicque retentum, quæ ab impiis in sacras imagines perpetrentur, intueri cogunt. Has ille conspui, proterique indigne ferens, injurias religioni christianorum illatas caussam esse clamat incommodorum, quibus respublica premeretur. Jam finem ethnici faciunt contumeliarum. Imperant Gilio judices, ut genua flectere ne cunctetur. Fit, quod jubent. Quæritur ex custodibus, ecquis ei alimenta in carcerem apportet. Illi ab anu sæpe, inter-

dum

dum vero ab adolescentulis duabus, afferri confirmant. Reprehenduntur. Capi eas oportuisse decernitur. Negant custodes id sibi umquam fuisse imperatum. Quod si tunc judices præciperent, imperata se continuo facturos, pollicentur. Hæc judex serio ab se dicta negat. Nam si captæ mulieres fuissent, Europæum fuisse fame in carcere periturum. Inde se ad Franciscum convertit. Percuntatur, quis consilii mittendorum militum, ejusque comprehendendi princeps fuerit. Tacentem minis perterrefacere conatur. Denique, ubi fortiter hominem in sententia manere, acerbissimosque cruciatus perpeti malle, quam efferre, quæ sibi initio acciderant adversa, videt, torqueri imagines imperat. Quod ut noster audivit; ne puta, inquit, o judex, affici sensu doloris iconas posse. Non enim tam hebetes, tamque inepti sumus, ut æs, ebur, lapidem aut lædi contumelia, aut cruciari malleorum ictibus arbitremur. Verum hoc tibi persuadeas vehementer velim, obtinere eum, quem imago exhibeat, ulciscendæ injuriæ, sumendique de te ipso supplicii potestatem. Irritatus his verbis judex, conviciis Gilium exagitat, ac si male senatori, qui partes in judicio primas teneat, precatus esset. Sed Franciscus non eo se animo locutum respondet, quo male cuiquam precari vellet,

ſed quo ab omnibus id, quod res erat, intelligeretur. Poſt id factum dimiſſus Gilius in carcerem ab cuſtode reducitur.

Matthæus Leziniana ab ethnicis comprehenditur, & graviſſime cæditur, militibuſque in cuſtodiā trāſditur. Chriſtiani, ingenti numerata pecunia, ut ille dimittatur, rogant. Sed fruſtra ſunt horum conatus. Itaque Leziniana ad ſupremum magiſtratum mittitur.

XXVII. Jam capto apud Luc-thuyenſes ab hoſtibus, ita ut ante docuimus, Gilio, Pro-Præfectus provinciæ Tunquinenſium Dominicanorum chriſtianos in fide confirmaturus Matthæum Alonſum Lezinianam Luc-thuyum miſerat. Cum is nihil ab incolis ſibi metuendum arbitraretur, quorum egregiam in ſe voluntatem perſpexerat, ethnicus quidam ſummæ homo improbitatis, & audaciæ, qui, ut ſuſtentare pauperiem poſſet, ludimagiſter in proximo vico erat, cumque pueris chriſtianorum in Alonſi domum interdum venerat, omneſque ædium aditus, receſſus, exituſque cognoverat, ad exercitum proficiſcitur, ac duci, qui adverſus majeſtatis reos miſſus cum imperio in provinciam fuerat, perſuadet, ſi milites ſibi ſubſidio dederit, Europæum, qui Luc-thuyenſes deciperet, in regis poteſtatem venturum. Dux, qui comprehenſo Leziniana magnum ſe lucrum, prædamque facturum putaret, naves parari, iiſque armatos milites imponi, & Luc-thuyum, cum viſum ludimagiſtro opportunum eſſet, deduci jubet. His paratis rebus, cum Luc-thuyenſes chriſtianos oryzæ metendæ cauſſa in agris verſari ſciret, ludimagiſter ſecunda fere vigilia ſolvit, ac prima

luce

ſuce IV. kal. decembres Luc-thuyum pervenit, quo tempore Leziniana rem divinam facere conſueverat. Is pane, vinoque conſecratis, quod ex ſtrepitu, ac tumultu ad ſe ire milites, remque eſſe in extremum caſum deductam cerneret, repentino periculo perturbatus, implicatuſque, calicis obliviſcitur, ablatoque Chriſti Servatoris Corpore, in locum proximum coquinæ perfugiens, veſcitur. Interim effractis foribus, in domum milites irrumpunt, atque huc illuc concurſantes, ubi ad ſacellum venerunt, inventum in calice ſanguinem effundunt. Alonſus, qui obſiſtendum temere non putaret, ſpemque evadendi omnem in celeritate poſitam arbitraretur, deſcendit, & qua ſors primum obtulit, erumpens, circumſpicit quæ ſit opportunior fugæ capeſſendæ via. Erat prope domum piſcina. Hanc ſi tranſnaſſet, facile ſe aut locum, in quem ſe abderet, reperturum, aut ad vicum aliquem chriſtianorum, in quo tuto conſiſteret, perventurum cenſet. Quo capto conſilio, ſacras veſtes, quibus erat indutus, deponit. Ea re cognita ludimagiſter accurrit, adortuſque hominem, per crines arreptum in atrium reducit. Convocati deinde milites, omnes Alonſum circumſiſtunt, eumque, ſolis femoralibus relictis, veſtibus, quas rabie incitati diſciderant, induſioque ipſo expoliatum verberibus crude-

crudelissime cædunt, eique tam graviter caput feriunt, ut inde magna copia sanguis effluat. Post per hortum, aquososque campos pertractum crinibus, atque in propinquum vicum deductum, uvida, laceraque veste, quam ludimagister dedisset, induunt, & navarcho, qui navi imponat, deferatque ad ducem, transdunt. Navarchus commiseratione viri permotus, adferri sibi medicamenta, eidemque, ut sanguis cohibeatur, applicari jubet. His paratis, applicatisque rebus, arundinum, quæ permagnæ esse in ea regione solent, partibus veluti torquem conficit, quem torquem ab incolis *goum* appellatum Alonso, ac si reus sceleris fuisset, in collum imponit, atque ad ducem, qui tunc apud Pro Præfectum provinciæ in castris erat, deducit. Dux, qui Lezinianam ob verbera, quibus cæsus fuerat, cum in manus militum venisset, dolore lateris premi intellexit, solvi eum continuo, militibusque in custodiam tradi imperavit. Cum his custodiis Alonsus asservaretur, dux simulatione officii extorquere sese ab christianis pecuniam posse sperans, ei, quem ad se interdum adduci fecerat, multis significationibus ostendit, curaturum se, ut ei libertas ad suos revertendi detur. Id ut homini persuadeat, fabrum lignarium senem, quem milites christianum in ædibus Alonsi re-

per-

pertum, vinctumque ad exercitum devexerant, dimittit. Circuitis una cum Leziniana, ejuſque famulo chriſtianorum vicis, confirmat animos Luc-thuyenſium: pollicetur ſibi eorum ſalutem curæ futuram. At Luc-thuyenſes, qui mores ethnicorum cognitos haberent, timerentque, ne ducis ſimulatione, atque perfidia circumvenirentur, vocati in caſtra, veniundum non arbitrantur. Itaque alios e finitimis oppidis chriſtianos mittunt, qui reſtitui Alonſum, ſibique ignoſci petant. Accepta horum oratione, dux comiter, daturum ſe operam, ut ne Luc-thuyenſes in ſalutis, fortunarumque periculum veniant, reſpondet. Poſtulat ſibi, ut argenteos nummos, quos Tunquinenſes *tacleos* vocant, ducentos ſeptuaginta numerent, Hac pecunia redimi Lezinianam, veniamque chriſtianis impetrari poſse. Ea ſpe adducti noſtri, quod ille petiiſset, argentum deferunt. Dux auctus pecunia, fidem fallit, ac prid. idus decembres, qui dies quartus, ac decimus a capto Leziniana fuit, arcte eum in cuſtodiis teneri jubet. Vereri ſe multitudinem chriſtianorum oſtendit. Hos, qui navibus venerint, vi forſitan erepturos, quem ipſius voluntate libere reducere nequirent. Interdicit, atque imperat militibus, ne cui noſtrum ad cuſtodiam aditum patere, & cum eo colloqui ſinant, Inde multa jam nocte

nervo

nervo Alonſum conſtringit, navique una cum famulo impoſitum in regni metropolim ad ſupremum magiſtratum mittit. Leziniana quamdiu apud ducem manſit, non moderate ſolum, atque alacriter injurias ſibi ab hoſtibus illatas, verbera, atque nervum tulit, ſed etiam quærentibus quem ſe eſse profiteretur, incredibili animi conſtantia, fortitudineque reſpondit, chriſtianum ſe, ac magiſtrum eſse, inſtitutoremque Tunquinenſium chriſtianorum. Quo etiam tempore illud quoque boni eidem divinitus conceſsum ferunt. Nam cum multis, gravibuſque infirmitatibus corporis confligaretur, ubi in hoſtium venit poteſtatem, ita ſanatus repente eſt, ut ad mortem uſque incommodum valetudinis ſentiret nullum.

Gilius de cōprehenſo ab ethnicis Matthæo cognoſcit; magnoque dolore afficitur.

XXVIII. Interea Gilius, qui nuncium de capto iiſdem in ædibus Leziniana, in quibus ipſe ante annos fere ſeptem comprehenſus fuiſſet, acceperat, magno dolore afficiebatur, propterea quod proſpiceret, niſi hoſtes ab injuria ſibi, & maleficio temperaſſent, plebem chriſtianorum diſſidiis, contentionibuſque in æternæ ſalutis periculum venturam. Sed res aliter, atque ille putaverat, evenit. Nam ita divini numinis beneficio conſtituta omnia, atque compoſita fuerunt, ut nihil detrimenti chriſtiani caperent.

XXIX. Sed

XXIX. Sed Alonſum in regiam urbem XII. kal. januarias delatum milites Prætori tradiderunt. Prætor cauſſam cogniturus, quamobrem ille vinctus, inque judicium adductus eſſet, & quo tempore in Tunquinum veniſſet, quæſivit. Ubi annum eſſe ex quo propagandæ religionis cauſſa venerat duodecimum intellexit, quem ea religio coli præcipiat, ſciſcitatur. Ad hæc Leziniana, unum modo eſſe reſpondit cæli, terræque conditorem, atque parentem Deum. Ei ſoli legibus chriſtianorum cultum, honoreſque, divinos adhiberi oportere. Tum Prætor, cum cautum, inquit, ab rege ſit, ne quis Europæorum hoc genus religionis in Tunquinum inferre audeat, quid fuit, cauſſæ, cur tanto tuo periculo huc tibi veniundum arbitarere? Sed Alonſus, novi, inquit, quæ ſint ab rege decreta contra chriſtianorum legem. Quare clam hortari, idque jam noctu, mortales conſueveram, ut veritatem cognoſcerent, vitium fugerent, unamque virtutem conſectarentur. Mox juſſus, decem decalogi præcepta numerat. His, aliiſque rebus, quæ minoris momenti eſſent, breviter explicatis, in catenas conjicitur. Vinculis, majoribuſque compedibus conſtrictum milites in carcerem deducunt. Cum in eas anguſtias redactus eſſet, tametſi improbitate cuſto-

Prima de Matthæo quæſtio habetur. Ipſe multa interrogatus, de omnibus reſpondet; tum in carcerem concluditur.

custodum abstinere se cibo, potu, somnoque interdum cogeretur, nihilo secius lætus, atque alacer omnia perferebat, Deumque O. M. assiduis precibus orabat, sibi ut majores spiritus adderet, quibus pro religione certare, ac profuso sanguine vincere tyrannum, hostemque generis humani posset.

Matthæus in judicium vocatus præclare de religione differit; ac de seipso præterea, deque Hispanorum rebus magistratui interroganti demonstrat. Christianus Lucethuyensis quidam, qui se hospitio Matthæum excepisse diceret, comprehenditur; sed nihil in eum gravius decernitur.

XXX. Inde cum sæpe, ac multum in judicium vocatus esset, ex eoque judices de iis, quæ ad rem non pertinebant, quæsissent, tanta vi, tantaque gravitate orationis respondit, ut eloquentiam desiderare nemo, admirari autem omnes summam hominis constantiam, præstantiamque virtutis possent. Bis publice religionis caussam defendit. Quo tempore tam dilucide, tamque impavide de Deo, deque Servatore generis humani dixit, ut facile ethnici intelligerent, christianum occidi quidem ab inimicis posse, terreri autem supplicio, vincique ratione non posse. Nam prid. nonas decembres, qui eo anno magni sabbati dies fuit, cum se in judicio sistere jussus esset, & scriba senatus ex arca, quam ei milites per vim abstulerant, libros, vestes sacras, imaginesque extraxisset, in quibus icones duæ cruci affixi Christi Servatoris erant, inquisissetque judex, ecquis ille passis manibus homo esset, respondit: quas cerneret, eas Jesu Christi

ſti iconas eſſe, qui Filius Dei verus cum ſit, e cælo in terram deſcenderit, ſibique humanam naturam conjunxerit, actuſque in crucem fuerit, ut genus hominum, quod in hoſtium veniſſet poteſtatem, ſua morte redimeret. A Deo namque primum omnium parentem Adamum fuiſſe conditum. Hunc, qui graviter in conditorem peccaſſet, non potuiſſe, cumulate de injuria ſatisfacere. Neque enim tantam ineſſe homini virtutem, ut cum natura, viribuſque finitis ſit, purgare crimen, ſummamque injuriam, ſummo Deo illatam poſſit. Quare, ut plene divino numini ſatisfieret, junxiſſe ſibi humanam naturam Filium Dei Patris Verbum. Inde Chriſtum Deum, atque hominem ex Virgine ortum cruci affixum deceſſiſſe, atque e mortuis excitatum, migraſſe in cælum, perpetuoque rerum omnium imperio potiri. His explicatis rebus, quod plebs ad ſenatum ejus videndi cauſſa concurriſſet, ac ſtrepitus, clamoreſque ejuſmodi orirentur, ut, qui in judicio aderant, quæ a fortiſſimo viro dicebantur, percipere nequirent, incœptum de veritate religionis ſermonem intermittere cogitur. Sedato paullulum ſtrepitu, cum ſenatores veſtes ſacras, libroſque contemplarentur, unuſque aliquis ex Alonſo percuntatus eſſet, qui ceteris iconibus viri, mu-

mulieresque exhiberentur, egregie, cujus quæque imago esset, exposuit. Jam finem libros, vestesque sacras contemplandi judices fecerant, cum in medium adductum Lezinianam, qui vocaretur, & quo primum tempore in Tunquinum venisset, interrogarunt. Ubi ille Matthæum se appellari, annumque jam excurrisse duodecimum, ex quo venerat, religionemque christianam docere incolas cœperat, dixit, ritualem ei Romanæ Ecclesiæ librum, ut legat, porrigunt. Versibus duobus, tribusve perlectis, de regno, in quo natus ipse fuisset, de magistratibus, deque iis, qui christianis partibus studerent, inquirunt. Ad hæc Leziniana paucis respondit: ortum fuisse in Hispania se. Esse in eo regno, qui magistratum gerant, permultos. Regem summum imperium obtinere, inque suos vitæ, necisque habere potestatem. Ab his omnibus christianam coli religionem. Inveniri marium, feminarum, senum, anuum, juvenum, qui hujusce religionis doctrina institui, legibusque parere recuset, neminem. His acceptis responsis, judices sese ad Matthæi famulum convertunt. Huic nomen Quy, Ignatius prænomen erat. Itaque ab eo de loco, in quo ipse, atque magister capti fuerant, petunt. Jam inter christianos convenerat, ut, si quisquam eorum vocatus

catus in judicium, rogatusque fuisset, quibus in ædibus milites deprehensum Lezinianam vinxissent, in domo civis cujusdam Luc-thuyensis diceret, eumque nominaret. Nam is civis, christianus cum esset, oppidanis se civitatem liberaturum promiserat, judicibusque, qui sisti eum imperavissent, suas Alonso ædes patuisse intrepide responsurum. Quod si capitis condemnatus esset, hoc se felicem imprimis existimaturum, quo suo supplicio servatos cives, seque beatum perpetuo futurum confideret. Sed hanc sibi gratiam referri velle: quidquid pecuniarum vel redimendi, vel alendi, vestiendique sui caussa ethnici postulassent; propterea quod angustæ sibi res essent domi, hoc totum civitas solvere ne gravaretur. Erant hæc Lezinianæ famulo explorata. Quamobrem interrogatus, de cive Luc-thuyensi, ita ut convenerat, loquitur. Nam ædes ipsæ illius ante civis fuisse dicebantur, quam attributæ Dominicanis essent. Itaque civis continuo reus agitur. Accitus ab judicibus, adest. Christianum se, parentibusque christianis ortum esse confitetur. Quo tempore Luc-thuyenses in agros messis caussa descenderant, Matthæum in ipsius domo deprehensum ab hostibus venisse in ducis exercitus potestatem docet. Sed corrupti ab oppidanis pecunia judices ni-

 hil

hil in civem gravius ſtatuerunt. His actis rebus, Leziniana cum miniſtro Ignatio Quy dimittitur. Scriba, evocatis cuſtodibus, imperat, ut poſtero die utrumque in ſenatum reducant. Hortatur deinde Ignatium, ut ſibi caveat. Nam ſi mentiri pergat, ſciat ſe verberibus crudeliſſime lacerandum. Poſtridie ejus diei etſi cuſtodes, quod juſſi fuerant, fecerunt, tamen quod judices magnis, aſſiduiſque imbribus impedirentur, quominus habere ſenatum poſſent, commutato conſilio, diem judicio ex eo die ſextum, ac decimum conſtituerunt.

Renovata quæſtione, rogatus Matthæus, ut crucem percutiat, judices vehementer reprehendit: mox ex concilio dimittitur. De Ignatio Matthæi famulo quæſtio habetur, iſque ſe fortiter, ac ſtrenue gerit.

XXXI. Igitur XI. kal. majas clauſis foribus quæſtio eſt inſtituta. Principio judices delineari in terra crucem fecerunt; cumque ex Matthæo quæſiſſent, id ne ſignum fuſte percutere auderet, ille plurimum apud ſe valere ſenatus auctoritatem reſpondit; ſed chriſtiano viro, imprimiſque ſacerdoti, qui ceteros inſtituturus, longum, plenumque periculorum iter ſuſceperat, tam gravi, tamque deteſtabili ſcelere conſtringi, nefas eſſe, ut injuriam Chriſto Servatori faceret. Nam cur eam religionem ethnici delere conarentur, quæ vera, quæ recta, quæ ſancta ſit, quæ fugiendum vitium, quæ colendum præcipue Deum, quæ magiſtratibus, niſi quid contra jus, rationemque præcipiant, obtemperandum, quæ deni-

denique parentibus pietatem præstandam, propterea quod maximæ ab his omnibus utilitates hominibus afferantur, docet? Hoc responso dato, ex concilio, jussu senatorum, egreditur. Unus intus remanet Ignatius. Is, instituta quæstione, quæ ad horas fere duas producta est, de *Catechistis* quatuor, qui auxilio esse Matthæo solerent, interrogatur. Est *Catechistarum* viro apostolico maximus in regionibus barbarorum usus. Ab iis enim quotquot sacerdotis oratione, atque opera Christo sese conciliare instituerunt, præcipua decreta religionis, quæque scitu, actuque necessaria christianis hominibus esse liquet, explicantur. Quæ res laborem minuit sacerdotum. Igitur Ignatius ab judicibus de *Catechistis* rogatus, fatetur, Sed eorum nomina reticet. Alia comminiscitur. Eorum patriam sibi esse ignotam dicit. Negat se de loco, in quo versentur, dicturum. Quare, ut patefaciat, viminibus asperrime cæditur. At ille sibi mortem esse satius perpeti, quam nocere cuiquam, censet. Ubi finem cædendi hominis lictor fecit, suscepturum se judex fuisse ex illius miseria dolorem confirmat, ni crucis imagini fustem impingere recusasset. Ignatius libere, atque audacter, nunquam se tam immane flagitium admissurum clamat. Inde percuntanti judici, quid tandem religio

christiana præciperet, quemque Deum christiani coli oportere arbitrarentur, eadem, atque Leziniana, de Deo, de magistratibus, deque pietate in parentes persequitur. Exponit breviter decalogum. Addit plura de damnis ab Adamo in mortalium vitam illatis, deque Christo Servatore, qui salutem attulerit, præmonstraritque generi hominum & vitii declinandi, & virtutis colendæ viam. Ne mirentur judices, si eum interfectum supplicio crucis fuisse intelligant. Gentem Judæorum sceleribus, flagitiisque contaminatissimam, tacentem, justum, piumque virum æquo animo fortasse, redarguentem autem, pœnamque minitantem, qui virtutem coleret, vitiumque aversaretur, nullo prorsus modo ferre potuisse. His cognitis rebus, quod pro explorato haberet judex, Ignatium ab religione non discessurum, mittit quæ ad leges spectarent christianorum. Quærit, ulline nostrum societate, ac fœdere adjuncti conjuratis essent. Demonstrat lectum Dei nomen fuisse in tabulis, in quibus nomina erant scripta conjuratorum. Cœptam defectionem ab iis, qui essent finitimi Luc-thuyensibus, apud quos ipsum, ac Lezinianam fuisse deprehensos constaret. Quamobrem cum in suspicionem sceleris vocaretur, diceret, num is, quo magistro utebatur, per-

perduellibus consensisset. Si de hoc negaret, de magistris saltem ceteris, quos religionis propagandæ caussa Luc-thuyum venisse ab duce militum senatus acceperat, confiteretur. Ad hæc Ignatius, neque auxilio Matthæum cuiquam conjuratorum fuisse, neque consensisse, respondet. Hunc enim, ubi hostes ab rege deficere cœperunt, metu perterrefactum, Nam-canum, ut sibi consuleret, profugisse. Ignorare se, quæ dux militum ad senatum de magistris christianorum reliquis scripserat. Nam præter Lezinianam, sibi alium esse cognitum omnino nullum. Quod si mentior, inquit, ac brevi aliquem eorum in judicium adductum videam, pœnam capitis ob mendacium libenter pendam. His intellectis, mutant judices consilium. Redeunt ad quæstionem de oppido, deque ædibus, in quibus captus Alonsus fuerat. Eadem, quæ ante, responsa ferunt. Implicati missa hæc faciunt. Audire se de conventibus velle dicunt. Rogant, frequentes ne disciplinæ caussa ab Leziniana haberentur domi. Ignatium, semel, atque id quidem noctu iisdem in ædibus conventum a viginti circiter viris, mulieribusque actum fuisse affirmantem coarguunt. Nisi enim ei rei constituta hæc erat, quam domum haberet Matthæus ad instituendos christianos reliquam?

 liquam?

liquam? Ut nullas certas fuisse Lezinianæ sedes, sed eum ubicumque sors obtulisset, docere christianos consuesse intelligunt, quiescendum paullisper putant.

Matthæus rursum ad senatum adducitur; deque multis rebus interrogatur.

XXXII. Relatis a scriba senatus in tabulas, quæ ultro, citroque dicta fuerant, introduci Matthæum judices imperarunt; cumque ex eo sciscitati essent, usquam ne Thay-hitium vidisset (nam Ignatius *Catechistarum*, qui Matthæo auxilio essent, unum appellari confirmarat hoc nomine) eum, propterea quod negasset, graviter accusarunt. Mirari se vehementer dixerunt, quid esset, quod cum lege christianorum fas esse mentiri nemini statueretur, ipse se implicare mendacio auderet. Atque esse sibi compertum, & cognitum, Thay-hitium eorum aliquem vocari, qui cum eo navi in metropolim advenissent. At Leziniana, ego, inquit, quos Christo conciliavi, eo uno, quod ipsis in baptismo imposui, voco nomine; cetera non curo, quæ norim esse propria ethnicorum. Nam sic habetote; video enim vos scire de baptismo cupere: septem esse a Christo mysteria instituta, quæ Latina Ecclesia merito *Sacramenta* vocat. In his primum esse baptismum. Servatorem eumdem Jesum, ut saluti generis humani consuleret, auditoribus suis, quibus indiderat appellationem *Apostolorum*, jussisse,

fisse, universum orbem ut peragrarent, docerent mortales, qui se nostra disciplina institui paterentur, eosque mysteriis initiarent. Exactis Apostolis, Sacerdotes eorum exemplum imitatos, id maxime eniti, ac laborare, ut doctrina, sacrisque christianorum imbuant nationes, quæ in rerum divinarum ignoratione versantur. Sed judex nihil hæc moratus, de loco rursum, in quo noster annis duodecim constitisset, interrogavit. Cum Matthæus nullum sibi stabilem locum umquam fuisse dixisset, tum ille; Luc-thuyensis ne civis, inquit, cujus te in ædibus captum ferunt, quemque Ignatius appellari Thay-hitium affirmavit, legibus ethnicorum paret, an christianorum? Ajentem Lezinianam, ut eorum patriam indicaret, qui navi secum in metropolim venissent, hortatus est. Negantem sese indicaturum, propterea quod esse detrimento cuiquam nollet, commonefecit, ut saltem, ubinam ipse gentium versaretur, cum oriri turbæ, seditionesque in vicis Luc-thuyo finitimis cœperunt, libere confiteretur. Ubi noster in navim se profugisse, Namchanumque vectum, ibi aliquandiu degisse, dixit, fuerunt continuo, qui ex eo percuntarentur, verane prædicarent hi, qui christianos viros, mulieresque una in conventu cubare de-

fenderent ? His Matthæus paucis satisfecit. Veterem hanc esse demonstravit ethnicorum calumniam. Nostros, ut virtutibus ceteris, ita castitatis laude excellere conari. Quamobrem de aliis rebus senator quæreret. His acceptis responsis, judex accusationem proponit de veneficii crimine. Ea depulsa accusatione ab Leziniana, qui non veneficiis, sed vi veritatis adduci homines ad religionis christianæ cultum ostenderat, pergit senator, ac multisne libris instituendorum suorum caussa nostri uterentur, rogat. Cui Matthæus, multos esse tunquinice libros, multos etiam sinice perscriptos, respondet, atque sic se recipere judicibus confirmat: eum, qui aliquos legere non gravetur, ab inferenda religioni injuria temperaturum. Sciscitatur inde ex eo senator, uxorne eidem sit ulla, quo ex regno sit, quæ sint vicinæ suis popularibus nationes, num apud eas ulla diis templa exstruantur, quam denique omnes observent religionem. Noster, neque duxisse umquam se, neque ducere uxorem velle, respondet. Sacerdos enim, atque ex Ordine quidem Monachorum cum sit, suam se obstrinxisse Deo rerum omnium auctori fidem, pauperem, castumque sese perpetuo futurum. Natum se in regno esse Hispaniarum. Hispanos, Lusitanos, Gallos, Germanos, Venetos,
Ita-

Italos denique omnes, quorum omnis esset in Europa ditio, christianis institutis, ac legibus teneri. Deorum templa nulla apud eos reperiri, qui unum esse rerum conditorem Deum contenderent. His datis responsis, omnes ad unum judices Matthæo, ut regnorum, quæ numeraverat, nomina, Ignatio vero, ut preces, quas Deo adhibere christiani solent, describeret, & postero die ad senatum referret, imperarunt.

XXXIII. Alonsus, Ignatiusque dimissi, atque in carcerem reducti, curandum omni studio putant, ut ab se nihil eorum, quæ nosse judices averent, prætermissum esse videatur. Itaque nomina regnorum, quæ Lezinianæ succurrerant, *orationem*, quam traditam ab Christo *Dominicam* dicimus, *Angelicam salutationem*, *symbolum Apostolorum*, *decalogum* litteris mandant. Quæ *misericordiæ opera*, quæ *beatitudines*, quæ *septem vitia capitalia*, quæ his contrariæ *virtutes septem*, qui *actus contritionis*, quæ *litaniæ sanctorum* a nostris appellentur, describunt. Animadvertunt nullam fere in orbe terrarum regionem esse, in qua uni Deo christianorum ritu cultus, honores, preces non adhibeantur. Postridie ad judices reversi, factos ab se rerum earum commentarios scribæ tradunt, inauditique dimittuntur. Hos commentarios judex

Matthæus, & Ignatius de iis rebus, quas fuerant interrogati, imprimisque de religione commẽtarios describunt, & scribæ senatus tradunt. Supremus magistratus in Matthæum pœnam capitis decernit: Ignatium ad elephantorũ curam damnat: res, quæ ad religionẽ pertinẽt, cremari; virumque ethnicũ, qui illos comprehenderat, præmiis ornari jubet.

dex a scriba acceptos legit, lectosque, ut est etiam apud Tunquinenses in usu, eidem restituit. Paucis post diebus ferri omnium fama cœpit, Lezinianam inferioris ordinis judicum sententia in exilium esse pellendum. Sed ea sententia a supremo regni magistratu rejecta, senatus consultum ejusmodi descriptum est. Matthæum, quem impiæ, maleficæque superstitionis magistrum esse; annos tredecim Luc-thuyenses mendaciis, fucis, dolis circumvenisse; imagines in regnum importasse, liquet; gladio percuti: Ignatium Quy Matthæi auditorem Giahy in Tuyano natum, ad elephantorum curam damnari: vestes, icones, libros, resque sacras christianorum ceteras cremari: Le-Phoungum Ducem, qui superstitiosum comprehenderit, vinxerit, regique transdiderit, ornari præmio, senatus jubet. Fuerunt deinde qui perfectum jactarent industria viri cujusdam ex ordine senatorio, qui se bene esse in Lezinianam animatum diceret, ut judices sententiam mutarent, nostrumque in carcere perpetuo asservandum decernerent. Sed rei exitus verba ab simulatore fuisse christianis data demonstravit.

Matthæus in eum carcerē, in quo Gilius manebat, con-truditur. Inde in proxi.

XXXIV. Mense majo custodes carceris, quo Gilius detinebatur, cum Matthæum capitis judicum sententia fuisse condemnatum intellexissent, scribam adeunt,

adeunt, eique, quibus pollicitationibus possunt, persuadent, ut ab senatu hunc item alterum Europæorum sibi in custodiam tradi impetret. Etsi qui necandi essent, duci in eum carcerem consueverant, tamen non juris tuendi caussa, sed spe lucri custodes ad id petendum commovebantur. Ea re impetrata, III. kalend. junias Matthæum catenis solutum custodes in domum carceri proximam, in qua degere Gilius solebat, adducunt. Quod tum gaudium, quæ significationes amoris, quæ lacrimæ fuerint virorum, qui rati one instituti fratres, qui socii laborum, qui amicitiæ lege conjuncti tamdiu fuissent, quique se una martyres futuros confiderent, difficile est existimare. Inde vero, ut iisdem in ædibus una manerent, remque divinam cum vellent facerent, opemque christianis afferre possent, inter eos militesque de duplicanda pecunia, quam nostri quoque mense pro uno Gilio solverent, convenit. Postero die, qui Divinæ Trinitati dicatus erat, præsente Matthæo, Gilius, quintoque post die Christi Servatoris Corpori sacro, cum CL. christiani advenissent, sacrum uterque peregit. Expiati ea die *pænitentiæ*, *eucharistiæque* mysteriis viri, mulieresque circiter XL. fuerunt. Post id tempus, quod jam per custodes liceret, quaque die sacrificium offerre, precibus divini numinis

mas ædes ambo adeunt, ibique rem divinam faciunt, & christianis sacra administrant.

minis opem implorare, libros de pietate erga Deum legere, virtutem omni ſtudio colere, chriſtianis, qui ad eos concurrerent, magno eſſe adjumento conſueverunt. Igitur *baptizati* eo anno a Matthæo mares, feminæque XXXIII., expiati *pœnitentia* DCXX., *extrema unctione* III.

Gilius, & Leziniana ab regis avunculo vocati, libros ei duos de Deo, deque catechumenis afferũt: mox dimittuntur. De eorum cauſſa rurſum cognoſcitur: denique Senatus utrumque capitis condemnat.

XXXV. XIV. kalendas ſextiles in ædes avunculi regis, ipſius rogatu, venerunt, libroſque attulerunt duos, quorum alter de uno rerum omnium conditore Deo ſinice, alter de inſtituendis *Catechumenis* tunquinice perſcriptus erat. Hos ille libros ut accepit, cum elegantem in utroque admiratus eſſet litterarum formam, tum noſtris reſtituit ſinicum, tunquinenſem retinuit. De religione, immemor eorum, quæ Gilio antea confirmarat, paucis dixit, falſam eſſe, quam ethnici ſequerentur; ſed hoc eam chriſtianæ eſse anteponendam, quod ethnica facilis, noſtra difficilis intellectu eſset. Mox utrique, ut *decalogum*, preceſque aliquas chriſtianorum memoriter dicerent, imperavit. Cum illi, quæ juſſi fuerant, fecisſent, quæſivit ex cuſtodibus, num chriſtiani ad carceres interdum, viſendorum magiſtrorum gratia, accedere ſolerent. Cuſtodes, quod hominem in noſtros præ ceteris eſse propenſiorem cognoſsent, annuerunt; Europæoſque in ædibus, quæ proximæ carceribus

ribus essent, versari, atque ad eos sæpe cives, militesque, qui christianis partibus studerent, concurrere demonstrarunt. Mense augusto, quod rex comprimi perduelles non posse, ac cives fame, pestilentiaque absumi, sterilitatemque esse magnam agrorum, videret, metueretque, ne iniquitate judiciorum quisquam condemnatus innocens fuisset, eorumque, qui carceribus detinerentur, caussa his tot ærumnis regnum vastaretur, redintegrari quæstiones, insontesque liberari, & remitti aliquantisper nocentibus pœnam jussit. Instituta ab judicibus quæstione, nihil de Gilio novi. De Matthæo decretum est, ut perpetuo carcere detineretur. Rex, qui in viros eodem crimine accusatos tam esse discrepantes sententias latas animadvertit, neutram probavit, ostenditque, jus, ratumque, quod Senatus sanxisset, habiturum. Senatus, ut exitu tandem rerum compertum est, capite utrumque plectendum judicavit.

XXXVI. Anno MDCCXLV. XII. kal. februarias nostri, qui in proximis carceri ædibus, itaut sæpe demonstratum est, una morabantur, cum prope meridies instaret, certiores sunt facti, fore, ut insequenti die ob religionem Franciscus capite plecteretur. Eo nuncio accepto, Gilius, qui nihil optabat magis, quam ut sanguinem pro Christo funderet, tanta lætitia perfusus est, ut eam animo com-

Gilius proximi supplicii nuncio accepto, lætitia perfunditur: contra Leziniana, eamdem in se latã esse sententiam ignorãs, magno dolore afficitur.

comprimere non posse videretur. Forte fortuna Ceomanensis Episcopi, qui Vicarius erat Apostolicus regionum, quæ ad occidentem solem pertinent, famulus aderat, qui eo ipso die ad Gilium salutandum venerat. Huic revertenti epistolam ad Episcopum in hanc sententiam scriptam committit: Sciret, se die insequenti capite cæsum iri, qui dies S. Vincentii martyris memoria insignis futurus esset. Id sibi optatissimum evenire. Nam pro defendenda catholica religione æquo se, libentique animo, quod jamdiu expetisset, interiturum. Matthæus contra, qui nullum de se judicium latum arbitrabatur, moleste ferebat, quodque, abeunte jam socio ad martyrium, manendum sibi in vita esse timeret, magno dolore afficiebatur; multisque cum lacrimis factum id sua culpa esse dicebat, quo minus sibi etiam mori liceret. Se namque plurimis flagitiis implicatum (nam ita de se demisse humiliterque sentiebat) indignum esse, qui martyrio perfungeretur. Hunc Franciscus consolari, monere, hortari, ut bono animo esset, neque se afflictare pergeret. Nam quod divino consilio accidisset, ut ipse superstes gerere christianorum curam, qui carceribus asservabantur, valeret, utque plura pro Christi nomine perpetiretur, id demum non moleste, sed hilari animo esse ferendum.

Gilius christianos consti-

XXXVII. Interea christiani, qui de Gilii

Gilii ſupplicio ex regis ſcriba cognoverant, ſtatim magno numero in carceres convolarunt. Hi, poſtquam magna vi lacrimarum, fletuque fortiſſimi viri, deque ſe optime meriti acerbum, ut ipſis videbatur, caſum ſunt lamentati, mox illius mortem deprecari ab rege conſtituerunt. Id ut facilius impetraretur, regis avunculum pecunia alliciendum exiſtimarunt. Itaque decem huic argenti pondo, ſi impetraſset, pollicentur. Ea re Gilius per domeſticos intellecta, graviſſime tulit, hortatuſque per nuncium majorem in modum homines fuit, ut conatu deſiſterent. Nam ſi conari pergerent, magno id nomini chriſtiano dedecori, atque incommodo futurum. Cum enim ſacerdotes inculcare chriſtianis ſoleant, ut quæcumque acciderint adverſa, patienter ferant, caveantque, ne quod divina ſit voluntate factum, id ſibi acerbum putent, abſurdiſſimum eſse, ſi quod ceteris præſcribunt, id minus ipſi diligenter ſervent. Igitur ne committant, ut eorum opera magiſtri doctrinæ, ac religionis apud ethnicos in mendacii veniant ſuſpicionem. Nam quod in ſe erat decretum ab rege, eventurum numquam fuiſse, niſi factum Dei voluntate fuiſset. Hoc nuncio dimiſso, cum domeſtici cœnaſsent, eis juſſit, ut preces, quas adhibere ante ſolebant, perſolverent, imprimiſque *Roſarium*, quanta maxima poſ-

tutum ei ſupplicium pecunia redimere conantes ab inceptis deterret; ſeque ad martyrium fortiter ferendum parat. Leziniana una cũ Gilio interfici ſe vehementer cupit. Itaque e carceribus ambo educuntur; mox Leziniana ſe item capitis eſſe condemnatum cognoſcit.

posſent religione, recitarent. Sperare ſe illorum pietate, ut ne efferatur animo, utque omnia ſibi fauſte, feliciter, proſpereque eveniant, divinitus impetraturum. Ipſe cubiculum ingreſsus Deo ſe majorem in modum commendavit. His abſolutis precibus, cum novos, magnoſque ſibi ſpiritus addi ſenſiſset, atque animo confirmatus eſſet, e cubiculo egrediens domeſticos ad virtutem hortatus eſt. Ac videor, inquit, me ipſum videre in eum ſtatum deductum, quo Chriſtus pridie ejus diei fuit, quo die perfidia judæorum eſt interfectus. Itaque quod ille diſcipulis teſtamento reliquit, ut Deum colerent, ejuſque legibus obtemperarent, ſeque mutuo diligerent, iiſdem vos verbis hortor, moneoque, ut operam excolendæ virtuti detis: Nam quod octavum jam annum ſubſidio mihi fuiſtis, maximas vobis, quas poſſum, & ago, & habeo gratias. Plura loqui conantem lacrimæ, quas plurimas effundebat, impediverunt. Ergo in cubiculum reverſus prece ſibi munire inſtituit ad martyrium fortiter perferendum viam. Interea Lezinianam pugnandi pro Chriſto cupidum ea cogitatio ſollicitum tenebat, quemadmodum migrare ipſe quoque una cum Gilio in patriam beatorum poſſet. Diu deliberanti illud ſatis commodum viſum eſt, orare, atque implorare militum fidem, qui Franciſcum ad ſupplicium ducere debebant,

bant, ut se etiam eumdem in locum deducere ne gravarentur. Id sibi, ac Gilio magno solatio, majorique levationi futurum sperabat, si morienti adesset, eumque, quibus posset officiis, juvaret. Accedebat ea cogitatio, si in conspectum judicum venisset, de se quoque supplicium decretum iri. Nam de Christo dicturum se, judicesque acriter reprehensurum, quod cum eadem ambo in caussa fuissent, iniquo judicio alterum interficiendum, alteri parcendum statuissent. Ea spe incitatus, collegit continuo se, & ad martyrium una cum Francisco parare cœpit. Implorata diuturnis precibus divini numinis ope, multa jam nocte sese mutuo *pænitentia* expiarunt, deindeque re divina perfecta, actisque gratiis, *cocolata* potione, etsi ei Franciscus asuetus non erat, reficiendas vires corporis judicarunt. Prima luce egressi ex ædibus, eos, qui carceribus detinebantur, ut omnibus salutem dicerent, adierunt, iisque, qui rerum inopia premerentur, oryzam distribui fecerunt. Post ad præfectum se carcerum contulerunt, eique gratias, quod se humanissime habuisset, multisque beneficiis cumulasset, egerunt. Quo tempore quum christianus quidam libellum ad Lezinianam detulisset, quo libello ab rege petebatur, ut salvum esse Gilium juberet, huic ille respondit: nihil esse libellis opus, propterea quod ipse quæ

ex usu forent, quæque sibi divinum numen in animum induxisset, coram, itaut ab omnibus intelligeretur, dicere decrevisset. Octava diei hora, ad eos milites venerunt, qui Franciscum deducerent. Hos ubi Matthæus vidit, rogare custodes etiam atque etiam, ut se quoque una eodem ire paterentur. Custodes, qui manere utrumque in carcere malebant, veriti, ne, si postulata fecissent, id forte accideret, quod evenit, concedendum non putabant. Sed victi precibus, opinioneque multorum, qui paratum a christianis supplicem libellum arbitrarentur, quem regi Matthæi nomine traderent, rati rem felicem exitum habituram, sacerdotesque salvos in carcerem reduci posse, quod petebat, facile concedunt, inque supplicii locum comitantur. Pergebant nostri simul, precesque jam institutas persequebantur, sed alter, quod se brevi coronam adepturum sciret, lætus, atque alacer, alter, quod dubitaret, tristis, ac mœrens incedebat. Ubi ad Palatium ventum est, christianus, cui datum id negotii fuerat, libellum Matthæo porrigit, quem libellum ut noster in crumenam immisit, mox certior est factus, se etiam ipsum regis decreto esse capitis condemnatum. Quo accepto nuncio Matthæus, re pervestigata, satisque explorate cognita, incredibile dictu est, quantum inde gaudii, lætitiæque acceperit.

XXXVIII

XXXVIII. Interim custodes, qui animadverterant, nihil Matthæum de impetranda venia agere, ab eo summis precibus postulabant, ipsis ut libellum daret, quo, sublato clamore, negotium curarent, regemque rogatum mitterent, implorarentque, ut illis ignosceretur. Quibus Matthæus, cum capite, inquit, cæsus fuero, tum demum vobis libelli accipiendi potestas erit. Eodem tempore, Gilio, & Leziniana ante palatii fores sedentibus, precesque fundentibus, ad eos eunuchus quidam accessit, crucesque exiguas duas in terram per summam injuriam projecit. Quas cum nostri suscepissent, veneratique oscularentur, tum ille est homo percunctatus, quid hoc rei esset, quod crucibus cultum adhibendum arbitrarentur. Huic Matthæus, Christus, inquit, e cælo in terram adserturus humanum genus in libertatem descendit, cumque affixus cruci mortuus fuerit, consecrata ita sanguine illius, morteque crux est, ut eam omnes venerari oporteat. Paullo post alius supervenit eunuchus, qui de lato in Alonsum capitis judicio nunciaret. Is cum ex Matthæo quæsisset, loqui ne tunquinice sciret, atque ille annuens affirmasset, tum eunuchus, sic habeto, inquit: quod alieno ex regno tuam legem in nostrum importatum veneris, imperare regem, tibi ut etiam abscindatur caput.

Eunuchus ad martyres designatos accedit, crucesque duas in terram projicit; tum alter eunuchus Lezinianæ sententiâ ab rege in eum latam nunciat.

Qua re audita Leziniana, unum modo respondit: ei se, qui nuncium attulisset, gratias agere. Nam quod divina voluntate statutum esset, hoc se hilari animo laturum.

Gilius, & Leziniana capite diminuuntur.

XXXIX. His dictis rebus, manus militum in locum supplicii progreditur. Sequebatur virorum, & mulierum incredibilis multitudo, imprimisque christianorum, qui miserandum in modum fletu, ac lacrimis magistrorum casum lamentabantur. Ubi perventum ad supplicii locum est, cum nostri humi prostrati Dei sibi auxilium precibus implorarent, apparitores senatus quatuor secuti Matthæum interrogant, quamobrem proscriptam regis edicto christianorum religionem in Tunquinum inferre conatus esset? Ad hæc Leziniana, veniundi eam sibi caussam fuisse dicit, ut veram Dei legem latius propagaret, utque Tunquinenses de studio colendæ virtutis, deque rebus ceteris doceret, quæ ad æternam beatamque vitam degendam conducerent. Atqui rex, inquit apparitorum unus, qui legem istam & odit, & deleri præcepit, capite te cœdi jubet. Tu vero timesne mortem? Huic item Matthæus respondit: se, qui ob eam caussam plecteretur, felicem, immortalemque vitam in cælo consequuturum. Quare nullo se mortis metu commoveri. Sibi autem persuaderet, eam religionem,

quam

quam Tunquinenses cives aversarentur, postremo tempore, quum jam dissolvetur mundus, notam omnibus, exploratamque futuram. Quæ cum ille dixisset, custodes auctores apparitoribus fuerunt, ne interrogando molesti hominibus esse pergerent, utque illis spatium precandi relinquerent. Tum nostri cum se rursum mutuo *pœnitentia* expiassent, vinctisque brachiis alligati ad palum fuissent, ad famulum Jesuitarum, qui eodem advenerat, quique damnatus & ipse religionis christianæ caussa ad curam elephantorum erat, sese Gilius convertit, eumque obsecrat, ut se, sociumque christianis, qui in civitate versarentur, commendatum velit, iisdemque christianis, multoque magis domesticis, ac mulieri, cujus ipsi domo pro hospitio usi fuerant, gratias agat, curetque præterea, ut ab *Catechiste* carnificibus argentei nummi DC. solvantur. Denique hora post meridiem quarta, suspicientibus in cælum nostris, dato a magistratu signo, illico capita abscinduntur. Ea re gesta, magnus continuo christianorum fletus, clamorque sublatus est, unaque omnes voce, *eheu Patres*, *eheu Patres*, lacrimantes, conclamaverunt. Carnifices, milites, magistratus, etsi post affectos supplicio reos abire celeriter consueverint, quod, cum sint maxime superstitiosi, interfectorum animos pertimescant, ta-

tamen admiratione christianorum permoti, qui magno impetu ad cadavera sacerdotum accedere conarentur, deque comparanda sibi aut vestium, aut sanguinis, aut capillorum particula laborarent, diutius ibi, quin ullam conantibus molestiam afferrent, substiterunt, raptique novitate rei, en, ajebant, quanto isti in suos patres amore feruntur!

Martyrum corpora Luc-thuyû translata a Dominicanis sepeliuntur.

XL. Jam domestici martyrum custodes sibi carcerum pecunia ante adjunxerant, eisque persuaserant, ut capita, cadavera, vestesque curarent. Sed magno christianorum concursu facto, satis diligenter res ipsa administrari non potuit, quin ab christiano Matthaei, ab *sortilego* autem quodam ethnico Francisci caput auferretur. Hunc tamen fugientem christiani insecuti, recuperato capite, utrumque (nam alterum christianus libens reddiderat) ad Petrum Xaverium Tunquinensem sacerdotem S. J., qui martyrum supplicio interfuerat, detulerunt. Die insequenti, qui dies fuit ad x. kal. febr. corporibus, capitibusque in navim opera, diligentiaque Xaverii importatis, christiani, qui eam sibi curam susceperant, celeriter soluunt, & Luc-thuyum proficiscuntur. Eo cum venissent, advocatis Ludovico Spinosa, & Pio Sanctacrucio Dominicanis, qui inde prope aberant, eis martyrum corpora transdiderunt, a quibus a. d. VII

kal.

kal. februarias eodem in loco, in quo ab hostibus comprehensi martyres fuerant, post rem divinam magno christianorum, quibus cognita res erat, concursu factam, honorifice condita fuerunt.

XLI. Ejus rei certior factus Petrus Ponsgravius Pro-Præfectus Provinciæ Tunquinensium Dominicanorum, magnis itineribus Luc-thuyum contendit. Eo ut pervenit, una cum Hilario Coricensium Episcopo, & Laurentio Maria Augustinianis, qui omnes eodem in oppido versabantur, sese ad sepulcra martyrum pietatis caussa contulit. Hi quum una omnes convenissent, ab ejus loci principibus viris rogati, ut ex privatis ædibus, in quibus collocata corpora fuerant, in templum commune transferri, altiusque recondi paterentur, propterea quod periculum esset, ne, si forte fortuna de sepultis domi cadaveribus ethnici, qui proxima loca incolebant, hostisque imprimis acerrimus christianorum Thay-tinchus, cognoscerent, & ad magistratum deferrent, de ea re inquirendum statueretur, christianique in summum vitæ, fortunarumque discrimen venirent, consilio probato, rogantibus concedendum, quod peterent, judicarunt, extractisque corporibus, postquam ipsi, & qui aderant christiani eorum pedes osculati essent, & feretra clausissent, ac nomina utriusque martyris feretris inscripsis-

Eadem corpora in templum ex privatis ædibus transferuntur, & solemnis supplicatio habetur.

ſcripſiſſent, magna pompa, magnoque hominum concurſu eadem in templum cadavera aſportaverunt. Solemni facta ſupplicatione, eadem ante aram B. Mariæ Virginis *Roſarii* ſepelierunt, atque ita pavimentum complanatum, reſtitutumque eſt, ut ſepulcri, aut foſſionis veſtigium appareret nullum. Exacto menſe, quum tranquillæ, pacatæque res chriſtianorum eſſe viderentur, etſi multi erant eorum adhuc occupati metu, tamen ſolemnior ſupplicatio decreta eſt. Nam eſſe gratias agendas Deo, qui ſacerdotes duos corona martyrii ornaſſet, intelligebant; ſimulque perſpiciebant magnam ineſſe celebritati ſacrorum vim ad recreandos, confirmandoſque illorum animos, quos nece tantorum virorum nimius terror invaſerat. Ergo prid. kal. martias, cum Ponſgravius, Spinoſa, & Sanctacrucius Dominicani, Auguſtiniani Laurentius, & Hieronymus, Præsbyterique Tunquinenſes duo adeſſent, Epiſcopus Coricenſium, magno chriſtianorum concurſu, apparatu, rituque Epiſcoporum rem divinam fecit. Ea re abſoluta, de laudibus martyrum habita oratio eſt. Denique actis gratiis, dictoque hymno *Te Deum*, finem ſupplicandi fecerunt.

Huc rurſus pertinet proteſtatio, quæ deſcripta eſt pag. 234.

F I N I S.

